

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guide per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

4.4.497

VITA
B. ALOYSII
GONZAGÆ
A. M. D. G.

DE REBV S GESTIS
B E A T I
ALOYSII GONZAGÆ
E SOCIETATE IESV
A V T H O R E
ANNIBALE MARCHETTO
EX EADEM SOCIETATE.

FLORENTIA Typis Sereniss. M. D. Ann. D. MDCLXXXVII.
Supersorum permisso.

Venient in officina Io: Philippi Cecchij.

SERENISS. PRINCIPI
IO. GASTONIO
AB HETRVRIA
ANNIBAL MARCHETTVS
S A L V T E M.

Loysij Gonzagæ vitam ,
Serenissime Princeps ,
nuper a me conscriptā
si dono tibi dare volue-
rim , planè crediderim
auferre . Donari enim tibi quod tuū
optimo iure sit , sine prævio furto ,
posse non censeo . Stylus quidem
meus est , sed propterea tuus , cuius
imperio me , ac mea omnia non cœca
sors , sed provida Natura subiecit .

¶ 3

Con-

Constat enim Philosopho in politiq
cū teste, cordatos omnes, ac praed
entes. Viros studium pectorum
(quorum in numero maximus simus)
misi me esse intelligam. natura Do
minos esse; quem utique dominatum
mea iamdudum volentes, naturae
præiudicium sequita, suo quoque
suffragio comprobavit. Res, quas
persequor, Aloisij sunt, qui in tua
Domino, ac Familia edueatus tibi red
dere gestit quidquid ipse de tuo est. q
Heret igitur a cipe absolutissimum
Christianæ integritatis exemplar tuo
rum opera elaboratum, mea unius
tute Familia restitutum. Habet in eo
quem certum ad gloriam non peritu
ram Duxem sequaris, quemque sequi
gloriosius tibi futurum sit, quam
tu is. Miroribus fuetit præcessisse. H
iis enim ad gloriam iam detinuerant

præ-

præcessere, tū sequeris, quia & seque-
ris ad immortalem. Etenim haud
me fallit, quousque hactenus e For-
tunæ complexibus elapsus ad virtu-
tem evaseris: quo te loco ceteri suspi-
ciant: quām proximus Aloysium spe-
ctes. Verūm laudes tuas, quas hic
adscribere destinaveram, ut iudicium
meum īa te patrono deligendo pro-
barem, tuas mihi pudor, laudum
ceterarum princeps & eustos, abrum-
pit. Mandasti enim mihi tuæ digni-
tatis, & mei officij memor, ut a te
laudando abstinerem: libens obtem-
pero, tuas laudes faciendi, quām di-
cendi cupidior: siquidem id unū hoc
scribendi genus propositum habet,
ut Maiorum laudes posteris lectoris
adhæreant. Si quis tamen tuę virtutis
decora hac in epistola desideret, hoc
ipsum imperium, quo mihi silentium

indixisti , tamquam clavem exposi-
tam indico: id enim tua omnia orna-
menta , clavis instar , & continet , &
recludit : Imò , quod mirum est ,
continetido recludit . Sileo igitur ,
atque illud unum , mea , tuaq: emo-
lumenta sequutus , tibi persuasum
maximè velim , ut si quando inter tua
studia Aloysij Vitam admiseris , eam
non oculis tantùm , verùm etiam &
gressibus , vestigia eius legendo , per-
curras . Spes enim haud dubia mihi
est , hanc eamdem Vitam per me tibi
descriptam , si non modo legeris , ve-
rùm (pro ut viro Principi licuerit)
elegeris , vixerisque , non secus tibi
cordi , ac voluptati futuram , quàm
tuam , nec secus tuam Aloysio cu-
ræ , ac sollicitudini futuram , quàm
suam . Vale .

AD

AD LECTOREM.

Nntequam oculos in hanc
hystoriam candide Lector
conicias , duo te monitum
volo , alterum circa ma-
teriam , qua de agitur ;
alterum circa dicendi characterem . Quod
attinet ad materiam ; illud pro certo ha-
beto , nihil me , quod non apud proba-
tos scriptores inuenerim posuisse . Pluri-
ma e Virgilio Cœpario diligentissimo scri-
ptore hausimus : non omnia tamen :
nonnulla enim , quæ rebus alibi memora-
tis non nisi numeri accessionem adiunge-
rent , studio brevitatis omisimus . Alia
memoratu digna ; quæ eius solertiam
fugere , aliunde , ac præsertim e tabulis
publicis pro B. Adolescentis Apothecari con-
fectis supplerimus . Vidimus etiam nu-
tas

tas illas, quas Robertus Bellarminius
iam senex et Purpuratus ad marginem
Vitae et Capitulo descripte (qua hodie in
Ragusina nostra Soc. Collégia afforuatur),
ascriptis, quibus tamquam oculatus et
stis nonnulla ad hystorice complectionem
adiecit: atque ex ys selectiora quedam
in nostram hanc narrationem translatis-
mus. Hac de materia.

Ad eloquitionem vero quod attinet
latine quam italice scribere maluimus,
ut non ipsorum, quibus Italicis fontibus tan-
torum salubritas exemplorum coercere-
tur: sed ad orbem terrae universam, cuius
labij unius communicatena Latina Reli-
gio reddidit, longe, lateque porrigitur.
Stylus nonnihil asperere placuit, ut
Lectrem ad salutaria exortatura habe-
remus. Prolixus est enim humanae desi-
ctio, salubribus indermina sermonibus: et
quare qui aculeata verba subinde pro-
mit,

mis, vobis fungitur vellicantis amici?
Lingua pariter elegantiam minime con-
temnendam poliminas, ut si qui sint lati-
tudinis amares, dum humanas litteras
queruntur, potiora hominis ornamenta nec
opinaciones impunientur, quaque, qualis olim
Santus, sive obuenient, ne usinas quere-
tum ex regalibus deus excipiat. Itad omni
spectavimus, ne lacrima lingua studiosi
litteratas quasdam veterum scriptorum
cloacas sibi accundas confiant, ut rive-
latis de florore geminas eliciant. Ha-
bent enim purissimos, ensdemque ubetri-
mos fontes Ciceronem, Cæfarem, Li-
vium, Salustum, ceterosque, quos ca-
stissima sponsa sue, Latinę scilicet Ec-
clesiae, olim Deus preparaverat; unde
gratis haurire sine padoris dispendio va-
leant. Inde nos hauimus: inde si quid
rustica probentur, se quoque haurire pos-
se non est eis cetero diffidant. Dolet et

nim plurimum, cum laudari audio lati-
nitatis nomine spurcissimum illum Ne-
ronianę nequitę praefectum Petronium
Arbitrum eiusque fragmenta tanquam
sacra lipsana summa colligi attentione,
ac nitidissimis typis commendari. Ego
verò libenter fateor, profiteorque, me
nunquam cęnčas illas paludes, ac fæ-
da volutabra ingressum: ut qui optimè
no-vi innumeros scriptores ad aureum
Augusti seculum pertinentes, nondum
nato, nec proinde lecto Petronio (qui nec
auream vixit etatem) elegantissime
loquitos: itaque necessarium non esse,
ut lingue mundities paretur, eam in-
sordes illas immittere, ac tenuissimum
decus cunctis veterum latinorum mul-
erculis vulgare cęlestis regni iactura
coemere. Et quanquam non in ea sum-
hęresi, ut in Tullij verba iurandum cen-
seam: quod acrius, qvām par est.

con-

contendit Marius Nizolius suo operi
preium facturus : An ideo necesse sit
Petronij scholam , seu marvis lyceum
(quod nobis lupanar dicitur) ingredi ,
ubi non alia peculiaria vocabula discas ,
quam quæ ingenuo , & pudico homini
promere nefas sit ? quare qui tam stu-
diōsc Petronium versant , ceterisque com-
mendant , non illos lingue munditia
verum immunditia , ac forditus dele-
Etari plurimum dubito .

Quod autem de Petronio diximus ,
idem dictum volumus de veteribus il-
lis Poetis , qui ethnico more Poesim
olim Virginem formandis moribus na-
tam ita vitiarunt , ut ad oīnnum ob-
scenitatem proflituerint . Ab ea Adole-
scētibus haud parum periculi est : dum
enim ad honestam cantricem se in-vita-
ri putant , meretricem imprudentes offen-
dunt . Non omnibus tamen , qui obſcē-
ni

etiam quid ad nostrum habebit, ualissimum
dum censeam facias in uerso fere vete.
Poetarum ordinis credendum es-
set, sed ut tuat putulenta sita eas sal-
tu, ubi opas, in dubio perouertendoq[ue] si
tatis quisquis latinitati operam havet
q[uo]d cogitat ut persueneret resquam
luptatis esse, sententi detenus, vel
fluente prolapsus. Hac te Lector mo-
nuisse voluimus. Vale, & si quid meis
h[oc]e laboribus in te pietatis excitatum
sentias, fusis ad Deum precibus nonni-
hil in authorem refundere memineris.

Domi-

Domini Ihesu, Mariæ de' Mirinis V.c. Generalis

etiam etiam oī Socieitate Verbi Domini mem

Cum librum, cuius titulus (Vita B. Aloysij Gonzagæ)
a P. Annibale Marchetto nostræ Soc. Sacerdote con-
scriptum, aliquot eiusdem Soc. Theologi recognoverint,
& in Index rei postea præbuerint, facilliter lacimus,
ut ex eis mandemur, si quis pertinet, ea videbitur.
Eius rei gratia has litteras manu nostra subscriptas,
et signato nostro munere Redimus. Romæ 3. Apr. 1687.

*Ius, iuratis **Dominus Maria de' Mirinis.***

Adm. R. D. Antonius del Casto Prior S. Margaritæ
nuncupatæ di Montici attente, & diligenter perlegat
hunc Librum, cui titulus (Vita B. Aloysij Gonzagæ)
a R. P. Annibale Marchetti Soc. Iesu Sacerdote con-
scriptum, & recognoscatur an in eodē reperiatur aliquid
obvium S. Fidei Catholicæ, & bonis moribus, & re-
ferat. Dat. 26. Maij 1687.

Nicolaus de Castellaniis V.c. Gen. Flor.

Illustriss. ac Reverendissime Domine.

Vitam hanc B. Aloysij Gonzagæ e Soc. Iesu summa
animi attentione, & voluptate perlegi, neq: in eā quid-
quam offendit, quod Catholicæ possit, Romanaque
Fidei, & dignis Christiano homine moribus aduersari,
imò tot, tantisque lectissimi, & sanctissimi Iuvenis re-
bus præclarè gemitis, aureo quodam stylo, & consum-
matæ eloquentiæ viribus a scriptore enarratis, unumq:
ab*ibi.*

arbitror legentem ad sectandam maiori studio virtutem , & Deo firmè , & fideliter serviendum inflammatum iri . Sic testatum volo, pridie Idus Iunij, anno a partu Virginis 1687.

Antonius del Casto.

Stante supradictâ relatione , & attestatione Impr.

Nicolaus de Castellanis Vic. Gen. Flor.

Ad Ad. R.P D. Ioseph Mariam Ambrogi C. Reg. ut diligenter recognoscatur , & si nihil obstat erit probet.
Dat. ex AEdib. S. Off. Flor. hac die 21. Iunij 1687.

*F.C. Pallavicinus de Mediolano Ord. Min. S. Franc.
S. Off. Flor. Vic. Gen.*

Oculis , ac mente perlustravi Gesta hæc B. Aloysij Gonzagæ, præclarissimi innocentiae candidati, candiore stylo a suo Authore exarata. Omniaq; inueni ita Catholicæ Fidei firmandæ , Moribusq: formandis verbo , & exemplo accommodata, ut tamen supra hominum fidem, humanosq: mores in suo Aloysio Angelicum, ac propè Theandricum virtutum exemplar exhibeant, nec non plusquam Tullianæ eloquentiæ Idæam præferant. Et ideo , ut cōnuni legentium aliquali imitatione simul , ac admirationi pro maiori Dei , ac Sanctiss. huius Adolescentis Gloriâ inferuant, Publicâ luce per quā dignâ existimo. Ex ædibus nostris S. Mich. Kal. Iulij 1687.

D. Ioseph Maria Ambrogi C. R., ac S. Off. Consultor.

Imprimatur .

F. C. Pallavicinus qui supra .

Robertus Pandolfinius Senat. Ser. M. Ducis Auditor.

DE VITA , ET REBUS GESTIS
B E A T I
ALOYSII GONZAGÆ
LIBER PRIMVS.

C A P V T I.

Aloysij Ortus , & Infantia .

X inclytâ Gonzagæ stirpis Paternum
maternâ-
que genus progenie (cuius nomen
tanta sua laus est , ut alien-
nâ nec indigeat , nec iv-
vetur prædicatione) origi-
nem duxit Aloysius Gon-
zaga , qui suæ stirpi , no-
vis partis honoribus , ijs-
demque cælestibus , ac divinis , longè plus re-
tulit , quam hauserit , nobilitatis . Natus est in
Arce Castilionensi , primariâ avitæ ditionis se-
de , anno a Virginis partu 1568 , VII Id. Mar-
tias , Pio eius nominis V. Christianum Orbem ,
& Maximiliano Cæsare Romanum Imperium

A

admi-

L I B E R P R I M V S

administrantibus . Parentes illi fuere Ferdinandus Gonzaga Castilionis in Galliâ Cisalpinâ Dominus , cuius familiæ in Mantuani Ducis imperium tertio loco ab eâ , quæ tunc rerum potiebatur , succedendi iüs erat : & Martha nobilissima apud Taurinos foemina de gente Tanâ Santeniat , cui Pater e Santenijs Dynastis , Mater verò ex perillustri Roboreorum prosapiâ , quam præter alia decora duo Pontifices Max. Xistus IV , & Iulius II ex ea oriundi toto terrarum Orbe nobilitarunt . Martham sibi Ferdinandus connubio iunxit , cum uterque apud Catholicos Reges Philippum eo nomine II , & Isabellam Coniugē diversarentur . Regi Ferdinandus , Reginæ Martha , inter Ausæ primores famulabantur . Nuptiæ Regum ipsorum fuerunt authoritate coniunctæ : qui deinde , ut aliquam suæ voluntatis significationem darent , Rex Ferdinandum , antequam ex Hispania decederet , pinguissimis vestigalibus auctum , Italicis copijs præfecit , suique Cubicularij , ex ijs , quos honorarios vocant , munere cohonestavit . Martham verò Isabella Regina (in cuius intimam familiaritatem egregijs animi ornamenti , morumque suavitate iampridem sese penitus insinuaverat) præter dotent , quam ei ex ære proprio confecit , gemmis plurimis , alijs que

C A P V T I.

que id generis donis ad muliebrem mundum
spectantibus , abundè cumulavit .

Inito matrimonio prima fuit , eademque po-
tissima optimæ fœminæ cura , ut cœlesti potius
mentis coniugi , quām terreno carnis marito
probaretur , haud immemor Pauli sententiæ ,
terrenum sponsum Christi animæ coniugis si-
mularium referre , tantòque propterea hunc
præ illo magis sibi curæ esse debere , quantò
sponsæ cuilibet sponsus ipse est eius imagini præ-
ferendus . Quare ubi primùm in Italiam regres-
sa Castilionem peruenit , nacta ibi quietem il-
lam , atque ctium , quod aulæ strepitus perpe-
tuò negaverant , studium omne , atque operam
in Christianæ pietatis cultum conuertit . Cum-
que interea se se utero gravem animaduerteret ,
Deum magnis precibus votisque identidem
orabat , prolem uti masculinum dono daret , eam-
que olim , cum primùm per ætatem liceret , in
sanctum aliquem Religiosorum hominum cæ-
tum cooptatam ad sui famulatum recipere :
nec irritas eas preces fuisse , rei exitus compro-
bavit , quemadmodum ex ijs quæ in hac histo-
riâ subijcienda erunt , planum fiet . Contigit
autem , perdueto iam ad maturitatem fœnu ,
ut Martha parens , sub ipsum puerperij tempus ,

**Gravissi-
mis partus
doloribus
ad extre-
ma deduc-
citur.**

tot tantisque doloribus afflictaretur, & oque tandem discriminis deveniret, ut Medici omnes, compluribus frustra tentatis remedij, de eius salute actum esse conclamarent: quod cum nescio quo ex domesticis renunciante, laboranti foeminae compertum esset; illio ad preces obtestationesque versa Deiparæ Virginis operam cupidè implorare instituit: factaque a Marito potestate voti in eam res nuncupandi; spondet, si ex eo periculo evadat incolumis, problemque fœliciter enitatur, fe ad Sacram Ædeam Lauretanam unâ cum prole peregrè profecturam, eamque Virgini tanquam parenti (ut cui vitam referret acceptam) exhibituram. Voto suscepso, evestigio mater conualevit, statimque coepit partum eniti: sed cum Medici, rem ex arte pensantes, negarent, eum puerperio fore superstitem; ut animi saltem incolumentati mature consuleretur, ubi puer corpusculi partem, quâ sacri Baptismatis fonte tingi posset, emisit, obstetrix lustralibus aquis aspergere maturavit. Itaque Cælo prius quam terris natum, eâ religione libuit paternæ Dei Caritati Aloysiam filium suum ritè instituere, antequam Matri tanquam nutrici traderet educandum. Hoc prorsus nomine illum suscepit Mater, ac per amanter arêteque complexa, salutari cru-

cin

C A P V T I.

5

etis signo communium, tamquam rem sacram
ac cælestē munus deosculata est: simulque ma-
gnam in spēm venit, non ad vulgaria infantem
r̄ilum parari, qui benefic̄o fere æquatus est ei,
quo inter natos mulierum non surrexit maior: si-
quidem in utroque pariter Propheticum illud
impletur: *Antequam exires de Ventre sanctifica-
tore.*

Nato igit̄r Aloysio, eō unicē intenta fuit
optima parens, ut cum primūna disciplinæ ma-
turus esse inciperet, ad omnem non solum hu-
manitatem, sed etiam Christianæ Vitæ sancti-
moniam informaretur. Haud enim solertissi-
mam fœminam latebat, nos esse eorum, quæ
pueri didicimus, naturā tenacissimos, semper
que roborati magis, atque obdurari, quæ no-
bis teneris cereisque fuerunt impressa. Quare
simul animaduertit puerum linguæ mentisque
aliquam libertatem adeptum, augustissima pri-
mūnū ut Iesu ac Mariæ nomina expediret, edo-
cuit: mox diligenter curavit, ut traditam a
Christo orandi formulam unā cum Angelicâ
Salutatione, alijsque eiusmodi Christianis pre-
cibus edisceret, memoriterque pronunciarèt.
Inter hæc autem s̄epissimè de divinis rebus,
deque ijs quæ ad animi salutem pertinerent,
gravibus verbis, sed maternâ quadam suavita-

Prima
Christianæ
institutio-
nis rudi-
menta.

A 3

te

6 LIBER PRIMVS

te conditis , puerulum commonebat . Idemque nutricibus (quarum in dñeetu non tam lactis copiam , quam morum , qui cum laete influunt , integratatem , humaniatatemque hominum nutrimentum , spectabat) uti factitarent , alijsque quibus eius cura atque educatio demandata erat , sedulò inculcabat . Vnde tantum Aloysio rerum æternarum paulatim lumen afflulit , ut iam inde a primo ætatis exordio nec pauca futuræ sanctitatis argumenta , nec obscura præbuerit . Quo in genere duo potissimum memoriæ prodita : Alterum , quod incredibili quâdam erga pauperes ac miseros benevolentia , invanique studio teneretur , idque quoties obuios habere contingeret , statim vultu miserantis in morem conformato , gemituque , si minus voce adhuc posset , satis aperte declararet : Alterū , quod cum primū pedibus niti , solusque sine ductoribus ingredi cœpit , saepe domus latibras quæreret , ibique diu à domesticis conquisitus , haud aliter quām positis genibus totusque in preces compositus , atque intentus inueniretur . Sunt , qui præterea experti iuratique asseverant , tantam adhuc in puero pietatis ac

Eiusdem
orandi stu-
diu.

Sui com-
plexu ad
pietatem
acuit,

Religionis vim enituisse , solo ut eius comple Xu ad insuetos , novosque erga pietatem amores incitarentur : perinde ac si non ex hominibus

C A P V T I.

7

bus aliquem , sed delapsum e Cælo Angelum ,
 cælestes undique flamas exiprantem , comple-
 terentur . Hæc fuere Aloysis primordia , qui-
 bus quidem non tam ostendert quid in præsens ,
 quam quid in posterum futurus esset portende-
 re visus est . Quemadmodum enim in catulis
 generis grandioris majora quam pro ætate cru-
 ra pedesque satis indicant , quam ingentem cor-
 poris molem iactis ijs fundamentis natura de-
 stinaverit ; ita beneficia divinitus Aloysio tum
 infanti collata , longè ætatis captum exu-
 perantia , quanta animi magnitudo ac
 sanctimonia tam firmis fundamentis
 esset a Deo superstruenda , satis
 luculentter prænun-
 ciarunt ,

A 4

CA-

8 LIBER PRIMVS

CAP VT II.

*Educatio usque ad annum
septimum.*

Ix quintum ætatis annum attigerat Aloysius, cum Ferdinandus Pater a Philippo Hispaniarum Rege ad Tunetanam expeditionem evocatus, eò cum tribus Italorum millibus ire

parabat. Indictus ad Casale maius, quod oppidum est in agro Cremonensi, militum census: quò dum cogitat Ferdinandus, statuit secum ipse etiam Aloysium unà perducere, ut e matris sinu, mollique, uti ipse aiebat, foeminarum educatione subductum, ad arma, reiquè bellicę studium excitaret: ita enim religiosum Numinis metum pià matris institutione puerulo insitum, vir militaris armorum usu duratus interpretabatur: perinde ac si, metum omnem etiam Præpotentis Dei excusisse, ad virilem animi fortitudinem spectaret, non verò ad extremam dementiam ac stuporem; cuius unius sit infinitam vim non metuere, quæ nonnisi metuendo declinatur. Eò dem

Ferdinandus Aloysium ad armorum sua diuina excitat

C A P V T I I.

9

dem pertinet, quod cum Ferdinandus Castilione moraretur, puero vix ab umeribus rapto curavit, exigua armi, gladioles nimirum, pugunculos, paruas ex ære fistulas, atque alia eiusmodi fabricari ad pueri usum accommodata, per quæ puerilis forma, quasi virili fortitudine, communita, alienas fortius occupat voluntates, ac veluti amorem expugnat. Cum verò deinde apud Casale maius ordines recenseret, Aloysium cristatâ Cattide, ac levi loricâ decorè instructum, & simul gladiolo, atque hastâ eleganter ornatum, copias ducis in morem anteari voluit: semperque rebus huiusmodi cum oblectare curabat, non ut puer ijs animum laxaret (quemadmodum Ferdinandus præseferebat) sed ut potius intenderet, atque unicè armorum studio caperetur. Quapropter eâ assuetudine flexible pueri ingenium paulatim ad arnia declinans, aliud nihil videbatur expetere, nisi eam belli gloriam quæ patris arte, ac lenocinijs fucata nihil nisi iucundum policebatur. Libuit tamen infinitæ Numinis benignitati, quæ Aloysium ad maiora decora, ac solidiorem gloriam evocabat, terrenæ huius gloriolæ inanitatem aperire, suoque eum voluit periculo doceiri, quanta fæditas sub specioso belli nomine delitesceret. Quod ut perageret, compluries per-

10 LIBER PRIMVS

Pericula ex pyri pulueris tractatione. permisit, ut æneis, quas ille manu versabat, fistulis improvisâ nitrati pulueris conflagratione displosis, in extrema discrimina deveniret. Contigit aliquando, ut cum eumdem puluerem ad ignem concipiendum ore admoto sollicitaret, subito accensus puluis vultum undique corruptum miserabiliter deformaverit. Quâ ex re, Papilionis instar flammulam circumvolitantis, expertus didicit, bellicam flamمام (cuius ea portio specimen erat) eminus spectantes admirabili oblectare fulgore, proximantes verò, tractantesque horribili incendio discruciare.

Periculum fructus armorum podium. His igitur, alijsque eiusmodi doctus periculis, multum de bellicæ laudis cupiditate depositus: eademque, cum inter nos tro versaretur, sèpè memorare consueverat, ut inde occasiōnem arriperet, Divinam Clementiam, cuius ope tanta a se pericula propulsasset, summis laudibus celebrandi. Reversus tamen Castilionem, postquam Pater Tunetum cum exercitu discesserat, quandam secum tulit loquendi licentiam, quæ illi ex quotidianâ militum consuetudine adhæserat, ut ne a turpibus quidem vocabulis, quæ nimirum ab ea colluic frequenter evomi audierat, quandoque abstineret: quamquam reverà, quid ea sibi vellent (quemadmodum ipsemet Hieronymo Plato sui animi

Turpia vocabula a militibus dicit.

C A P V T II. 11

mi moderatori ingenuè fassus est) nullo adhuc
interprete cognorat. Facilis tamen eius morbi,
qui nullas adhuc in animum radices egerat, de-
pulsio fuit. Siquidem cum sciret ea verba aliud
agenti coram morum magistro (is erat Petrus
Franciscus Turcius vir probatus, & suo
muneri haud impar) inconsutò , ac temerè
excidissent ; illico fuit ab eo graviori obiurga-
zione reprehensus : Ea scilicet verba a vilissimo
aliquo mancipio audita , homini claris paren-
tibus nato , cuiusmodi ipse esset , probro iuxta
ac pudori esse debere : Honestos viros , qui suā
iactent , non alienam a maioribus sibi arrogent
nobilitatem , non secus voce probari quām au-
ri pretium cinnitu aut sono , Haud profectò au-
rum credi , quod plumbum , aut vile aliud me-
tallum sonet : nec fieri posse , eum qui honestè
vivat , turpiter loqui , cū se quisque suosque mores
eloquatur , atque honestæ vitæ potissimum , maximè
que debitum officium sit , honestè loqui . Linguam
eo modo corruptā minimè videri in laco Bapti-
smatis fonte , uti mos est , Christiano saepe conditā ,
sed ethnicā potius olere putredinem : nec imme-
ritò guteur eorum , qui tam fædè loquantur sepul-
crum patens in sacris litteris appellari , ut qui
animi intus emortui , ac putrescentis odorem
exhibeant Proinde valde illis timendum , nè ad
infe-

Reprehen-
ditur a mo-
rum Ma-
gistro .

12 LIBER PRIMVS

Reprehensionis frumentus;

inferos cloacam Vniversi maximam ; cum ceteris mundi sordibus detrudantur. Ad huiuscmodi obiurgationem magnâ vocis contentionē prolatam (uti cum puero, aurum potius, quam mentis iudicio rei gravitatem aestimante, auctum oportuit) consternatus animo Aloysius vehementer expalluit : simulque secum ipse perpendicularens, quibus eam verbis commeruisset, suspicari cœpit, aliquid turpitudinis, flagitiique in ijs latere, quod ceteroqui haec tenus ignorat : quare ex eo die non modò ab eiusmodi verbis abstinuit, sed si quando alios licentiū loquutos audisset, ipse vel vicissim obiugabat, vel, si ætas minimè pateretur, pudore genas suffusus, oculisque vel cernuis, vel aliò intentis, quantâ per eiusmodi sermones molestia afficeretur, abundè declarabat.

**Hæc fuere
gravissima
eius crimi-
na .**

Atque hæc quidem fuere omnium gravissima crimina, quæ Aloysium, dum inter homines ageret, perpetrasse, certâ fide compertum est. Ita enim diligentissimus eius Vitæ scriptor Virgilius Cœparius, cui tanquam rerum suarum arbitro omnes animi latebras non semel Aloysius patefecerat, testatum reliquit. Quare ex ipsis criminibus, quæ propterea tacita non fuerant omittenda, eximiam eius sanctitatem, ac propemodum incredibilem innocentiam

tiam licet coniçcere : namque verisimile est ea,
ne ad levioris quidem culpæ modum pertinuisse,
ut quibus puerilis ignorantia malitiam om-
nem ademerit. Tanto tamen horrore eas qua-
leſcumque animi labes est deinde proſequutus,
ut in omni vitâ voluntarijs ſupplicijs expiare
nunquam defiterit. Quin in paruulâ illâ æta-
te uisque adeo piaculi huius cum pudor inuafit,
ut ne Dei quidem ministris , quibus conſcien-
tiæ ſinus ſacrâ confeſſione aperire conſueverat,
id maniſtare uafinuerit , ſatis ceteroqui gna-
rus , ad eam rem præcepto non adigi . Si quâ-
do verò poſt initam ſocietatem familiarium cum
quibusdam agenti locus daretur frangendi fastus,
uique reprehendendi, quem ipſe locum & quæ-
rebat ſedulò , & avidè arriplebat ; illico ſe uſ-
que adeo contaminatum , ac perditum perpe-
tuò uifſe affirmabat , ut etiam a puero flagi-
tioſa verba impudenter effutire minimè dubi-
taret : quod non mediocre , aiebat , futuræ im-
probitatis documentum foret . Sed reverâ non
mediocre fuit futuræ probitatis adiumentum , &
voluntarię demiſſionis materia . Quare conſen-
taneum eit credere , singulari divinę Provi-
den-
tię conſilio , Aloysium in ea leviffima errata-
labi permifſum , ut , ſi quando ſuperbię ſtimulis
prōpter tam eximia dona , quibus poſtea di-
nitus

Tota vita
illa defter-
uit.

14 LIBER PRIMVS

nitus ornandus erat , agitaretur , haberet quæ oculos demitteret , unde inflatus animus veteris conscientie aculeo punctus illico detumesceret .

Septennis
ad Deum
conuer-
tetur.

Gratis in
baptismo
inita, nun
quam ami-
fit.

Cum autem ad septimum ætatis annum peruenisset , quando nimirum animus excusio cupiditatam iugo , quo pressus ijs haec tenus paruit , sese in libertatem atterit ; tanto studio se divini Numinis obsequio mancipavit , ut deinde mos illi fuerit , eam ætatem suę conuersionis tempus nuncupare : cumque ea omnia quæ sibi Deus O. M. benignè in vitâ fecisset , vel secum ipse perpenderet , vel suis moderatotibus exponeret ; hoc unum præ cæteris referebat , quod septennis a terrenarum rerum studio ad cælestium amorem fuisse traductus . Quanto autem animi ardore ex eo tempore institutum hoc vitæ perfectioris genus coluerit , inde fit manifestum , quod quatuor prudentiâ , & authoritate viri gravissimi , qui confitenti aures præbuerant (fuit autem in ijs etiam Robertus Bellarminus vir sanctissimus iuxta ac prudenterius , cui subvitæ exitum rerum omnium ab se gestarum per quam accuratam rationem reddidit) postquam diversi totius vitæ anteactæ labes in sacrâ Confessione recensem audirent ; testimonio fuerunt , tantam in eo vitæ integritatem atque inno-

nocentiam extitisse , ut omni prorsus culpâ lethiferâ perpetuò vacaverit : nec unquam ini-
tam a Deo in sacro Baptismate gratiam perdi-
derit . Quod singulare beneficium , si cum tan-
tâ peccandi licentiâ conferatur , quanta Aloy-
sio patuit , antequam rebus humanis nuncium
remitteret ; certè longè pluris habebitur , quam
si per se ipsum spectetur . Qui enim a primâ
ætate semper versatus in Principum aulis (quas
vitorum omnium turmæ maximè insident , at-
que ubi flagitiosorum exempla & multitudine
& splendore flagitijs pudorem demunt) inno-
centiam incorruptam seruaverit , non unâ ali-
quâ præditus virtute , quæ sit Innocentiæ custos ,
dicendus est , sed omnium societate , & comitatu
stipatis , ut vitijs omnibus in eius oppugnatio-
nem conspirantibus fortiter obsistat . Quare
cum adolescentiam præ sanguinis feruore igni-
tartareo peropportunam ex tanto libidinum
incendio integrum inuiolatamque extraherit A-
loysius , profectò Christianæ vitæ sanctimoniā
omnibus numeris absolutam , ut alia argumen-
ta decessent , assequutus fuisse censendus foret .
Hunc tamen rei duos addere possumus locuple-
tissimos testes . Alter est is , quem paulò ante
laudavimus , Bellarminus , qui in præclaro quo-
dam testimonio , quod litteris consignatum de-
dit

Idque in
in summa
peccandi
licentia-

Bellarmino
nus gratia
apud Deum
firmiter
constitutum pu-
tat .

dit de Aloysij sanctitate , iureiurando affirmat ,
 cum a septimo ineunte ætatis anno usque ad
 obitum vijam omnes Christianæ Virtutis nu-
 meros continentem traduxisse . Quin & in fa-
 miliari quodam sermone , qui ei aliquando
 cum Cæpario fuit , cum pluribus argumentis
 suafisset , nunquam Reip. Christianæ adhuc in
 terris militanti viros deesse , qui divinam gra-
 tiam ita peculiari nexu confirmatam haberent ,
 ut nullis unquam Tartarei hostis conatibus ea
 dirimi posset ; Continuò addidit : Atque in eo-
 rum numerum Aloysium referendum esse mi-
 nimè dubito . Alter est humani generis infe-
 sissimus hostis , quem eximia pravitas æquè vel
 magis incorruptum præstat Virtutis laudatorē
 atque alios eximia probitas : utraque enim a
 sinceræ laudis corruptrice benevolentia tutatur:
 Siquidem pravitas benevolentiam tollit , pro-
 bitas cohibet , nè in adulacionem excedat . Hu-
 ius autem testimonij , ac laudis hæc fuit occa-
 sio . Percrebuerat Castilione toto in proximum
 D. Francisci Cænobium , cui a Deiparâ nomen
 est , virum quendam aduentasse ex Franciscanâ
 familiâ illuſtri sanctitatis laude conspicuum . ;
 qui etiam multa supra vim ordine inque natura
 perpetrare magnâ cum hominum admiratione
 ferebatur . Illico rei novitate ducti properare
 omnes ,

Mali etiā
 Demones
 eum pra-
 dicant.

omnes , certatimque visere , alloqui , genibus aduolui , sese denique suaque omnia commendare , nec nisi faustâ muniti precatione discedere . Adfuit etiam aliquando Aloysius unâ cū germano fratre natu minore : venitque in tempulum cum sanctus ille vir coram incredibili spectatorum frequentiâ hominem a malo Dæmoni occupatum , adhibitis Christiano ritu exorcisis , assiterere niteretur . Vix autem penetrata turbâ sese in conspectum dederat sanctus Adolescentis , cum malus ille Dæmon intentâ in eum manu , magnâque voce inclamans : Hic ille est , inquit , hic profectò , quem ingens manet apud superos gloria : quæ verba præter morem ab impurissimo illo ore egredia statim in vulgus manarunt , ac deinde non defuere , qui memoriae diligenter commissa , multo post tempore auditâ Aloysij famâ recordati dicerent , se coram adfuisse , cum etiam maligni Dæmones (Deo scilicet per vim ac tormenta ex ore mendacissimo veritatem exprimente) Aloysij laudes in templo ad confertissimam turbam deprædicarent .

Pia verò religionis opera , quæ hoc maximè tempore Aloysius exercere consueverat , hæc ferè prodita . Quotidie positis humili , nulloque subiecto puluillo genibus (puluum autem ut

B

qui

Quotidia
næ pueri
preces quæ
piutimæ .

18 LIBER PRIMVS

qui demissionem, eoque efficaciam precibus demeret, nec privatim unquam usurpavit, nec publicè a famulis oblatum admisit) eam precatiōnem , quam exercitium quotidianum vocat, attentissimè ac religiosissimè ad Deum sibi, alijsque propitiandum, adhibebat . Septem præterea psalmos Davidicos a pœnitente Rege una cum lacrymis fusos ; mox alios quindecim, quibus veluti totidem gradibus Rex idem sublimis ferebatur in Cælum ; & quos Oficium B. Virginis dicunt , eodem animi ardore , vel solus , vel comitatus singulis pariter diebus recitabat.

Atque morem hunc ita conitanter retinuit ; ut cum per idem ferè tempus quartanâ febri diutissimè laborasset (per duo enim deviginti menses ea tenuit) nunquam adduci potuerit, ut vel desereret, vel aliquid de eo remitteret . Id tantummodo agebat, quando sibi inualidus videbatur tanto oneri ferendo , ut aliquam è Matris pedissequis sibi adiungeret , quācum recitando laborem partiretur . Hic autem tantus pietatis ardor in puerò cunctis ceteroqui naturæ donis ornato, utilans veluti gemma auro cōprehensa, mirum in modum omnium in se oculos , atque ora conuerterat , sic ut quācumque graderetur, omnibus spectaculo esset, passimque ac palam.

*Angelus
passim nō
cupatur.*

Angelicus adolescens , sive Angelus e Cælo de-
lapsus audiret .

CA-

C A P V T III.

*Florentiam a patre ductus Votum Virgi-
nitatis concipit, eique custodiendæ,
Divinis licet adiutus præ-
fidijs, humana nulla
prætermittit.*

Nter hæc Ferdinandus a Tunetanâ expeditione Castilio-
nem reversus , Aloysium
octauum iam agitantē annū
longè alium reperit, ac digre-
diens reliquerat : nam anti-
quo illo militari feroore cum
pueritiâ posito , totum se ad Christianæ mode-
stiae normam composuerat. Quia verò mode-
stia, uti arborum poma, quò minùs acrimonię,
eo plus maturitatis in agendo prodit; licet acré
bello militem deperdidisse non nihil doleret ;
plus tamen gavisus est, maturum in pace prin-
cipem , quem subiectis sibi populis Rectorem
relinqueret , iuuenisse . At generosæ indolis
adolescens alia omnia per id tempus meditaba-
batur . Altius enim quoddam Virtutis & glo-

20 LIBER PRIMVS

*Posito mi-
litiz su-
dio altiora
petit.* riæ genus in reliquam ætatem , ut & matri ali- quando aperuit , iam tum spectabat . Cum enim illa sæpesæpius in sermone familiari Aloysio inijiceret , nihil sibi optatius fore , quam si unū quempiam e suis liberis Deo in religiosâ aliquâ familiâ dicatum cerneret ; hoc idem aliquando iteranti in aurem dixit : Arbitror , Mater , fu- turum , ut olim Deus votis tuis tandem exora- tus annuat : cumque iterum eadem vota die al- tero protulisset mater , addidit Aloysius : Eum- que , quæ exoptas , præsentē videre te censeo : quibus pueri dictis , ne a matre tanq;ā puerilia contemnerentur , fidem faciebat matura ac pro- pemodum senilis agendi ratio in res divinas semper intenta , & religiosæ Cænobitarum vi- tæ aptè proludens .

*Ferdinan-
dus Luci
ad balneas
proficiisci-
tur.* Interea Genitor , dum gravibus articulorum doloribus pressus , Medicis authoribus , ut ad aquas Lucenses pergeret , eò cogitat , atque ad iter accingitur ; in animum inducit , reluctante licet , ac frustra in lacrymas effusa coniuge , duos filios , Aloysium natu maximum , & Ro- duiphum ætate proximè minorem , secum per- ducere , eo consilio , ut in redditu Fiorentiam digressus , apud aulam Francisci Medicei Ma- gni Hetruriæ Ducis , quòcum vetus ei inter- cesserat necessitudo , illos relinqueret : idque ut unâ

mā cādemque operā tam honestam necessitūdinem foveret , & nati linguam hetruscam , atque eius populi mores pari cum linguā elegatiā präditos addiscerent . Igitur Lucam p्रfectus , ibique balneis adhibitis Florentiam cōtendit , quō cum venisset , rectā ad Francisci Ducis ædes unā cum filijs decorē ornatis secessit , easque ingressus perhonorificè iuxta ac peramanter pro veteri consuetudine a Francisco excipitur , multisque verbis officij plenissimis ultrò citroque habitis , Ferdinandus filios illi in obsequium obtulit , dicavitque : quos ut vidit Franciscus egregiā liberalique formā magnā in indolem präferentes , libens accepit , nihilque cunctatus iubet illis in aulā locum parari pro dignitate . Verūm quia Pater eò filios adduxerat , ut latinas litteras simul cum Hetruſcis , alijsque bonis artibus edocerentur ; non multo post tempore , impetratā a Principe veniā , alibi sedem extra aulam filijs conquisivit : cuinque morum magistrum , quem & humanioris disciplinæ Doctorem esse voluit , präterea Dominus Präfectum , Cubicularium , & reliqua servitia assignasset , in proprias terras remeavit .

Biennium ipsum unā cum Rodulpho fratre Aloysius Florentiae est commoratus , tantosque ibi in rerum æternarum studio progressus fecit ,

Aloysius
M. Ducis
sistitur.

Hec do-
mus adeū-
tibus a via
Pergula
monaster.
Camaldu-
lensem
tertia ad
dexteram
occurrit.

22 LIBER PRIMVS

Florentia Aloysio sacerdotis vi-
 tz parentis.
 ut Florentiam sanctioris vitae parentem vocita-
 re confueverit. Festis tantum diebus in aulam
 feriatus veniebat, profestos reliquos litteris da-
 bat. Interea etiam iuvenilibus ludis, quod mo-
 rum Magistro potius quam genio obsequeretur,
 quandoque indulgebat, animo tamen semper
 alieno, & seria inter iocos meditante. Quae de
 re Eleonora Medicea Mantuae Dux memorare
 solita erat, Aloysium, quoties ab se & Mariâ
 sorore (quae deinde Gallico diadematate claruit)
 puellarem tum ætatem agentibus, ad secum in-
 hortos animi causâ lusitandum, inuitaretur
 respondere solitum, se lusibus, ac voluptatibus
 eiusmodi minimè capi, verum libenter. aras
 Deo instructuram, alijsque talibus pietatis ope-
 ribus quibus otium non opera luderetur, vaca-
 turum. Quod responsum, quanti fieri deceat,
 ijs æstimandum relinquimus, qui non amicos,
 usque ad aras, pro veteri amicitiae regulâ,
 sed eâ peruersâ, aras usque ad amicos colunt:
 illas nimirum, & quidquid sanctissimum, ac reli-
 giosissimum fuerit, cuiuslibet vel vulgaris amici
 interuentu deferendo, atque adeo violando.
 Scilicet oc-
 eupatus
 Deip. Vir.
 ginis amo-
 re,
 Occupaverat scilicet Aloysij peccus rerum divi-
 narum ac præsertim castissimæ Deiparentis a-
 mor eximius, sic prorsus, ut etiam Virginum
 in regias coniuges pubescentium, eamque specia-
 iam-

iamtum explicantium inuitamenta , Dei , Dei-
paræque amore , conteinneret . Eâ verò erga
Virginē caritate flagrabat , ut ubi in eius men-
tionem inter loquendum incideret , vel facta
præclara animo contemplaretur , evestigio ,
mutatâ oris specie , cælestis iucunditatis vi quo-
daimmodo ardere & colliquescere videretur .
Excitaverat autem plurimū huiusmodi cari-
tatem cum Civitas Florentina in Deiparæ cul-
tum maximè prona ; tum etiam libellus quidam
a Gaspare Loarte Societatis nostrę Præsbyte-
ro de Rosarij Mytterijs inscriptus , nec ita pri-
dem vulgatus ; quem libellum cum aliquando
intente perlegeret , vehemens eum cupido in-
cessit , præclarū , atque eximum aliquid pera-
gendi , quo tantæ Virginis gratiam ac patroci-
nium demereretur : cumque animo agitaret ,
quā maximè in ſe ei gratificari poffet , illud in
primis occurrit , nihil Virginī gratius futurum ,
quam , ſi eius documenta ſequutus , ſuam Deo
virginitatem concepto voto in perpetuum obli-
garet . Quare ad ſacram Deiparæ ab Angelo
ſalutatae imaginem summā religione Florentia
obieruatā contendens , ibi post humiles & lon-
gas preces perpetuas Virginitatis voto ſe ob-
ſtrinxit . Id verò votum tam sancte in poſte-
rum coluit , ut non modò nihil unquam in eā

Gasperis
Loartis li-
bellus de
B V per-
tilis.

Virginita-
tis voto ſe
obſtrixit

re , ne leviter quidem, offenderit ; verūm, ut a Roberto Bellarmino , Hieronymo Plato, alijsque , qui ei a sacris Confessionibus fuere , proditum est , sancti Adolescentis corpus nec ullo vel minimo libidinis motu in omni vitâ concitum fuerit , nec mentem ulla unquam obscenâ cogitatio inuaserit , fædaveritque : Quod tam ingens beneficium se in sanctissimos quidem eosdemque Christianæ pietatis principes viros Paulum , Hieronymum , Benedictum , aliosque complures collatum legimus . Quin Paulus , tametsi iterum ac tertio Deum , quam studiosè potuit , rogaverat , ut ab se carnis stimulos depelleret ; id obtinere minimè valuit . Hieronymus vero haud aliter , quam validis correpti lapidis iestibus impuras cogitationes ex annoso ceteroqui pectori excussit . Nec ante Benedictus , aut Franciscus eâ peste caruere , quam ille in vepribus nudatum corpus , hic semel innibus , semel in pruinis volutasset . Eò etiam Bernardus adhuc adolescens nudum se mententerus hyberno ac frigidissimo tempore in stagnum mersit , quò nimirum aquis illis impuras flamas restingueret . Denique nullum legere memini , qui florente adhuc ætate omni prorsus libidinis sensu motuque , nisi post diuturnas preces , & magnos corporis cruciatus , vacaverit.

Ne-

Neque verò id assequutus credēdus est Aloysius
beneficio stupidæ cuiusdā naturæ, aut frigidio-
ris, quām ut libidinis facibus succendi posset; si-
quidem, præterquā quod glacies ipsa vel maxi-
mè obdurata tartareo hoc admoto igne lique-
scat necesse est; ij omnes quibuscum familiari-
tatis usu coniunctus vixit, acri illum fuisse in-
genio, ac præferuidâ corporis constitutione
produnt. Quare ita nobis persuasum velim,
uti etiam Aloysio fuisse constat, tam eximium
virginalis pudicitiae donum non aliunde, quām
a virginum Parente Mariâ sponte in Aloysium
profectum, qui idcirco semper eam loco pa-
rentis coluit, & quācumque in re opus esset, pa-
ratum sibi perfugium habuit.

Pudicitia
donum a
B. V. pro-
fectum

Vt tamen optimus Adolescens illibatum pu-
dicitiae florem seruaret, plurimum diligentię in
eo posuit, acrem ut illi sepem, suis rigentem
spinis, belluis abigendis aptam, circumdaret.
Fuit enim semper cum in improborum compri-
mendâ audaciâ ac rigidus, tum in sensuū,
atque oculorum præsertim, custodiâ tam vigil
ac diligens, ut nihil supra. Nunquam nisi pal-
pebris modestè demissis in publico verlabatur.
Quin & publico maiè creditam formam puer-
alem ratus, eo, ut maximè potuit, semper ab-
stinuit, haud ignarus non fecus in hac cum ho-
stibus

Humana
ad id ser-
vandum
præfida.

Sensuum
custodia;

26 LIBER PRIMVS

sibus tartareis pugnâ , atque in alâ quâlibet ,
 Mulierum quemque, ut promptissimus sit, ita faciliâ peti . Mulierum verò congreslus, quin & competum & præsentiam tanto studio vitabat , ut ei cum illis naturale quoddam animi dissidium inesse videatur . Hioc dum Castiione moraretur , si quando (uti assolet) Mater ad eum unâ quāpiam ex nobilioribus fœminis , quarum ministerio utebatur , rei alicuius nunciam , allegasset ; is tempi apertis ianuae foribus , atque oculis humi defixis , breviter responsa dabant , atque ab se , nec ingressu , nec aspectu permisso , properè dimittebat . Imò , quod omnem videtur fidem prætergredi , ne Matris quidem alloquium , remotis arbitris , ferre consueverat : Sed si forte , ceteris dilapsis , in lolo aliquo loco cum eâ remaneret ; statim virgineo quodam rubore iussus causas abeundi captabat . Ipsâ quoque mulierum umbrâ deterreri puer , haud sanè pueriliter , videbatur . Cum enim nesciò quid usus æquales sui instituissent , ubi , quisquis aberraret , pignori aliquid traderet , quod non nisi datis pænis posset redimere : cumque Aloysio pignus recepturo iniunctum esset , ut puellule astantis umbram a lucernâ in parietem porrectam osculo appeteret ; ille pudore primum , mox iracundia succensus , relicto pignore ,

Nec matrē alloqui so-
 lus iusti-
 nec
 Muliebre umbram
 horret .

re , sese evestigio proripuit , nec amplius eiusmodi lusionibus unquam indulgere animum induxit . Constat præterea aliquas primarias fœminas sanguinis propinquitate ceteroqui coniunctas illi de facie perpetuò fuisse incognitas , licet sæpè ante oculos obuersarentur . Rogatus vero , ecquid tandem causæ esset , cur tantopere fœminarum , quin & Matris conspectum aversaretur ? ille , ne studium virtutis palam faceret , naturalem sui animi repugnantiam excusavit . Hinc etiam pacto inter ipsum ac Patrem conuenerat , ut ne operâ suâ ad mulierū congressus abuteretur , ceterum in reliquis omnibus presto futurâ . Quamobrem sæpe per

iocum a Domesticis eius rei conscijs ,

Hofis fœminarum , laudabili , cun-

Et iisque adolescentibus opta-

bili conuicio voca-

batur .

*Hofis fœ
minarum
appellatus*

Cet-

*Florentia magnos in Virtute
progressus facit.*

Vm Aloysius Florentiae moratur cōtemplatus, quām enor-
miter in progressu errent, qui initio a rectā viā deflectant,
suos id ætatis leves licet erro-
res accuratiūs obseruare, &
crebriūs quām antea sacrā confessione emen-
dare instituit. Fuit illi propterea certus e no-
strā Societate Sacerdos a Moderatore designa-
tus: Vir sanè religiosus ac prudens, qui eā
tempestate in collegio nostrorum cum imperio
erat. Ad eum cum primūm venire debuit, do-
mi sese diligentissimē, omnia vitæ facta dicta-
ve diū reputans, comparavit. Mox ad eius
pedes provolutus, tanta illum sacri Admini-
stri reverentia, isque culparum dolor ac pudor
inuasit, ut veluti mortalium omnium nequissi-
mus, vix dum inchoatā confessione, in terram
exanimis defluxerit. Ad quem Moderator cō-
tinuò accurrens, brachijs e terrā sublatum do-
mum reduxit: ubi paululum recreatus non mul-
to

Mitus cui
parum do-
tor.

tu post iterum se sacro Ministro sistens, universas anteactæ vitæ labes, ingenti cum animi dolore, sed pari deinde solatio, patefecit. Deterris vitæ superioris maculis, perinde novam vitam exorsus est, ac si tunc prium in eam ingredereetur: cæpitque diligentius in sese censor inquirere, & motus moresque omnes intrutinā quodammodo suspendere, ac solerter examinare, ut si quid quâque in re vitiosum esse deprehenderet, penitus submoveret, atque adeo cum imis stirpibus evelleret. Cumque se studiosè obseruasset, duo potissimum reprehensione digna animaduertit; primum, quod esset ad iracundiam pronior, licet eam corde sedulò premeret, nec in verba prodire, nec vultu indicia dare permitteret. Quare intentâ ac diuturnâ meditatione iracundiæ turpitudinem contemplatus, idque præsertim, quod quandiu ipsa mentis obtinet gubernacula pulsâ e suis sedibus ratione, homines ad insaniam actos cogit in ordinem iumentorum; summâ animi contentione eam affectionem perinde compressit, ut carere in posterum, nedum edomuisse, videatur. Alterum, quod sœpè in circulis imprudenti verba aliqua exciderent, quæ absentes nonnihil vellicarent: quod licet, ut ipsem arbitrabatur, vix intcr leves noxas censi me-

Et quidē
levissima-
rum.

rere-

30 LIBER PRIMVS

reretur ; attamen usque adeo exhorruit , ut, ne se iterum huius qualis qualis culpæ reum coram sacro Ministro sisteret , non extenorū modō, verū etiā domesticorū consuetudinem vitare , securiusque esse & versari cæperit , ratus loquendi artem , non sicut ceteræ , saepius exercendo , sed cessando & silendo comparari ;

Silētio lo-
quēdi ar-
tem addi-
scit.

siquidem meditata verba huic arti proposita , non nisi silentio fiant . Ex eo autem tempore omni lūsus genere in reliquam ætatem , nisi fortè imperio adactus , abstinuit : & licet propterea a suis æqualibus conscientiæ angore , & scrupulis sollicitari existimaretur ; nihil pensi habebat , quid alij de se dicerent , crederentue , malens conscientiam sedatam habere & turbatam credi ; quam contra nimiā garulitate turbare , ut sedata atque hilatis crederetur . Stultum enim censebat , felicitatis imaginem in alienā mente insculptā veræ felicitatis impendio comparare .

Aliena de
se iudicia
cōtemnit.

Hoc eodem tempore in reliquis virtutibus eos progressus fecit , quibus vel decrepitus senex supremos vitæ dies clausisse libenter tulerit . Tanta in illo erat aduersus eos , qui præcessent , obieruntia , ut non ad imperium modō , verū etiā ad vultum , nutumque in omnem partem sine morā conuerteretur ; nihilque quantum

Singularis
obedientia

C A P V T IV. 31

tumuis leve (uti eius Miserator testatus est)
 quod esset ab ijs denunciatum, omiserit unquam.
 Contra vero usque adeo ab imperandi munere
 alienus , ut famulos (quos ex naturæ iure, non
 ex iniuriâ fortunæ æstimans pares arbitrabatur)
 precibus potius flectere , quam iussis urgescere
 mos illi esset . Quamobrem Dominum isti suu
 quem tanta humanitas præter morem cetero-
 rum seruis æquaret, veluti ceteros homines hu-
 manitate superantem, & venerabantur, & amo-
 re summo complectebantur . Pudore autem &
 verecundiâ , quæ in illâ maximè ætate vernat,
 eiusque flos est , ac præcipuum ornementum ,
 eoque processerat , ut cum illum manu famu-
 li vestimentis induere deberent , totus rubore
 perfunderetur , semperque oculos demissos ge-
 reret : & ne quâ corporis parte nudatus appa-
 rerebat , vix primores pedis digitos e litraguiâ ve-
 ste exertos tibialia inducturo exhiberet . Simi
 lia memorare possem de reliquis virtutibus, sed
 ea , ut magna sint , & magnos mortalium reli-
 quos effectura , ad maiora tamen properanti
 contemnenda sunt , eâque etiam de causâ præ-
 tereunda , ne seras veluti dapes omnium lectis-
 simas, tanquam satur conuiva, lector despiciat .

Cū fama-
 lis nō im-
 perio, sed
 precibus
 uteratur.

Minus pu-
 dor, ubi se
 famulis in
 duenda n
 permittit.

CA-

C A P V T V.

*Vitæ austeras cum solitudinis & Contemplationis studio : ubi & primi
in Societatem Amores .*

Is moribus ac pietate in Hetruriā imbutus Aloysius Mantuam a Patre , qui id temporis apud Montemferratum vices Guilielmi Ducis implebat , revocatur , annum tunc agens duodecimū. Ibi dum cōsueta petatis studia exercebat , nouum consiliū capīt , Castilionis dominatum , cuius insignia ei dudum a Maximiliano Cæsare decreta fuerant , Rodulpho fratri transcribendi , ut reliquis omnibus posthabitibus , clericæ militiæ sacramento obstrictum se , suaque omnes cogitationes diuinis æternisque rebus procurandis dicaret . Ad id consilium ineundum , præter votum virginitatis , quod in eo statu tutius custodiretur , nonnihil etiam momenti attulit perdifficilis stranguriæ morbus , quo per eos dies periculose admodum ægrotavit . Haud enim diuinæ Prudentiæ visum , probos viros communibus mor-

*Sed ignavis
morbo la-
borat .*

mortalitatis vestigibus levare , ne virtus hâc
mercede corrupta , ac vitiata , in superbiæ tu-
morem abscederet . Qui morbus aliam quoque
austerioris vitæ studium provehendi occasio-
nem aperuit : Cum enim humorum copiâ id
malum nutriri Medici arbitrarentur , severam
cibi abstinentiam , in qua noxios humores fa-
melica natura exederet , indixere : quam ille
tanto studio complexus est , ut non longè abfue-
rit , quin vietu tam tenui morti occurreret eâ-
dem planè viâ , quâ declinare tentabat : cibo
enim usque adeo exili & parco utebatur , ut si
femel ouum cœnasset integrum (quod & rarif-
sum erat) tunc demum se opiparè epulatum
existimaret .

Eoq. uti-
tur ad aü-
steritatem
augendā .

Ouum in-
tegrū ca-
na illi opi-
para .

Morbo tamen levatus (Numine bonaë men-
tis consilia avia atque aberrantia in viam re-
vocante) animaduertit , quantum diurnâ il-
lâ inediâ attritæ essent corporis vires ; tantun-
dem , veluti hoste debilitato , animo roboris
accessisse , eamque voluptatem , quam palato
detraxerat , menti divinitus restitutam : quare
cum mentis robur ac voluptas antiquior illi es-
set , quam corporis ; quæ iciunia medicina in-
dixerat , pietas provexit , sic ut ultrâ quam-
oportuit , integrum ferè annum institutam ci-
bi abstinentiam retinuerit . Hinc tamen sto-

C macho

macho tanta imbecillitas extitit, ut cibuna nec
 appeteret amplius, nec sine violentia & nau-
 scâ posset admittere, quin & violenter admis-
 sum continuò evomeret. Quam ob rem, is qui
 habitu corporis antea optimo ac pleno erat,
 iam gracilis & exuctus, atque adeo fractis viri-
 bus stare vix poterat. Rarò in publicum pro-
 dibat, nif fortè sacras ædes divos salutatum,
 adiret, vel religiosorum aliquem conueniret,
 quocum sermonem de rebus ad beatam vitam
 spectantibus haberet. Ingens autem ex hâc vi-
 riū infirmitate commodura sibi accéssisse gra-
 tulabatur: eam nimirum se posse causam ob-
 tendere, si quando aulicis oblectamentis ac lu-
 fibus abesse liberet, quod firmo valentique
Commo-
dū ex iner-
dia, atque
andē ortā
imbecilli-
tate.
 minime licuisse. Interea verò integros dies
 domi sedere compulsus, magnâ cum animi sui
 voluptate sanctorum virofum historijs evolu-
 dis, ubi documenta virtutum iuxta, atque inci-
 tamenta caperet, suisque Deo fundendis
 precibus vacabat. Quo vitæ genere mirificè
 delectatus, iterum propositum imperij titulos,
 atque insignia exuendi, eaque Rodulpho con-
 ferendi obfirmavit, ut omnibus terrenarum
 rerum curis vacuus, ac prorsus immuvis uni
 Deo operam dare omnem valeret.

Ratus interea Parens patrium cælum fore
 Aloy-

Alóysio præ extero quolibet mitius salubriusque , quamque semel dederat vitam , fidelius seruaturum ; eum per litteras monet, ut quam- primùm per valetudinem liceat , sese Castilio- nem recipiat : quò cum is brevi peruenisset , paucis post diebus commodiùs habere , ac fir- mioribus uti viribus cœpit : & profectò conua- luisset , si valetudini non nihil pareere , vitæ il- lâ asperitate deposità , vel saltem mitigatâ , col- libitum foret . At ille de æternâ potiùs atque immortali , quād de interiturâ vitâ sollicitus , huius dispendio illam sibi coemere , compen- dium arbitrabatur . Quare ad antiquam victus tenuitatem , perpetuam ab animis , notisque om- nibus solitudinem , ac silentiū adiunxit : quibus ex rebus illud assequutus videbatur , quod ani- mus , imminutâ per eduliorum abstinentiâ cor- poris sarcinâ , sursum liberiùs evolaret , Deo- que propior factus , eius verba , submotâ turbâ , ac tumultu , facilius exaudiret . Cum verò ea- sit infinita Divinæ caritatis benignitas , ut quos ab hominum commercio suâ causa semotos vi- deat , eos singulari quâdam benevolentâ com- plectatur , blanditijsque demulceat ; sanctum Adolescētem omnia ætatis obiectamenta , atque hominum consortia suâ causâ declinantes , cœ- lestibus delicijs recreare , ac mirâ animi iucun-

Ad vi-
tenuitatem
solitudinem
& silentium
adungit.

Cælestibus delicij terrenarū fuga pena- ditate perfundere instituit. Non dum verò ad eam usque ætatem artem Divinā contemplandi noverat, nulos hactenus nactus magistros, solaque voce precari, ut vulgo solent, contentus erat. Verum in eâ domesticâ solitudine uno Deo præceptore quam cito invenit didicit, quidquid hominum præceptis, instituisque didicisset nunquam. Id enim divinus ille Magister præstat pectori contéplandi arti, ut vim intelligendi antea donet, tenui editi ac deinde suis præceptionibus instruat, Regius scit. uti vates monet: *Intellexum tibi dabo, & instruam te: quod præstare præceptores noitri, qui doctrinam non intelligentiam tradunt, nequaquam possunt.* Itaque viam, ac rationem, quā divina contemplaretur divinitus edocet, pieruinque diei genio indulgens æterni Numinis nunc potentiam in conditâ atque administrandâ rerū universitate, nunc infinitam, quā homines in Cruce desperij, caritatem, contemplando exigit. In eiusmodi verò contemplationibus incredibili quamdam mentis dulcedine, ac suavitate delibutus ingentem vim lacrymarum fundere cogebatur. Inde autem solitudinis, ac sicutij amor magnum in dies incrementum cæpit: veritus siquidem, ne, si in hominum sese consuetudinem vulgaret, divinam cum cælesti illâ voluptate coniunctionem amitteret; ferè nunquam domo

domo, imò, ne conclavi quidem, efferebat pēdem, seque publico dabat. Quod cum famuli animaduerterent, per ianuæ rimas, quid tam longo tempore abditus moliretur, studiosè per-scrutabantur. Sæpè autem cum cernebant positis ante Christum è cruce pendentem genibus, intentisque in eum oculis perpetuo lacrymarū imbre manantibus, complures horas extraherere: cum interim brachijs nunc expansis, nunc ante pectus in crucis modum decuslati, magnos gemitus ac suspiria, vocesque singultibus abruptas emitteret, sic ut foras etiam emanarent. Interdum verò animo a sensibus avocato, ænei instar simulacri, toto corpore immotum, oculisque inconvenientibus, atque in uno obtutu defixis hærere conspicabantur: quo tempore domesticis datâ operâ perfrepentibus, quin & apertis foribus conclave ingressis, prorsus exaudiebat nihil. Cuius rei cum rumor iactaretur in vulgus, præter domesticos multi etiam externorum ad easdem ianuæ rimas spectaculum admittebantur: nec in e sine admiratione, magnoque erga pietatem studio, quam usque adeo honestabat nobilis adolescentis, excedebat. Semper autem ex eo tempore, quo divitius cam meditandi scientiam hauserat, mentem rerum divinarum commentationibus domi, forisque

Mensis in
divina cō
templatio
ne raptus.

38 LIBER PRIMVS

sive curru veheretur , sive pedibus iret; occupata habuit . Interdum verò etiam voce aliquid precabatur : Ac sæpè a compluribus obseruatum est , cum gradus domesticos scanderet , in singulis hæsitantem Angelicâ formuâ magnâ obsequij , atque amoris significatione , Deiparam salutasse .

*Ex Canisij
lectione
primus in
soc. amor.*

Præcipuum tamen studium tacitæ meditationi impertiebatur , licet necdum certa rerum capita præfinire , nec stata obseruare tempora morem haberet . Incidit autem per eos dies in libellum Petri Canisij , viri è nostrâ Societate doctissimi pariter ac sanctissimi . Vbi cum materiam pijs commentationibus uberem , tum etiam rectè atque ordine dispositam reperiit . Cuius libelli lectione mirificè delectatus , primò in Authorem , deinde in societatem , quæ tales pareret , aleretque viros , est vehementer affectus . Cum verò sub idem tempus ad eius manus venisset litteræ illæ , quas Patres Societatis Iesu ex Indiâ Romam quotannis mittunt (quibus nimirum supremum totius Societatis Præfectum docent , quid ibi agant nostri Ordinis homines , quaque molestias , ac tormenta perferant , ut perditum genus a miserâ dæmonum seruitute in veram Christi libertatem afferant) mirum quanto eiusmodi virorum societatem incendi se-

seseque , ac suum caput pro æterna aliorum in-
 columitate devovendi desiderio exarserit . Quia Auctus lie-
teris annis
ab India
missis .
 verò tam subitò eam cupiditatem explere , ut
 maximè voluissest , minimè potuit ; id saltem
 volens quod poterat , quidquid opis ei per æta-
 tem & vires in alienam salutem conferre per-
 missum erat , impigrè conferebat . Quare sin-
 gulì festis diebus templa , ubi Christianis rudi-
 mentis plebs ac pueri instituuntur , celebrabat ;
 ibique etiam ipse eximio animi ardore , ad de-
 bitam tamen ætati modestiam composito , piæ
 Cathechesi operā dabat : idque tantâ erga om-
 nes vel infimæ plebis puerulos facilitate , & co-
 mitate , ut omnium in se oculos , atque ora cō-
 uerteret . Si quando autem domesticos famu-
 los infectis animis inter se dissidere cognosceret ,
 evestigio eos conuenire , atque in gratiam re-
 stituere curabat . Impios verò nefarias voces
 in Deum ac superos inter iurgia iactantes (qui
 stolidè efferatis hominibus mos est , ferociam
 suam , in Superos exercendo , commendare)
 asperioribus verbis , gravi Principis personâ tan-
 tisper induitus , acriter increpabat . Atque uni-
 versim si quem in Civitate in voluptates , &
 flagitia effusum intelligeret , ad eum statim ve-
 niebat , modisque omnibus , quâ maximâ pote-
 rat eloquentiâ , è vitiorum cæno ad bonam ,

Cathechesi
sim docet
diffidat cō-
ponit , &
flagitiosos
corrigit .

40 LIBER PRIMVS

mentem revocare conabatur : & felici quidem
 ut plurimum exitu ; tanto plus valentibus pue-
 rilibus verbis , quanto minus a puero ea
 prodire posse putabantur : Sic enim
 siebat , ut Dei verbo , quod puer
 adulterare non potest , tan-
 quam divino inuita-
 mento , homines
 libentiū ob-
 sequeren-
 tur .

CA.

C A P V T VI.

*Aloysij cum S. Carolo Borromæo
congregatus.*

Nnus agebatur a Virginis partu 1580, cum Carolus Borromæus Romanæ Ecclesiæ Purpuratus, ac Mediolanensis Antistes, Pontificis Maximi nomine omnes sibi subiectorum Episcoporum Diæceses obire, Apostolicus inspectoriussus est; cumque Brixensem Diæcesim lustrando excurseret, Castilionem, ubi tunc Aloysius morabatur, aduenit. Ad eum optimus Adolescentis statim conuolat, specie quidem ut salutem impertiret, re autem ipsâ ut a viro consuetudinis atque exempli tam salutaris acciperet. Multum enim iam pridem in ijs locis eximij Præfusilis nomen erat: quare & coram spectandi quæ de eius sanctimoniam fama vulgasset, diu in votis habuerat. Sanctum adolescentem vir sanctissimus magnâ animi, ac vultus hilaritate exceptit. Vbi verò de divinis rebus inter eos colloqui cæptum est, tantus utrinque amor exaruit, ut institutum sermonem abrumpere vix longa

**Mutua Ca
xoli atque
Aloysij ex
congressu
Letitia.**

ga temporis dispendia persuaserint ; Angelum humanam indutum specie, quae tamen Angelicam quam proximam referret , videre sibi Carolus videbatur , plurimumque gaudebat præmaturos virtutis fructus , minimeque in tenera arbuscula expectatos inspicere . Contra vero Adolescens Christi simulacrum in egregio Antistite munere ac moribus expressum agnoscens , ex eius ore tanquam ex eiusdem Christi oraculo pendebat : Multa hinc ad animi salutem pertinentia scitari : intima aperire præcordia : rogare , ut monita daret , quibus lubricum adolescentiæ callem stabili vestigio decurreret : ac denique tam salubre colloquium , quibuscumque rebus quam iutissimè posset , extrahere . Hic cum S. Antistes ex Aloysij verbis cognovisset , illum cælesti conuivio ad eam usque diem accubuisse nunquam ; serio monuit ut Eucharistiæ panem non fumeret modò quam primùm , sed frequens in posterum esfaret ; simulque monachis sumptio , & Catechismi lectio . Hortatus præterea est , ut Catechismum Romanum Tridentinæ Synodi autoritate super editum crebro versaret : Inde enim fieri , ut puerorum lingua ex latino pariter ac divino eloquio unâ operâ quid quemadmodum loqui debat

beat utiliter instruatur. Quæ omnia cum Aloysius vehementer probasset, atque in animum seduicò condidisset, factâ abeundi potestate, discessit.

Exinde nihil ei magis curæ fuit, quam ut se se ad cœlestè pabulum pro dignitate (quantum humanæ liceat imbecilitati) compararet. Quamobrem, ne quid in animo suo tanto hospiti, quem fuscipere parabat, offensioni esset; caput viæ superioris noxas quantumvis leves diligentissime perscrutari. Mox ad sacræ Confessionis tribunal accedens universas ordine exposuit, lacrymisque ubertim profusis expiavit. Toto eo tempore quod præstitutū divino epulo diem præcessit, aliud nihil mente agitabat, præter unius Eucharisticæ dapis iucundi simam recordationem: ea erat sermonis, ea meditationis, ea denique lectionis alsidua materia. Minus omnis videbatur impatiens: illam tamen solabantur, spe divino hospiti per longiorem apparatum magis gratificandi. Quare per eos dies tam frequenter orabat, ut uocumque eum sanctæ cupiditatis ardor inuaderet, ibi ad preces & vota, nubi habitâ adstantium ratione, flexo poplite sele demitteret: proinde loco domestici dictabant, Aloysium obuios quoique parietes, ac lapides in genua provolutum

Comparat
se diligen-
tissime ad
Eucha-
ristiam pri-
mū sumē-
dam.

tum adorare . Qualis verò fuerit gestientis ani-
mi sensus cum primūm cælestes epulas gustare
licuit , tametsi historia tantorum arcanorum
minimè conscientia omittit ; inde coniectandi fa-
cultas datur , quod cum famæ vilissimi cuiusque
cibi condimentum sit periucundum , nonnisi ve-
hementissimā iucunditate perfusum credere par-
est , qui tantâ aviditatæ cælesti huic eib[us] omne
ceteroqui delectamentum in se habent[ur] , antea in-
hiaverat . Id unum historici narrant ex fami-
iliarium testimonio compertum : quod cum sa-
ciâ Eucharistiâ eslet refectus , paululum ab arâ
turbâque confertiore secedens , attentissimo
animo , vultuque ad pietatem , ac modestiam
mirificè composito , nixus genibus , lacrymisque
sponte fluentibus , diutissimè orabat : idque nō
sine magnâ ceterorum admiratione vehemen-
tique ad virtutem incitamento . Ex eo verò
tempore Augustissimum Christi Corpus tantâ
veneratione , atque amore prosequutus est , ut

Quotidie la cymas fundit peracta panis & vini cōfēratione quotidie , dum sacerdos sacris operaretur , pe-
ractâ panis , ac vini consecratione , continuo vim lacrymarum profunderet , sic ut pavimentum ipsum largè irrigaret : quam consuetudinem in omni deinde vitâ retinuit .

Porrò Catechismum Romanum de sancti
Præfulis consilio vertare institit , aliosque ad
eiusdem

eiudem lectionem, quam sibi non vulgari adiumento fuisse compererat, impellere: nec unquam libros turpes, aut fabulis refertos (ubi nostri æui scriptores locatâ Diabolo ad perdendā misseram ivventutem operâ, fictis libidinibus, quasi propositâ imagine ad veras turpissimi leno
næs alliciant) præ manibus habuit, aut aspectu dignatus est. Sed ultra prædictum Catechismū
præclaris sanctorum monumentis a Surio, &
Lippomano relictis summoperè oblectabatur.
E profanis verò scriptoribus Seneca præ cæteris, Plutarchus, ac Val. Maximus, qui ethica
singendis moribus pertractant, in delicijs erant:
ex iisque dicta quædam sive exempla memoria
digna excerpens in commentarios referebat,
uti deinde cum alios ad virtutis studium hortaretur, opportunè promeret. Crebrò enim de
rebus divinis vel ad singulos seorsum, vel ad
privatam complurium concionem verba faciebat: ubi ea erat sententiarum copia pariter ac
delectus, iisque dicendi ardor, ut virilem eloquentiam, non cum eo in studijs adultam, ut
poterat ætate longè maturiorem, sed e Cælo insitam vulgo arbitrarentur.

Libros tur
pes exhor
bit.

Adhuc
puer con
cionatur.

CA-

*Profectus in Montemferratum Religioso
instituto animum adiicit.*

Cceperat Ferdinandus Aloysij Parens, qui Casale Montisfer-
rati adhuc administrabat, A-
loysium ex recenti morbo non
mediocriter recreatū: sed usque
adeo voluntariā cibi abstinen-
tiā fractum, ac debilem, ut stomacho resolu-
to cibos fastidiret omnes, nec nisi cum nauſeā
captos vel ex ore statim egereret, vel planè
crudos deiſceret. Quare ſpe animo oblatā, fu-
turum, ut, ſi eius ipſe valetudinis curam fuſci-
peret, puer facile conualeſceret, cum ad ſe
unā cum Matre, ac Rodulpho evocat. Qua-
mobrem Aloysius Casale profectus, hæſit in eo
oppido ferē anni dimidium, ubi religiosos vi-
ros pietatis officijque plenos ex animi ſui ſen-
tentia naectus, longè aliam vitæ rationem te-
nuit, ac paterna vota expoſcerent. Statim enim
in eorum ſe amicitiam inſinuans, ijs dunta-
xat, cæterā amicorum turbā poſthabitā, fa-
miliariter utebatur: ut quos rebus æternis ad-
dictos,

dictos, fluxarum eximios contemptores experimen-
to didicerat. Ii autem erant ex Capucci-
norum, ut vocant, ac Barnabitarum familijs,
ex quorum consuetudine, cum a terrenarum
rerum studio iam penitus abhorreret, magnos
in divino amore (qui decadenti terreno succē-
dit semper, utpote illius exactor, siue vindicta
imperij) progressus fecit. Tantā verò mentis
suavitate completi solitus erat, cum inter Pa-
tres versanti de supernis, æternisque bonis age-
re contingeret, ut ab ijs nonnisi ægrè divelli
pateretur. Satis autem mirari se posse nega-
bat, perpetuam illam, quam in plerisque ex
Patribus deprehenderat, animi sive in prospe-
ris, sive in aduersis æquitatem: summaque
rerum humanarum despiciuntiam, quā fieret,
ut uno eodemque uultu utramque fortunam, ut
nihil dare, nihil adimere validam, exciperent:
mirum præterea totâ domo, plenâ cæteroqui
habitatore, silentium: designata etiam cuique
operi tempora, datoque signo festinatum ad
quæ quisque vocaretur, obsequium, atque alia
id genus permulta, quæ alibi nusquam cernere
meminerat. Ea verò dum secum ipse domi
per otium reputat, prima illum, eademque
minimè levis cupidio inuasit, eiusmodi perse-
quendi vitæ institutum: ibi solùm ratus (qualiue agit).

Cum Cas-
puccini s.
ac Barna-
bitis libe-
ter versa-
batur.

Religiosi
aliquod in
stitutum
amplecti
truttra

frustra mortales in cæno vitiorum quæritant)
habitare felicitatem ; ubi dignum cælesti gene-
re hospitium inueniat : nimis inter eos , qui
cælitibus haud absimilem vitam ducant . Non-
dum tamen certa animo sententia insederat ,
quam præ cæteris inter religiosas familias sibi
diligendam statueret . Sed ut in re tanti mo-
menti supernum sibi pararet lumen ; crebro
supplex Divinam Clementiam obtestabatur , uti
viam quâ ad se aspirare vellet , vitæque genus ,
quod præ omnibus eligendum sibi esset , osten-
deret : & ut oranti linguae vim atque efficaci-
tatem adiungeret , saepius in eam rem divinâ
Eucharistiae dape refecit . Interea , quò foret
ad iter a Deo monstrandum expeditior , omne
studium ac diligentiam eò contulit , ut sese a
rebus humanis abstraheret , totumque in reli-
giosi hominis formam componeret . Hinc ve-
rò diutius domi , atque adeo in conclavi lati-
tare , repudiare delicias omnes , se ipse assiduo
labore frangere , dura omnia , quæque magis

*Aspera sui sensus pulsarent , libentiùs perpeti . Hyenis
tractatio erat eâ tempestate , ut in insubriâ atfolet , aspe-
atque exi-
mia frigo-
ris tollerâ-
tia ,
ra in primis , manusque illi præ ingenti frigo-
re tumidæ ac fatigentes disruptâ cute undique
sanie diffuebant ; nunquam tamen eò adduci
potuit , ut remedia ulla sibi adhiberi pateretur:
sed*

sed perhumaniter , si qua offerrentur , admissa , illico osculebat , alijs in posterum profutura . Nec unquam sustinuit , ut in cubiculo frigoris depulsor ignis insenderetur , vel aliunde , quo ipse , vel lectulus incalesceret , a familiaribus deferretur . Quia etiam nunquam ad focum , vel nivoso ac prægelido tempore accedere solitus fuit : sed , si id domesticorum , seu amicorum societas commoneret , camini latera contra ignem munimento erant . Celebritatem visitabat omnem , præsertim si comædia , vel cæna esset adeunda : quo tempore ne parentum quidem inuitamenta audiebat : sed ceteris confluentibus , sèpè solus ex omnibus domi supererat , eò magis contentus , quò maiorem divinarum rerum meditationibus quietem atque otium impertire liceret . Quandoque etiam virum ad se aliquem graviorem , magisque eruditum accersere , quocum de rebus ad pietatem vel litteras pertinentibus colloqueretur , voluptas illi erat omni celebritati anteferenda .

Interea Ferdinandus Mediolanum contendere iubetur , ut ibi pro suscepto munere , dum equitatus totius Provinciæ , de more recensetur , una cum alijs ordinum Præfectis , intersit . Res futura erat ad aspectum iucundissima : quare ad eam visendam undique magna hominum

A spectac
lis oculos
avertit.

D

mul-

50 LIBER PRIMVS

multitudo confluxerat . Ferdinandus Aloysium ire sibi comitem voluit : nec tergiversari fas erat , cum ad id Patris imperium , cui tantè solitudo minimè probabatur , acriter urgeret . Paruit Aloysius , perrexit , interfuit : sed locum sibi delegit , unde minus commodus esset prospectus : nec unquam exorari permisit , quamquam id precibus omnibus tentarunt complures , ut prima theatri subsellia occuparet . Imò (quod magis admirationem parit) toto tempore quod pompa illa spectatu dignissima obtinuit , semper oculos , menti alia spectanti obsecundantes , vel clausos , vel aliò conuersos habuit .

C.A.

C A P V T VIII.

*Summa Vitæ austoritas, ac mirificum
precandi studium.*

Erectâ Montisferrati administratione, cum ex oppido Calsalis Ferdinandus decessisset, se se unâ cum familiâ totâ Castillionem recepit: ubi Aloysius, quod magis per ætatem sui corporis, veluti hostis domestici, robur augeri intelligeret, eò ardentius ad eius impetus comprimendos, animo ergebatur. Et primò quidem, ut ad contumaciam vires minueret, eam cibi frugalitatem, quam Mantuae inchoatam, ut antea memoravimus, etiamnum prosequebatur, multipli, duroque iciunio cumulavit. Tria in unaquâque hebdomadâ sibi iciunia in dixerat. Primum quartâ hebdomadæ luce, vel solo pane & aquâ vicitans, vel iuxta communem Ecclesiæ ritum seruabat. Alterum die sextâ, ut mortis Christi memoriam aliquo cruciatu vividiùs excitaret, non modò omni prorsus opsonio vacuum tolerabat, verùm etiam manè tria tātummodo panis segmenta in aquâ

D 2 mersa

merita gustabat , vesperi unico ad ignem modicè tosto , atque in aquam pariter intincto contentus . Sabbato tertium iungebat Deiparæ Virginis honoribus dicatum . Ad hæc alia quoque ieunia seruabat , quæ vel Ecclesia statis temporibus quotannis exigeret , vel privata religio suaderet . Accedit etiam quod tam modico cibo quotidie sese reficiebat , ut famem potius sustentare , ac veluti tortorem alere videretur , quam depellere . Quare domesticorum nonnulli tam astricti vietus consuetudinē demirati , statuerunt appendere quidquid epularum uni ipsi apponenter in mensā , ut ex residuo pariter appenso quantum degustasset , fieret palam quod eum compluries peregissent , deprehensum est (idque iure iurando ab ijsdem firmatum) id quod ille unico prandio , vel cenā sumeret , ne integrā quidem unciam æquasse . Quā severitate utique diutius vitam exigere nequivisset , si Deus qui caeterorum vitam vulgaribus fovet edulij , Aloysium cœlestibus delicijs , seque ipso , qui vita est , ab omni eduliorum recreemento purgata , minimè nutriisset .

Obseruatum præterea non semel a domestis fuit , avidius in eos cibos eum ferri solitum , qui omnium contemptissimi essent , ita ut vilitas pretium faceret frugalitatem aestimanti , & in-

Quod una
mensa su-
mit ad in-
tegrā un-
ciam non
pertingit.

insuavitas acerba appetenti irritamentum. VI. In deterio
res cibos
timis tamen annis , quibus sese in paternâ do
mo continuuit, eò severitatis processerat, ut fin
gulis diebus nonnisi exacto ad trutinam cibo ve
sceretur , quò id tantummodo caperet , unde
corpus nutritri posset , non insolescere .

Tam severam in victu continentiam alij spō
te suscepiti corporis cruciatus comitabantur .
Singulis hebdomadis , cum minimum , trinā in
sese verberatione animaduertebat : mox cœpit
semel quotidie : ac deinde intrâ diei noctisque
spatium flagello ter repetito sese , usquedum
cruentaret , acerrimè pulsabat . Principio qui
dem , quia parata in huiusmodi usus flagella
necdum aderant , loris , quibus canes vinciri so
lent , aut quolibet fune , qui forte queritanti
occurrerat , utebatur : eaque a famuis , dum
lectum sternerent , sub ceruicali abdita depre
hensa sunt : nec desunt , qui dicant , cum ad
hanc rem etiam ferreas catenas adhibuisse . Il
lud certis authoribus accepimus , sœpè eius indu
sia parentibus exhibita fuisse crux flagris ex
presso largè perfusa : quia inobrē Pater in Aloy
sium frequenter inuehi solitus , uxorē aliquan
do tristi voce compellans ; Verendum , inquit ,
haud mediocriter est , ne puer hic tandem pro
prijs sibi manibus mortem concilieat . Sœpè

Aspera &
freqnēs suā
corporis
verbera
tio.

54 LIBER PRIMVS

Afferum
fragmētis
lectū aspe-
rat, & cal-
caria pro
Cilicijs &
hibet.

etiam afferum fragmentis sub linteis iniectis le-
ctulum asperabat, ut ne dormire quidem ad na-
turæ desiderium impunè liceret. Interdiu verò,
quia cilicio rigidâque aculeis catenulâ carebat,
calcaria ferreis, acutisque radijs instructa nudo
admota lateri ingenti cum dolore gestabat.

Affidui-
tas in o-
rando.

Cum eiusmodi corporis cruciatibus iungebat
Aloysius summam in orandi studio assiduitatē.
Etenim ex ijs, qui ad eius cubiculi limen excu-
babant, non defuere, qui iure iurando nega-
verint, se eius conclave unquam ingressos,
quin ipsum orantem inuenierint, diuque sibi ex-
pectandum fuerit, usque dum modum precibus
faceret: licet re verâ nullus earum modus, sed
sola unius in alterum orandi genus mutatio es-
set. Mos ei fuit, simul ac illucesceret, strato
relicto primam lucis horam meditandis rebus
cælestibus insumere, eatnque amoris potius mē-
furâ, quam clepsydrae definire. Mox consuetis
psalmis ceterisque precibus recitandis operam
dabat: quibus absolutis augustissimo Divini Ag-
gni sacrificio religiosè aderat, & crebrò etiam
facienti libertissimè ministrabat. Interdum re-
ligiosis agminibus in odæo psallentibus sese in-
terserens, unâ cum illis magnâ animi sui volu-
ptate psalmos canebat. Quidquid deinde diei
supererat, sacris codicibus evoluendis, eorum-
que

que sententijs mente sedulò pertractandis vacabat. Vbi verò nox instaret, antequam somno cederet, binas horas precibus clargiri solitus erat: quo tempore præstolantes pro foribus famuli per ianuæ rimas sæpè dispiciebant, quid sanctum Adolescentem, ne cubitum discederet, tamdiu moraretur: cumque illum ad orandum intentum deprehenderent; exemplum sequuti etiam ipſi, genibus positis, priusquā ſeſe quieti darent, Numen propitiare ſtudebant. Tanto autem animi ardore ſuas preces proſequebatur, ut perpetuis lacrymarum rivis ſolum irrigaret, atque ita penitus imbuueret, ut eo receſtente diu madidum perseveraret: quemadmodum ex Proſpero Malavoltā viro noſtrāe ſocietatis accepimus, quem Ferdinandus parens, loco indicato ubi Aloysiſius ſeſe abijciebat in preces, ſe eum locum ſæpius lacrymis perfuſum vidiffe, docuit.

Nec ſatis habuit dies integros uſque ad multam noctem precando extrahere; verū etiā nocte intempeſtā clam reliquis ſopore oppreſſis, ſolā amictus ſubculâ leſtulo ſurgebat, nudaque genua nudo pavimento allidens, nec ulli fulcimento acclivis magnam noctis partem inſomnē cum Deo colloquendo ducebat: a quā conſuetudine ne brumali quidem tempore, cum om-

Bitas ho-
ras ante
ſomnum
precibus
tribuit.

Lacrymis
abundē ſo-
lū irrigat.

Nocte in-
tempeſta
ac frigidif-
fima ad o-
randū ſur-
git.

56 LIBER PRIMVS

nia nivibus , ut in Galliâ Cisalpinâ , geluque horrerent , temperare placuit . Verum usque cō frigoris horrore id temporis concitabatur , ut ingens cunctorum membrorum tremor omnem cælestium rerum commentationem discuteret : quod cum ille vitiosæ mentis infirmitati tribueret ; tamdiu eam in proposito coercere institut , utque ne alio raperetur , inhibuit : donec mens abiectâ omni corporis curâ , nullum ex eius labore sensum perciperet , totaque interum divinarum cogitatione esset intenta . Quia tamen capite halicum omnem vitalem sibi vindicante , reliqua membra destituta languebant , sic ut genibus haud ultra posset insister , paulatim in terram prolapsus , perinde ac si corporis cura ad se minime pertineret , in rigidâ humo seminudus cubans , institutam meditationem prosequebatur . Eo autem membrorum languor , ac torpor aliquando progrediebatur , ut ita cubanti ne ad salivam quidem ex ore egerendam vires suffuditarent , prout ipso met authore iam inter nostros cooptato didicimus . Ita scilicet sanctus adolescens , omni curâ a corpore ad mentem traductâ , totus erat in animi cultu , eiusque magnitudinem vel ipsâ corporis ruinâ ac macerie fabricabatur .

C.A.

C A P V T IX.

*Quos effectus tam assidua cum Deo
familiaritas pepererit.*

X tantâ inter meditandum cōtentione gravem Aloysius capitis dolorem hausit, qui dein de ætatis residuum mirificè exagitavit: Ei tamen non modò remedium aut levamen adhibuit nullum, verùm fovit irritavitque pro viribus, ut qui eò gratior accideret, quò acrionibus stimulis spineam Christi coronam propriùs referret. Ex nimia in orando attitione perpetuū capitis dolore ha-

bituit nullum, verùm fovit irritavitque pro viribus, ut qui eò gratior accideret, quò acrionibus stimulis spineam Christi coronam propriùs referret. Et quia eiūmodi dolor plerumque a gerendis rebus impedimento non erat, semper verò æterna bona promerendi seges, ac materia; propterea nihil esse arbitrabatur, cur a se amoliri contuleret. Quare & hoc in lucro deputabat, & inter fructus piæ commentationis recensebat, Christi spinas tæpius meditatas capiti tandem hæsisse. Contigit tamen aliquando, ut, cum eo dolore vehementius affligeretur, solito citius cubitum ire debuerit: At, ubi mentem subiit, septem davídicos psalmos nec dum ab se illo die recitatos, puerum qui

sūma curia, ne preces vel ager omittat.

cubi-

58 LIBER PRIMVS

cubiculo aderat , accersitum candelam afferre ;
 eaque haud procul a lecto statutâ abscedere
 iussit : tum recitatis de more psalmis , restin-
 guendi luminis memoriam somnus præripuit .
 Cum verò eatenus candelæ exarſisset , quâ lec-
 tulo adhærebat , lectulum ipsum flamma cor-
 ripuit : cumque paulatim latius ignis manasset ,
 brevi culcitam stramineam unâ cum alijs tribus
 lanceis , ac veste stragulâ adussit , nullâ tamen
 (quod mirum est) flammâ interim excitatâ :
 quo tempore ardoris vi percitus Aloysius evigi-
 lavit , miratusque inusitatum calorem , capitis
 etiam dolorem auctum animaduertens , initio
 persuasum habuit , id a novâ febris accessione
 proficisci : verùm cum cætera tactu explorata
 feruere sc̄atiret ; unde tanta vis caloris existi-
 ret , assequi haudquam poterat . Tentat ni-
 hilominus iterum somnum capere : sed cum
 æstus increbresceret , ac fumus ita iam omnia
 compleſſet , ut spiritu penè intercluso animam
 ducere vix posset ; celeri saltu se lecto prori-
 piens reſeratis foribus famulum exclamat . Vix
 autem è cubiculo defilierat , cum ignis , qui ha-
 etenus eius quodammodo reverentiâ ſeſe conti-
 nuiffe videbatur , flammâ in altum explicatâ ,
 lecti residuum perquam celerrimè inuasit . Ne
 verò domus omissis eo incendio conflagraret ,
 accer-

C A P V T . I X .

59

Mutua fer-
perum de
Aloysio
cusa >

accersitæ arcis custodiæ totum lectum audacter comprehensum in subiectam fossam e proximâ fenestrâ præcipitem dedere. Ea res portenti similis , & supra naturæ ordinem visa , evesti-
gio vulgi sermonibus dissipari cœpta est , cun-
sticque , causâ incendiū acceptâ , tantam Divini cultus in Aloysio curam , pari Numinis erga-
Aloysium curâ rependi arbitrati sunt . Rem
deinde totam aliquo post tempore Eleonora-
Austriaca Mantua Dux , cuius aures ea fama peruaserat , ab ipso met Alcysio coram doceri voluit : ægrè licet is morem gesserit , ut qui su-
spicaretur , simul cum incendio eius occasio-
nem euulgatam , quam uni Deo compertam exoptabat .

Porrò tam singularem erga se Divini Numi-
nis benevolentiam expertus , ita spes omnes in
unius Dei Providentiâ sitas habebat , ut quid-
quid unquam eveniret æquo animo tanquam
ex amantissimi Parentis manibus exciperet. Ni-
hil propterea rei unquam aggrediebatur , quod preces non anteverterent , unum illud perpetuo
rogans , quidquid optimum foret , id uti con-
tingeret : siquidem probè intelligens nobis quò
quæque res sit euasura , esse penitus incomper-
tum ; Divinæ voluntati (cuius unius sit futu-
ra præsentibus decernendis consulere) sua om-
nia

Nihil ag-
greditur .
quod pre-
ces nō an-
teverant.

60 LIBER PRIMVS

nia committere , eiusque Vigilantiae propè indormire statuit . Nec eiusmodi spem Divinam

Nihil a
Deo petit,
quod non
impetrat. Beneficentia unquam abire irritam tulit : quandoquidem de se ipse faslus est aliquando (quod quidem perrarò auditum) nunquam pro re quamquam sese Numen orasse , quin tandem votis fatigatum exoraverit : nullumque ei negotium quantumvis perplexum , atque impeditum precibus commendasse , quod non ex sententiâ præter omnium expectationem confecerit .

Præterea ex tam familiari cuin Deo ac Superis consuetudine incredibilem quandam animi inferiora hæc despicientis sublimitatem comparaverat . Quare cum Principum virorum , ætæs ingressus instrumentum omne ac supelle- Etilem glorie , atque ostentationi compositam , mensas insuper aureis argenteisque vasis , atque oinni eduliorum genere onustas cerneret ; non sine aliquo stomacho subridens mirabatur , eò redactam esse hominum gloriam , ut qui ad æternas coronas hæreditario iure vocarentur , de veste sericâ ex vermiculorum fibris contextâ , vel de luto in auream argenteanue massam obdurato forent soliciti . Miseram simul abiectamque rebatur homuncionum conditio nem , quibus vermiculus gloriam evomat , cadavera pastum exhibeant , apiculæ cupedias ac deli-

Quæ sum-
ma homi-
nibus süt
deridet ac
stomacha-
tur.

C A P V T I X. 61

delicias ex alio promant. Sæpius Matrem, cui intima sui pectoris nudare arcana consueverat, serio rogavit, quam ob rem omnes homines religiosæ vitæ instituta minimè sectarentur? Eius rei admiratione sese plane defigi, aiebat, cum certum exploratumque esset, non futuræ modo vitæ plurima inde emolumenta existere, sed etiam præsenti non modica. Contra verò profanæ vitæ commoda, & exigua esse, & incerta, & fluxa, & spinis undique obsita, & vitæ ipsi cui sustentandæ parantur, sæpesæpius exitialia. Ad quæ Mater, tametsi quod spectarent haud inscia, verbum subiecit nullum. Exstat apud Virgilium Cæparium accuratum vitæ eius scriptorem præclarum quoddam testimoniū ex publicis tabulis depromptuū Claudiū Fini Mutinensis e Dominicanâ familiâ celebris cā ætate in Galliâ Citeriore Oratoris ac Theologi: ubi præter cætera SS. Adolescentis decora, quæ iuratus confirmat, illud in rem nostrā refert, nunquam se in eius colloquium venisse (venerat autem sæpius) quin eius sanctiōniā, mirā orationis suavitate conditā, ad sanctioris vitæ propositum vehementer illectus discesserit. Plurimus autem, dum loqueretur, in eo erat, ut rerum humanarum dignitatem, & gloriam elevaret, illorumque qui ea contem-

Claudiū Fini
Dominicani te-
stimoniū.

pct

ptâ ad religiosa castra secesserint , felicitatem suminis laudibus tolleret . Non est , inquit aliquando , cur generis claritas nos insolentiùs efferat , & levissinam potentiam tam impotenter feramus : siquidem illud inter pauperis ac principis viri cineres interest , quod hi deterius præ illis oleant , ut qui corporis saginâ plures crecent , nutriantque vermes , præterea nihil . Si quando aliquem religiosæ militiæ recens adscriptum accepisset ; continuò hilarescere , atque adeo inutitatâ quâdam lætitia gestire videbatur : cumque in eâ re tractandâ libentiùs immoraretur , illud interdum subiiciebat : Bone Deus ! Quantâ voluptate perfundi eos oportet , qui cælestibus gaudijs reipsâ fruuntur : cum nos de ijs loquentes sola imago obscurissimæ fidei umbris descripta tantâ voluptate perfundat ? Illud etiam laudatus author adiungit , se unâ cum illo quandoque in ædem sacram venisse , ubi sanctus adolescens statim in genua subsidens summâ corporis demissione , ea demittentis sese animi indicia exhibebat , ut cæteris ætate grandioribus exemplo esset ac pudorigi : mox intentis in obiectam imaginem oculis , vel in lamenta crumperet , vel silentio orans usque eō mente raperetur , ut a se ipse discedēs nec confabulantes audiret , nec interpellanti- bus ,

*Discimen
inter pau-
peris , &
principis
cineres .*

C A P V T I X.

63

bus , nisi aliquo temporis spatio interiecto,
responſa daret . Tam ingenti præterea
in Deiparam Virginem amore tene-
batur, ut cum de eâ sermo inci-
deret , ineffabili iucundi-
tate animus reple-
retur .

Mentis ra-
ptus inter
orandum.

Amor in
Deiparam

CA-

Eius Vita in Aula Regis Hispaniarum acta.

Nno a Virginis Partu 1581.
Cum Mariæ Austriacæ Caroli
V Cæsaris filiæ & Maximilia-
ni II Coniugi iter e Bohemiâ
in Hispaniam esset, aliquot ex
Italiæ Dynastis Hispaniarum
Regi seu clientibus seu vctigalibus in eius sese
comitatum honoris gratiâ dedere. Quo in nu-
mero fuit etiam Ferdinandus Gonzaga Aloysij
parens, qui secum coniugem Martham unâ cù
tribus liberis in Hispaniam duxit, Aloysio vi-
delicet, Rodulpho, atque Isabeilâ, quorum
postrema in regio gynæceo paucis post annis
cessit e vitâ. Quidquid illud fuit itineris, re-
rum cœlestium contemplatione suspensus, ce-
terisque eiusmodi curis suo mōre oceupatus cō-
fecit Aloysius. Postquam autem mari sese cō-
miserant, rumor quidam statim increbuit, pe-
riculum instare, ne in Turcarum manus ea ma-
ria prælando obeuntium, venirent: quo audi-
to; Utinam, inquit, eâ sorte potiri liceat, ut
Mar-

A piratarū
periculo
in spem
martyrij
erigitur.

Martirij palmâ donemur . Cum semel navigio
egressus litus obambularet, fortè inter glareata
lapillum despexit , quinis notis ita distinctum ,
ut Christi vulnerum speciem viderentur expri-
mere : quem avidè prehensum Matri exhibuit,
casuque ad consilium flexo , vide , inquit , Ma-
ter quid mihi Numen ostendat , portendatque:
nunquid paterno adhuc imperio Christi vulne-
ribus divinitus oblatis fraudabor ? Hunc verò
lapideam non modò ut veteris monumentum
amoris , sed ut futuri prænuntium , ac pignus
sedulò in posterum custodivit .

Lapillum
offendit
Christi
vulneri-
bus insi-
gnitum.

Vbi in Regiam Urbem deventum , Ferdi-
nandus impositas olim regij cubicularij partes
peregit . Aloysius verò honorarius ephesus ex
ijs , quos Meninos vocant , unà cum Rodulpho
fratre cooptatus , Iacobo Principi Philippi II.
filio natu maiori , ac Regni , nisi mors occu-
passet , heredi , ministerium exhibituit . Bién-
nium , eoque amplius in Hispaniâ commoratus
Philosophiæ , cum ab aulicis curis vacuus esset ,
operam navavit , eodemque tempore Dimam
regium mathematicum sphærica , ac geometri-
ca exponentem audivit . Quos autem in Phi-
losophiâ progreslus habuerit , argumento esse
possit , quod cum fortè iter habenti Complutum
divertere contigisset , ubi per id tempus Ga-
E briel

Ephesus
inter Me-
ninos co-
optatur.

Philoso-
phia ac
mathesi o-
pera dat.

66 LIBER PRIMVS

briel Vasquez (cuius postmodum Romæ in disciplinâ Theologicâ auditor fuit) Theologiam explicabat, eoque die publicæ disputationi præcerat: ad eas & ipse inuitatus, rogatusque ex tempore, ut aliquid argumenti proferret, tametsi quartumdecimum ætatis annum vix dum

Publicè de rebus Theologiæ dispu- tat.

excesserat, tantâ acrimoniâ ac robore ostendere institit, Sacrosanctum Triados Mysteriū solis naturæ viribus agnoscendi posse, ut non vulgarem ingenij laudem, omniumque plausum facile promeruerit. Verum quia partim littoraliae occupationes, partim aulica ministeria tempus ferè omne studijs salutaribus eripuerat; nec iam orando, sacrisque Exomologescos atque Eucharistiæ mysterijs celebrandis otium suppeditabat; flagrans illa rerum æternarum cupiditas, atque igneus in Deum, ac Superos ardor, quali subducto pabulo, sensim elanguit.

Aula & li- te ra fau- taria stu- dia remi- ferant.

Langore discussio pristinum calorem resumit.

Quod cum haud obscuro Numinis admonitu sensisset Aloysius, sopore quasi discussio evigilans, statuit apud se contemptis hominum ruminculis, pauciculorum terriculamentis, in mediâ Aulâ, Regiâque omnibus cæteroqui vitorum illecebris affluente, vitam traducere quam posset integerrimam. Èâ de causâ Ferdinandum Paternum siculum ex nostrâ Societate id temporis ibi agitantem conscientiæ suæ

ar-

arbitrum , animique moderatorem delegit : apud quem piâ confessione statis temporibus mentis maculas cluere solebat , mox Eucharistî dape sese reficere . Quanto verò animi candore vitam hanc aulicam , viamque cæteroqui lutulentam decurrerit , testimonio sunt eiusdem Ferdinandi Paterni omnium eius arcana-
norum penitus consciij , litteræ , quas Virgilius Cæparius ad verbum recitat : ubi præter alia , illud singulare commemorat , tantâ eum inno-
centiâ , atque integritate vitam egisse , ut non modò lætiferâ animum labè nullâ eo tempore infecerit ; verùm etiam non raro culpâ omni vel maximè levi , cui expiandæ opus esset Sa-
cerdotali absolutione vacaverit . Neque verò id in naturæ tarditatem , aut ingenij hebetudi-
nem confesse licet , cum eâ mentis perspicaci-
tate ac solertiâ iam tum vigeret , ut suâ ipsius
ætate longè maior , ac senior omnium iudicio
videretur .

Foro ac publico , quoad licuit , semper ca-
ruit : verùm quia in aulâ versanti satis exigua-
secedendi potestas erat , oculos perpetuò ita ad modestiam compositos habuit , ut a solo nun-
quam refrigeret , atque eatenus diductos teneret ,
quatenus gressuum regimini sat esset . Quâ in
se illud sanè mirum ac nouum , quod Societa-

68 LIBER PRIMVS

Plures annos quotidie salutem, numquam inquietur Mariam Austriacam.

tis nostræ in Neapolitanâ Provinciâ Præses ex Aloysij confessione acceptum publicis litteris confignavit : eum videlicet toto tempore, quo ex Italiâ in Hispaniam Mariam Austriacam.

est prosequutus, ac deinde cum eâ in Hispaniâ est commoratus, quando nimirum nullus ferè dies abibat, quin eam salutatum cum Iacobo Principe adiret; eius tamen vultum nunquam spectasse: tametsi tunc cum Hispaniam peteret ei visendæ omnis ferè Germania, Italia, atque Hispania ipsa in occursum prodierit: usque adeo supra omnem hominum multitudinem evexerat sese, & communes cupiditates exuerat.

Castilionis vias natus grandis ingenerat. Idem non semel cum inter nostros moraretur, negavit se Castilionis vias, oppidi ceteroqui non magni, ubi natus educatusque fuerat, per se inuenire potuisse: semperque dum domo egredieretur duce viam monstante vrebatur, quemens aliâ omni cogitatione vacua, uni Deo etiam inter ambulandum vacaret.

Hoc ipso tempore, quo reliqui pro Aulæ more politiorem in vestitu elegantiam studiofius sectari solent, quod nimirum subditæ nobilitatis ostentatione Dominis adulentur; Aloysius obsoleto, attritoque amictu prodire atque etiam, affutis ad genua panni frustulis, sarta gestare tibialia (quod in Aulæ splendore humili-

Tritas ves-
stes sartas-
que in au-
la gestare
gaudet,

millimo cuique pudori esset) mirum in modum gaudebat. Iam vestimenta nova sponte suâ gestabat nunquam : iussus verò a Parentibus sumere; quò obedientiam cum Paupertate componeret; ubi semel aut iterum usurpasset, deponebat, suosque sese revocabat ad pannos.

Torques aureos, aliaque id generis ornamenta, quæ usus illius Regiæ inuexerat, constanter repudiavit: quid verò alij de se sentirent, iactarentue, modò Dei oculis probaretur, haud magnoperè laborabat. Id tamen non exigua aliquando fuit Aloysij cum Patre discordiarum seges, ut qui filij modestiam in familiæ dederunt traheret: contra verò Aloysius non generis claritatem, sed obscuritatem potius fumo induci existimans, quidquid corrupta hominum iudicia magni penderent, tanquam humile, ac nullius pretij despicabatur, propriæque parvitudinis confessionem rebatur, ea magna putare, quæ rerum omnium Opificis æstimatione prænihilio haberentur. Interea verò famulis, corporisque stipatoribus eiusmodi ornamenta minime denegabat, sed pro suo cuique arbitratus usurpandi liberam faciebat potestatem. Verum quia hominum existimatio, non secus ac lumentorum, haud pendet ex faleris; ea cultus negligentia æquis rerum æstimatoribus animi

Omnia cuius
tus ornamen-
ta re-
pudiat.

Familis
tamē per-
mittit.

altiora petentis argumentum erat: quare apud Aulæ Proceres tantâ gravitatis, & probitatis opinione pollebat; ut, si qua hido improvisus ad esset, sive etiam dumtaxat eminus appareret, illicò liberiores sermones missos facerent, seque ad modestiam, & gravitatem recipierent: & quia quolibet verbo, quod impudicitiam; & ut vulgo dicunt, carneam, vel leviter oleret, supra modum offendebatur; in proverbitum abierat, *Aloysium Gonzagam carne ceterorum more nequaquam constare.*

*Carne, ut
ceteri, nō
constare
dicitur.*

Contigit hoc tempore, ut in eius manus libellus quidam velliret, quem Ludovicus Granatensis ex perillustri Dominicanorum familiâ, de modo cœlestia meditandi, sanè doctum ac piæ dudum ediderat. Eum cum percurreret, simul inculcati vidit sedulam in orando mentis attentionem, in animum induxit, singulis diebus horam integrum nullâ mentis evagatio-ne turbatam piæ mediationi impendere. Itaque flexis genibus, nulloque fultus adminiculo ad orandum compositus sic meditationem suā moderabatur, ut si clapsâ semihorâ, verbi causâ, vel tribus horæ quadrantibus mens aliò avolaret; continuo perinde, ac si nihil temporis effluxisset, iterum meditandi initium poneret: idque toties iteraret, quoties animus a proposito

sito digrederetur, donec tandem integrum horam nullā evagatione disruptam transigeret: Quam ob rem sāpē illi usuuerit, ut horas quatuor, vel quinque, eoque amplius continenter orando perstaret: & ne interea importunus interpellator quisquam adeset, in partem aediū inferiorem descendens inter ligna, ac sarcimenta flaminis destinata se se oculiebat: cuius rei causā a Parentibus interdum est asperius obiurgatus, propterea quod diū, multūmque conquisitus inciamatusque nusquam prodijiet: quod tunc cum maxime p̄stabant, quando amicos ipsū officij causā adeentes spe frustratos dimittere cogebantur. Is verò, penes quem omnis hominum astor, atque amicitia in Dei caritatem deflagraverat; nullam se iacturam passum arbitrabatur, dum ut Dei consuetudine perfrueretur, officiota amiculorū mendacia repudiasset: Nec siquā erga mortales inurbanitatis notā incurrit, quidquā pensi habebat, modo erga Superos contēpti officij dedecus declinaret: Tanta illū Numinis reverentia, rerumque humanarū incuria occupaverat. Hoc porro divina meditandi studium semper magis magisque atque usā cum ætate adolescere videbatur: & pro illius modo divinæ quoque caritati maiora dies incrementa dabat: quæ divini

Sepe quo-
tuor aut
quinquā
horas oran-
do perstat.

72 LIBER PRIMVS

Humanæ.
 Divinaq.
 amicitia
 discrimen amoris conditio est , consideratione , atque intelli-
 gentiâ progigni : Cum contra cæcum ho-
 minum amorem ignorantia pariat intelligentia
 perimat . Hinc nostræ cum Deo amicitiae un-
 cula , quò arctiora , eò firmiora sunt : cum
 hominibus verò hoc citius ea abrum-
 pi persæpe cernimus , quò arctius
 astricta fuerit : propinquui-
 tate scilicet , & co-
 niunctione eas
 laudes in
 Deo
 labesque in hominibus de-
 tegente , quæ oculos
 longiquos fel-
 lerant .

C A P V T . XI.

Societatem inire decernit.

Ost hæc Aloysius anno ætatis Quem ex ordinibus religiosis opter, ex quo minat. quintodecimo iam expledo, tēpus monere censuit, ut de universo vitæ posterioris genere certum aliquod ac definitum consilium caperret, atque

ex Religiosis Ordinibus, quorum alicui sese in Italiâ indiscriminatim addixerat, quem potissimum feligendum duceret, tandem decerneret.

Itaque multa id temporis mente atque animo agitanti primò occurrit, hæsitque diu, ut erat ad severitatem pronior, Patrum Franciscanorum institutum, ex ijs qui nudis pedibus ligneâ subnixis crepidâ incedunt: quod genus apud populum sanctitatis aestimationem nonnisi a vitæ austestate inire solitum, summo in Hispaniâ loco est: scilicet tam ingentem rerum fluxarum contemptum, quem in eo Ordine spectabat, nonnisi magnâ aliquâ immortalium bonorum spe lactari ac sustentari posse arbitrabatur. Verum afflictæ iam dudum valetudini eam asperxitatis accessionem exitialem providens, aliq-

men-

Ad Franciscanos diu proclivis.

Mox ad la
xi ora insti
tuta, ut ea
relatue-
ret. mentem deflexit. Mox alia subiit cogitatio,
quæ illum diu multumque suspensum habuit;
num satius esset, religiosum aliquem cætum
inire, ubi lapsa iam pridem disciplina ad vete-
rum instituta, magno rei Christianæ emolu-
mento, verbo suo, atque exemplo revocare-
tur. Sed eiulmodi ambiguitatem obiectus deinde
timor discutit: ne videlicet, dum iacentes
inueteratae consuetudinis vi firmiores erigere
conatur, ipse, cui virtus tuu primùm cum
ætate pubesceret, pertraheretur ad casum:
quare multò präfflare censuit, eum ordinem
Complecti, qui mortuū correctionem daret, nō
peteret. Eiusmodi cum permulti in orbe flæ-
cerent, minimè probabantur, qui omisso con-
templandi studio totos se, suamque virtutem
ad alienas utilitates porrigerent, funderentque
qui vero ætatem omnem contemplando exige-
rent, quamquam non improbabat, non om-
nes tamen perfectæ vitæ, ac sanctitatis numero
implere arbitrabatur. Etenim si qua agen-
di, dicendique facultas cuiquam esset ingenita,
quam in animorum salutem posset insinuare;
non bene cum illo actum putabat, si eam otio
ac silentio perimere, humareque quodammodo
in solitudine cogeretur. Insuper ab Angelico
Doctore diuicerat, religiosas inter fami-
lias

Vitam uoc
omnino a
quosā, nec
omnino se-
litar. am
probat.

lias eam principem obtinere locum, quæ vitam
ex rerum actu & contemplatione militari exer-
ceat, ut quæ ad absolutissimam quam Christus,
prima omnis sanctimoniaz regula, in terris egit, Sed huius,
qua Chri-
stus coluit
proxime accedat. Id enim vivendi genus sa-
pientissimus Eterni Numinis filius, postquam
inter nos agere decrevisset, possumus eligen-
dum duxit. Siquidem nec perpetuò solitarius
deserta incoluit, nec semper cum turbis fuit,
sed solitudinis silentium identidem familiari ho-
minum consuetudine temperavit: idque eo cō-
filio, ut a nobis documento esset, hominem non
sibi, sed reipublicæ natura illi sese furto subdu-
cere minime debere, nisi forte agrestes ferique
mores secessionem probent, tacitamque ab re-
publica veniam impetrant: tantum vero soli-
tudinis cuique adhibendum, quantum sit opus,
ut sese publico paret, concipiaturque mox in lu-
cem fundenda.

Quam ob rem complures eiusmodi familias,
quæ agendo vicissim, & contemplando vitam
traductunt, mente percurrent, singulas singulis
conferre cœpit, secumque diligenter expende-
re, quâ ope consilioque unaquæque ad propo-
fitum eniteretur. Post diuturnam verò accura-
tamque eâ de re habitam deliberationem, Deo
Superisque prece sœpè consultis, tandem Socie-
tati

76 LIBER PRIMVS

Societate decernit ob quinque potissimum, cum inter nostros versaretur recentere solitus erat. Prima, quod Societatis Iesu leges moreisque adhuc in primâ ætate incorrupti florerent. Altera, quod in eâ voto susceppto, quasi foribus ferreo vecte præclusis, omnes dignitatis gradus, atque unâ cum ijs assidua comes ambitio bonorum omnium tabes ac pestis excluderentur. Verebatur scilicet, ne, si quod aliud institutum sibi poposcisset; inde brevi parentum vel amicorum studijs ad honores quos declinayerat, revocaretur. Tertia, quod mirum in modum eâ nostrorum lege & consuetudine gauderet, quâ tenera ductilisque puerorum ætas litteris tanquam escâ divini metus hamo præfixâ, ad pietatem & castimoniam traheretur: nihil enim ad perditos Christianæ Reipublicæ mores veteri dignitati restituendos æquè appositum arbitrabatur. Quarta, quod Societas nostra universas gentes, quæ a rectâ salutis viâ miserè aberrant, toto orbe conquistas, in Euangelicæ virtutis semiçam reducere omni ope ac viribus studeat. Spes enim illa erat, fore aliquando, ut sibi quoque id sorte obueniret, ut collatâ cum Christo operâ sanguinem, vitamque pro aliorum salute profunderet.

Quia-

Quinta denique causa ordine quidem postrema, sed efficacitate prima ac potissima ea fuit, quod eiusmodi institutum Deo authore sibi persuasum haud dubie crederet: nam cum ex quatuor præmemoratis rationibus plurimum se ad Societatem impelli sentiret; ne quid errati in re tanti momenti admitteret, cuius correctio fera esset; id egit, ut Æterni Numinis voluntatem quamclarissimè posset perspectam exploratamque haberet. Quapropter instantे die, quo anniversaria Assumptæ Virginis gratulatio celebratur, statuit apud se rem de cælo precibus quærere: ac maturè, ubi is dies illuxit, summâque diligentia paratus in templum veniens, sacro primùm sese Eucharistiæ pabulo recreavit: tum mente ac lingua Christi sanguine communiam tamdiu, quod in pectore Numen gestabat (obiectis etiam Parentis Virginis meritis) urgere instituit, ut sibi Divinam in eâ re voluntatem patefaceret, donec intestinam vocem sibi audire visus est, quâ non obscurè moneretur, Deo pergratum fore, si ad filij sui sese Societatem adiungeret: idque quamprimù sui animi moderatori aperiret: quæ vox usque adeo clara atque explicata animo intonat, nullus ut ambiguitati locus reliquus fieret.

Dñe Virgi-
ni Sacro ad
Socieſe uoca-
ri clarissi-
me cogno-
scit.

Hoc divinitus accepto responſo donum pro-
perat

78 LIBER PRIMVS

perat spei ac lætitiae plenus , nullâque interpos-
ficiâ morâ accersitum animi sui moderatorem ,
deque totâ re ordine edoctum etiam atque etiâ
rogat , uti cum Societatis Nostræ Præside , qui
tum in eâ Provinciâ cum imperio erat , sedulò
agat , ut se in Societatem quamprimum asciscat .
Moderator diligenter expensâ huius cōsiliij ma-
turitate , omnisque deliberationis initio , pro-
gressu , atque exitu , consilium quidem non
improbavit , quin ad illud capiendum nonnisi
instinctu , afflatuque divino mentem concita-
tam videri , ait : Verùm id opere compleri in-
uitis Parentibus haudquaquam posse , cum , ijs
renuentibus , moris non sit in Societate , quen-
quam in familiæ nomen assumere ; suarum id
partium esse , quid mente agit , Patri signifi-
care : tum viam omnem ac rationem inire ,
quâ Patris voluntas ad veniam dandam expu-
gnari queat ; cetera ut procederent , sibi cor-
di futurum . Ille , quo erat mentis ardore in-
omne Numinis obsequium prono; cōtinuò Ma-

Matri pro
positū ape-
rit , eaque
gratulatur

trem adit , eique rem coram sincerè aperit , ex-
ceptusque ab eâ est summâ gestientis præ læti-
tiâ animi significazione . Dudum enim , ut ali-
bi memoravimus , filium quempiam Deo in-
religiosâ aliquâ familiâ dicatum oþrabat : quo
laudatâ Aloysii mente , eodemque a se dimislo ,

Dico

C A P V T XI. 79

Deo filium libentissimo animo obtulit, quin & gratias egit, propterea quod eo sese dignatur honore, uti e suis liberis seruos allegeret. Mox prima Ferdinandum coniugem eam de re certiore reddit, eumque novitate rei perculsum, ac subitâ iracundiâ tumidum lenire studet: nec postea unquam omisit filium, quâcumque re potuit, ivvare, quod propositum ad exitum perduceret. Quamobrem Ferdinandum, animaduersâ eam uxoris in Aloysio ad Religiosos cætus promovendo cupiditate, nonnulla suspicio incessit, eam privato aliquo erga Rodolphum studio teneri, & quò hic paternæ ditionis hereditatem cerneret, illum domo amandari velle. Usque adeo mentes sui corporis fibibus contrectæ nihil nisi terram suam norunt,

amantque, & quidquid extraneum fuerit,

ijsdem barbarum sonat: Proinde Cæ-

lum ipsum alteri procurasse, o-

dium creditur in exi-

lum agere medi-

tantis.

Cæ.

C A P V T XII.

*Animum suum Ferdinando
Parenti aperit.*

*Mē propo-
sitū aperit;
Patri, qui
id zgrē au-
dit.*

Aud ita multo post tempore, Aloysius, cui nihil longius, quam ut voto potiretur, per se ipse Ferdinandum parentem adit, eumque intrepidā pariter ac modestā oratione docet, sibi certum esse, atque animo obfirmatum, reliquum ætatis tempus Numinis obsequio inter claustra religiosa mancipare. Proinde uti propositum persequi liceat, veniam enixè petere. Quem ita loquutum toruè respectans Pater asperis primò verbis increpuit: mox comminatus sese cum nudatum verberibus fædum in modum accepturum, si talia iterum promat, abire iussit. Ad hæc interritus Aloysius: Nihil malo, inquit: Ad omnia sat paratum vides: lucro apponam quidquid Christi causâ ferendum venerit: eritque pergratum eius cruci meâ causâ susceptæ humerum supponere, & pro me laboranti aliquod levamentum præstare. Quo responso hebetatis paternis minis securus abiit.
Pater

C A P V T X I I .

81

Pater gravi ex eâ re dolore correptus, dies cōplures anxius, noctesque æstuans, ac vigil exstraxit: Ratus deinde nonnisi egestâ bile stomachoque expurgato dolorem levatum iri; famulo allegato, illum adesse iubet, cui Puer sacrâ Confessione conscientiæ latebras aperuerat, atque in eum, tanquam in eius consilij authorem, quidquid inde hauserat bilis, satis abundantter regesit: graviter scilicet expostulans primum familiæ suæ colunnen eius artibus subduci, totamque dominum illi incumbentem reverti. Iam sibi, morbis urgentibus, properatam instare senectutem: curas cum familiâ augeri, vires imminui: rem privatam ac publicam labare in dies, atque extrema comminari: quale proinde inhumanitatis portentum: Natum Parenti, cum proxime futurum speret, ut eius robore revalefaciat: talis artibus subripere? Cui Myastes serenatâ fronte haud ita pridem huius rei concium sese ab Aloysio factum respondit, quemadmodum ex eo cognoscere promptum esset: Cæterum credibile admodum esse, ipsum illud Numen, quod ab ineunte ætate tantum virtutis, atque innocentia Pueri suggererat, hanc illi per se, nulloque adhibito interprete, memorem inieuisse, ut eò sese reciperet, ubi virtus omnis ac sanctitas tanquam in proprio solo vi-

F

geret

geret , seruarique diutiū posset . Hoc auditō responso , primus ille iracundi hominis feruor desedit , despumavitque : Inde ad Aloysium , qui aderat , versus , minus erratum iri , inquit , si alia quæpiam ab eo religiosa familia feligretur : Ita enim locum non defore præfecturis ac titulis obtainendis , quibus familiæ decor augēatur . In Societate verò , omni aditu hono-

*Aditus ho-
noribus in
terclusus
potissimum
in Societ.
placet.*

ribus intercluso , nihil nisi dedecus superesse . Atqui id unum sibi in Societate gratissimum fore , ait Adolescens , quod Christi Crucem atque opprobrium se certò reperturum speraret : Si honores queritare mens esset extremæ dementiæ duceret , certis , quos obtineret , abiecit , incertos sequi , dubiâ spe , haud dubio pretio coemptâ .

Hæc ubi dixit , veniâ datâ , in sua quisque digreditur . Interea Patri cā de re diu noctuque meditanti suspicio fuit , Aloysium hanc fallaciam & salubre mendacium (quemadmodum ipse interpretabatur , suo , uti fit , alterum palmo dimensus) studio composuisse , quod eum ab aleâ , cui plus nimio indulgebat , abstrahet . Aliquot enim ante diebus nonnulla aurorum millia lusu profuderat : quin eo ipso die , quo hæc aëta sunt , alia sexmillia eodem pasto dilapidaverat . Quæ ludendi libido in Patre

C A P V T XII.

33

Patre deprehensa lacrymas Aloysio non seine*Aloys. pro
Parente a-
leatore sol
licitus.*

excusiferat : scilicet miseranti , non modo om
nium liberorum , ac posteritatis commoda mo
mento quasi per iocum prodigi ; verum etiam
æterna , atque immortalia bona lusionis specie
seriò pestundari , ac veluti ridendo perennes
lacrymas comparari . Quare dum Ferdinandus maximè lusu distentus rei domesticæ dissipa
ndæ operam dabat , Aloysius in occulto ab
ditus , placando aduersus Parentem Numini
sollicitè studebat : quæ filij sollicitudo Parenti
minimè ignota memoratae suspicioni viā ape
ruit . Verum apud Ferdinandum aliosque cō
plures rei consciens Aloysij consilium , ut simulatio crederetur , summis tamen laudibus pru
dentiae nomine prædicabatur : qui plane eorū
hominum mos est , quibus cum vera prudentia
defit , simulatio , atque astutia eius locum , ac
titulos vindicat . At cum Puer magis , magis
que in singulos dies Parentem urgeret , ut po
testatem , Deum vocantem sectandi , permit
teret : simulque & recenti , & antiquo vivendi
more ad religiosæ vitæ leges composite fidem
diétis conciliaret , in Parentis animuin tandem
induxit , se non simulatè , ut eum a ludo ab
duceret , sed ex animo , ut se ipse a dubiâ satis
ac periculosâ salutis aleâ ayocaret , severioris

F 2

di-

disciplinæ suscipiendæ veniam poscere. Eam porrò mentem illi Divino afflatu inditam esse, cum eadem causæ, tum Francisci Gonzagæ Franciscani Ordinis, quem de Observantia dicunt summi Præsidij authoritas abunde confirmarunt. Is enim cum per ea tempora sui Ordinis Monasteria lustrando peragraret; postquam iusli Parentis, quocum veteris necessitudinis & cognitionis vinculis coniunctus erat, Aloysiu varijs quaestioneibus binas horas defatigasset, penitusque sensus omnes atque animum esset rimatus; tandem pronunciavit, haud posse nisi temere ambigi, quin ea adolescenti mens fuerit Divinitus iniecta. Quæ res tametsi Ferdinandi oculos non obscuritate falleret, sed offensione auerteret; utcumque latens a susceptâ illum sententiâ dimovere non valuit. Quare verborum lenocinijs, blanditijsque a proposito Puerum deflectere, vel moras trahere conabantur.

Aloysius
moræ impatiens ne
xus abru-
pere cogi-
tar,

Id verò præsentiens Aloysius, moræ omnis, atque expectationis impatiens, quos expedire nexus minus valebat, abrumpere consilium cepit. Optime enim noverat tarditatis dispēdia, atque id semper vsu venire, ut quæ tempus acerba maturaret, postmodum maturata corrumpat. Quare opportunè per eos dies subla-

C A P V T XII.

55

to è vivis Iacobo Principe, cuius in ministerio erat, quasi suo munere perfut. Etus, venit in Societatis nostræ Collegium unà cum Rodulpho fratre, alijisque familiaribus compluribus: cum verò post aliquod interuallum abeundi tempus instaret, cunctis, qui secum aderant, valere, domumque regredi iussis, apertè denunciat, deliberatum sibi & constitutum esse, inde nusquam vestigium movere: Patri id dissentè renuncient: statuat ipse, quid de se post hac decernendum putet: ibi se responsa præstolaturum: Illi eum serio ac satis obsfumato animo agere conspicati, domum repeatunt, remque totam Patri declarant: qui cum eo tempore podagræ doloribus æstuaret, mirū quantum subitâ hâc novitate percussus exarserit: verùm irâ compressâ, Salustum Petrocenium (quem forensibus causis audiendis sui vicarium præfecerat) accersitum ad se Alcyssium mittit. Is verò Puerum alloquitus, eumque recenti adhuc in proposito hærerentem videns, re infectâ revertitur, dominoque renunciat, Puerum in sententiâ constare, rogareque etiam atque etiam, ut ne tantum sibi utilitatis pariter ac voluptatis Pater inuideat. Ad id vitæ institutum haud dubiè a Deo vocari: vocanti autem Numini aures occcludere præsertim.

Domini regredi è nostro collegio recusat.

F 3

revo-

56 LIBER PRIMVS

revocantis hominis instinctu , grande nefas, aë
scelus esse: quod verò aliquando tandem facien-
dum sit , non esse cur id in præsenti non fiat .
Hoc accepto responso veritus Ferdinandus, ne,
si ea res in vulgus manaret , Auiæ fabulis un-
decumque risum captantibus cederet ; iterum
Petrocenum allegat , utque redeat , pro im-
perio iubet , urgetque modis omnibus . Ille ne
constantia apud imperitos contumaciam ole-
ret , morem gessit , redijkque .

Domi*n* re-
vertitur
ne contu-
max vide-
tur.

Ferdinandus paucis post diebus, sermone ha-
bito cum Francisco Gonzaga , quem antea
in memoravimus , de Aloysij deliberatione , per
eius fidem , veteri quæ amicitie ac propinquita-
tis aura illum oravit , ut quando compertum
satis atque exploratum haberet , quantum de-
trimenti ex huius filij iactu , à suæ familiæ esset
obuenturum , eum a consilio religiosa institu-
ta sectandi avocaret : propositoque quâm in-
gens in patrio solo divinę , suæque pariter glo-
rię amplificandę locus esset , si eâ pietate ac
prudentiâ , quâ se ipse moderabatur , subiectos
populos regeret , author illi esset , ut stationem
suam , & communem reipublicæ salutem mini-
mè desereret . Ad hæc Franciscus , quâ erat
Fr. Gonza-
gz Chri-
stiana li-
beras .

eos

C A P V T XII.

37

ros a religiosæ vitæ institutis , ubi Christiana virtus maximè coleretur , avertere . Ignoscet proinde , si hac unâ in re ei obsequi nequam posset , in reliquis omnibus eius imperia , atque adeo nutus obseruare paratus . Instat Ferdinandus , ut eò saltem perduceret , ne in Hispaniâ religiosam vitam inire vellet , sed secum in Italiam remigraret ibi sua vota personaturus . Neque id a se exorari permisit vir prudentissimus , timens teneræ ætati ingenij facilitatem , paternasque minas in patriâ sede , veluti de regiâ ac folio , potentiores : apertè tamen non abnuit : verùm a ferdinando ad Aloysium digressus disputationem cum Patre habitam ex ordine exponit : subiectaque , religioni sibi esse , id eum hortari , uti in patriam redeat : se ipse , suamque constantiam confusat . Vi deat num isthæc dilatio ablationem moliatur , cique (ut sæpe fit) veluti rudimentum ponat : tibi quoque adolescenti consimile aliquid in eadem regiâ Hispanicâ olim contigisse : parem a suis religiosum institutum meditanti , oblatam conditionem ; verùm propriæ timidum imbecillitatis constanter repudiasse , atque ibidem D. Francisci Cænobio , nullâ parentum habitâ ratione , nomen dare maluisse . Parentes co lendos quidem a liberis , ut qui Numinis locum

Parentes
quatenus
colendi .

E 4

ac

gg LIBER PRIMVS

ac personam teneant, quique filijs vitæ huius
ūfiram tradant: at si qui sint qui Numinis vo-
luntati reluctantे trāditam vitam in omne
æuum eripere studeant, e munere & gradu de-
lapsos ad hostes defecisse credendos; prout E-
vangelicum habet eloquium: *inimici hominis
domestici eius.* Hæc cùm dixisset senex, gratias
illi egit optimus Adolescens, semperque se-
habitūrum dixit, propterea quod suæ salutis
amore percitus ad veritatem, non ad volunta-
tem esset loquutus: verum haud alienum sibi
videri, cā in re Parentis voluntati, quo usque
Divinæ minùs aperte obstat, obsecundare:
iam cuncta, quæ evenire queant, longè sibi
animo provisa: constantiam paternis ictibus
retandendis, vel dexteritatem eludendis parem,
Deo bene iuvante, sperare non defutram:
ei quem Numinis metus, unde omnis Christia-
na fortitudo, penitus inuasit, nihil superesse
metuendum: in omnia vitæ discrimina præ-
ceps libensque ruet, cuius terga Numen ira-
tum pressit. Dato in hanc sententiam respon-
so, mutuò ab se discesserunt: reque Ferdinan-
do Principi a Francisco delatā, controversia
Parentem inter ac filium in præsens dirempta
est.

Christia-
na fortitu-
do Divino
metu co-
natur.

CA.

CAPVT XIII.

Italiam repetit , cunctosque Italiæ Dynastas necessitudine coniunctos salutatum adit .

Oluebatur annus a Virginis partu MDLXXXIV , cum Ferdinandus Gonzaga , ita domesticis eius rationibus postulantibus , Italiam repetere coactus est . Quare , petitâ a Catholice Regibus , factaque abeundi copiâ , ad iter unâ cum coniuge , ac liberis aggreditur . Viæ comitem sese addidit Franciscus Gonzaga summius Franciscani Ordinis Praeses , qui sui munieris officium exequutus , hactenusque occasionem Ioh: Andreæ de Auriâ Hispanicæ Classis Praefeti , Italiam versus primo quoque tempore soluturi , eodem remeare unâ cum Ferdinando , ac liberis eâ classe deportandis statuit . Increibile memoratu est , quantâ sit Aloysius voluptate perfusus , cum intellexit tanti viri , longo illo itinere , sese iucundissimam consuetudinem habiturum : erat enim optimus ille senex ad Aloysij ingenium mirifice comparatus , ut
qui

50 LIBER PRIMVS

qui moribus eam vitæ sanctimoniam exprimeret , quam S. Adolescens voto sibi fingere consueverat : eandemque virtutem tum maximè Franciscus explicit , cum Mantuanæ Ecclesiæ præfectus tam præclara pietatis exempla edidit , ut bonorum omnium iudicio cum magnis veterum Episcoporum nominibus conferendus censeretur.

Aloysij cū Fr. Salutaria colloquia . Ergo unà omnibus iter ingressis , Aloysius ita assiduus cum Francisco Præside erat , eiusque familiaritate oblectabatur , ut diurnas horas a reliquis occupationibus vacuas cum eo colloquendo falleret : quâ ex re , plurima navigationis incommoda ac maris pericula , dum mente aliò intentâ declinat , nulla ei propemodum visa sunt . Sermonis inter illos initium varium erat , exitus unum duntaxat Numen , quod unicè uterque spectabant , etiam cum aliò digredierentur .

Eodem anno secundâ navigatione ad oras Italicas appulsi , portum feliciter tenuere : nec diù distulit Aloysius Parentem datæ in Hispaniâ fidei commonere : at ille novas semper mortæ causas commentus , ut rem quâm longissimè protraheret , negavit se antea missionem daturum , quâm cunctos Italiae Dynastas necessitudine iunctos ab se salutatum proficeretur .

Id

C A P V T XIII. 31

Id omnino sese omittere non posse , ne deserti officij reus in magnorum Principum offenditione incurreret : verum cā specie consilium tegebat avocandi a proposito adolescentis . Spes enim illi erat , Aloysium liberatum hospitiorum illecebris irretitum , vitam illam , quam veluti seruam in domo paternā fastidiret , cā libertate donatam , delicijque omnibus affluentem cupidius amplexurum , nec facile deinde ad religiosa claustra , tanquam ad perpetuum carcerem damnaturum . Quidquid id foret , paruit Adolescentis , adiunctoque Rodulpho sibi comite , magnā seruorum copiā stipatus universos Italiæ Principes , quibus cum Patre necessitudo erat , officiosè salutatui adjit . Dedit autem in hoc itinere , quam levis apud eum ponderis esset aura popularis , & quam exigua fortunæ mendacijs fidem adhiberet , plurima , eademque maxima documenta .

Quo in genere illud primum ad memoriam insigne , quod cum Rodulphus nitidâ ac pretiosâ veste amictus incederet , cuiusmodi in eum finem fieri mandaverat Pater ; Aloysius , quem pudebat ex tam vilibus æstimari , simplici vestitu ex tenui passno , cui vulgo saeculae nomen pulloque inducus cunctas illas salutationes obibat . Nec illi cæteroque deerant velles auro undique

Pater Aloysius libertatis illecebria a proposito avertere studet .

Mira est
tus negli-
gentia .

dique coopertæ , phrygioque opere picturatæ , quas cum aliquando in Hispaniâ usurpasset , ut Parentum voluntati obsecundaret ; nunquam deinde adduci potuit , ut vel semel in Italiâ indueret , sed ad aicæ tenebras damnatas tinearum pabulum fecit . Fuit autem perpetuò a vestium nitore , atque elegantiâ , improbi præsertim , ac præfulgentis coloris , quam maximè alienus : atque universim in corporis cultu eximiè incuriosus , ut qui curas omnes animo excolendo dicasset . Quare sæpè usuueniebat , ut femoralia tam attrita gestaret , ut cùtim alicubi nudam proderet : & licet , ne illa cultus negligentia , rerumque inanum despectus vulgariter , pallio eam obtuelare studeret ; tamen quia aliquando domesticos gradus scandens laplam e manibus Virgineam coronam inclinatus legere debuit ; diductæ illicò scissuratum , riœ obseruanti Moderatori pattiere: quo tempore graviter illum increpuit Moderator , quod suum , suæque familiæ nomen ijs sordibus fædaret : nihilque cunctatus nova femoralia asferri iussa , ei , ut properè indueret , mandavit . Ille ne res ad paternas autes manaret , dito audiens , ac nihil mutire ausus , ea sibi statim induxit .

Porrò dum iter haberet vel voce vel mente
Deum

Deum alloqui , coquè veluti iucundissimo comite viæ molestiam redimere solitus erat : neque , ut ab itinere fessus fractusque esset , consueta ieunia aut vespertinas preces omisi unquam : sed ubi in hospitium venisset , continuo ad interiora domus secedens , ibi aeti in Crucem Domini simulacrum aliquod , seu pictam imaginem , si qua esset , oculis peruestigabat : & siquidem nusquam appareret , atramento , vel , si id etiam aberat , prunâ extinctâ Crucis effigiem in chartâ adumbrabat : mox coram illâ procumbens unam aut alteram horam precibus operam dabat . Siquando in oppidum aliquod adueniret , ubi Societas Collegium esset , officiosis principum virorum salutationibus perfunctus rectâ festinabat ad Patres , quos tamen antequam conueniret , templum ingressus positis genibus Dominum consalutabat , ne alienas ædes illarum Domino minime salutato rusti cius ingredieretur ; mox nostros inuisens cum ijs colloquendo quidquid orij suppeteret , libenter animo dabat ,

ieunia &
preces in
itinere nū
quam omisit.

In hospitiū venies unam aut alterā horam precibus operam dabat

Dum in Collegia Soc. venit , semper ante tea Tempū ingreditur

Dum in eo Italiæ subalpinæ tractu , q̄ i Duci Allobrogum paret , versaretur , dūo quæ memorentur , apprimè signa , evenerunt . Alterum est , quod cum Augustæ Taurinorum esset (quo venerat ut paternis verbis Duci salutem

¶4 LIBER PRIMVS

tem nunciarer) apud Hieronymum Roboreum propinquum suum , quem constat in sacrum Purpuratorum Colleg u n postea cooptatum ;

Impuden-
tem Senē
magna li-
beritate pa-
lām incep-
ptū.

forte accidit ut compiures generis amplitudine honestissimi adolescentes ad eum officij causā conuenirent : Erat verò & senex inter illos , cui septuagesimus & supra premebatur annus , homo æquevæ & grandis pro vetustate mali- tiaz : Is cum sermones quoddam corruptæ mentis putredinem olentes interferere cœpisset , Aloysius indignè ferens , propriæ alienæque sa- luis ætu percitus , Ecquid , inquit , te pudet tam provectæ ætatis hominem letitiosos ho- fice adolescentulos tam pestilentibus verbis cor- rumpere , & qui alijs ad honestatem præire deberes exemplo , facem ad libidinem præfers , eoque teneram adolescentium ætatem impellis , quo suâ sponte plus nimio incumbit . Audisti ne unquam D. Pauli effatum : *Corrumptunt bonos mores colloquia prava?* His dictis libello , quem forte gestabat , aperto , aliò intentionem avo- care , quâ senex indignus esset , simulavit atque ut etiam gravius se commotum ostenderet , in- de se brevi proripuit : Itaque impudenti seni cā obiurgatione revocatus pudor , ingenuis ado- lessentibus custoditus .

Alterum est , quod cum Hercules Tanus eius Anna-

C A P V T X I I I . 65

Auunculus certis authoribus didicisset , Aloy-
sium Augustam Taurinorum attigisse ; statim
in eam urbem salutandi , visendique causâ con-
cessit , eumque per amanter complexus , magno
studio rogavit , ut Cherium , quò ad id usque
tempus venerat nunquam , secum unà cum
germano fratre ire vellet : ita enim propin-
quorum omnium eos de facie nosse atque allo-
qui cupientium vota impleret . Placuit Aloysio
morem gerere , atque officij munus cum Duce
Allobrogum exequutus , sese in viam Cherium
versùs dedit , auunculo ac fratre comitantibus .
Eò cum venissent summâ cum gratulatione , &
lætitiâ omnium excipiuntur : mox lauto epulo
recreatis saltatio gestientium animorum indi-
cium de more instruitur : quod præsentiens A-
loysius initio occultam fugam meditari cœpit :
deinde aperte significavit , sese ab huiuscmodi
nugis animum gerere quam maximè alienum ,
proinde , dum ceteri saltarent , libentiūs aliò
concessurum . At cum instarent permulti , eam
celebritatem eius unius honestandi causâ potis-
simùm comparatam ; gratiam se agere dixit ,
habiturumque maiorem , si ut sibi suoque ani-
mo morem gereret , permitteretur : verùm im-
portunè solicitantibus tandem sese interfuerū-
spopondit , eā tamen lege uti spectator ades-
set ,

§6 LIBER PRIMVS

set, non actor. Vix cœnaculum ingressus, ubi
lectissimus virorum, ac fœminarum chorus præ-
stolabatur, aſſederat; cum ſubitò nobilis fæmi-
na de ſellâ consurgens in eum rectâ fertur, at-
que ad saltandum porrectâ dexterâ inuitat. Il-
le conſueta Diaboli per malierem inuitamenta
interpretatus, eveſtigio ſede relictâ, nulloque
verbo aſtantibus facto, ſeſe ab eâ coronâ pro-
riput, ſecellitq; in angulum domus remotiſ-
ſimum, minimeque obuium, nec amplius dein-
de ſeſe cæui reddidit. Et licet eum poſt ali-
quod interuallum Hercules auunculus e cætu
egreſſus diu veſtigiaſſet, ut de facto amicè con-
quereretur; inuenire nequaquam potuit. Verū
cum eidem alia agenti famulorum ſepoſita do-
micia penetrare contigitſet, viſus eſt inter le-
tulum ac parietem poſitiſ humi genibus Nu-
mini ſupplicare: Ad quem aſpectum cum Her-
cules ſuſpenſus hæreret, illud in mentem ve-
nit, eum qui humana omnia uisque adeo ſu-
pergressus dexpiciat, dignum eſte quem reliqui
veluti ſupra humana eveſtum ſuſpiciant, nec
damnare auſint, cuius facta a ſuā cognitione
& iudicio exempta vident. Quamobrem re-
prehensionem, quam Aloysio destinaverat, in
ſe ipſe conuertens, eo relicto tacitus, ac ve-
rabundus abſcessit.

ca-

C A P V T . X I V .

Ferdinandus Aloysij constantiam diversis modis impugnare aggreditur.

Loysius Patris mandata exequutus domum sese recipit, propositi eò magis tenax, quò pugnaciùs illud a Tartareo hoste peti animaduertit, pretium ex ipsâ pugnâ dimensus. Ergo redditâ Ferdinandò sui itineris ratione, actisque gratijs omnium, quos inuiserat, Dynastarum nomine, obstrictam uti fidem exoluere, seque sibi aliquando tandem relinqueret, postulavit. At Parenti longè alia mentem agitare, atque ipse opinione auguratus fuerat, sat citò intellexit: tunc enim eum interpellans ne verbum quidem eā de re sibi fieri sustinuit: postea perductos in suam sententiam complures viros clarissimos magnis precibus rogavit, ut sibi in eā cum Aloysio controversiā adesse vellent, strenuamque operam navarent, quò filius a sententiā decederet.

Primus idemque validissimus, qui Adolescē-

G

tis

Reversus
statim vec-
niam sece-
dendi ro-
gue.

98 LIBER PRIMVS

Dux Mantuanus Aloysium a proposito magnis pollicitationibus abducere conatur. tis constantiam tentare instituit, fuit Guiliel- mus Mantuanorum Dux, qui cum eum singu- lari benevolentia complectetur, facilem fibi adiutum in eius peccus (quod amicis nullam su- spicionem iniicientibus ultrò adaperire consue- vimus) pollicebatur. Is Castilionem certum quendam hominem Sacrorum Antistitem dicē- di copiā ac facultate præstantem allegat, qui suo nomine a suscepto vitæ Religiose consilio Aloysium dehortetur: & siquidem firmum in proposito profanam vitam deserendi compri- riat; illud saltem moneat, ut liberiore clerici ordinis statu contentis sese domesticis utilitati- bus minimè subducat: etiam in eo ordine spe- cialitatis viros floruisse quamplurimos, quorum omnium instar esse posse Carolum Borromaeum adhuc superstitem, eique optimè cognitum, cuius dignitas atque amplitudo quā- tum in Divinam, tantumdem in suæ familie gloriā redundaret. Quod si facilem dictoque audientem sentiat, suo itidem nomine signifi- cet; se operam daturum, ut amplissimis Ec- clesiasticæ dignitatis gradibus, ubi primū da- ta fuerit occasio, admoveatur. Delatis hisce ab Antistite mandatis, suāque dicendi uberta- te apte ad persuadendum exaggeratis, Aloysius, qui in ijs pollicitationibus ad futuram ætatem

spe-

C A P V T X I V. 99

spēctantibus nihil certi præter præsentem Prin-
cipis benevolentiam cerneret , hanc ceteris re-
pudiatis prono , gratoque animo exceptit , &
pro eā grates referre iūsit : tum sibi curæ esse
renunciari & sum , & suæ familiæ decus , nec
propterea quia cum solidiore gloriâ commutet ,
ideo negligere : planum siquidem esse , eum qui
paruos honores transeat , ut sequatur magnos ,
haud honoribus offendit , sed paruitate .

Post Guillielmum Ducem , Alphonsus Gon-
zaga Aloysij Patruus Castri Godefridi Domi-
nus , a quo idem Castrum hereditate illi obuen-
turum spes erat , mutuatâ ab ipsâ hereditate
facundiâ , adolescentem aggreditur , multisque
modis labefactare nititur , irrito licet , & in-
contrarium redeunte nisu : nam quo magis ille
futuras opes exaggeraret , eo dignius Deo mu-
nus se obiaturum Aloysius gaudebat . Mox idē ,
sed eodem exitu tentavit , tertius quidam ex
Familiâ pariter Gonzagâ nostro Ordini , ne-
scio quâ de causâ infensus , certè ex eādem val-
de acutus , & ad nos perstringendos eloquens .
Hunc exceptit Castilionensis Cleri Archipræs-
byter , vir annis iuxta , atque autoritate
gravis , quem antea semper Aloysius plurimi
fecerat . Tum alijs quidam Sacris Concioni-
bus eo tempore illustris , qui postinodum ad

Idem alij
permulti
fed inani-
tei tentat;

100 LIBER PRIMVS

Sacrorum Antistitis gradum probitatis , ac literaturæ nomine erectus est : Postremò alij atque alij permulti , qui Ferdinando authore , omnes in eius constantiam impetum fecerunt , ac iuvenilem animum , quà spe , metuque , quà rationibus , ac precibus in omnes partes versare conati sunt . Quibus tamen cunctis ita sele suumque consilium probavit Adolescens , ut qui pro Patre suasores accesserant , contra Patrem prævaricatores discederent .

Eius con-
stantia ad-
uersus Pá-
terem. Ferdinandus spem suam , quam in tantorum virorum autoritate locarat , ad irritum cecidile videns , nullumque hactenus ex destinato propositum fluere ; Aloysium ad se è podagrâ tunc decumbentem accersit , rogatque , quorū tandem eius consilia spectarent , quidue statutum cum animo suo , ac deliberatum haberet ? Ille voce oculisque demissis , animo tamen impavido , eandem , quæ semper , sententiam stare , respondet , Deo scilicet , in eius Filij Societate , perpetuò deseruire . Ad hæc subitâ irâ succensus ac tumidus Ferdinandus toruo vultu , verbisque minacibus è conspectu protinus evolare iubet : mox hominum , rertimque impatiens , turbida omnia ad evertendum illius propositum silentio agitare cœpit . Is vero libens obtemperat , & quod melius Patris imperium

perium (ita enim impetum illum interpretari maluit) exequeretur , relictâ domo in proximum D. Francisci cœnobium extra oppidum ad primum lapidem situm secessit , eodemque operam dedit , ut lectulus unâ cum nonnullis libris , atque universo conclavis instrumento , & supellecili a sportaretur . Ibi autem otium securum procul a turbâ naestus , divinis com-
mentationibus animum laxavit : & perinde ac si vitam solitariam degeret , atque eremum , incoleret , asperiore viëtus , cultusque ratione uti cœpit . Interea Ferdinandus huius secessio-
nis minimè conscius , nemine scilicet renun-
ciante , ne irritaretur magis ; interiesco aliquot dierum spatio , ubinam gentium ageret Aloy-
sius , quem dudum non viderat , rogavit . Vt
verò sensit , in memoratum cœnobium migrasse , ibique aliquot iam dies habere ; mittit , qui
suo nomine redditum sine morâ denunciet : quæ
subinde regressum , atque ad se accersitum aspe-
rioribus verbis accipit , graviterque incusat ,
quod suo inde iniussu abiisset , idque ut novo
contemptu ac riores sibi irarum stimulos adde-
ret . Ille pacato animo vultuque ad reverentia
compositio respondit , se , ut ex eius conspectu
evolaret , prout ipse mandaverat , cù demigrasse :
prinde obtemperare , non contemnere , con-

Inscio Pa-
tre secedit
in prox-
imum co-
nobium .

Regressus
Pater aspe-
ris modis
accipit .

filium fuisse . Ferdinandus adhuc multa exprobrans , pluraque minitatus facessere iubet , atque in suum sese conclave recipere . Paret Adolescens , & cubiculum ingressus statim fores occludit : mox ante Christi e Cruce pendentis imaginem provolutus , subito lacrymarum imbre totus perfunditur : tum armatâ flagello dextrâ , nudatoque tergo in sese acerrimè , ac diutissimè tanquam reum paternæ illius morositas desævijt .

Hoc interim spatio Ferdinandus (cuius ira omnis aduersus filium paterno militabat amori) veritus ne tam asperis modis nimio plus illum exacerbasset , facti nonnihil pænitens vocatum ad se Oppidi Rectorem , qui tunc forte pro foribus opperiebatur , exploratum mittit , ubi locorum , quidue rerum ageret Aloysius . Is eius cubiculum rectâ petens , stantem in lumine cubicularium offendit , a quo percontatus , quid , atque ubi Aloysius ? audit , paulò ante in conclave abditum , ostio intus obserato , ne interpellaretur , serio inhibuisse . Declarat Rector , se Principis mandato venire , atque obseruare iuslum , quid rerum gereret Adolescens : cum sensim ad ostium accedens stricto pugione modicè diducit rimas , perque illas conspicit , Adolescentem ante Christi imaginem nudis genibus

Per ianue
rimas dire
se se cruce
tans inspi
situs .

nibus pro voluntum uberes ex oculis lacrymas
mittere, nudatosque humeros diro verbere cruē-
tare. Quā ex re vehementer permotus lacry-
mas nec ipse tenuit, oculisque madentibus ad
Ferdinandum revertitur, a quo rogatus, quid
fletus ille ac lacrymæ sibi vellent: Si quæ ipse,
inquit, hisce oculis vidi; tute vidiles Domine,
profectò nec fletum cohiberes, nec Puerum
diutiùs, quò minus tam sanctè cogitata perfi-
ceret, morari posses. Simulque aperit quæ-
cunque ipse per ianuæ foramen perspexerat.
Hoc audito hæsit aliquantulum Ferdinandus,
tum non satis fidens alienis oculis, lacrymis licet
fucū omnē diluentibus, suis id explorare statuit;
quare cum eodem conuenit, ut in sequenti die,
quā horā opportunum censeretur, per se ipse
ad easdem rimas spectator accederet. Post i-
die, ut condicatum, quāque horā monitus fuit,
sellā gestatoriā ad filij ianuam sese iubet defer-
ri, ac per hesternum foramen, videt Aloysiū
fletum, pœnasque, uti didicerat, iterantem;
quo spectaculo vel alienis, nedum paternis ocul-
lis peracerbo, graviter conmotus, attonito
similis diu fuit: tum unà cum coniuge eò ac-
cessitā rem totam dissimulari iubet, factoque
deinde nonnullo tanquam tunc primū aduen-
tantium strepitu, fores pulsat: quibus post pau-

lo referatis , pavimentum conspicit pluribus in locis sanguine , qui ex humeris defluxerat , cruentatum , lacrymisque alicubi periade madidum , ut si aquâ effet recens perfusum . Hic verò fanguine & lacrymis volat̄as partis tandem expugnat̄ur .

Quare datis litteris ad Scipionem Gonzagā Hierosolymorum Patriarcam (is erat qui postea inter Ecclesias Purpuratos electus est) tum Romæ commorantem de Aloysij proposito , deque in eo retinendo , atque etiam urgendo constantiâ , postulat , ut suo cum nomine tanquam rem sibi carissimam Claudio Aquavivæ totius nostri Ordinis Moderatori offerat , atque ex eo intelligat , quod misum velit , ut prima Religiosæ vice rudimenta ponat . Claudius tam fausto nuntio summoperè latus , cum Romæ in Urbe terrarum principe tyrocinium auspicari velle significat , ratus tam nobile pietatis exemplum totius Orbis oculis , quorum sedes in capite , proponendum . Responso ad Ferdinandum missō , incredibile dictu est , quām ingenti gaudio , cum primū de Parente audit , sit auctus Aloysius : ita planè , ut non potuerit , quin properè sumpto stylo litteras Ro-

Claudius
Aqua: A-
loysium a
Patre obla-
tū in Soc.
admittit.

Inde Aley
sij gaudiū.

C A P V T XIV. 105

Romam ad Claudiū amoris officijque plenis-
simas exararet , quibus sese immortales gratias
habiturum testaretur , seseque quando paria
beneficio referre haud posset , totum dicaret .

His Claudio perhumaniter rescripsit , se
loco filij illum iam tum accipere , ac
dum veniret , summam in se to-
tāque per Urbem Societa-
te eius expectationem
ac desiderium
fore .

CA

CAPVT XV.

*Principatu abdicato Mediolanum
negotiorum causa contendit.*

Is ita peractis , statim de abdi-
cando Castilionis Dominatu ,
cuius insignia ei dudum Cæsar
detulerat , quemadmodum an-
tea memoravimus , cœptum
est agi . Itaque Ferdinando cu-
pienti , uti ea Rodulpho fratri natu minori
concederet , haud ægrè acquievit : quin & Pa-
tri permisit , tabulas cessionis eâ formâ confici ,
quâ maxime vellet , ac tantummodo de celeri-
tate sollicitus , hanc illi maiorem in modum
commendavit . Tabularum forma fuit huius-
modi : Ut Aloysius omnia paternæ ditionis
iura , ac proventus , quin etiam obuenturas in
posterum hereditates abdicaret : ita tamen , ut
in præsens duo illi aureorum millia , in reliquā
verò ætatem quadringenti aurei , quos arbitra-
tu suo posset insumere quotannis appenderen-
tur . Hanc formam ad Cæsarem , citra cuius
authoritatem ea abdicatio fieri non poterat , ut
qui illam omnem Provinciam vectigalem ha-
beret ,

Tabula
cessionis
de abdi-
cando Casti-
lionis do-
minatu.

heret , transmisit Pater : & quò Cæsar assensio-
nem ad eam promptius adiungeret , tabulasque
ritè firmaret , Aloysius Eleonoram Austriacam
Mantuanorum Ducem magno studio rogavit ,
operam uti suam interponeret , quod & foemi-
na probatissima tota in alienæ salutis curam
intenta libenti animo , ac felici eventu perfe-
cit .

Inter hæc , dum Cæfaris expectatur assen-
sus , negotia quædam haud levis momenti Me-
diolani orta rei benè cæptæ , & prorsus eunti
cunctationem iniecerunt . Nam Ferdinandus
adhuc pedibus æger , & coram adeste inualidi-
dus , Aloysio , cuius prudentiæ planè senilis
plurimis in rebus periculum fecerat , suas par-
tes imposuit , iussitque Mediolanum quam pri-
mùm contendere . Nec profectò paternus eum
amor , liberorum ornamenta ut ab se profe-
cta exaggerare solitus , fefellit : Siquidem in
confesso apud omnes erat , in Aloysio adole-
scentiæ vestigium nullum extitisse , præter for-
mam , & robur . Et licet consummatæ pruden-
tiæ necessarius rerum usus deesse videretur , se-
nioribus tamen in consilium adhibitis , eorum
usum atque experientiam suam usurpando effi-
ciebat : itaque cunctis in rebus consideratus ut
qui maximè , circumspectusque erat . Igitur

Mc-

Eleonora
Austr. A-
loysio ab-
dicanti fa-
vet *

Aloysij pru-
dentia ac
dexteritas
in negotiis
admini-
strandis.

108 LIBER PRIMVS

Mediolanum profectus , ut Patris mandata cōficeret , octo amplius menses ibi subsistere compulsius est , quibus tamen cā soleritiā , ac sagacitate suscepta negotia administravit , ut res ceteroqui implicatissimas mirā dexteritate explicuerit , atque omnia paternis ut votis cederet , feliciter præstiterit .

Neque verò hoc negotiorum tempore animus a litterarum , ac pietatis studio vacavit ; verū , ut utrumque urgeret , Collegium Societatis Iesu , quod Braidense vocant , assidue frequentabat . Ibi Philosophiæ studia , in Hispaniā inchoata persequi libuit , & quā erat ad intelligendum celeritate , eos brevi progressus habuit , ut omnibus admirationi esset : quin & prorsus inuidiae fuisse , nisi incredibilis verecundia , atque humanitas , quā erga omnes vel intimos utebatur , omnem inuidiæ materiam amoris fornitem efficeret . Author est eius Magister , Aloysium usque adeo inter disputandum modestiam tenuisse ; ut , licet ingenij acumen ei vehementer in eiusmodi pugnas pruriat ; nullum tamen fastus , aut licentiaz ivvenilis , vel cum Theatra plausu resonarent , indicium unquam exhibuerit : quod quam arduum sit , satis aestimare non possit , nisi cui paribus ingenij viribus prædicto hæc certamina subiisse

*Singularis
modestia
omnibus
amabilem
reddit.*

*Hanc inter
disputationes
maxime re
tinuit.*

CON-

contigerit . Singulis diebus a meridie mathematicis disciplinis studiose operam dabat : & quia eius artis Doct̄r̄ solum explicatione contentus dñe solebat nihil ; Aloysius , ne ea , quae aribus accepisset , elaborerentur ; ubi domum sese receperat , librario dictabat : Idque tantā fidelitate , ut Virgilius Cæparius vir in Mathematicis haud imperitus , vīsis Aloysisj commentarijs librarij manu descriptis , testatum reliquerit ; se satis mirari non potuisse , quod nulla ei demonstratio unquam exciderit : quin etiam tantā firmitate hæserint universæ , ut totident ferè verbis , nusquam vel in numeris , vel in mensuris , seu rationibus lapsus (quod in rebus adeò fluxis , fugacibusque admiratione non vacat) scriptori reddiderit .

Mira èas.
memoris.

Hoc tempore , miro moderationis exemplo , Cultus me deratio :
vestitus incedebat , ex eo vili & vulgari panno , Rasciam induit.
quem nostri Rasciam vocant , & plebeij homines potissimum adhibent . Ad Gymnasium ,
verò pedibus , ut plurimum , ibat : tametsi vel rhedæ , vel equorum copia minimè decesset .
Festis diebus D. Fidelis Ædem , quam curæ habent Patres Societatis , celebrabat : ubi rerum æternarum commentationi laxatis habenis matutinum ferè omne tempus Nutini , precibusque dicabat . Ibi autem postquam diu ac sedulò se-
fc.

110 LIBER PRIMVS

se coimparaverat, ad sacræ exomologeseos primum, deinde ad Euecharistiæ Divina Mysteria tantâ ctim religione, ac pietatis sensu accedebat, solo ut aspectu omnibus ad Dei amorem & cultum incitamento esset. Sacer quidam Orator, qui ijsdem diebus festis ex loco superiore ad populum concionem habebat, memorare consueverat, se, ut suam orationem ad animos permovendos divino amore succenderet, in Aloysium, qui semper ex aduerso adebat, oculos, cum verba faceret, conijcere solitum: atque ex eius vultu veluti divinæ caritatis radios circumquaque fundente, ita validos ignes concipere, ut ignita postmodum planè verba depromeret.

Porrò tempus omne, quod profestis etiam diebus a studio ac negotijs dabatur, mos illi erat in Collegio Societatis cum nostris colloquendo traducere: & si ceteri deessent, vel cum solo ianitore libentissime versari. Quod si quando eveniret, ut ianitor ei claves permitteret, dum ipse quempiam ex Patribus accessitū iret; ille continuò iætitiam gestire, grates ianitori agere, sibiique religiosi hominis imaginem summam cum voluptate tantis per gratulari. Cum probè teneret nostri Collegij morem, in villam octavo quoque die ad vires studijs fractas reparandas

Ianitoris
vice gau-
dés in Col-
legio tua-
gitur.

das sedecendi : cumque etiam nosset eam duo decim ferè stadijs extra portam Novocomensē ab urbe dissitam ; Is ipso cessationis die , ubi primū illucesceret , in eam partem profici scī maturabat : famulisque longè præcurrens , simul ac portam esset egressus , libello aliquo salutari in manus sumpto tardiūs ingredi incipiebat : mox etiā subsistere , ac flosculos è sepibus usque eò legere , dum aliqui ex nostris in conspectum venirent : tuū enim conuersus præstolari aduenientes , prætereuntibus comiter salutem dicere , prætergressos denique lento gradu , ocu lisque in eos assidue intētis , quo usque te cōto succederent , cupidē persequi . Postquam verò sese subduxerant , tunc viam retexens cæteris seriūs venientibus occurrebat , eosque benignè salutatos faustis ominibus proseguebatur . Itaque solo illorum aspectu , quos beatos existimabat , ac salutatione contentus , domum lætitiae plenus revertebatur .

Iis verò diebus , quos solemni quadraginta die rum ieunio præcuentes reliqui adolescentes a studijs feriati agitare soient : atque eorum plerique induitā personā bacchantium imaginem , quin & sœpè veritatem referunt : Aloysius vae sanam hanc , impianque licentiā detestatus suas in Collegio ferias cum Patribus celebrabat : ibi enim

Rec villa
eo tempore
ie Ghiloli
fa diceba-
tur.

Voluptas
illi , nostris
rus adeun-
tibus oc-
curtere .

Bacchi fe-
rias sancte
traducit .

enim inito de rebus cælestibus colloquio , ea
mentis intentione ad Cælitum spectacula longè
iucundissima ferebatur , ut inde mortalium
gaudia despectans , summo perè gauderet , quod
eiusmodi gaudiorum larvis tam pueriliter , ut
mortalium reliqui , minimè luderetur . Est &
illud præterea omni posteritatis memoria di-
gnum , quod cū Mediolani per eos dies equestris
pugnæ simulacrum (ubi lusorijs armis ad decre-
toria proludi , belloque iuventum studia conciliari
solent) summâ civitatis frequentiâ exhibendum
esset ; Aloysius quoque adesse voluit ,
non ut cum ceteris equestris ordinis in honoris
ac dignitatis certamen veniret ; sed ut ex luci-
crâ pugnâ feriam , eandemque glriosam de-
ipsâ gloriâ victoriam reportaret . Siquidem cū
ceteri pro se quisque certarent , ut quam maxi-
mè pretiosâ veste induti superbisque insidentes
equis magnificè incederent ; Ipse (quem cete-
roqui alijs diebus nobiles equi holosericis pha-
leris instrati , famulis deducentibus comitabantur)
mulo tunc vectus ignobili , lætus , quasi
humanâ celsitudine proculcatâ sublimior , per
viam confertissimâ turbâ obstrepentem deambulabat . Omnia ora , atque oculi tunc in
Aloysium conuersi , quos inter qui superbiae vi-
tio obcaecati divinum eius facti decorem intue-
ri

Admirabi-
lis huma-
næ glorie
contemptus

C A P V T X V . 113

ri haud poterant , Adolescentis simplicitatem
dumnabat : qui verò libero obtutus penitus
inspiciebat , imparis gloriolæ contemptum
magnanimitatem altiora spectantis interpreta-
bantur . His verò alijsque Christianæ virtutis
argumentis , tantum ille honorem , seu potius ,
honor illum vel fugientem est assequutus ,

ut solidâ illâ atque sincerâ famâ ,
quam sibi mens retinet , nec lia-
guæ vicio corruptam pro-
fert , honestissimum
quenque longè
anteiret ,

Solida, nō
corrupta
adulatio-
ne Fama
alijs, pro-
fatur ,

CAPVT XVI.

Noris adhuc machinis urgetur.

Ferdinan-
dus noua
malaria.

Ine Mediolanensibus curis im-
posito , allatisque Cæsaris lit-
teris , quibus Aloysio abdica-
tionis potestas fieret , subitò
exorta tempestas , optato lito-
ri imminentem iterum in altu
abstraxit . Quippe Ferdinandus , qui necdum
spem omnem filij in suam sententiam flectendi
abiecerat , eoque nunquam ex toto nova moli-
ri destiterat ; Castilione Mediolanum profe-
ctus filio nihil tale suspicanti , improvisus ad-
uenit : & ut , quò subitus ille aduentus pertine-
ret , statim significaret , non nihil inde momen-
ti ad suam causam allaturus , evestigio inter-
rogat ; Quid tandem in animo suo constitutum
haberet ? An ne resipuisset aliquando , atque
è sententiâ decessisset ? Nihil minus , inquit Ado-
lescens : mirarique plurimùm talia ab se ultra
quæri : mentem suam usque adeò iam omnibus
notam , ut tam frequenter , molestèque eam
porrò exquirere , comprimendæ potius , quam
exprimendæ veritatis (cuius scilicet tam acrit-

ter

ter confessio torqueretur) studium videatur . Ferdinandus , nè filio paterna aliqua austerioris
fugæ causam geminaret , eius animum nonni-
hil commotum sedare , blandius tractando , in-
stituit : Monet igitur , authoritate pauculum
seposita , vultuque remisso , uti serio agimad-
uertat ; opus ei non esse paternam domum de-
serere , quò religiosam vitam ducat: modò enim
eàdem illam , quam annos iam complures
duxerat , retineret , sanctius profectò religio-
rum plerisque victurum . Interim gentem sibi
creditam præclaris suæ vitæ exemplis , in cœ-
nobio ceteroqui perituriis , minime fraudaret ;
pronum siquidem illi fore , eam tam arctè sibi
devinctam ad arduum salutis tramitem revoca-
re , ac per eum in cælestem patriam unâ secum
perducere . Id esse potissimum , quod impensè
ab se subiecti populi expetant : qui nimurum
omnes ob præclaras eius ingenij , ac prudentiaz
dotes , ob initam a cunctis Italiæ principibus
gratiam , ob suminam denique cum supremo
rerum Domino amicitiaz coniunctionem , ve-
luti Naturæ , Fortunæ , ac Numinis præroga-
tivâ ad imperium designatum tuâ acclamatio-
ne confirment : eosdemque supplices ad eius
pedes abiectos enixè rogare , nè fese diuinâ de-
signatione ei traditos fratris natu minoris præ-

Blada cito
oratio.

cipiti, ac præpropero ingenio, qui se unum moderari nequeat, deserat moderandos, vel forte sine ullâ moderatione diripiendos. Sub hæc ægrum podagræ doloribus corpus ostentans, sese ut inspiciat, suarumque virium imbecillitatem petit, simulque ut in mentem veniat, tam afflictas vires reipublicæ administrandæ haud pares in posterum futuras, unicamque spem in eo locatam, irritam fore né patiatur, nec paternæ senectuti dudum in eum inclinatæ, ac nisi prohibeat, ruituræ sese ex insperato subducat. Quin potius illud meminerit, pietatem in Deum suadere nullatenus posse aduersus parentes, quos Deus ipse in sui locum suffecerit, impietatem. Plura dicturum vis doloris & lacrymarum copiosè fluentium interpellat, & silentium indicens perorandi munus vocibus præripit. Verùm Aloysius pueriles lacrymas in sene miseratus, præmissâ pro benevolentia gratiarum actione, Patris argumenta facili negotio, brevique responsione disiecit: Nimirum omnibus ijs, quâ parte suum consilium Deo authore suscepturn impugnent, unicè plenèque respondere ipsum consilij Authorem, qui omnia videat, provideatque, ne quid incommodi suis e sanctionibus oriatur: quâ verò parte Dei authoritatem inficiantur, tam multis, tamque illu-

*Conſans
Aloysij re-
ſponſio.*

C A P V T XVI. 117

illustribus indicijs , eam haētenus comprobatā , ut qui rem sensib⁹ propemodū expositam dubiam habeat , æquē dubitet necesse sit , vigeat ne ipse sensib⁹ , an autem penitus vacet.

Ferdinandus postquam Aloysij voluntatem nec vi frangere , nec e blandiri se posse intelligit , cāmque Dei potissimum authoritate niti ; hanc omni viā ac ratione conuellere statuit , ut illa , quasi subducto fundamento , per se ipsa corruiat . Quamobrem iterum permultos tum religiosos tum profanos viros collegit , quorū alios pro veteri amicitiā rogavit , alios spe novæ conduxit , uti pro se quisque Adolescentem eo metu ac religione , quā tenebatur , eximere conarentur : suaderentque opinionem , quā mente comprehenderat , non ē Cœlo profectā , ac divinitū immittam , uti ipse arbitraretur , sed ex eius capite enataī , satis suā duritie , & contumaciā terrenum genus testari . Brevi ab omnibus peractum , quod Princeps optaverat , minimē tamen optato exitu : quippe postquam cuncti eius interpretes suo munere perfuncti ad eum rediere , omni asseveratione uno ore affirmant , Adolescentē haud dubiè in eam mentem divinitū impulsū , nec sine Numinis illum ad se vocantis , offensione , posse ultra differri . Quare Ferdinandus , ne obiectam filio

Iterū Pa-
ter subſi-
dia come-
parat.

Iterum ab
Aloysio re-
pellitur.

H 3

con-

118 LIBER PRIMVS

contumaciam incurreret , in animum induxit ;
rei peruestigandæ modum aliquando facere : si-
mulque in sellâ delatus (nam secus inualetudo
minime tulit) ad nostras ædes , quibus a D. Fi-
deli cognomen , properat : ubi certum quen-
Ferdinandus te to-
tam cuius-
dam e no-
stris arbi-
trio com-
mittit. dam ex Patribus præclari in eâ vrbe nominis
in abditam domus partem acciri iubet , eumque
datâ dexterâ amicè comprehensum per Deum
immortalem orat , obtestaturque , ut si quid
opis consilijque in ipso esset , nequaquam af-
ferre omitteret . Docet deinde sese eò discri-
minis , venisse , ut ex liberis natu maximum , &
qui primus omnes occupasset amores , brevi de-
beat ; nisi occurrat , amittere : plura tenta-
se ; successisse nihil : ad extrellum in id animū
obfirmasse suum , ut prudentis viri iudicio , ar-
bitrioque rem totā committeret : eò ad ipsum ,
eui benè perspectam suam cum Filio centrover-
siam intelligeret , quemque sine offensâ , ac sine
gratiâ certo sciret iudicaturum , aduenisse . Ar-
bitri partes ultrò ab se delatas asumeret : atque
Adolescentis animo coram se diligenter excusso ,
objecisti que religiosæ viæ difficultatibus tenta-
to , ediceret tandem , quid de eius proposito
sentiret ; quæque pro debitâ in filium , magis-
que in Deum caritate suæ partes essent , palam
denunciaret : euneta siquidem , quæ ipse man-
dabat .

dasset , sese facturum recipere . Annuit Pater , iussumque Adolescentem adesse , multa priùs interrogans , mox continentि oratione religiosae vitas severitatem coaceruatis difficultatibus aperiens , horam ipsam cum eo disputando extraxit : idque tam neruose , seriique agentis in speciem , ut Aloÿsum eā veluti parte minimè suspiciosā incautum hātid irritis ictibus non semel pulsaverit . Hārebat enim nonnunquam ingenuus Adolescentis , cum videlicet argumenta quædam acrius vibrata cerneret , quibus ceteroqui per se haud intalidis multum acuminis ac roboris præclara viri existimatio adiungebat . Verūm præsenti semper animo usus haud paruā eloquentiæ vi , quā rationibus , quā sacrarum litterarum autoritate fultus ab eo certamine , ipso Aduersario iudice , victor discessit . Siquidem Vir optimus , Adolescentis ingenium , & constantiam demiratus , sese eius rationibus devictum palam professus est , eique author fuit , uti propositum urgeret , non dubius quin ē Divini Numinis afflatu proficisciatur . Idemque pro libero sibi arbitrio permisso Ferdinando Principi retulit . His recreatus Aloÿsius maximas illi gratias egit , quod Aduersarij munus non animum induisset , ut

Hic Aloÿ-
siū pér hanc
gram horā
examinat.

Deviātū
profiterat
& suam in
Sententia
Ferd: ad-
ducit,

120 LIBER PRIMVS

esset, qui vinceretur, ac triumphum devictus hostis
nestaret.

Exinde vero Ferdinandus certior factus, filij voluntatem cum Divinâ congruere, eoque loco rem esse, ut optio detur, utrum perdere malit, Deum an filium; huius qualemcumque iacturam, ingenti olim fænore pensandam, illi æternum duraturæ præferendam censuit. Quare hominis prudentiâ collaudatâ, actisque gratijs pollicitus est, sese brevi copiam filio reliquias vitae ineundæ daturum: Inde unâ cum eo e nostrâ domo profectus suas in ædes rediit: ubi levioris cuiusdam negotij procuratione Aloysio relictâ, datoque in mandatis, ut cum primùm se explicasset, in Patriam remigraret, Castilionem paucis post diebus repetiit.

Parenti Aloys, haud fidens suam cogitat. Interim Adolescens, cum ex Parentis inconstantia, cuius nuper insigne documentum habuerat, spem suam eius pollicitationibus minimè credendam duceret; antequam ex Mediolanensi Vrbe cederet, litteras ad Claudium Aquavivam, penes quem summa tunc in Societate imperij erat, dedit, quibus accuratè monitum de omnibus difficultatibus, quas haec nus exorbuerat, consulit tandem, quid factu sibi opus putet, si Pater iterum ad ingenium redeat, sibique aditum ad Societatem denuo in-

C A P V T X V I . 121

intercludat : licetne clavis estinam fugam mōliri, eaque se se in aliquam nostrorum sedem, eo
in scio atque inconsulto recipere : Claudio re-
scriptis, id minimē audendum, propterea quia
complura inde, eademque gravissima incom-
moda cum ipsi, tum Societati universae suboriri
possint. Fugam ac præproperam celeritatem,
sæpius sibi ipsi obſtare, easque moras repen-
tinis lapibus creare, quas parat abrumpere.
Omni via ac ratione curandum, ut Parentis vo-
luntas accedat ; idque etiam ut citra importu-
nitatem fiat, rogando, monendo pulsando, &
quidem non tam frequenter, quam in loco:
propterea quia ferocias, ac ferrei quidam ani-
mi nimia pulsacione haud fatiscunt, sed duran-
tur magis, obſtinanturque. Audijt Aloysius,
fugæque consilio dimisso, post confectum, quod
Pater imperaverat, negotium, Castilionem,
versus contendit. Quò tamen antequam veni-
tet, Mantuam defletere viuum est, ut ibi apud
Patres Societatis Iesu sacris D. Patris Ignatij
commentationibus aliquot dies animum exer-
ceret, itaque vires repararet ad pugnam, &
paternas machinas silentio meditatas, iectusque
provisos facilius eluderet.

Expectabantur propediem ad eam urbem
Regij laponum Legati, qui ab extremo oriente

Sed Claud.
Acquavi-
ta disua-
det.

122 LIBER PRIMVS

In adūctū te Romam profeeti , ut Reges , ac populares
Iaponū Le gatō ad suos Christiano ritu iniciatos Maximi Pontificis
Sacras cō- imperio submitterent , legatione obitā reduces
mentatio- nes see- iam in patriām erant . Ingentes undique popu-
dit . lorum concursus , quācumque pergerent , ad
novos homines , & vix creditos Antipodas oculi
cernendos fieri : cumque civitates omnes , per
quas iter haberent , certatim honoribus , quibus
maximis possent , illos prosequerentur ; Guil-
lielmus Dux unā cum Vincentio filio magnifi-
eo , ac regio planē apparatu , eos in Urbem
suam prætolabantur . Id temporis Aloysius se-
cedendi , ac Deum a turbā relietum alloquendi
aptissimum ratus , spectaculis , ac celebritate
dimissā , salutares animi exercitationes adoriri
voluit : proinde cubiculum perangustum in-
gressus , quod præter se , Deumque suum vix aliud
caperet , binas hebdomades , vel eò amplius
unā cum Deo pari coniunctione & iucunditate
transfegit . Iis porrò animi delicijs , quibus in
Cælestibus delicijs ter eo secesu cumulatè affluxit , locum fecit omni
zenarū va- terrenā voluptate submotā : quippe tantā seve-
cuitate lo- ritate per eos dies vitam exegit , præsertim quod
cū facit . ad cibum potumque attinet , ut qui ei inserue-
bant , satis se mirari posse negarent , ita venem
in floridā feruidāque ætate tenuissimo ac propè
nullo cibatu tam multos dies fuisse superstitem .

Hic

Hic cum exhibitas a Patribus universas nostri
Ordinis leges mirâ aviditate percurrisset; nul-
la sese illarum arduitate territum dixit: quin
omnia probari, ac voluptati esse: quod ceteris
argumentum fuit, illi iugum Euangelicæ ex-
cellentiæ iam supergressio ardua ac prærupta
quæque infra videri: proinde spectaculum de-
spectanti, insultantique periucendum, non la-
borem suspiciens, & conaturo exhibere. Hic
pariter anteaetæ vitæ labes sacrâ confessione
iterum expiare libuit: quo illud perfecit, ut notiū
suæ integratatis testem sibi paraverit locuple-
tissimum: ex eo enim, qui tunc confiteriti ope-
ram dedit: plane didicimus (quod & ceteri dein-
de, qui eum totam æratem piâ exomologesi e-
voluentem audiere affirmarunt, præcipuas A-
Ioysij laudes, maximas, quas ipse diceret, de-
fleteretque labes suis: siquidem tam exiguae ac
tenues illæ erant, ut ceterorum oculos falle-
rent, proprios tamen ipsâ tenuitate ferirent
magis: pudebat siquidem, urebatque tam exi-
guis vinci, atque a summâ Numinis coniunctio-
ne distineri. Inde autem lamenta, & lacrymæ,
quatum est caritatis definire mensuram, ac ve-
luti thermometron referre: quantum siquidem
lacrymarum ob dilecti offenditionem prodit, tan-
tandem incaluisse ducetio deprehenditur.

Regulas
Sot: legit,
probans

Vitæ labes
iterum ge-
nerali co-
fessione
expiat.

Lacrymæ
instar ther-
mometri
caritatem
metitur

C A.

Castilionem revertitur, Patrisque animum iterum obnitentem expugnat.

Is animi exercitationibus instrutus, relieto Mantuano secessu, Castilionem vehit: ubi Patrem impetum quodammodo expectantem non statim aggreditur, felicius postea securum, atque imparatum aggressurus. Interea id unicè operam dabat, ut popularibus suis etum sese præberet, unde virtutis omnis exempla universis petere fas esset. Domo egressus oculos singulari verecundiâ humi defixos perpetuò gerebat, præterquam cum obtios salutantes haberet, quos ore sublato, benignè intuitus resalutabat: eaque in re tantâ erat comitate, ac facilitate, ut, ne quem insalutatum præteriret, nudato capite continenter incederet. Cum sacras Aedes ingrederetur, reputatio scabello holosericis tapetibus, ac ptiluillis instrato (quod tamen Rodulphus natu minor minimè dignabatur) humi utroque genu demisso diutissimè orabat. Vespertinis Ecclesiæ psalmis abeat.

Omnium
virtutum
exempla
præbet.

Salutatio-
nis causa
nudato ca-
pite ince-
dit.

rat ferè nunquam , semper autem genibus ni-
xus , summâque cum animi attentione . Festis
verò diebus , cum sacrâ Eucharistiâ esset refe-
ctus , tändiu gratijs Deo agendis insistebat , ut
Rodulphus moræ percæsus deambulatum exire
solitus esset : mox reversus , orantemque adhuc
naëtus excitabat , atque unâ sècum deducebat
domum . Hic solitudinem ac silentium usque
adeo severè custodivit , ut sàpè dies complures
nullo verbo cum hominibus factò transegerit ,
sólâ Numinis consuetudine abundè contentus .
Quod ipsemet , cum inter nostros degeret , con-
firmare solebat , illud adiiciens , sese plura ver-
ba unico die post iniâam Societatem loquutu ,
quàm plurium antea mensum intervallo pro-
tulerit : sic prorsus , ut si fortè patriam aliquâ-
do repeteret , antiqua illi consuetudo revocaban-
da ad tempus eslet , ne cum multorum offen-
sione severitatem in Societate nostrâ taxasse
videretur . Ceterùm apud nos tantâ solertiâ si-
lentium tuebatur , ut nisi Rectorum iussu re-
missionis gratiâ rampere cogeretur , perpetuò
teneret .

Ad hæc cruciatus spontè suscepì maiora in
dies , quàm pro viribüs , incrementa ceperant:
unde spiritu defectis , eneruatisque nimia graci-
llitate artubus , stare vix poterat . Quâ in re-
mo-

Sàpè dies
plures file
tio transi-
git.

In sui ca-
stigatione
an modû
excesseria.

modum excessitie facile sibi quicque persuaseris, nisi illud diligenter animaduertat, immoderatum eiusmodi pœnarum usum eorum tantummodo esse, qui modum in ceteris omnibus accuratè adhibent, excelsi in reliquis, nisi in pœnis cohibentibus excederent. Quare immoderata sui castigatio, ea demum optima sui moderatio est.

*Optima
sui mode-
ratio, im-
moderata
castigatio
est,*

Hinc verò Martha Aloysij parentis novum sibi telum paravit, quo filij partes contra Patris obfirmatam voluntatem tueretur, Coniugi enim aperte significavit, communem suum citò morte perditumiri, nisi Christi vocantis manibus custodiendus traderetur: haud enim diù vivere posse, quem tot cruciatus quotidie ad mortem impellerent: nec remedio locum videri alium, nisi Adolescens Religiosi aliquius Præsidis, Dei exhibentis vices, imperium subeat: tunc enim haud ægrè flagella e manibus dimitturum, quando unius Dei promerendi causâ suscepta, ipsi Deo minime probari, Præside interprete, cognosceret. Consilium probavit eventus: siquidem Aloysius ipse iam factus voti compos, sibi usu coimpertum narrabat, Religiosam disciplinam prudenti Moderatorum arbitrio temperatam corpori iuxta, animoque salutarem esse: nam, ut animus eternâ salute cumulate donetur, illi vitam præ-

*Religious
disciplina
corpori, a-
nimoque
salutari.*

sen-

santem futuræ segetem quam longissimè pro-
ferre studet.

Præterea , si quod tempus ei vacuum supere-
set , id totum in fratres natu minores adhuc
paruulos Christianâ Cathechesi imbuendos cō-
ferebat : utque ea , quæ auribus acceperant , ani-
mo penitus insiderent ; sibinde memoriter red-
dere iussos dulci aliquo obsonio recreabat : eo
scilicet condimento ediscendi asperitatem pru-
denter mitigans . Franciscus inter eos præ reli-
quis omnibus carus Aloysio erat , ut quem in-
genio facilis , acrique supra ætatem iudicio esse
intelligeret , quemque olim familiæ columen-
fore , animo iam tum præ sagiret : quod & Matri
aliquando , ut ipsa testatum reliquit , disertè
prænunciavit : idque vaticinium tunc demum
fidè accepit , cū Franciscus post Rodulphi exces-
sum rerum potitus domesticam Fortunam sum-
mis calamitatibus dudum afflictam , iacentem-
que mirâ ingenij dexteritate in pristinam di-
gitatatem restituit . Alia præterea vaticinatum
Aloysium nondum Societati transcriptum , in
que paternâ domo adhuc hærentem anchor est
idem ille Petrus Franciscus Turcius , quem alibi
moribus eius præfectum diximus . Vnde per-
spicuum fit , haud vulgarem illi cum Deo ami-
citiae coniunctionisque necessitudinem fuisse ,
quan-

Fratres na-
tu mino-
res Cathe-
chesim
docet,

Alo: puer
Plura vati-
cinatus
fertur.

quādo eventuū futurorū arcana libi uni cognitio
cum illo tam amicē cōmunicaret. Haud enim
mortaliū quisquam ad futura divinanda pro-
vehi consuevit, quem ad summam cum Deo fa-
miliaritatē divini mores necdum provexerint;
sic ut neīno antea Divinus (uti vox ipsa petīc)
præsagiendo audiat, quām audierit vivendo.

Inter hæc Aloysius , aliquot diebus a suo reditu in patriâ elapsis , Patrem alia omnia tunc agitantem adit , monetque serio , aduenisse iam tempus dandi veniam Societatis ineundæ , quam nuper Mediolani se daturum receperat . Quo audiito Ferdinandus , contractâ evestigio fronte , respondet indignabundus , se nunquam eiusmodi veniam pollicitum , nec daturum præterea , antequam quintum & vigesimum annum attingat : quo nimiriū tempore & mens ad consilium maturescat , & vires ad opus . A loy- sius eo præter spem , atque opinionem responso perculsus ad preces , inertium tela , coafgit , iisque diu a Patre contendit , datam ut sibi fidem ne falleret , neu se suâ spe frustratum abire pateretur . Preces lacrymæ subsequuntur abrupere , atque earum implevere vices . Ve- rùm paternus amor eo veluti imbre crescebat , atque ad retinendum quem tam honestè lacrymæ decorabant , ruborabatur . Quare hâc su-

Veniā pro
missā exi-
git, sed
rejicitur.

C A P V T XVII. 129.

per re multis verbis ultro citroque habitis ad Liberè Patri denunciāt, se, eo inuitō, abi-
extremum liberā voce Aloysius Patri denuncia-
vit, illud pro certo haberet, fore nunquam, ut
animum induceret, Divinæ gratiæ, quò pa-
ternam iniret, nuntium remittere. Si tandem
suæ, ac Numinis voluntati obsisteret animus es-
set; priùs se ad Patres Societatis conuolaturū;
deinde ijs admittere recusantibus, peregrè a
patriā, quod reliquum esset ætatis, perpetuū
futurum, ne contra, ac Divinæ voluntati libi-
tum esset, in paternâ domo resisteret. Tum
inde sese subducens, conqueri secum ipse ce-
pit, nimis aduersam eam quoque sibi fuisse For-
tunam, quæ alijs prospera diceretur: propterea
quia, cum tam honesto loco, primoque inter
fratres natus esset, eò ad familiæ sarcinas cu-
stodiendas, atque ad ignoti heredis procura-
torem præstandum miserè se damnatum cer-
neret: cum tamen, quibus humilior esset ori-
go, res nulla moram inferret, quò minus ad
meliorem sibi sortem inter religiosos cætus
quærendam aditum compararent.

De sua se/
cum nobis-
litate con-
queritur,

Igitur cum se diutius duci, ac sua omnia stu-
dia apud Patrem frustra esse intellexit; aliâ viâ
ad eius voluntatem expugnandam gradiari de-
crevit: nimirum Divinam sibi conciliando, cui
reliquæ omnes, summâ licet cum libertate,
I sem.

130 LIBER PRIMVS

semper inferuiunt. Ergo ultra morem modū-
que Divinæ caritatis æstu feruens verbera, ieiunia,
vigilias, ceterosque corporis cruciatus in-

4. Vel
5. horas
precibus
dat, ut ve-
niam im-
petet.

staurat, ijsque munitus quaternas aliquando,
vel quinas horas Dei, Superumque auribus pul-
sandis exigit: nec unquam Divino in Epulo ac-
cumbit, quin impense precibus Æterni Numi-
nis clementiam sollicitet, uti durum Parentis
pectus emolliat. Cumque diutius aliquando pre-
ces traheret, arcano sermone sibi Deum lo-
quentem, urgenterque audit, ut sese Parenti,
tunc podagræ doloribus affecto, iacentique
iterum sistat, atque ab illo abeundi copiam de-
nuò exposcat. Paret Aloysius, rectaque ad

Divino spi-
ritu instin-
ctus Patre
adit, flectit
Parentem profectus his verbis divino spiritu in-
stinctus alloquitur: Pater, me quidem tuæ su-
biectionem esse potestati haud inficior, nec impe-
rium detrecto; de me propterea, ut animus
feret, decerne: attamen illud sic habeto, me a
rerum omnium Domino ad eius Filij Societatem
haud dubiè vocari: si mihi obfirmare repugnas
cum summo, ac Præpotenti Deo tibi rem fo-
re intellige. Hæc ubi dixit, responsum nullum
moratus, evetigio sese e conclavi auferens Pa-

Ferd. sed
orbitatem
magnis la-
mētis pro-
sequitur,

rentem acri vulnere sauciatum reliquit. Pater
interea dum filij verba secum ipse mærens re-
tractat, eaque subeunt, quæ hactenus molitus
erat,

erat, ut Natum a proposito dimoveret, ingenti Divinæ ultionis metu corripi cœpit: dumque propterea ad permittendam ei potestatem animum adiicit, tantus eum mæror inuasit, quod tam iucundâ suavissimi filij consuetudinē carere in perpetuum deberet; ut ad parietem versus obortis lacrymis cœperit suā orbitatem lamentabili gemitu, atque eiulatu conqueri; idque voce tam altâ, ut domestici omnes exciti ad eū frequentes accurrerent, quid novitatis evenerit, quærantates. Compresto deinde paulisper, fletu Aloysium ad se venire iussum ita dicitur alloquutus. Fili, quem pro eo ac debui, semper, ut me ipse dilexi: & in quo mea omnia studia, spesque familiæ universas dudum locaram; graviter enim verò hodie cor meum verbis illis fauiaſti. Quidlibet mihi dictum, quidlibet illatum malum. Lenius certè, præ te, hanq; ipsa vitam perdididerim, quam tot morbis devexam sola tuæ indolis expectatio haec tenus suspenderat. Iam nihil in eā mē detinet: nullumque solatium fore video, præter unam, te abeunte, certissimam illius brevitatem. At, quando a Superis, uti affirmas, aliò vocaris; ultra morari non libet. Par est nos reddere Numinis, quæ ab ipso pignora accepimus. Satis diu contumax fui: haud equideū diffiteor.

132 LIBER PRIMVS

ferre debui gratus pro usū, non indignari reposcentem. Verūm contumaciæ ex immodicā tui benevolentiâ profectæ spero gratiam ab eo nō defuturam, qui, te tot beneficijs exornando suum in te amorem, eoque amore te nobis plurimūm commendavit. Vade Natus, & festare Deum potiorem Patrem ad potiora vocantem, Tantūm ut ea res tibi faustè, feliciterque eveniat, ac me etiam (si quid precibus apud superos vales) ut in consortium felicitatis aliquando assumas, oro, obtestorque. Quæ verba, tanto cum animi dolore edidit, ut protinus suspensæ, cohibitæque lacrymæ magno cum impetu profluerent, nec ulli deinde ab amicis, seu domesticis solatio locum faceret. Aloysius, ne doloris sensum suā præsentia cumularet, paucis gratias agens se in proprium conclave retulit: ubi statim sese in genua recipiens, sublatis in Cælum oculis, passisque manibus mirificas Deo O. M. gratias egit, quod singulari erga se benevolentia id egerit, ut suam cum Patre controversiam, cum maximè desperatam crederet, transactam intueretur. Exinde verò tantâ temporis momento lætitia exilire cepit, quanto, plurium annorum interuallo, mærore antea, luctuque contabuerat.

C4-

C A P V T X V I I I .

*Castilionensium dolor de Alosij discessu,
eiusque abdicatio Mantuae stipulata.*

Ixdum Aloysius veniam tot pre-
cibus expetitam exoraverat, cū
statim rei fama in vulgus e-
manans oppidanorum omniū
animos gravi mærore comple-
vit, quem etiam cōplures haud
obscurè fusis lacrymis significarunt. Toto eo
tempore, quo Castilione adhuc substitit, si quā-
do per vias illi incedere contingere, undique
ad eum ex cunctis ædibus omnis Ordinis ætatis
que homines effundebantur, quod illum viserent,
ac salute impertirent: prætereuntem verò non
modo omni honoris, ac benevolentiae signifi-
catione, verùm etiam copioso fletu prosequen-
tantur, sic ut etiam sanctum Adolescentem
mutuas dare lacrymas vel inuitum cogerent.
Summis universi laudibus ad Cælum, velut in-
de planè delapsum, efferebant: iactabantque
palam, eum sibi a Numine duntaxat ostensem,
nec ultra permissum, ut suorum criminum, qui-
bus tam ingenti bono privari commeruerant,

Alo: mu-
tuas dare
lacrymas
cogitur.

admonerentur. Nonnulli, quibuscum maior illi familiaritas intercesserat, fidenter ex eo quaeritabant, quid ita populos usque adeo sui obseruantes, cupidoque, cum maximè ut insignia iuraque imperij capesseret, expectarent, tunc evestigio desereret. Quibus Alcysius, alia imperia, alias coronas mente sese agitare ait: quarum collatione coronæ, clamideisque nostræ comicorum vestimenta escent, paulò fortasse seriūs, sed fortasse etiam ociūs, quam comici soleant, exuenda. Non perdere imperij iura, sed perpetuare, finesque in immensum, æternumque proferre, seu potius auferre, in animo esse. Idem etiam ipsos dare operam oportere, ne fluxæ, fucataeque iucunditatis amore solidam, ac sempiternam felicitatem perditum irent.

Miro desiderio tenebatur, relictâ quamprimum patriâ, ad Societatem conuolandi: verum aliquot amplius dies ibi subsistere compulsus est, tum uti Matrem ex agro Taurino, ubi tunc diversabatur, brevi reducem expectaret; tum etiam ut ad exitum abdicationis stipulatio perduceretur: cui nimirum Cæsar propinquos omnes è familiâ Gonzagâ, quibus ea hereditas obuenire aliquando posset, adesse iussierat. Quia tamen horum plerique sedes suas, ac domicilia

C A P V T XVIII. 135

lia Mantuae obtinebant; nè illis Ferdinandus incommodaret, in eam urbem, licet adhuc pedibus æger, se se conferre maluit, suoque unius ceterorum incommoda redimere. Itaque cum ambo a rebus omnibus, quæ itineri usui essent, parati iam in rhedâ federet; issente per oppidum, Aloysium Principem ascendisse amplius non reversurum; statim oppidi omnes iterum ad eum accurrere, rhedæ confertim affundi, cum domesticis plorantibus miscere lacrymas, mutuâque prædicatione cire. Mox proximis a discessu diebus aliud nihil in ore omnium versabatur, præter eximiam sui Principis sanctitatem, summamque in omni genere laudis præstantiam: nec defuere qui futuros honores præsenti cum dignitate commissi, illum in sanctorum numerum solemnri ritu olim relatum iri, haud dubitanter vaticinarentur.

Mantuam contendit
magno sui
deindeo
Populari-
bus reli-
cto.

Postquam Mantuam aduenit, unum, & alterum mensem ibi morari necesse habuit: quo tempore ita assiduus cum nostris erat, ut maximam dierum partem vel cum Patribus multiplici sermone traheret, vel in eorum Templo consueta pietatis officia obiret. Cum autem totâ urbe brevi increbuisse, quod aduentus ille spectaret; primò summa rerum æternarum in-

136 LIBER PRIMVS

scios admiratio cepit, quod tam secundam flarentemque Fortunam votis omnibus a ceteris accerfitam tantâ constantiâ repudiaret: idque vernante adolescentiæ flore, cui proniùs Fortuna indulget, & largitur effusius: mox veneratio successit, visendique, atque alloquendi cupiditas, ut sanctis, quos de Divinis rebus habebat, sermonibus, ad pietatis amorem incenderentur: quod sibi usuvenire, cum illum alloquerentur, multi passim iactabant. Porro tam diuturnæ apud Mantuanam Vrbem commorationis illud in causâ fuit, quod cum Ferdinandus a nostri Collegij Rectore didicisset, nefas esse cuiquam ex nostris in reditus, aut pensiones ulla ius atque arbitrium habere; expunctam voluit a tabulis abdicationis particulam illam, ubi quadringentorum aureorum in singulos annos vestigal, sicut antea memoravimus, ei constitueretur. Verum cum tabulae eâ conditione appositâ Cæsaris autoritate cōscriptæ essent; meritò nonnulli ex peritioribus caussidicis dubitarunt, an illâ sublatâ omnis tabularum firmitas, ac robur corrueret. Igitur ea dum res in utramque partem disputatur, permultum temporis abiit, cui finem tandem cum Patris tenacitas, tum æqualis Filij largitas, collatâ veluti operâ, imposuerunt. Siquidem

Aloy-

Mātuanæ
commora-
tionis cau-
sa.

Aloysius Ferdinando iura omnia in suas utilitatem trahenti , ultro litteras confici , quācumque adiunctā cautione , permisit . Hæ verò litteræ ad publicè in frequenti cognatorum principum coronā recitantur , toto tempore , quod nequaquam exiguum fuit , lacrymis Ferdinandus , lætitia non minori Aloysius perfundebatur : sic ut Prosper Gonzaga vir amplissimus , qui tunc interfuit , negaverit , se unquam illum hiliori animo , vultuque vidisse : tametsi paulò ante , quām id negotij transfigeretur , non defuere qui partim serijs , partim iocotis verbis , labefactandas pietati sèpè aptioribus , stimulos ei ad retinendum imperium subderent , atque a decretâ abdicatione revocare , pro viribus conarentur .

Stipulatione tamen nihil segniùs peractâ , Aloysius sese in cubiculum recepit : ibique in genua subsidens dignas Æterno Numini grates persoluit ; quod se tandem , diruptis catenis illis , quæ specioso torquis vocabulo Principes captivos habent , in suorum filiorum libertatem aliquando asseruerit : eamque gratiarum actionem amplius integrum horam extraxit . Illud verò in hâc re , quod admirationis non parum habet , perpendere unumquemque velim , haud sine Providentiae singulari consilio factum , ut Fer-

Dñ littere
abdicationis
recitatur
lacrymis
Ferd. gaudio A-
loys. perfunditur .

Grates Deo
per integrā
horā per-
soluit.

Divinā
Provid. in
Patre ob-
durando

Ferdinandus Parens erga ceteros plus nimis effusus, aduersus filium hoc in loco tantâ tenacitate obrigerit, ut propè nudum domo dimiserit. Licet enim facilis ceteroqui, ac planè cereus in liberos esset, obduratum tamen Divina Providentia maluit (subducto suæ gratiæ, & caritatis ardore, quo nimirum paeto cera ipsa subtracto igne duratur) ut nulla Adolescentem ad antiquum profanumque vivendi morem domestica illecebra revocaret. Optimum siquidem censemur belli consilium, militibus in aciem prodeuntibus equos, & currus ad fugam adiunere: quin & milite armato vias altergo intercludere, qui fugientes districtis gladijs excipiat: quò scilicet nullum in fugâ salutis praesidium, sed totum in virtute, armisque, politum conspicati maiore vi, atque impetu in hostes incumbant, irruantque. Ita cum Alcygio peractum, cui spes, atque illicium reversonis paternâ illâ rusticitate ademptum magno ad initam pugnam conficiendam incitamento fuit.

Interea sibi faciendam nemine conscio locaverat Adolescentis atram nostrorum in morem, talaremque tunicam, eaque tunc producta a certo nostri Ordinis homine, uti sanguine consecraretur, obtinuit: mox vestibus omnibus profanis,

*Cordis ob
duratio in
scripturis
ut fieri a
Deo possit*

C A P V T X V I I I .

139

fanis , ne inducio quidem relicto , positis , sacra
sibi vestimenta induit : eoque cultu coenaculum
ingressus , ubi memorati Principes ad conuivium
conuenerant , omnium in se oculos primò , dein-
de lacrymas evocavit : Ferdinandi præsertim
Parentis , qui per omne conuivij tempos , nun-
quam sibi , ut maximè vellet , temperate va-
luit , quo minus ubertim lacrymaretur . Vnus
ex omnibus Aloysius gaudium , & lætitiam agi-
tabat : qui etiam , ubi accubait , de magnis læ-
dendi Numinis periculis , aulas Principtum in-
sidentibus , deque fluxarum rerum inanitate ,
vacuisque nominibus tantâ authoritate Divino
afflatus Spiritu differere cœpit ; ut cœivæ missis
epulis illi auscultando vacarent . Eius vero o-
rationis memoria consequutis etiam , serisque
temporibus complurium sermonibus , ac men-
tibus adhuc hærebat : passimque iactabatur ,
Deum illam non hominein habuisse authorē :
inde autem S. Adolescenti laudis plurimum ac-
cedebat , unde detrahi videbatur : nam collatâ
in Deum eius orationis authoritate , detractio
par fuit summae illi Herodianæ assentationi ,
quà populus Regi ad concionem dicenti accla-
mavit : *Dei voces , & non hominis .*

Nostrorum
more in-
dutus in
conuivia
procedit.

Magna au-
thoritate
cœivæ ad
pietatem
hortatur.

A&.12.22

CA.

C A P V T X I X.

Mantua relicta Romam properat.

Iusmodi exemplis, ac veluti calcati Orbis vestigijs Mantuae relictis, pridie Nonas Novembris Româ versus iter instituit. Antequam tamen viæ fese cõmitteret, cognatos Principes, ac præsertim Mantuanorum Duces, aliosque notos complures valere iussit: hos inter præcipui fuere uterque Parens, quorum cum se ad pedes abiecisset, rogavit supplex, uti mox discessuro, descriptâ in fronte Cruce, incolumitatem precarentur. Ad parentum pedes procubuit. Id officiū dū Pater exequitur, quantas lacrymas ut discessus bene dederit, proclivius cuique sit propriâ æstimatione, quam alterius relatu consequi. Parciùs dolori Mater indulxit, quæ tametsi Matrem testari omittere non valuit, spe tamen æternorum vitæ huius desideria haud mediocriter solabatur. Post hæc cum propinquis omnibus lacrymas in digressu iterantibus, mirâ frontis serenitate Aloysius valedixisset, iter magnâ famulorum

Iorum cateruâ stipatus , Deo benè ivuante , ingressus est . Aderat in comitatu etiam Rodulphus frater natu minor , qui eum ad Padum usque fluvium cum thedâ prosecutus est : inde enī in consensâ navi Ferrariam secundo flumine perrexere : eo autem abeunte , cum quidam ex vectoribus Aloysio diceret ; credere se pergratum accidisse Rodulpho , in eius imperium successisse ; at non æquè , inquit , puto , ac mihi fuerit decessisse . Illud enim altè præclaro Iuveni hærebat , honores , quos Itali scitè onera nuncupant , ad inferorum fædes , ubi onerum centrum , perpetuò sui baiulos urgere : quare Sapienti longè iucundiùs deponendos esse , quām suscipiendos .

Ferrariâ , postquam Alphonsum Estensem Ducem , eiusque coniugem Margaritam Gonzagam gentilem suam salutasset , Bononiam versùs profectus est . Inde Florentiam Magnū Hetruriæ Ducem inuisurus , ac postea Lauretū cogitabat : verùm propter acres custodias , quibus eius provinciæ fines pestilentia metu interclusi erant , inchoatum in Hetruriam iter Laurentum versùs inflexttere viâ proximâ , & compendiariâ compulsus est . Eò cum venisset , vix credibile est , quām benigno , ut ita dicam , vulnu , amplexuque , quantis animi delicijs amantis sima

sima eum Dei Mater exceperit . Ut primū potuit, rectā ad Sacram eius Ādem contendit, ubi in preces effusus quinis , senisue Myſtis sacra deinceps facientibus coram adesse voluit :
Quinis, se-
nisiue sacris
cōtinuatis mox cælesti Dape summā cum animi iucunditate refectus , dum inter grates agendas secum reputat , singulare illud beneficium , quo sibi genus humanum eo in loco Divina clementia olim obstrinxerat ; ingens eum tantæ rei admiratione stupor detixit : quem deinde vehemens caritatis ardor subsequitus oculos ad uberrimos fletus concitavit . Quia autem amanti nihil æquè iucundum , quam lacrymas sui amoris testes proferre , longissimas ibi moras trahebat , ac planè iniquo animo inde abduci vel ad seras epulas patiebatur . Hinc , ut expeditior illi ad Virginis sacrarium esset accessus , ibique dient totum orando , ac meditando agere , nullo interpellante , liceret ; Societatis Iesu in eâ Vrbe Rectori hospitio invitanti gratias perhumaniter agens in publico Diverſorio cōnorari manuit . A cibo iterum ad Deiparæ conuolavit : ubi cum summā animi attentione penè immotus hæceret , & iam satis generis prætantia , eiusdemque prætantior contemptus innotuſet , admirabile omnibus iucundumque sui spectaculū exhibuit . Postridie eius diei bemanè

Recusat
hospitium
soc qud li
berius &
diurius in
templo ad
sit.

manè sanctam , augustamque Domum repetit , ubi Angelico Pane inter sacra denuo recreatus iterum se viæ Romam versus commisit .

In eo itinere hanc fermè vitæ rationem sequutus est . Manè , ubi surrexerat , quartam ferè horæ partem divinis rebus commentans dabat : mox canoniceis precibus a Primâ diei horâ ad Nonam usque cantari solitis , una cum Ludovico Cataneo Sacerdote , quē rebus omnibus ad Religionem spectantibus præfecerat , vacabat : tum confuetâ viatoribus precatione , quam vulgo itinerarium dicunt , præmissâ , equo insidens iter ingrediebatur . Initio multa passuum millia seorsum a reliquis peregere : itaque vel mente aliquid de rebus cœlestibus agitare , vel sacra Davidis carmina tacito murmure meditari : postmodum accersito Cataneo pijs sermonibus nonnihil viam leyabat , animoque minus aduertenti quodammodo contrahere conabatur . Cum ad hospitium sub meridiem ventum esset , per exiguo refectus cibo , cum eodem Vespertinas preces , ultimumque earum Complequentina Ecclesiastico rito alternis cantabat : deinde in equum insiliens iterum carpibat viam , quam pariter assidi à rerum cœlestiū meditatione oblitis , vesci compendio facto , opinione celerius in divisa via perueniebat . Si-
mul

Vita ratio
in itinere.

mul autem ex equo descenderat , rectâ ad cubiculum properabat , hybernis frigoribus , asper- rimâque tunc tempestate , quâ penè obrigue- rat , frustra ad ignem vocantibus . Ibi , foribus occlusis , deprompto Christi è Cruce pendentis simulacro , quem itineris , laborumque comitè secum ire perpetuò voluit , binas horas eius pedibus aduolutus orabat : idque tanto mentis feruore , lacrymis ac singultibus , ut eos , qui extra erant , ijs vocibus percussos anteactæ remissiùs vitæ tacitè obiurgaret , atque ad meliora in posterum aeueret . Preces excipiebat , dira , diurnaque verberatio , quâ quotidianæ desidiæ , ac ne- gligentiæ pœnas dabat . Inde Cataneo adesse iusso , una cum ipso nocturnis Ecclesiæ psal- mis , & matutinis laudibus concineadis vaca- bat . Mox imperabat cœnam , appositâque mensâ discumbens , vilissimo quoque cibo , co- que modico contentus , fame irritatâ potius quâ placatâ surgebat . Statuerat apud se etiam in itinere consueta trium hebdomadis dierū ieju- nia inuiolata seruare : sed Cataneus hisce rebus Præfectus , omittere omnino voluit , ne vires iam itineris labore attritæ factâ iejunij accef- sione eum in viâ prorsus deficerent . Cui con- silio tunc ille quidem morem gesit , sed simul ac Romam attigit , pristinum iejunandi morē

Binas ho-
ras in ho-
spitijs an-
te cœnam
magno cū
feruore , &
lachrymis
solus orat.

Mox se fla-
gello dirè
cudit ,

Vili & mo-
dico cibo
perficitur.

in

in integrum restituit. Cœnatus haud ita multò post propitiatio precibus **Numine** cubitum ibat : quo tempore nec vestimenta sibi a famulis detrahi , nec lectulum calefieri patiebatur . Contigit aliquando , ut cum insueta ti- biarum ex panno tegmina , quę nostro more gestabat , minimè valeret exuere ; Cataneus opem latus prestò esset , eoque in officio eius pedes , & crura penè obriguissé deprehendens , uti ad ignem propè accederet vehementer hor- taretur : sed planè incassum ; nam corporis gelu interioris caritatis ardorem , mirā quādā antiperistasi , in animo excitari intelligens (tunc

*Ab igne
gelu rigēs
abstinet.*

enim caritas minimè in corpus disperita
animum vehementius torret) fri-
gus calor ad ipsum calefacien-
di munus , sacratiorem Chri-
sti Philosophiam e-
doctus , antefe-
rebat .

K

ca.

C A P V T X X .

Rome Societati tandem adiungitur.

T ad Vrbem peruenit, ad ædes Scipionis Gōzagæ Patriarchæ Hierosolymitani, quemadmodum a Parente in mādatis habuerat, diuertit : a quo perhonorificè hospitio receptus, post modicam quietem iactationi , ac defatigationi datam , ad Claudiū Aquavivam totius Societatis Moderatorēm perrexit : cuius obuiam in inferiorem usque ambulationem , prodeuntis , Ad Clau- dij Aquu: pedes se a. Aloysius genibus aduolutus , sese in ejus potestatem tradidit, ac filium pariter, famulumque tantâ demissione professus est , ut vix humo erigi pateretur . Mox quosdam ex Purpuratis Ecclesiæ Patribus , quibus cum Ferdinando parente vetus necessitudo erat , salutatum abiit : quos inter Aloysius Estensis , & Alexander Farnesius tantâ humanitate eum accepere, ut ægrè ex eorum manibus , hospitio secum retinere conantibus , dilaberetur .

Salutationibus Principum peractis , septem præcipua, & celeberrima Vrbis templa, aliaque loca

loca sanctissimis olim religionibus consecrata obire statuit : quod dum exequitur , incredibile memoratu est , quantâ cum animi attentione , atque ardore tum per viam Divina contemplatur , tum ipsa sacra Delubra ingressus Numini , Superisque omnibus , atque in primis Virgini Deiparæ supplicaret . Exinde ad Sixti V Pont. Max. Ædes Vaticanas contendit , eo consilio , ut redditis , quas ad eum perferebat , paternis litteris , nonnisi Pontificiâ auguratione , votisque munitus ad religiosa castra properaret . Pontifex admisso ad se Adolescentem , permissoque de more pedis osculo , multa cum de ineundæ vitæ consilio interrogat : ad quæ omnia cum paratum , meditatumque respondere intellexisset , magnitudine animi multis verbis collaudatâ , ut , quò cuperat , porrò pergeret , hortatus est : signoque sanctæ Crucis munito abeundi potestatem fecit . Die insequenti hebdomadis primo , in sacello Divis Abundio , & Abundantio Martyribus sub arâ maximâ Templi Farnesiani Soc. Iesu dicato , rei Divinæ interfuit : ubi cum Sacer Mysteris augustissimum Christi Corpus populo ostentaret , lacrymas de more fudit quamplurimas ; ijsque madidus (quæ ipsi ad sacram Coenam lavatio erat) sub sacris ficij finem Cibo pastus est Eucharistico : quod

Pst. Max.
adit.

Lachrymæ
ante Euch.
coenam sc
ablit.

astantibus cunctis , ac præsertim Scipionis Gonzagæ famulis , qui id saepius obseruarant , magno ad Christianam pietatem , atque ad Eucharisticæ Dapis reverentiam incitamento fuit . Tum gratijs ritè peractis , Præsidis Claudij iuuitatu , unà cum Scipione Gonzagâ , & reliquis eius Domus Patribus , in communi triclinio accubuit . Inde ad locum , in quem Nostri post epulas conueniunt , discessum : ubi maximam cunctis admirationem effecit , ut prudentia Juvenis præcox , canaque flavo sub capillo mēs ; ita verba nulla prolata , nisi quæ prudentia ipsa præiret : mores præterea ex festinatâ maturitate , veluti fructus e florenti adhuc plantâ , gratissimi .

Tandem septimo Kal. Decembris , quo die D. Catharinæ Virg. & Mart. solemnis gratulatio est , Aloysius undevicesimum ætatis annum agens , tyrocinij domum , cui ab Apostolo Andreâ nomen , cunctis familiaribus suis cū Antistite Gonzagâ comitantibus , omnibus planè lætitijs incedens ingressus est . In vestibulo autem ædium , cum paululum restitisset , conuersus ad suos paucis , sed exempli efficacitate vibratis verbis hortatus est , ut suæ quisque futuri consuleret . Cumque alia alijs mandata daret , Cataneo Sacerdoti commisit , ut Ferdinandō

Tyrocinium
init die fe
sto s. Ca
tharinæ V.
& M.

nando Parenti suis verbis salutato hæc dicta renunciaret . *Obliviscere populum tuum , & dominum parris tui* : haud obscurè significans , id consilij sibi in posterum cordi futurum , mentemque suam popularibus omnibus , ac domesticis vacuam uni Deo , collegam indignanti , sedem exhibitum . His dictis famulos , comitesque omnes tanti Principis iacturâ graviter affectos , complorantesque dimisit .

Quid Patri
renunciati
mardet.
Ps. 44.

Tyronibus per id tempus præterat Vir eximus Iohannes Baptista cognomento Piscator , qui ingenti vultus , atque animi longè in posterum prospicientis hilaritate Aloysium complexus in Sacram Ædem deduxit . Ibi flexis ante principem aram genibus S. Adolescentem ætatis , ac pudoris flore vernantem , fragrantemque Æternō Nuinini gratissimum inunus exhibit : tum Hierosolymitano Antistiti ad aram operanti uterque adfuere , a quo etiam cælestis conuivij Panem eo , quo solebat , mentis ardore Aloysius suscepit : deinde unà omnes simul cū Præside Aquavivâ , qui pariter cumulandæ lætitiae gratiâ eo conuenerat , cibum in communi mensâ sumperserunt . Post epulas eidem Antisti mox discessuro meritam pro eo ac deberet (plurimum enim in eius rei maturitatem studij , opera & que contulerat) gratiam semper habiturum ,

K 3

ac

150 LIBER PRIMVS

ac memori mente, fusisque pro eius salute precibus persoluturum promisit. Quibus ex verbis haud modicè commotus senex Iuyenem amplexus, manantibus per ora lacrymis, feli-cem prædicavit, cui tutissimam, proximamque ad Cælum viam, Deo monstrante, ac ferente, ingredi daretur: plurimumque dolere se ait, quod sibi eius vestigijs insistere, minimè per ætatem liceret. Eo deinde cum reliquo comitatu digressò, Io: Baptista Piscator tyronum præfектus Adolescentem in Conclave, ubi nostri rudimentum ponere, primùmque sese Societati probare instituunt, induxit: quod dum Alloysius ingreditur, mirificè lætus Davidicum illud usurpavit: *Hac requies mea in saeculum seculi: hic habitabo, quoniam elegi eam.* Mox omnibus paulatim dilapsis, fores occludit, genibusque ante Numen submissis, amantissimis verbis in lacrymas subinde abeuntibus, immensas illi gratias agit, quod se ex Ægypti seruitute vindicatum in promissam hanc terram, promissi Cæli specimen, ac pignus, medios inter hostes, induxerit. Seque propterea hostiam, religiosæ vitæ austерitate eius honoribus mandandam libentissimè devovet. Illud interim precibus omnibus, passisque manibus obtestatur, sibi uti exhibitos in amplexus ruentí minime

mē brachia subduceret , sed viæ arduitate quā-
doque perterritō , hærentique præstō effet, ma-
nuque porrectā , quo usque ad æternam felici-
tatem egredetur , opportunè opem afferret .
Exinde verò diem illum D.Catharinæ sacrum,
quo tyrocinium inierat , solempne sibi festum
instituit , inque reliquam ætatem præci-
puâ religione celebrare nunquam
omisit : piämque Virginem lit-
teris , ac probitate dignis-
simam , quæ nostris
proponatur
exemplum , perpe-
tuam sibi Patro-
nam ado-
ptavit.

Festū dīd
S.Cat.que
tānis præ-
cipua vē
ner. solit.

K 4

DE

153

DE VITA, ET REBUS GESTIS
B E A T I
ALOYSII GONZAGÆ
LIBER SECUNDVS.

C A P V T . I.

Tyrcinij primordia .

Actenus descripsimus , quām religiosē profanam vitam Aloysius exegerit : nunc verò quām in ipso Religionis , ac pietatis domicilio religiosē se gesserit , cum in promptu cuique sit conjectare , tum stylo diligentius exequi aggredimur . Inter multa , quæ in alterâ hâc parte dicenda occurrent , præclara illa quidem & posteriorum memoriâ dignissima , nonnulla interseremus , quæ aliquibus fortasse minutâ nimis , & contemnenda videbuntur : quemadmodum sæpiùs proþro datum audivimus alijs eiusdem Vitæ scriptoribus . Verūm opinio ista eos , credo , habet authores , qui omnia , quibus carent ,

An minuta in SS. vi tis conté nenda ?

carent, contemnenda ducunt, ne ipsi contem-
ptui pateant: eaque, ut Famam instruant, in
alijs vulgo laudant, quorundam ipsi sunt compo-
tes. His autem primo illud ut in mentem re-
digant suggestendum, sacrorum corporum vel
minutissima fragmenta auro gemmisque per-
quam diligenter includi: notuinde esse Magni
Chrysostomi votum, Apostolorum vitas ita
conscriptas exceptantis, ut etiam quo pacto in-
cederent, quo federent, quo starent, aliaque
eiusmodi in speciem levissima, ac veluti minu-
ta vitae fragmenta Authores exponerent. Par-

Minima
corporū re-
umq; ge-
storum frag-
menta &
quæ pre-
tiosa.

autem in utrumque pretij ratio. Nam Sanctorū
Virorum mentes, æquè in minimâ, ac maximâ
corporis parte, æquè in minimis, ac maximis
rectè factis totæ erant: sic ut minimæ corporū,
rectèque factorum particulæ æquali cum maxi-
mis mentis magnitudine, ac sanctimoniam instru-
ctæ ad æquale pretium amplificarentur. Dein-
dè illud animaduertant oportet, summa omnia
minutissima esse, & maxima quæque minimis
fastigiari. Hæc enim, si sola sint, in minimis
iacent; si vero reliquis superponantur, summa
dicuntur, sublimemque artificē ad ea imponen-
da deposita. Quid enim Praxitelem inter,
verbi causâ, ac vulgarem quempiam cælatores
interesse putandum sit? Num quod ille homi-
nes

nes cum capite , iste acephalos fingeret ? minime verò : sed quòd ille singulos ferè in capite capillos , cutisque tenuissima liniamenta imitaretur , iste tam minuta negligeret : quo illud rectè conficitur , tenuissima , ac minima esse , quæ nobilem artificem a turbâ imperitorum secernunt : proinde non contemnenda , sed tantum æstimanda , quanti in unaquaque arte sublimitas , ac præstantia . Dedolaverat sese quodammodo S. Adolescens in antiquo vitæ instituto , animumque surum Euangelicæ sanctitatis culmini , proximè admoverat : quid igitur agebat deinceps , nisi minutissima quæque persequens extremam operi suo manum imponeret , quamque animi speciem ab ineunte ætate tanto studio elaboraverat , in exitu , a quo iam propius aberat , ductis supremis lineis abolueret , ac Divinis luminibus irradiandam pariter sisteret , & contemplandam . Verùm , ut hæc peregerit , missis litibus , quæ Hystoricum veritatis studio vacantem turbant , evoluere agrediamur .

In ipso religiosæ vitæ exordio illud in animalium induxit , haud aliam ad perfectam vitæ integratatem religioso homini viam patere , nisi quam suscepti instituti leges monstrarent : idcirco legibus ijs , atque etiam moribus , quos in unum

Christianæ
perfectoriæ
nis culmine
minimis
perficiuntur.

156 LIBER SECUNDVS

unum codicem digestos a maioribus nostris accepimus, semel, iterumque decursis, ab eorum præscripto ne transuersum quidem unguem in re illâ discedere conabaur: sic prorsus, ut ex

Ex Al. vita regulae socii cognoscendi potestant.

eius vitâ Societatis Regulas, veluti ex cerâ antennum ob signantem, intelligere, ac propemodum describere in promptu esset: eoque illum tyronibus reliquis tunc Piscator Magister, aliquique deinceps ceteri Moderatores exemplum ad imitandum proponere consueverunt. Vix dum tyrocinium inierat, cum universa eius instituti menia, abiecta quantumvis, atque o-

vilia ministraria propte exequitur.

perosa, tam strenue seruabat, quam si eiusmodi ministerijs innatus, atque innutritus adolevit: tantaque insuper alacritate, ut ad ea eve-
stus, non, ut maximè erat, deiectus videretur: nec modestiæ, sed fastidio dabat, imperitiam in ihs rebus ostendere, ac doctorem quærere quasi artis sibi minus antea perspectæ. Post paucos ab adventu dies, cum sacras D. Paren-
tis Ignatij exercitationes esset aggressus, ijsque intentius, quam pro viribus, vacasset, recens licet ab itineris lassitudine, nescio quo valetudinis genere tentari cepit: quapropter illas abrumpere coactus, haud multò post adhibitâ medicorum curâ in pristinam salutem restitui-
tur: & quia satis superque iam sele Magistro pro-

probaverat, in reliquorum cætum solito citius adductus est. Hoc interim spatio hætea, quibus per viam indormierat, ad abluen suum trædita, morbi aliam occultiorem causam prodidere: siquidem largus cuore, quem quotidiani verberibus expredierat, alte infecti patuerunt. Vix autem tyronum in cæcum venerat; cum studio singulariæ quorundam verecudiæ, & vultus compositionem imitandi, prono capite, ac perpetuo cernuus incedebat: quod cum iniunctè probaret Magister, ut ei modum imponebat, simulque frangendi, domandique sui occasionem exhiberet, eius guttur, charta duriore prætendi mandavit; quo sublimis, rectâ que ceruice ingrediens a seruili illâ defectione in liberalem modestiam vindicaretur. Tulit id non æquo solum, sed & libenti animo. Aloysius, diesque complures eam sui contemptus materiam alacriter circumferens, modicèque interdum subridens reliquis irridendi sui copiâ faciebat.

Cum cā obseruantia omnes coleret, quā infimus quisque summos solet: simul ac se curiosius, nitidiusque indutum præ tyronum reliquis vidit (pileum enim gestabat quadratum, non, ut reliqui, rotundum, vestisque ei erat, qualē Mantuā aduexerat, paulò eleganter) ad Magistrum

In cætum
solito ci-
tius addu-
citur.

Lætea via
tona quo
re infecta.

Eius gut-
tur charta
duriore
subrigitus

Omnia si- strum properat , verbiisque supplicibus rogat ,
bi cōmu- ut tibi communī cum reliquis veste , ac pileo
nia, vilia, ut liceat : idque cūn continuò impetrasset ,
atque aspe- petijt præterea , obtinuitque , ut psalmorum ,
ra poscit. precumque codicem , aliaque eiūmodi ad pri-
 stinam dignitatem elaborata , cum alijs religio-
 sam paupertatem præferentibus commutaret ;
 nec diu cunctatus , flagra etiam , cilicia , cete-
 raque domandi corporis instrumenta , ijsque in
 loco utendi veniam poposcit . Magister , ut A-
 dolescentis feruori aliquid daret , quo aleretur ,
 nec omnia negando extingueret , nonnulla cō-
 cēsit : plura tamen , habitā virium , atque in-
 nocentiaz , supplicia deprecantis , ratione , ne-
 gavit .

Qui mo- Solet autem aliquando amantissimus huma-
dus Magi- ni generis Parens , ut filios , quos præ reliquis
stro in co- diligit , ad sumnum sui amoris culmen perdu-
cedēdis pē- cat , ijs voluptatibus fraudare , quibus vel *Mer-*
nis adhi- *cenarij in domo Patris abundant* , ut inde mani-
bendus ? festum fiat , num Domino , an mercedi seruāt ,
 Num pietas vel indotata delectet , an solā ve-
 niant , ut in proverbio est , a dote sagittæ . Ita
Consuetis planè cum Aloysio aëtum in hoc tyrocinij e-
delicijs ini- xordio . Nam licet tyrones reliquos sub vitæ
tio caret. sanctioris initium soleat Deus cælestibus deli-
 cijs , quasi nucibus pueros , ad pietatem , cuius
 nec

nec dum sensum habent , pellicere ; ei tamen , ut ueteri virtutis amico , illam omni deliciarū ornatū viduatam exhibuit , haud ignarus , tanto illi gratiorem forc , quanto minus delicijs fractam , eneruata mque conspiceret . Dies propterē complures consuetis e Caelo solatijs destitutus , nullā in obeundis , ut usus ei erat , plerisque pietatis operibus , voluptate perfundebatur ; sed quidquid manu , vel mente agaret , quocumque oculos coniceret , squalere universa , ac mōrorem iniicere videbantur . Tantummodo cum se precibus , rerumque cælestium contemplationi daret , quasi e fluctibus caput educeret , respirabat paullum : coque etiam adiumento , omni tempestate paulatim summotā , pristina tandem tranquillitas rediit , tanto iucundior , quanto laboriosius eius desiderio antea fluctuaverat .

Fuit etiam aliquando , cum malus Dæmon eius modestiā abusus , aliis animū demittere , atque in mōrorem , fluctuque mergere conare tur : dum enim animaduertit , S. Adolescentem summam de alijs omnibus , deque Societate universâ , de se autem ne minimū in quidem opinionem habere , in eam cogitationem impulit , nullum unquam in Societate eius usum forc , ut qui ad rem planè nullam esset idoneus .

*Eius mo-
destia in
pusilli ani-
mi vitium
urgetur.*

160 LIBER SECUNDVS

neus. Verum cælesti lumine precibus impetrato offusas tenebras intra horæ diuidium depulit: itaque modestiam temperavit, ut retentâ suæ tenuitatis opinione, haud ignoraret, se eius manibus versari, qui nihilo ad omnia efficienda uteretur: proinde suum sibi nihilum tanquam Omnipotentis materiam gratulabatur.

Duplici prælio vi-
ctor nun-
quā tenta-
tur dein-
ceps.

Hoc duplici defunctum prælio nunquam deinceps in reliquum tyrocinij tempus Dæmones tentare sunt ausi, ne eius victorijs decertarent, & quam eripere gloriam conarentur, ipsis suis conatibus cumulatum irent.

Patris obi-
tū æquus
accipit, ac
matrē so-
latur.

Itaque suæ tranquillitati restitutus, Ferdinandi Parentis obitum paucis post diebus ad se perlatum tam æquo animo tulit, ut Matri etiā coniugem desideranti aliquid solatij eo ipso die per litteras impetriri potuerit: tametsi tanto amore Patrem prosequebatur, ut nihil secundum Deum illo, quem in Dei locum coleret, sibi carius fateretur. Litterarum autem exordium a gratijs Deo immortali agendis duxit, quod in futurum liberius sibi dicere liceret: *Pater Noster qui es in Cælis.* Atque eâ spe, quod Pater in Cælum esset recepius, propositâ, multisque argumentis roboraâ, materni doloris impetum comprimere studuit. Nec sanè eiusmodi arguimenta deerant: siquidem certis autho-

authoribus acceperat, Ferdinandum complures Ferdinadi
pietas A-
antequam decederet dies , summa fere ad exitu loy: ascri-
pta.

solertia comparasse : & primò quidem , ubi filium e paternā domo migrasse vidit , ita eius vestigia sequi , ac pietatem imitari instituit , ut prodigio simile , idque Aloysij meritis divinitus factum , vulgo crederetur . Ab aliā , in quā multum pecuniae , se propè totum perdidērat , exinde prorsus abstinuit . Quotidie septem psalmos Davidicos a pénitentiā dictos una cum Chisonio suo familiari recitabat , in quibus tanta vis erat lacrymarum , ut identidem preces abrupte cogeretur : ijs verò absolutis , Christi in Crucem acti simulacrum tenens , multies peccatorum veniam tunso pectore , fusis que lacrymis precabatur . Suas deinde durissimi hominis haud esse lacrymas illas , aiebat , sed Aloysij Filij , atque ex eius oculis ad Deum profane lacrymantibus quodammodo derivatas . **Sacrā Exomologesi** ônes superioris aetatis noxas summō studio , ac doloris sensu expiavit . Postea Mediolanum e medicorum sententiā delatus , ibi post binos cum dimidio ab Aloysij digressu menses , praesente viro integerrimo Francisco Gonzagā , cuius antea meminimus , æquissimo animo , sic prorsus , ut suos etiam circum lacrymantes consolaretur , naturæ tandem concessit .

L

Hic

162 LIBER SECUNDVS

Hic verò illud non omittendum , quòd cum Aloysius cognatos omnes , ac præsertim Parentes , tum impetu naturæ ad omnem humanitatem pronæ , tum etiam pietatis studio præcipuâ quâdam benevolentâ complectetur ; simul tamen , ac patriam terram , domumque deseruit , mente quâm corpore , ut potè cælo illatâ , longius ab ijs aufugit . Quare rogatus aliquando , quot ei fratres domi superercent ; non antea responsum dedit , quâm eorum numerū , cuius erat oblitus , initâ ratione in memoriam revocasset . Iterum deinde sciscitanti , num propinquorum recordatio aliquo cum mortu occurreret ? antiquatam , ac propè edentulam mordere non posse dixit . Imò nunquam sibi illam incidere , nisi si quando eos generatim , atque universè Superis commendaret : quo tempore veluti in abdito obscuræ recordationis latentes , mentem ad se avocare , ac turbare minime possent . Addidit etiam se è Divini Numinis beneficentiâ progressum , ut nulla eius mentem cogitatio suo iniussu subiret : cui beneficio summa inter mortales raritas , atque infinitæ contumacium cogitationum turbæ , quibus plerique mortalium perpetuo exercemur , pre-
mium immensum statuunt .

*Germano-
stū fratribus
numerum
oblitus.*

*Nulla co-
gitatio e-
ius menti
occurredit i-
nussa .*

C. A.

C A P V T II.

*Aspera corporis tractatio , ac severa
sensuum custodia .*

Orpus suum non tam ut in seruitutem redigeret , quam ut in eam retineret , suæque conditio-
nis commonefaceret , asperè
séper , ac dure tractabat : eique
universam ademerat non im-
peradi modo , verum etiam & impetrandi quidli-
bet facultatem , factus illi prorsus inexorabilis .
Ciliejs ex seta equinâ , vel ferro in fila tenuato
contextis , flagellis insuper , alijsque id generis
suppicijs illud quam posset frequentissime ex-
cruciabat : nec alio magis in ea re doloris sen-
su afficiebatur , quam quod sibi gravius saeuen-
di , minimè potestas fieret : nullæ enim illi pro-
pemodum videbantur (uti cuidam ex suis inti-
mis aliquando aperuit) quas pœnas tum cape-
ret , ad eas , quias in priori vitâ suscepisset .
Vnum tamen sibi solatio superesse aiebat , quod Religiosa
Religiosam vitam obedientiæ munere navi
hæud absimilem crederet , in qua æquè vecto-
res , qui vacui desideant , ac natuæ qui remis-
Corporis
suo inexo
rabilis .
L 2 incum-

164 LIBER SECUNDVS

incumbant, & navigium impellant, progrederantur. Sæpè iejunum solo pane, & aquâ contentus tolerabat: idque præsertim ijs diebus, quibus ad consueta, & mitiora ieunia urgent ecclesiasticæ sanctiones. Tunc enim Magistri permisso nec obsonij quidquam ad panem adhibebat, nec vino utebatur: quo tempore cum Magister aliquando intentis in eum oculis animaduertisset, totâ eum mensâ propemodum gustasse nihil, ad se adesse iussò uti in posteriore mensâ accumberet, & quidquid appositum esset, comederet, imperavit. Id cum statim, ac bonâ mente fecisset Aloysius, quidam per iocum a mensâ redeuntem aggressus, o præclarum, inquit, iejunij genus! abstinere, ut deinde iucundiüs comedas, ipsamque inediā cœnæ facere condimentum. Cui ille, quid agas?

Psal. 72⁶ Inquit, *Vt iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum.* Haud obscurè significans operæ pretium esse, vel iumentorum simplicitatem affectare, ut cum Deo esse, & Christum cæcā illā, ac simplici obedientiâ gaudentem, plane que triumphantem portare merearisi.

^{Sensuum} custodia. Sensus omnes, ut ad religiosæ modestiæ leges componeret, laborandum illi non fuit: si quidem in antiquo vivendi genere moderandis eorum frenis probè doctus, in novo illos, ut adhi-

adhiberet potius, quam ut cohiberet (adeo fre-
quenter fere a sensibus avocabat) stimulis adi-
gendas erat . Atque ut locum hunc breviter
perstringamus, ac de singulis aliquid delibemus;
oculos, atque aures, quos consuetos tartarei
hostis aditus noverat, solertissimâ custodiâ tue-
batur . Illud argumento sit, quod cum tertium
iam mensem in communâ triclinio cibum cum
reliquis caperet, nondum tamen didicerat, ubi
Sacerdotes, ubi domus Rector federet: quare
iussus librum quendam e Rectoris loco, ubi fue-
rat relietus, desumere; antea ubi nam ei locus
esset, moneri debuit . Pari ratione, cum saepius
consuetam tyronum villam unâ cum ceteris, uti
aflolet, animi causâ rusticatumisset, incidit ali-
quando, ut Magistri iussu aliam quandam in-
suetam adirent: unde domum reversus, cum
ex eo quereretur, utra illi potior visa esset,
hæsit primò attonito similis, unam eandemque
hanc esse arbitratus, atque illam, ad quam
saepius accesserat: cum tamen inter se nullâ in-
re propemodum conuenirent . Postquam vero
secum ipse utramque coepit recolere, simulque
conferre, hoc inter antiquam, & novam in-
seresse meminit, quod in hac sacellum viderat
(his enim rebus tantummodo oculos permitte-
bat) in illâ minus . Ad Magistrum aliquando

L 3 an-

Oculorum
atque au-
riam.

Tertiâ post
mensê Re-
ctoris locum
in triclinio
ignorat.

Bini villa
unâ ex in-
curia pu-
rat.

anxius venit , petijtque ut infixam animo religionem, quâ haud modicè torqueretur , eximeret . Ea erat, quod cum casu atque aliud agens, obtutu in assidentem dilapso, quid rei agitaret, semel, iterumque spectaslet, verebatur , ne id ex pravâ in aliena inquirendi cupiditate profici- sceretur : adiecitque se ad eam usque diē (quar- tum verò iam mensem , cum ibi esset, inierat) alijs nunquam , ob neglectam oculorum custo- diam , conscientiæ stimulis agitatum .

Scrupulo
angitur
quod assi-
dente casu
spectasset.

Quod verò ad aures attinet , pari eas custo- diâ sepsusat . Nullo res novas cognoscendi stu- dio tenebatur , nisi de Patriâ perferrentur : eo nomine Cælum indicabat , cuius civitate in sa- cro Baptismatis fonte donatus , terram hanc universam semper peregrinus incoluit , ac bar- baram habuit . Si quid novi aliquando contin- geret , ab alijs in medium afferri , quod ad Di- vinam gloriam minus commodè referri posset ; ipse vel sermonem ad meliora sensim derivare nitebatur , vel , si id authoritas loquentis ne- quaquam ferret , verba illa sibi inuito accidere silentio significabat .

De odore
tu .

Odoratum pariter perugil custos obseruare nō desit: licet enim per hunc sensum ægrè mali aliquid in mentē irrumpat; ita tamen fragratiæ lenocinio aliquando illa corrumpitur , ut reli- quos

quos sensus ad amicum hospitem admittendum seducat: quae enim odore præcipiuntur, & vifere oculi, & tractare manus, & pernoscere reliqui sensus gestiunt. Inde odoramentorum usus non ultimum inter corruptelarum illecebras locum obtinuit. Nunquam propterea, dum in Societate fuit, rem ultam odoratam naribus admovisse obseruatus est: quia etiam, dum publicis Nosocomijs operam daret, quam quisque pessimè inter ægrosoleret, tam maxime et amore, ac deliciis erat: ad istum enim omnium primum accurrere, illi diutius inhærere, nullum tædij, nullum graveolentias indicium prodere, quin tantâ illum voluptate complecti, ut Christus in eo latentem olfacere videretur.

Nunquam
odoratum
aliquid ol-
fecisse vi-
sus.

In Nosoco-
mij pessi-
me glori-
bus maxi-
me ha-
bat?

Sensum gustus vili, austeroque cibatu usque adeo hebetaverat, ut eduliorum suavitatem nullam perciperet: quare nec ullum in cibis delectum adhibebat, nisi ut quemque vilissimum, & maximè iniucundum caperet: quod cum saepius obseruatum esset a ministris, atque illis delicioris cibi argumentum erat, lances plenas ab Aloysio referre, atque a ceteris vacuas. Nunquam animus unà cum corpore eadem immensâ accubuit: sed hoc in patinis relicto, veluti iumento ad præsepe alligato, ille vel ad superum epulas ferrebat, vel ictioni intentus.

Huius pe-
nè usum
amiserat,

Delicati ci-
bi argumē-
tum erat
reliquiss.

168 LIBER SECUNDVS

aliquid sibi inde nutrimentum quærebatur. Illud etiam inter edendum in more ei fuit, ut manè fel Christo in poculo datum, vespere supremam eiusdem cœnam totidem mysterijs,
Quæna necessitas cibis modis præscribit. quot cibis instructam mente agitaret. Cibi verò, ac potionis modum non fame & siti, ac longè minus voluptate, sed solâ necessitate, eademque summa, finire solitus erat.

Delingas Postremò linguam etiam flagitiorum omniū conciliatricem arctè admodum contentèque habuit. Inter brevicias p̄fices, quas e medijs occupationibus in Cælum vibrabat, illā præ ceteris frequentius utebatur. **P**one Domine custodiam ori meo, & offium circumstantia labijs meis. Crebrò etiam duo D. Iacobi decreta in congressibus usurpabat, quorum alterum est: *Qui non offendit in verbo, hic perfectus est vir.* Alterum. *Si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam; huius vana est religio.* Quæcumq; altè in animum demississet, mirū quantum silentij legibus obseruandis studuerit: cuius rei unicum testimonium subijcam, quod tamen instar plurimorum sit. In more inititutoque positum est apud nos, ut ex ædibus prodeuntes moneant, quò velint, Ianitorem; ut si qui eos accersitum veniant, quorsum investigandi sint, haud lateat. Iḡtur cum tyronibus

nibūs domo egressuris sāpē iter esset in domū , ^{Admirabi-}
 quam vulgō dicimus Professam ; consuluit Ma ^{lis verbōrum}
 gistrum Aloysius , num otiosi verbi reus esset ,
 qui lanitorem monitus diceret . *Pero Domum*
Professum , cum ad intelligentiam sat esset , *Pero*
Domum : qua verborum avaritiā æque linguam
 suam , ac sūæ arcæ clavem avarus quisque ob-
 seruabat . Quia verò præcipua silentij laus est ,
 ut verba in publicum prodiuita componat ; nun-
 quam ex eius ore aliquid excidisse non antea
 ad libræ lancem impossum , ac diligenter ex-
 pensem , dicitur . Horā quā laxandæ mentis
 intentioni mutuum colloquium nostris permit-
 titur , haud aliis illi sermo , præterquā de Deo ,
 rebusque ad Deum , ac Superos pertinentibus . ^{Nohnisi}
^{de rebus}
^{Divinis lo}
^{quitur .}
 Quo tempore accuratus inter loquendum usque
 adeo erat , ac diligens , ut siquando , dum lo-
 queretur , menti quidpiam ocurreret , quo , re-
 ticendum esse , quod instituerat , moneretur ;
 periodo in media extemplo resistens , silentium
 ficeret , nec ullis deinde suasionibus , ultra ut ^{Loquēs in}
^{media pe-}
^{rīodo in-}
^{terdum re-}
^{ficit .}
 progrederetur , induci posset .

In hunc igitur modum sensus omnes par-
 temque sui inferiorem universam in officio re-
 tinebat ; ut autem illi etiam seruile genus obie-
 ctaret , vestitu maximè vili , ac neglecto uteba-
 tur : quin & siquid in totā domo allorum usu

tri-

170 LIBER SECUNDVS

Obsoletas
 veiles in
 suos usus
 conuerit tritium obsoleverat, id ut in suos usus conuer-
 teret, precibus impetrabat. Fuit tamen ali-
 quando cum Magister, ne tyronis voluntas ul-
 lá in re ita constaret, ut obedientiae facilitate
 amitteret (quā scilicet demptā vera constantia
 perit, & in obstinationem constantiae simula-
 crum, lapidescit) novam illi togam indui, tri-
 tā depositā, mandavit. Ea rē male illum ini-
 tio habuit, sic ut non potuerit, quin aliquid
 concepti doloris astantibus promeret. Veritus
 tamen ne quem animi morbum dolor ille signi-
 ficaret, eum Magistro statim aperuit, & eo-
 que didicit, id etiam ex pravo aliquo sui ipsius
 amore, ac tueri nominis studio posse proflue-
 re. Quo auditō dies complures in id unum,
 omni cogitatione, curāque incubuit, ut inti-
 mos suae mentis recessus attentissimè peruesti-
 garet, obseruaretque, num in ijs aliqua sui op-
 nio, quæ se plus nimio sibi conciliaret, penitus
 abstrusa lateret. Verū cum nihil tale, omni
 adhibitā diligentia, deprehendisset; ne tamen
 unquam ea pestis (quæ amoris sui nomine om-
 nem impunē in animum perniciem infert) ad
 se aspirare posset, menses nonnullos Christi
 cædem, ac supplicia meditādo recoluit: quo effe-
 ctū est: ut ipse veluti tati facinoris author in ac-
 cerbisimum sibi odiū veniret, gravesq: in poste-
 rū, atq: implacabiles inimicitiās indiceret. C.A.

C A P V T III.

*Honoris cupiditati frangendæ
sedulò studet .*

Vmilem sui existimationē haud intra mentis claustra otiosam detinuit : sed ut in opus prodiret , quō alios in suam sententiam pertraheret , modis omnibus curavit . Nullam comprehendī fastus , suique deiiciendi opportunitatem elabi de manibus patiebatur : eamque sibi in eo genere facilitatem paraverat , ut quamlibet sui contemplationem , sive privatam , sive publicam non æquus solūm , sed & gaudens acciperet . Sæpius sibi copiam fieri depoposcit , ut in togā obsoletā , fædoque ac scisso pallio , humeros manticā cogendæ stipis onuslus , omnes Vrbis vicos oberraret . Rogatus deinde nunquid pudoris illi ea res afferret , respondit ; Orbis terrarum Dominū eo cultu per vias incendentem spectanti , sectantique non cum pudore , sed cum ambitione certandum: omnemque eiusmodi despectionum molestiam leviter ferri , si oculi ab ijs avocati sursum in æternam mercede in

Per urbem
gaudēs stir-
pem cogit.

dem aspectum conuertant. Nec satis intelligere posse, tametsi ad vulgi opinionem res exigatur, quid tandem causæ sit, cur ea res pro-
Pulcrum
Aloysij di
lemma.
 bro, ac pudori esse debeat. Aut enim, inquit, me norunt quicumque ita deiectum vident, aut minus. Si minus, dolenda non est existimationis iactura apud quos nulla unquam existimatio fuit. Sin autem norunt; suspicere cogentur, a quo humana omnia despectari cernant.

Agrestes
& mendicos
qnæ
rit, ut inf-
struat.
 Pari gestientis animi lætitia Vrbis sœpè celebriores vias, & fora obibat, ut agrestes homines, ac mendicos Christianæ vitæ præceptis imbueret: idque tanto aduersus eos caritatis ardore, ac significatione, ut non illos modò attentissimos haberet, verùm etiam clarissimos quosque viros, qui fortè curru præteruehebantur, detineret, atq[ue] acri, quo utebatur dicendi genere, mirifice caperet. Sœpè per eam occasionem singulos ex rusticis auditoribus percontabatur, quampridem sacrâ Exomologesi conscientiae labes eluerant; compertoque, id longè pridem fuisse, magnoperè hortabatur, uti rem non traherent, nec tam incertis rerum humana-
 rum casib[us] æternam animi salutem crederent. Eos verò non antea miseros faciebat, quām in suam sententiam, secumque in templum Farnesianum Soc. Iesu perductos Sacerdoti expiando-
 siste-

fisteret. Quo in officio hominem quendam aliquando tenuit, deduxitque, qui sexennium ipsum sacræ Confessionis mysteria neglexerat.

Siquando eveneret, ut publicè errati alicuius de loco superiori, quemadmodum moris est apud nostrós in trielinio argueretur; tunc molestiam quidem ex obiectâ culpâ per se ei molestâ atque horridâ haud modicam trahebat; sed eodem tempore par ex reprehensione levamen: sat sciens nostra vitia haud melius, quam alijs vellentibus, carpentibus extirpari. Quamobrem nil crebrius a Magistro flagitabat, quam ut palam reprehenderetur: quo tempore, licet primum ei esset, mentem, cuius frena mirifice pro imperio moderabatur, aliò avocare, sic ut ne auribus quidem quidquid a reprehensore diceretur, perciperet; omnes tamen eiusmodi imperij vires eò adhibebat, ut sensus, mentisque omnem suis reprehensionibus aduertaret; ne Præfides, uti aiebat, eo obsequio, sequere meritâ apud Deum gratiâ fraudaret.

Libuit aliquandò tyronum Magistro Aloysij constantiam in aduersis, simulque prudentiam, ac dexteritatem in ijs, quorum nullum antea usum habuerat, periclitari: & quia improuisa mirum in modum cuiusque ingenij indolē produnt, ut quæ sumendæ, atque aptandæ perso-

publicè re
prehendi cu
pit.

Eius con-
stantia, &
equitas te-
tatur, &
fulget.

174. LIBER SECUNDVS

næ spatiū negent; illum ex improviso tentare statuit: quare adesse iusso præcipit, uti operam suam, quācumque in re uti velit, triclinij Præfecto in posterum addicat: triclinium si opus sit, verrat, mensas insternat, urceos, patinásque paret, abluat, tergit, aliaque id generis universa, quæ infimi cuiusque curæ demandari solent, ad Præfecti nutum conficiat. Hunc verò clam Adolescentē monet, uti se ei in rebus omnibus difficilem, ac morosum præbeat, habeatque semper, quid in eius ministerio carpatur: & , ut cuncta recte gesserit, nunquam tamen, sibi satisfactum, ostendat. Dicto Præfectus paruit, suasque partes egregiè implevit, sanctum Adolescentem modis omnibus tentando, vexandoque nec tamen unquam, uti postea testatum reliquit, vel unicum ab eo verbū exprimere valuit, quo se illi purgatum vellet, causamque suam probare niteretur: quin potius pudore, & fileatio, veluti flagitij comperthus, iniquam alterius obiurgationem excusare, atque absoluere videbatur: quod cum secundum deinde Præfectus reputaret, ceterisque miram Adolescentis constantiam, æquitatemque referret, in eam admirationem rapiebatur, vix ut oculis suis se credere dictitaret.

Denique iam inde a primis tyrocinij mensibus

Immerito
obiurga-
tus nun-
qnam se
purgat

bus usque adeo mores suos ad omnem suscep*sicutus pa-*
 instituti , uniuersaeque sanctimoniac leges con-*lā habebat*
 formaverat , ut omnium opinione sanctus ha-*tur,*
 beretur , ac celebraretur in vulgus . Proinde
 veluti unum quempiam e Divorum cætu ob-
 seruabant reliqui , & quæcumque usurpasset , vel
 manibus tractasset , iam tum ; uti sacra , ac re-
 ligiosa , osculis excipiebant , ac sedulò conqui-
 sita summâ religione venerabantur . Ita libe*Quæ tra-*
 lis , unde psalmos , hymnosque in Deiparæ lau-*tabat , tā-*
 dem desumere consueverat , per hæc ea-*quæ faciæ*
 dem tempora clam pietatis causâ su-*reliquæ ,*
 blectus , piè nunc in Siciliâ san-*viveti sub-*
 teque colitur . Ita etiam
 alijs quibusdam , nul-*dūta*
 lius ceteroqui
 prætij ,
 rebus , magnus alibi honos ha-
 betur , quæ tunc subducta
 fuere , cum sanctus A-
 dolescens necdū
 e vivis ex-
 cesserat .

De rebus in Domo Professorum sub initium ab eo gestis , deque summa in Eucharistiam pietate .

Etius inter hæc ab ingressu mensis effluxerat , cum tyronum Magister Aloÿsium religiosi instituti iam satis prudentem in Professorum domū experimenti ergo destinavit : quò præter alia tyronibus consueta munia , Myſtis in templo operantibus ministraret . Tam hilaris S. Adolescens eam provinciam suscepit , ut nihil supra , idque binas potissimum ob causas . Altera erat , quòd emeritorum Patrum exemplo maiores sibi in dies ad virtutem progressus polliceretur : altera , quòd nihil illi optatus , quām ut Sanctissimo Eucharistiæ mysterio operam , studiumque navaret , cui rei latior nusquam campus pateret . Licet verò in eâ domo , ac munere haud exiguis labor tyronibus rei Divinæ ministrantibus incumbat , ut qui septenis , octonisue sacris , eoque etiam am-

Sacré Eu-
charistie
amor

amplius sœpè continentis labore ministerium, exhibeant; ijs tamen illecebris divinitus Adolescens per id tempus deliniri solitus erat, ut labor ipse cœlesti suavitate conditus omni positâ acerbitate in delicijs eslet.

Tantâ porrò præsentis in Eucharistiâ Numinis religione tenebatur, ut credere videretur aliud nullum sibi in vitâ negotium datum, præter dignam Eucharisticæ Dapis susceptionem. Cunctos hebdomadæ dies, primo dempto, quo ad sacra mysteria accedebat, duas in partes tribuerat: quarum alterâ tribus prioribus diebus comprehensâ, gratijs SS. Triadi agendis de singulari Eucharistiæ beneficio sibi delato vacabat, singulis Personis suos dies, atque officia partitus: alterâ, quæ ternis sequentibus continetur, eodem modo, atque ordine Divinas Personas obtestabatur, ut sibi eam gratiam, ac dignitatem afferrent, quam tanto Hospitiu proximè accipiendo opportunam viderent. Quotidie statis temporibus complures in ædem sacram, vel odæum veniebat, ubi sacrosancta Eucharistiæ mysteria pronus adorans, plusculū fundendis precibus morabatur. Pridie vero quam Divinâ mensâ communicari deberet, omnis sermonis ea unica materia erat: atque inter loquendum tantoper incedebat, ut quo ipse

Totâ hebdomadâ in eius cultum partitur.

M fl-

flagrabat , alios quoque audientes ignis corri-
peret. Cuius rei cum sparsus rumor ad nonnul-
lorum etiam ex Patribus aures peruenisset , id
studiosè operam dabant, ut sabbato, horâ ani-
mis exhilarandis permitti solitâ , in eius con-
gressum , colloquiumque venirent : inde verò
tantam Eucharistici Panis appetentiam sibi ex-
citatam intelligebant , ut negarent , se unquā
iucundiùs ad sacram mensam discubuisse, quām
cum hesternis eiusmodi colloquijs instructi ad
eam accessissent . Idque ita passim totâ domo
increbuerat , ut quicumque cælestis huius Cibi
fastidio aliquo teneretur , stomacho scilicet ca-
ritatis calore destituto , ejus aviditatem incen-
sis Aloysij sermonibus revocare studeret .

Suma diligentia in ope nitebatur, ut crastinâ Eucharistiae sumptio-
ne mentem occuparet , eamque meditanti som-
nus obreperet : postridie verò , ut primùm di-
luxerat , hæc una cum eo evigilabat cogitatio:
ac deinde eidem mysterio, Divinæque caritatis
argumentis in eo clausis intentè contemplandis
solidam horam distinebatur . Eâ lapsâ templū
ingressus rebus Divinis propè immobilis gemibus
nexus astabat : quibus peractis , atque Eucharis-
tici munera particeps effectus , sese a turbâ in
angulum recipiebat , ubi præ amoris dulcedine
avoca-

avocatā a sensibus mente , ac veluti stupore defixus diutius hærebat . Postmodum sine pre cibus imposito , vix humo asturgere , ac pedem templo efferre , infirmis scilicet mentis intentione cruribus , valebat . Hinc tamen in suum cubiculum aliquando receptus , temporis residuum , quod ante meridiem vacuum illi erat , aut recitandis e codice Divinis laudibus , aut cœlestibus mente pertractandis , aut pijs quibusdam D. Augustini , seu Bernardi commentationibus evolvendis semper intentus absunnebat .

Hâc igitur mente in Professorum domum alacer profectus traditus est in disciplinā Hieronymo Plato , viro cum in ceteris laudibus eximio , tum , uti edita ab eo scripta declarant , universæ , quæ de moribus est , disciplinæ consultissimo . Is enim tunc in eâ Domo tyronibus Magistri vicem præstabat . Mutui utrinque lætitia , & græculatio extitit . Lætabatur Adolescentis , quod experti senis consilijs cœlestis viæ compendia sese eductum iri speraret : Hic verò , quod fore consideret , ut festinantis a tergo Adolescentis exemplo incitatus eodem ; quod duceret , properare cogeretur . Ergo suscepit ab Hieronymo Aloysij curâ , brevi ex rebus gestis , quas vel per se ipse viderat , vel fando audierat , existimare vir prudentissimus potuit

Sumpta
Euch. avo
catur a se
sibus ,

Hier Plat
in discipli
nam tra
ditur.

189 LIBER SECUNDVS

de eius animi præstantiâ , divinisque beneficijs , quibus ad tam excelsum sanctimoniac culmen evaserat . Verum , ut hæc explorata magis , minimèque dubia posterorum memoriar tradaret , ab eo aliquando pro suâ authoritate petijt , uti anteactam vitam , atque universa beneficia , quibus in omni ætate cumulatus e Cælo fuerat , Ordine promeret : quæ cum ab ingenuo Adolescentे candidè aperta essent ; eo digresso , ne memoriâ effluerent , brevi scripturâ Hieronymus comprehendit : quam deinde Virgilius Cæparius , alijque nonnulli ab eo descriptam evulgarunt . Tantam vero de illius integritatē , atque innocentia , deque mirâ rerum æternarū comprehensione ex eâ narratione opinionem hausit , ut quoties in Aloysij mentionem incideret , haud alio , quam sancti Adolescentis nomine nuncuparet .

Hier. Platī
de Aloysio
testimoniū.

Extant adhuc apud memoratum Cæparium litteræ ab eodem Plato ad iuvenem ex familiâ Vitellescâ Neapolim datae , antequam Aloysiu probè , ac penitus nosset , nempe quanto ab eius in Societatem aduentu die , quo certè non nisi prompta , expositaque nosse poterat : in his magni cum nominis tyroiem appellat , quæ minimè omnium nobilitaret maxima ceteroqui stirpis nobilitas . Prudentiâ ætatem præverte-

re ,

re, ingenio supra modum, pietate supra fidem
præditum memorat. Continuis inter orandum
lacrymis fluere, eoque studio, ac sollicitudine
æterna curare, fluxa negligere, ut cunctos e-
tiam ætate graves in sui admirationem conci-
tet. Alia præterea complura id generis nar-
rat, quæ supra exequuti sumus, & longum sit,
ac superuacaneum recolere. Illud tamen ad
extremum addit (quod omittere non libet) sese
a gravisimo viro Soc. Nostræ Andreâ Spinulâ
aliquando increpitum, quod ieunè nimis, exili-
terque Aloysium laudaset, cum eius virtutem
bene sibi perspectam, exploratamque longè su-
pra illas laudes extare, haud dubium foret. Po-
stquam verò eidem Plato ad eius animi pene-
tralia admisso eximia dona, quibus divinitus
ornatus fuerat, patuerunt; tunc enim uero sus-
picere ultra modum, prædicare palam, sum-
mâ benevolentia, atque officijs omnibus pro-
sequi: cumque universa eius dicta, factaque
vehementer miraretur, illud præ omnibus mi-
raculo esse confirmabat, quod pro modo tam
illustris probitatis nulla supra naturæ ordinem
adhuc miracula ederet: quod etiam Roberto Quare pre-
Bellarmino admirationi fuisse tradit Cæparius.
Huius autem rei causam ab ipsis quærentibus
teneri fortasse quis dixerit, sed non satis agno-

digia Aloy
fius in vi-
ta non e-
diderit.

sci: nimirum tam illustrem sanctimoniam propter ea consuetis e Cælo prodigijs Deum testari noluisse, quia tam illustris fuit: proinde minime indiguit prodigiorum testimonio, praesertim apud sapientes, quibus non prodigia sanctitatem commendant, sed sanctitas prodigia. Ea enim a præstigiarum suspicione vindicat, quo ferè pacto regia gestantis conditio articulorum gemmas adulterij crimen absoluit. Hac fortasse de causâ nec Mariam Dei Genitricem, nec alios Cælo carissimos viros, quod cum gente excultâ, atque eruditâ versarentur, ostentis ullis in vita illustratos novimus: tametsi quibus cura barbaros erudiendi demandata est, impijs etiam quandoque, ut in Euangeli traditur, prodigiorum authoritate, quasi litteris publicis Divino anulo obsignatis, munire oportuerit. Quare eiusmodi ostenta nec probitatem efficer, nec planè ostendere credendum est: animique dona ea tantummodo esse, quorum vis, & magnitudo Divinam in nos benevolentiam metiantur. Hæc censenda vera sanctitatis insignia, quibus impij ornari nequeant, cum pios, quos exornant, efficiant, nec fieri ullo modo possit, ut pietate impietas exornetur.

CA-

C A P V T V.

*Cetera probitatis documenta in eadem
Domo ab Aloysio data .*

Inos Aloysius in eâ Domo menses moratus ita suam in Divino cultu , ac domesticâ disciplinâ diligentiam probavit, ut omnibus præbuerit, quæ ab omnibus virtutis exempla petitum adueniat . Haud exigui operis sit , universa comple& i : pauca tamen subiçere sat erit , unde ceterorum specimen capere deceat . Mos illi erat, quoties in Sacrario versanti à rebus Divinis otium esset , in angulum sese recipere , ibique facto silentio , vel mente , vel ore Superos precari , sive pium aliquem libellum evoluere . Sub hæc tempora venit aliquando ad eum vir amplissimus atque Ecclesiæ purpuratus Hieronymus Roboreus ei propinquitate coniunctus , quem ut ad se accedentem , ac loqui parantem Aloysius prospicit , modesto risu interpellans , negat sibi facultatem cum eo verba faciendi adesse : quâ ille religiosâ constantiâ mirificè delectatus suæ dignitatis contemptum in tantæ

Purpuratus
alloqui si-
ne licentia
recusat.

M 4 vir-

184 LIBER PRIMVS

virtutis materiam libenter contulit : quare illum non antea ausus est alloqui , quam a Præside Aquavivâ per nuncios ad id allegatos protestas fieret :

Aeditus
summa ve-
teratione
colit.

Si quando usuveniret , ut de re aliquâ Aeditus ab se consulendus esset ; illum adibat , ei- que stans aperto , ac prono capite , iunctis præ- terea sub pileolo manibus , adeò verecundè , quod venerat , aperiebat , ut suo eum pudore quodammodo suffunderet : pudebat siquidem intueri tantas dignitatis Adolescentem coram se abiecto homuncione , tanto cum pudore , ac reverentia versari . Eiusdem verò imperio tam promptus , atque alacer Aloysius obsequebatur , ut si Christum coram loquentem , atque impe- rantem audiret : quem morem semper retinuit , ut non eum , qui inaudita perficeret , sed qui mit- teret , animo contemplaretur . Inde enim quasi audito Numinis imperio summam se capere voluptatem aiebat , & par ex voluptate obtem- perandi studium . Ita tyronem illum , qui te- nuem aliquam in ceteros potestatem , & Iani- toris vocabulo dilutam gerit , per quam offi- ciouse , ac diligenter obseruabat . Assurgere enim solebat venienti , nudare caput , prin- cipem exhibere locum , omnibus honoribus im- pertire : quoad tandem tyro idem eiusmodi ho- norum

torum impatiens a tyronum Magistro , ut modum Aloysio imperaret , obtinuit .

Illud in hâc re admiratione non vacat , quod diceret , sibi gratus accidere ; iis subesse ; quos corporis , animique dotibus minus se , quâ quos magis auctos cerneret , idque non gloriae negligentiâ , sed studio : siquidem , aiebat , si popularis iudicij trutinâ res ipsa pensetur , ægrè homo homini , quem naturâ fortuinâque sibi subiectum intelligat , subest : at Deo O. M. eiusque personam sustinenti subesse , nullâ seu natura , seu fortuna recusat ; cum ei cuncti seruant Reges , quin & cuncti regnent , qui seruant . Is verò qui Dei vicem præstat , quo humilior est , suisque minus ornamenti tectus , ed alienam , vicariâ inque potestate in nudat magis proinde cum liquidiùs constet , officia homini delata ab eo non sisti , sed ad Deum pertingere , iucundiùs longè , & gloriōsius deferuntur .

Eodem fere pertinet , quod cum quintâ die hebdomadæ sanctæ ad Christi sepulcrum lucernarum custodia ei ab Editio eslet commissa ; haud unquam toto eo tempore , quod plures horas tenuit , ad sepulcri ornatum contemplandum oculos erexit . Roganti deinde cuidam , ut sacri illius monumenti apparatus placuisse , negavit id placere potuisse , qui spectando mini-
mē
Libentissimis
inferioribus se , quâ
superioribus paretur

me oculos permiserat : nec secus sibi licere existimasse , quando ab Ædituo alia curare iubus esset .

Lapsis matutinis horis; sacrificque omnibus in templo peractis , mos est illius Domus tyronibus , ut alij ad alia munera obeunda , prout quisque in mandatis habuerit , discedant . Sunt , quibus cura legendi super mensam cōmittitur : sunt qui ad culinam , ut coquœ operam præbeant , destinantur : aliquibus ianua custodenda , alijs inuisendi , detinendique remissionis tempore ægroti delegantur . Obuenit aliquando etiam Aloysio , ut in culinâ ministraret , quod tantâ lætitia præstítit , quantâ qui Christo ipsi , quem cunætis , ut aptea diximus , nudatum ornamentiis in coquo perspicue agnoscet , re ipsâ inferuiret . Alias Anagnostæ munus adeptus , accuratus , ut qui maximè inter legendum erat . Altâ voce pronunciabat , tardâ tamen , suisque interuallis distinetâ , ne verborum præeuntium murmur nondum compressum proximè sequentium sonum vitiaret . Id lectores nostri diligenter animaduertat velim , qui suas partes tunc demum egregiè se peregisse putant , cum plurima nobis unâ mensâ gradi strepitu lectitaverint : quod contra accidit , nam quò plura clamoso ex ore præcipitant , ed

In coquo
Christum
agnoscit.

Mensâ le-
ctor ani-
maduerta:

pau-

præciora animos epulantium subeunt ; cuius rei ea causa fortasse fuerit , quod posteriora verba præcedentium bombo obruta , corruptaque universam sententiam perdant . Quod si , ne quid intercidat , omnis mentis intentio in epulas disperita ab Anagnoste exigatur , nulla forte ut importuno exæctori conceditur , eiusque vitio tota sæpè in patinas mersa captandæ ex ijs iucunditatì vacat , quam ex lectione desperat . Accidit aliquando , ut inter legendum strepitus quidam propè triclinium factus lectiō nem minimè exaudiri permiserit . Hâc usus occasione tyro ceteris præfectus incusare Aloysiu cœpit quod Patres eo die consuetâ animorum escâ fraudaverit : omnemque eius rei culpam in illius negligentiam , periclitandæ æquitatis , & mansuetudinis studio , coniecit . Ad hæc optimus Adolescens nullâ defensione quæsiâ , veluti obiecti criminis reus veniam imploravit , datâ fide , sese damnum præstaturum , cum primùm liceret , eadem , quæ strepitu intercidérat , lectiōne iteratâ : quod & mirâ animi tranquillitate , in proximâ mensâ perfecit .

Ea verò consuetudo apud ipsum plurimum inualuerat , ut quasvis poenas seu culpæ , seu negligentia nomine falso irrogatas , alacri animo penderet : nec falsitatem criminis poenarum access.

accessionem , sed levamen putabat , cum illis supplicij infamiam , quæ maxima pœnæ pars est , adimeret : quare cum nunquam patientius , quam ubi innocens reprehenderetur , nec unquam eius patientia , quam ubi tentaretur , quasi violatus calibe silex , illustrius emicaret ; haud raro in eismodi reprehensoribus incidebat , qui non multum in examinando crimine laborabat , certi nunquam se iniuste , quia nunquam inuitum reprehensuros . Visum est aliquando Hieronymo Plato , Aloysio mandare (quod eum a nimia mentis intentione avocaret) ut solitos a cibo congressus reliquis dilutius traheret : sic ut quanquam ad priorem mensam accubuerat , cum ijs , qui in posteriore comedenter , sermonem produceret . Paruit ille , ac solito priorum conuiuarum cætu , cum posterioribus loqui perrexit . Quod cum Minister (eo nomine , qui secundus a Rectore praest , appellant) obseruasset , id impunè illi esse non tulit , sed accusato pœnam indicit , publicè ut proximâ mensâ violati silentij se retum agat . Ille , nè contemnendi sui occasioni decet , promptè quod iutus fuerat , nullâ de Hieronymi præscripto mentione facta peregit : suamque culpam pallam testatus , denuò ad posteriorem congressum , prout Platus moderator iniunxerat , perstitit .

Id

Bis pœnas
innocens
nulla usi
ex-usatio
ne subit.

Id eum iterum Minister compertum habuisset, haud levi admiratione correptus, iterum ad poenas depositis, eadem, quae antea, imposita multa. Neque abnuit Adolescens, neque Moderatoris imperium, uti poterat, excusavit: verum datis iterum poenis, a Hieronymo post paulo evocatur, moneturque domesticos omnes in eius contumaciâ haud mediocriter offensos, propterea quod tam exigui temporis intervallo iterataam eiusdem culpæ poenam tyro subiisset: nec tanti esse patientiam, ut offensiones contemnantur; cum illa privati boni lucrum sit, haec publici detrimentum: quare minimè cœlatum decuisse, se Magistri permisso in posteriorum conuvivarum cœtu versatum, ne se superioris vitae integritate, atque exemplis quodammodo inaugurate, ducem legum violatoriis præberet. Idem sibi etiam occurisse, ait ingenuus Adolescens, verum ab occasione Philautiæ metuenti visum semel, atque iterum rem præmtere, producturo, si tertium vocaretur ad poenam.

Huid raro etiam eveniebat, ut, si quid alij peccasset, ipse per errorem, quem suo silentio roborabat, plecteretur: non tamen diu latere poterat; siquidem quod in subcundâ poenâ gaudium præterebat, reos ad se prodendos inuitabat:

Propterea
tamen a
Moderato
re repreh
ditur.

Alios ad se
prodendos
poenarum
gaudio in
uitat.

190 LIBER SECUNDVS

tabat : quod & libenti animo efficiebant , ut luenteſ & ab ſe nocentibus , & ab altero innoxiō unā operā crimen eluerent .

Reliquis horis pomeridianis , vel Patres ad publicas custodias vinctis ſacra exomologeſi expiandis , vel ægris ad nosocomia inuiſendis comitabatur . Quo tempore , ubi ſocius conſitibus operaṁ daret , ipſe ceteros , quò ſe ad id mysterij ritè compararent , iuvahat . Cum domi manere opus eſet , tunc vel ei everrendæ , vel flagris , cilicijsque texendis , vel humilibus alijs eiusmodi muneribus obeundis erat inten-
tus . Lineas aliquando vefteſ unā cum ſocijs in
vestiario complicanti , incidit cogitatio , ſe-
nihil eo die e D. Bernardi codice , uti conſue-
verat , delibafeſ : itaque præſtare , dimiſiſ omnibus , ad lectionem contendere : verū in mu-
tatā extemplo ſententiā hoc paſto eiusmodi cogitationi occurrit . Si D. Bernardi codicem

Obedien-
tiam ſacra
lectioni
pulcri ra-
gione pra-
fert .

legeris , quid aliud iſ tibi author eſſe poſ-
ſit , quam ut obedienter iuſsa Regen-
tis peragas ? ſtatue igitur te le-
giſſe , & nē migres , quò
tibi eo authore ſit
redundum .

C.4.

C A P V T VI.

*Tyrocinij Domum regreditur ;
Vita inibi acta .*

Inos post menses tyronum domicilium ad Collem Quirinalem situm repetit Aloysius, antiquâ pietate Patrum exemplis aucta , & ad parem incremento maturitatem perductâ. Univerbis ibi tyronum muneribus tappi studiosè, atque accurate fungebatur , suas uti partes nunquam requiri permetteret: neque ulli unquam in rebus ab eo gestis obseruare licuit , quod a perfectissimâ vivendi regulâ aberraret . Quin etiam sibi ip̄. perquam rigido suarum rerum censori nihil offerebatur , quod obiurgatione , & correctione dignum videretur . Quam ob rē anxius aliquando ad tyronum Magistrum venit , magno se in metu versari dicens , ne in illas mentis tenebras incidisset , quas non sine ingenti animorum discriminē quibusdam ob iūci solitas audierat . Siquidem , ut summa fese diligentia , suaque omnia , nedum dicta , fataque , verū & cogitata esset rimatus , nihil inde se mentis tenebras suā bisse timet .

deprehendere valuit, unde meritò vel levissimè
noxæ reus agi posset, quod in homine tot tantum
gravium criminum manifesto nonnisi summam
cæcitatibus argumentum foret. Re ipsâ tamen alia.
nulla cæcitas deprehensa, nisi quam insignis
eius modestia (oculos, ne se ipse quidem suaque vir-
tutes cerneret, continendo) induxerat. Id ut
planum fiat nonnulla subiectam, unde liqueat,
fraudibus nullis in eam mentem aditum patuisse,
quam tot virtutum præfidijs interclusam S. Ado-
lescens perpetuò tenebat.

Primùm igitur, cum ab ineunte ætate sum-
mam diligentiam in cohibendis cupiditatibus
adhibuisse; Id sibi virium, ac potestatis ad-
uersus earum impetus comparaverat, ut nullis
eárum vel primis motibus concitaretur, sed
fidas virtutis satellites (quod munus illis a na-
turâ commisum) atque administras haberet.
Eupidita-
tes virtu-
tis sarelli-
tes habet.
Haud enim unquam ab eo rerum gerendarum
in consilium turbidæ cupiditates adhibitæ: sed
iudicio, arbitrioque penè rationem dimisso;
quidquid ab eâ sanctum esset, illis urgendum
tradebatur. Eius rei complures ex nostrâ So-
cieta, quibus Aloysij omnia longo usu bene
perspecta fuerant, authores sunt: feruntque
nunquam ab se non modo in ullâ vel minimâ
noxâ deprehensum, sed nè improviso quidem
iræ,

iræ , aut cuiuslibet alterius perturbationis im-
petu tentatum . Quin etiam bonarum , sancta-
rumque rerum desideria suspecta illi sëper fuis-
se , atque earum initijs occurrere festinasse , ne
follicitudines illas in ahimum importarent; quæ
Deum nimis anxiè quæritando fugant , turba-
tâ scilicet pace , in quâ solâ factus est locus eius , p.c. 75. i.
ut monet Regij vatis oraculuin .

In consuetis nostrorum a cibo congressibus Cötentio-
nunquam victoriæ studio , elamoſo dicendi ge-
nere utebatur , uti mos est nonnullis , qui ratio-
nis vi destituti auxiliares verborum copias pa-
rant , ut multitudine obruant , quos paucorum
virtute vincere nequeunt . Verùm sui animi
ſententiâ in medio positâ , relictâque , cuilibet
obloquenti , ac repugnanti manus evestigiò da-
bat . Si quando tamen rei gravitas patrocinij
quæreret; tunc subiectâ iterum ad tuendam ve-
ritatem ratione , idque animo mirum in modû
ſedato , ubi aliis nequaquam admitteret , ac
porrò instaret ; ipse desertâ causâ , perinde , ac
ſi ſua minimè referret , silentium ſibi , ac litibus
indicebat . Itaque perpetuam quandam animi
ſecuritatem , perturbationib⁹ in ordinem re-
dactis , & pacem naētus , in affiduâ eādemque
maximè iucundâ Dei consuetudine acquiesce-
bat .

N

Pre-

Primiſ mō-
tibus caretDesideria
etiā pia in
officio cō-
tinet .

*Quid de
orādi stu-
dio senti-
tet.*

Precandi, ac Divina meditandi studio usque adeo tenebatur, ut in eo spem omnem Evangelicæ Perfectionis locatam duceret, nec ad eius culmen quenquam evasurum affirmaret, quem id præsidij deficeret. Quin etiam prompta Religiosorum quorundam in omniem licentiam ingenia, paremque cupiditatibus obsequentiam, ac legibus repugnantiam nonnisi ex neglectâ meditatione, ac precibus profici sci: ac mirari se satis non posse, aiebat, supinam eorum negligentiam, qui omissam ob alias occupationes meditandi curam, etiam dum vacaret, minimè revocarent. Ipse verò, quem non necessitudo duntaxat, ut ceteros, sed deliciarum, & voluptatis amor ad orandum vocabat; si quando statim temporibus preces abrumpere, seu intermittere cogeretur, ut primum copia fieret, ad eas conuolabat.

*Bellarmino
nus se in
eo studio
Aloy: di-
scipulum
proficitur*

Porrò ex ijs quæ inter meditandum usu, & experimento didicerat, eò prudentiæ devenerat, ut Robertus Bellarminus vir tam eximiè doctus, se ex eo nec paucā, nec vulgaria huius artis documenta didicisse affirmaret. Cum enim in Romano Societatis Collegio rebus salutaribus Præfectus sacras Ignatij Parentis commentationes traderet, ac peculiare aliquod, præclarumque datâ occasione meditandi docu men.

mentum subijceret , addere solitus erat : *atque*
id ab Aloysto nostro didicimus . Illud etiam S.
 Adolescenti in moribus erat , ut pridie quām
 alicuius mysterij meditationem aggrediceretur ,
 eius capita per octavam ferè horæ partem le-
 gendo diligenter præciperet , ac memoriæ cō-
 mitteret : tum simul illuxerat , id agebat , ut
 paulò antequam contemplationem iniret , reli-
 quis omnibus mente depulsis , animum uni illi
 curæ intentum , ceterisque vacuum truderet :
 negabat verò menti sollicitudine aliquā , vel
 cupiditate terrenis rebus inhærenti , ac veluti
 humo defossæ ad superna evolandi potestatem
 fore . In eam sententiam hanc quoque similitu-
 dinem ab illo usurpatam memorant . Quo pa-
 éto aqua ventis concitata obiectam hominis
 speciem , si turbida fluctuet , minimè refert ; si
 nitida , membra omnia dissecta , ac seiuincta
 imitatur ; ita mens pugnantibus perturbationū
 ventis iactata , perturbataque , vel cœlestium re-
 rum imagines reddere omnino nequit , vel ita
 monstruosas exhibet , ut ad earum amorem , &
 curam nequaquam pelliciat .

Similitu-
do ad ex-
plicandam
necessita-
tē attricio-
nis in me-
ditando.

Dato ad orandum signo , evestigio in terrā *Quāta ab*
corpore , vultuque procumbens , præsentis Nu-
minis Maiestatem adorabat . Inde omnem eō
diligentiam conferebat , ne qua aliena cogita-

N 2 tio

tio menti subreperet ; eoque etiam laiuæ oræ
egerendæ , vel necessitate suadente , tempera-
bat . Totus verò erat in propositâ materiâ pe-
nitus perspicienda , eiusque partibus , atque
adiunctis animo perlustrandis : eò aliquando
mentis contentionе progressus , ut reliquum
corpus animus destituisse , inque caput migras-
se omnis videretur : tantus membra cetera lan-
guor inuaserat . Quamobrem ubi precandi té-
pus exierat , surgere inuaidus eodem in loco
aliquanto temporis interuallo resistere cogeba-
tur . Haud raro etiam contigit , ut contem-
plationis horâ transactâ , mens a sensibus ab-
ducta , ubi nam gentium , aut locorum esset ,
satis scire non posset : idque potissimum usuve-
niebat , cum Divinam Bonitatem , Sapientiam ,
Providentiam , ceteraque laudes , item infinita-
tam earum præstantiam contemplaretur . Quo-
tempore tanta erat vis lacrymarum , ut qui
domui præerant , nequid oculi detrimenti ca-
perent , ab iis temperari iussent : sed prorsus
incassum , lacrymis , ut fit , ipsâ imperij com-
pressione uberioris expressis .

Meditatio-
nis tempó-
re nūquā
se inspectā
animaduer-
git.

Quanta illi esset in orando mentis intentio ,
vel ea res indicio fuerit , quod cum sit moris a-
pud nostros singulis ferè diebus unum certum
a Rectore designari , cuius sic matutinæ preca-
tionis

tionis tempore cubicula obeundo explorare ;
 num universi sacrī meditationibus vacent; ipse
 tamen , quandiu nobiscum egit , usque adeq
 precibus erat intentus , ut nunquam se inspe
 &ari animaduerterit . Ita enim in institutā me
 ditationem sese penitus demittebat, ut ferè nun
 quam , quemadmodum author est Bellarminus ,
 ceterique eius Moderatores , inter orandum
 mente in alià dilaberetur: quod etiam eius ipsius
 ore testatum habemus : qui cum Collegij Ro
 mani Rectori rerum suarum de more rationē
 redderet , illud ingenuè fassus est , alienas om
 nes cogitationes , quæ seu ore , seu mente pre
 canti proximo semestri interuenerant , si con
 ferrentur in unum , Angelicæ salutationis spa
 tium minime completuras . Eò denique singu
 lari Dei beneficio , propriā etiam adnitente in
 dustriā , graduin fecerat , ut species nulla , co
 gitatioque , nisi ad arbitrium suū evocata , eius
 mentem subiret . Quālibet præterea cogitatio
 ne , ita , si collibitum esset , illius animus sese
 colligere , atque ab exterioribus avocare pote
 rat , ut nihil omnium , quæ astantes agerent ,
 vel obstreperent , sensibus veluti examinatis per
 ciperet .

Psalmos , aliasque preces ore fundentem
 uberes cælestium gaudiorum deliciæ opplebat :

N 3

præ-

Mentis
 euagatio
 nes seme
 stri spati
 salutatio
 nis Ang.
 tēpus non
 implet .

Nihil mē
 tem subit
 non evo
 catum .

Si velit ,
 exteriora
 aō sentit .

198 LIBER SECUNDVS

præsertim dum Davidicos Hymnos concineret, quos intentè, atque intelligenter recitare studebat, haud ignarus stultè exigi ad Superos peruenire, quæcunque nec ad loquentis aures, seu mentē perueniant. Quapropter assumptis unā

Ita sententia vacat, vix ut verba proferre queat.

cum vocibus sacrorum carminum sententijs, pia Regij vatis desideria cooptabat, ac veluti sua exprimere conabatur: tantoque impetu seſe in ea interdum induebat, ut proferendis verbis ægrè vires suppeterent. Hinc dum canonicas Sacerdotum ritu preces in tyrocinio,

In eam horam nocturnis psalmis suspendit.

Præsidis permisso, recitaret, solis nocturnis haud minus horam impendebat. Illud unum, quandoque molestiæ nonnihil exhibuit, quod, qui sensus verborum esset, penetrare non statim valeret. Quare cum aliò mente digredi nollet, simile quid sibi per id tempus contingere dictitabat, quod homini ingredi occulis foribus conanti, cui nec abscedere consilium sit, nec introire facultas.

Gaudiebat potissimum in Christi cruciatibus, ac sacrosancto Eucharistiæ mysterio meditandis immorari. Angelorum præterea, atque eius præsertim, cui fuerat in tutelam traditus, iucundissima commentatio, eoque frequentissima erat. Inde vero tantam illorum præstantiæ opinionem hauserat, ut Vincentius Brunus

sacra-

sacrarum Meditationum nobilis scriptor , haud
 nescius quām benē de Beatis illis mentībus S.
 Adolescens sentiret , earum Meditationem illi
 conscribendam mandaverit , totidemque verbis
 in suos commentarios retulerit . Id tandem
 haud dubiè affirmare liceat , eius vitām perpe-
 tuo quodam orandi studio traductam , eumque
 perfectè exequutum Euangelicum illud : *Oper-
 ret semper orare , & non deficere :* idque non eō
 solum , quod semper benē ageret (quā Augu-
 stini interpretatio est) semperque propterea pā-
 etiam bene agentibus mercedem tacitè deposce-
 ret ; verū etiā quod mentem in Deum in-
 tentam , quibuscumque occupationibus impli-
 catus , gereret . Hinc mirari se nonnullos aie-
 bat , quos summam difficultatem lamentantes
 audiret , mentis aciem in Deum defigendi , itē-
 que parem sibi difficultatem adesse testabatur ,
 ab eō avocandi . Nam tametsi summis negotijs
 distineretur , haud unquam cessabat Divina ca-
 ritas ad eius pectus incredibili cum suavitate
 affluere: unde tāto illi ardore præcordia æstua-
 bant , ut in reliquum corpus ignis manaret , &
 succensi vultus rubore proderetur . Interdum
 cor eo amoris incendio inuolutum tam crebro ,
 & citato motu agebatur ; ut costarum , quibus
 cohibetur , cancellos effringere , atque exitum
 moliri videretur .

N 4 Hæc

Angelotus
 meditatione
 nem-littera-
 ris mādar,
 eamq: in-
 ter suas
 vulgat Vin-
 cent: Brac-
 nus.

Séper orat
 etiā cum
 alijs nego-
 tijs déli-
 necur .

Amoris in-
 cendio to-
 tus estuat ,
 & cor mi-
 nificè con-
 citatur .

Cælestes
deliciæ cor-
pus exte-
tum.

Iubetur
impensis
valetudini
studere.

Sanctas co-
gitationes
amoliri si-
ne capitio
offensione
nō potest.

Hæc cælestium gaudiorum affluentia usque adeo mentem sibi totam vindicaverat, ut curâ omni corporis abiectâ, semper in dies capitisi doloribus urgeretur magis, & macie tenuatus languesceret. Ne igitur valetudinem prorsus perditum iret, universis corporis poenit, quibus haec tenus sese discrucia verat, sibi in posterum interdictum esse, tyronum Præfectus denunciat. Inde dormiendi spatio producto, atque orandi primùm contracto, mox etiam sublato: ademptâ insuper breuum illarum precum frequentiâ, quas e medijs occupationibus iaculari ad Superos consueverat, serio significavit, illud in animum induceret, quò magis corporis cruciatibus parceret, quòque minus Divina meditaretur, atque universè diligentius valetudini studeret, eò Divinæ Maiestati gratius factum. Adolescens (quâ erat ad omne Præsidis imperium, nutumque facilitate) mandata exequi non distulit: & ea quidem, quorum potestas illi erat, haud cunctanter peregit. Vnata men cura non nihil anxium habuit, quod sanctas de Divinis rebus cogitationes amoliri, nul la esset facultas, nec Deo repellendo parens esse esse cerneret. Ex inueterato enim more Divina mente tractandi, atque omnia in Deum referendi, id erat assequutus, ut quidquid rerū oculis

eculis occurreret , Numen , cuius erant vestigia , referret . Quare nec eâ lege ad id se adigi rebatur, ut quam Deus ipse , ultra sese menti offerendo, abrogaret : & præterea longè capitis valetudini (cui lex caveret) infestius foret ; Deo sese insinuanti repugnare , quâm sine pugnâ in eius iucundissimâ cogitatione acquiescere . Conabatur nihilominus , quoad liceret , morem imperio gerere , nullis precibus , seu Divinis cōmentationibus sponte suscep̄tis . Quò tamen earum iacturam , uti fas esset , pensaret , crebrò Templi odæum subibat , sacramque Eucharistiam demissè venerabatur ; verùm ne quâ subitâ in Deum cogitatione raperetur , vix humili flexo poplite , Deique adorato Numinē , actutum sese in fugam coniiceret : quò tamen celerius ire pergeret iubenti Deo obtemperatus , hoc ardentius Divinā caritate æstuare , eoque demum fuga revolui , unde aufugere destinaverat . Aderat enim , occurrebatque fugienti Benignissimus Deus , sinuque , & complexu receptum blanditijs omnibus delinibat . Quo tempore summa illi difficultas , aliud quodlibet opus aggrediendi , cui scilicet mens Divinis intenta delicijs adesse haud poterat . Veritus autem , ne supernas illas voluptates suo aliquo conatu minus prudens accerseret , a Deo ite .

Fugienti
ut pareat,
Deus oc-
currat , ac
celestibns
delicijs re-
plet⁹

Poscit a iteratis vocibus deposcebat , uti ab se recedeat
 Deo, ut a se recedat ret, quando ipsius iussu ei vacare prohibe-
 retur . Vsq[ue] adeo illi Divina cordi
 erat voluntas , ut ne Numinis
 quidem complexus , seclusâ
 cius benevolentia ,
 voluptati
 foret.

**

c. A.

C A P V T VII.

Neapolim valetudinis causa proficiuntur : virtutum exempla ibi relicta .

Vm hæc Romæ virtutis exempla proderet ; rumor fuit , Aloyfium unâ cum Io: Baptista Piscatore tyrocinij Præfecto Neapolim curandæ valetudini , quæ utriusque satis incommoda , brevi profectione . Id cum ad tyronū reliquos peruenisset , ingenti cunctos dolore affecit , satis gnaros uno tempore geminos sibi duces ad virtutem adimi , quorum alter præcipiendo , alter præcundo viam monstraret . Res autem ita habuit . Dudum cruentâ excreatione lecto tenebatur memoratus Piscator , cum Claudio Aquaviva , cui tantus vir maximè cordi erat , illi , de Medicorum sententiâ , Neapolim concedendum , ut primùm per vires liceret , denuntiavit , eâ nimirum fiduciâ ductus , Neapolitani Cæli clementiam cum Romani gravitate commutatam levamen aliquod allaturam . Itaque dum æger paululum a morbo recreatus ad iniunctū iter accingitur ; ex Aloysio

sio fortè obuio percontatur , velitne sibi comes Neapolim ire . Ille , ut erat ad postulata faciliis , præsertim ubi peteret , quem non petiturū , nisi concedenda nosset ; statim respondit , se verò paratum esse , ac libenter , si ita ei vide- retur , iturum . Verùm re postea diligentius cō- sideratā , eius responsi non nihil pœnituit , veri- tum ne quid momenti apud Moderatores ad rem decernendam afferre posset : habuit proin- de religioni , neutrò se inclinatum , atque in- eorum , qui præsēnt , potestate futurum , non respondisse . Claudius tamen , nullâ habitâ re- sponsi , sed solâ valetudinis ratione , Aloysio , alijsque duobus tyronibus pariter affectis signi- ficari mandat , uti ad iter Neapolitanum unā cum Magistro suo faciendum sese comparent . Quo audito lætus saltem eo nomine Aloysius fuit , quòd quâ ratione iter esset nostris insti- tuendum a tam admirabili viro , se tandem , ut dudum cuperet , edoctum iri speraret . Etenim is erat Piscator , qui non tyrones modò , verùm & reliquos nostri Ordinis homines in sui admira- rationem raperet : sic prorsus , ut gravissimi Societatis viri , & Provinciarum Præfecti , quo- ties in eum oculos conicerent , animū sibi se- verioris disciplinæ cupiditate inflammari fate- rentur . Tantā fuit vita austritate , ut semel in-

Io:B.Pisca-
toris exi-
miz lau-
des .

indutum cilicium per sexennium ipsum ab se
nunquam dimiserit: vultu tamen semper sic hi-
laris, ut modesto risu dicta sua omnia condi-
rec: nec lepores in tempore salesque deesse;
quibus animi iucunditatem morum severitate
non eripi, sed e Cælo parari, & ut nucleos
duro cortice custodiri declararet. Extima o-
ris, gestusque compositio tota ex religiosæ mo-
destiæ præscripto, quam cum nec prospera-
nec aduersa violarent, quidquid eveniret, eo-
dem vultu tanquam ex amicâ Dei voluntate
profectum benignè complectebatur. Ea in-
omnes sibi subiectos caritas, comitasque, ut sin-
guli persuasum haberent, neminem sibi, se
unum omnibus eius opinione, & caritate præ-
ferri: quam etiam in pauperes testatam voluit,
cum detractis sibi vestibus nudos eos interdum
operuit. Legem quam alijs indiceret, se ipse
quodammodo, suosque mores statuerat, nihil
alijs imperare solitus, quod sibi antea non im-
perasset. Vnde mira eius Præfectoræ suavi-
tas existebat, uniuersâ imperij austernitate duri-
tieque in se ipsum eaomitâ. Denique nonnulli
prodigijs, quam carus superis esset,
monstratum authores sunt, qui illis tempori-
bus æquales vitam litteris consignarunt. Verū
quò alienâ vel superum æstimatione sublimior,

hoc

hoc suâ ipsius humilior , nihil potius habuisse ab ijsdem traditur , quâm ignorari , ac præteriri . Hanc tantam virtutem demiratus Aloysius , nihil optatius habuit , quâm ut e propinquo omnia eius gesta conspicere ad imitandum daretur . Cum enim Vir egregius nihil alios non expertus ipse doceret , omnemque virtutis asperitatem suo usu leniret , quæcumque de illâ præcepta daret , eadem inuitamenta erant .

Voti igitur compos eâdem insuper quâ Piscator lecticâ , propterea quod ceteris deterius haberet , iussus est inuehi : quâ commoditate libentiùs alijs cessisset , nisi Magistri prohiberetur imperio . Verum huic satiactû ratus simplici in lecticam ingressu , rationem iniit , quemadmodum equitantium incomoda commodior illa vectatio exhiberet : nam detractâ , quam gestabat , hybernâ togâ , atque in orbem conglobata , ephippiorum duritiem insidenti subiecta referebat .

Incomoda sibi in lecticâ artifices paterunt.

Vbi primùm Româ excessum , Divis Petro , ac Paulo Apostolis eius Vrbis Tutoribus unâ Totû iter ambo fusi precibus valedixerunt : & quidquid precibus , vel salutariis itineris Neapolim usque superfuit , vel Canonice Psalmodiâ , vel mutuis de Divinis rebus sermonibus extractum est . Cum ad diuersoria deuentum foret , antiquissima Adolescentis cura

ra erat , ceteris inseruire , lectissima queque tradere , deterrima retinere . Confecto deinde itinere socijs tyronibus Aloysius narravit , longè plura paucorum dierum interuallo , se cum Patre familiariter versando edoctum , ac magis in viâ virtutis progressum , quam menses complures in tyronum sede commorando . Kal . Novembris Neapolim ingressi in Collegium Societatis rectâ perrexerunt : quibus venientibus Patres vniuersitatis Aloysij famâ exciti obuiâ progre- di , circumfundî , complexu ambire , studijs , offi- cijsque omnibus , uti est humanissimæ gentis ingenium , prosequi . Neapolitano Collegio Rector eâ tempestate præerat Vir quidam severioris disciplinæ cultor in primis , qui quam sibi perutiilem senserat vitæ austeritatem , ægrè adduci poterat , ut ceteris abnueret . Inde maior A- loysio data in se sæviendi copia summo cum ipsius gaudio , iam pridem eâ sibi fræna laxari cupientis . Neapoli Philosophiæ studia dudum intermissa iussus est recolere : quo tempore præ- clara non modò ingenij præacutî , ac perspi- eacis , verùm etiam religiosæ pietatis documēta dedit : Quod cum alijs complures , tum potissimum is , quem in Philosophiâ audivit , pu- blicis litteris testatum , consignatiisque reliquit : quibus , & illud addidit , se a Io: Baptista Pisca- tore

Ali: maior
in se sevi-
di copia
data .

Ingenium
Ali: præacut
tū ac per-
spicax .

Ie: B: Piscatoris deal. testimoiajū tore eius tyronis Magistro audivisse , sibi non modo in sanctorum hominum numero Aloysiū collocandum videri , verū & inusitatā quādam sanctimoniae formā , ac specie præfulgentem inter præcipuos , sanctissimosque Ecclesiæ Viros referendum .

Cum sui famam unā secum in eā vrbe ignotam peregrinari crederet , eò diligenter incubuit , ne generis amplitudo in alios manaret : idcirco cum infinitis quibusque e seruitio Fratribus versari , vulgarique gaudebat . Cum autem litteris esset perlatus , Scipionem Gonzagam in Purpuratos Ecclesiæ Patres nuper allectum ; eo rem vultu accepit , ac si ad se minimè pertineret : licet satis notæ omnibus forent magnæ inter eos , ultra cognitionem , amicitiæ necessitudines . Domo aliquando prodijt togā insuetu more ad tibias decurtatā , præterquamquod adeo lacerā , ac tritā , senioque veluti canescēte , ut postremum quemque inter domesticos dedecet . Quā in re illud insuper obseruatim a nonnullis eit , sæpè nostræ Domus Præfectis in reliquos ceteroqui maximè intentis , quid Aloysio fieret , quid opus illi esset , præsertim ægrotanti , nihil propemodum pensi fuisse : haud scilicet ignaris Divinam Providentiam , cui sat curæ esse scirent , illi , nihil ut desideraret,

**Scip. Gon-
zagā pur-
pura insu-
gnitū au-
dit incu-
riosus .**

**Togā tri-
tā, atq: ad
tibias de-
curtatam
gerit .**

**Præfectorū
erga Aloy.
incuria .**

ret, permisuram: id quod re ipsâ præstabat, non tam ea expedit, sed amoris desiderijs. Nam cum re verâ multa vel ad victum, cuitumque, vel ad salutem necessaria sèpè deescent; mente in Deum sublatâ, eorum se desiderio levari, nullo tentabat: itaque per fluxarum rerum defectum, omnia fontem, veluti aduerso flumine, vestigabat, inveniebatque. Huc pertinet, quod cum aliquando ex crupelate, cognataque febri graviter agrotaret, forte accidit, ut per summam Administrati incuriam, noctem quandam hoc linguis stragulis non sine gravius incombendo iaceret: quod tamen ipse, sicut & cetera eiusmodi, quæ morbum contemplando exaggerant, miruia in modum hilaris, gaudensque tulit, ut quibus acceptum referret, cum odium proscens, cum furor, & portio-ris vita cupiditatem, ac studium. Quâ etiam de causâ no toto tempore, quod integrum fere mensem tenet, tametsi acerrimis, aliud quisque doloribus confundatur, semper tamen serenus, ac facilis cunctos ad se adeuntes blandè, comitesque appellabat, periinde, ac si animo Divinis rebus occupato minime vacaret, sui corporis lenitatem cognoscere atque adeo mentis lateres, quid inferius ageretur.

Postquam is morbus depulitus, satisque cognitum,

Q

perfum,

Nocte fine
linceis fine
galis agez,
sed hilacik
iacez.

In sten-
mis dole-
ribus fer-
mus aduen-
tes alio-
quies.

210 LIBER SECUNDVS

pertum, Neapolitanum, quam Romanum Cæsum eius valetudini inclementius esse (veteres enim capitis dolores increbuerant, novisque subinde tenectionibus premebatur) soli ve tendi consilia agitari cepta, Vrbisque quam primū repetendæ: quod deinde Medicis auctoribus peractum est. Hic verò iuvat quorundam Romanæ Vrbis Medicorum artificia usu mihi coperta in medium proferre; ne ægrotantes, vel eorum custodes sibi pueriliter in re ceteroqui gravissimâ imponi permittant. His enim (sermo mihi tantummodo est de paucis imperitis, ceteros plerosque veneratione dignissimos censeo) satis familiare animaduerti, ubi omnia suæ artis tentamenta ad morbi alicuius pertinaciam frangēdam vana evasisse perspexerint, id enītī studiosè, ut ægrum haud multò post certò morituruim, atque una cum eo mortis eius inuidiam, ab se longè amoliantur: Itaque Tibur, Tusculum, & libertius Neapolim, unde longior regressus, a mandari curant, collaudata tatis magnifice eius loci salubritate: ibi enim, si æger intercidat, se, suamque inficitiam in crimen, iudiciumque vocari haud metuunt. Ceterum, si hic locus esset, nullo negotio evincere, Neapolitani Cæli temperiem diuturno morbo, ac præsertim ad phthisim spectante affectis

Nota ad
rationem
quorundam
medicorum
artificium

fectis plurimū aduersari . Longa suppetit exemplorum series , quies ostendere liceat , quām multos famā eius clementiæ fretos in fidem tutelamque venientes , vel exitio dederit , vel saltem deterius affectos dimiserit . Præter Alloysium , quem ibi peius habuisse diximus , memini me legere Carolum Spinolam (virum illum eximium , quem in odium Christianæ Religionis Barbari Iapones vivum cremarunt) Neapolim valetudinis ergo profectum brevi deserere compulsum fuisse , morbo ad sanguinis expuitionem abeunte . Alios Patrum memoriā , complures nostrā eundem sortitos exituin , quosdam etiam obijisse , partim accepimus , partim oculis nostri is vidimus . Longum est singulos recensere . De me id tantummodo confirmare possim , quod cum in eam Vrbem corpore affecto , fractisque viribus venissem , paulò post largā sanguinis vomitione morti quām proximus accessi , fortasse non evasurus nisi terram parum amicam deseruisse . Causam nonnulli subiiciunt , universum Campaniæ tractum , & quod sit , quām Romanus ager ad meridiem pronior , & quod subterraneis ignibus (testante id sat luculenter Vesæuo) scateat , præferuidum esse : quare adolescentium morbos ab æitu saepius procreatos provehere potius ,

Neapolit.
Cælum ad
phthisim
pronis in-
festum,

Campaniæ
tractus pre-
feruidus .

212 LIBER SECUNDVS

tius, quam remorari aptum. Vina etiam ibi
admodum feruida, atque ingentium virium
potari, ceteraque edulia soli ingenio per se ca-
lida calidis etiam condimentis succendi soli-
ta: denique ad perdendam iuventutem caloris
injuriæ maximè opportunam universa
conspirantia. Hæc eò dixerim, ne
Patiens familias, ut suis sumpti-
bus imperiti alicuius me-
dici dedecus redimant
filios adolescen-
tes in ma-
gnâ
domesticorum, atque ami-
corum solitudine mo-
rituros aliò trā.
smitant.

C4.

C A P V T VIII.

R̄omam repetit , ibique studia intermissa revocat .

Nno igitur a Virginis Partū MDLXXXVII ad VII Idus Maias , Neapoli relicta , Vrbē repetijt , ingenti cum omnium lāetitiā , eorum præsertim qui eum in Ædibus D. Andreæ ad Quirinalem noverant , ac tum in Romano Soc. Collegio studijs vacabant . Expertos enim haud vana spes incesserat , eius usu , & familiaritate non mediocres progressus in Euangelicā Sapiētiā habituros . Romæ inchoatum toties Philosophiæ curriculūm tandem confecit , seque ita cunctis , quibus de eius doctrinā cognoscendi negotium datum , probavit ; ut sententijs omnibus longè aptissimus ad Philosophicas Theses publicè propugnandas iudicatus sit . Di- stā disputationi die , tres ex Purpuratis Ecclesiæ Patribus Roboreus Gōzaga , & Mōsregalēsis miserunt , qui disputanti se adfuturos signifarent : quare ut aptior futuræ multitudini , atque Auditorum dignitati locus esset , amplis-

philoso-
phicas the-
ses publi-
cè propu-
gnat.

214 LIBER SECUNDVS

Eius disputatio habita in aula maxima.

sima eius Gymnasij exedra præter morem deligitur. Vbi Aloysius acutè in primis, & copiosè ad finem usque multis, & secundis populi admirurationibus disputavit. Par erat ingenio verecundia, atque hæc illi gratiam, huic illud admirationem in vulgus conciliabat. Nunquam ad id certaminis irarum aliquid producere consueverat, satis gnarus, eas in hoc pugnæ genere ad hostem, in speciem appetentis, deficere, & cum eo contra iratum stare, ut quem perturbando excæcant. Verùm cum a Philosopho quodam magni ceteroqui nominis summis laudibus se, suumque genus sub oppugnandi initium efferri sensit, mirum quidem primò in modum erubuit, mox pudore in stomachum verso, toto disputationis tempore eius argumenta subiratus explicuit: proinde iras, quas alij ad iniurias, ille ad laudes propulsandas omni contumeliâ nocentiores exercuit.

Ante disputationem statuit, si probaretur, intertè respondebat.

Illud in hac disputatione præ cæteris mirū, quod eā necdum initā, in hanc cogitationem venisse fertur; optimum factu videri, si in eā hominum celebritate coimprimendo fastui, ac superbiæ, ineptis responsis studiò redditis, imperiti hominis, ac tardi speciem indueret: ne quid tamen latentis fallaciae subesset, Mutuum cognoscere.

cognomento de Angelis virum probatissimum,
 & Philosophiam per id tempus tradentem con-
 sultuit, num Divinæ gloriæ id conducere existi-
 maret , exequi paratus , si annueret . Mutius
 nihil cunctatus , id minimè faciendum respon-
 dit,nec privatas utilitates publicis procurandas
 dispendijs . Vniversas Societatis laudes ita esse
 cum communi bono coniunctas , ut quantum
 ex illis nostrorum vitio deteratur , tantundem
 hoc detrimenti capiat . Si enim Societati no-
 stræ inscitiae notam inusseris , illicò externos
 omnes , qui Doctrinæ illecebrâ inescati ad nos
 ventitarent , & ad saniora consilia revocaren-
 tur , longè aversos fugaveris . Inde nostris, qui
 gravioribus disciplinis vacant , eam legem sta-
 tutam , ut cum ad publicas disputationes vene-
 rint , doctrinæ pariter , ac modestiæ specimen,
 veluti escam captandis populis ostentaturi, præ-
 beant . Cum verò legum omnium , quas inter-
 prete Ignatio accepimus , Deum fuisse autho-
 rem credendum sit , qui unquam fieri queat, ut
 Divinæ gloriæ studere dicatur , qui Divina
 imperia contemnens , Deum imperantem ab-
 nuat ? Responso in hanc sententiam accepto ,
 tunc quidem acquievit Aloisius ; verùm certa-
 mine in medio suborū iterum sui contemnen-
 di cupiditate , paululum incertus hæsit , quid

Dissuadet
Magister
Divinæ
gloria ob-
tentu.

Ex regul.
Scholastic-
corū Soc.

Paret Alo:
& suborū
iterū cupi-
ditatē re-
gitur.

218 LIBER SECUNDVS

consilij caperet : deinde maximum sui contemptum ratus , præcipuam sui partem iudicium contemnere , alienoque arbitrio submittere ; quam accuratissimè potuit , ut montus fuerat , obiecta diluere conatus est .

Praeterea Philosophiæ curriculo , ad studia Theologica animum adiecit , in quibus D. Thomæ Aquinatis doctrinâ , ac placitis mirifice ducebatur . Complures audijt Magistros , quos inter Franciscum Soarium , & Gabrielem Vasquium tantis nobilitatos in monumentis : eos vero ita venerabatur , ut scita omnia , methodū , stylum , & quidquid illorum esset , laudibus attolleret , nunquam auditus aliquid carpere , vel improbare , ut mos est discipulis nonnullis , qui ubi Magistros despicerint , superasse putant , inficij culicum , & fornicarum esse per sumonam ignorantiam Leones despicari , eorumque ritus securè ingredi , ac morsibus in sui pernicie excitare . Parent illi gratiam refefebant Magistri , soliti Aloysium ingenio , iudicio , probitate , ceterisque animi dotibus præstantem passim omnibus prædicare . Nonnemo ex iis testatus est aliquando , ab Auditorum nullo quæstionem sibi oblatam , cui explicandæ spatium postulaverit , præter unum Aloysium , qui ingenij celeritate , & suam , & æqualium suorum

Magistro
rū doctrinā
nam nun-
quam ear-
pit .

Eorū de-
Aloy: in-
fēcio testi
monium.

fiiorum ætatem prævertet. Per id omnes tempus quod in studia litterarum impedit, illud generatim disere licet; Aloysium moribus expressisse quidquid Parens Ignatius legibus designaverat, cum eas Religiosis nostri Ordinis discipulis scripsit. Nullam ex illis vel minimam violavit unquam, quin etiam nec ullam ministrari duxit, cunctas mensus Divinæ Authoritatis magnitudine. Antequam in suo conclavi studendi initium ficeret, solitus erat positis genibus laborem illum Numini dicare, ab eoque supplex deposcere, ut armæ daret, & vires, quibus eius nomen spargere, & gloriam toto terrarum Orbe amplificare posset. Similiter priusquam gymnasium peteret, Sacram Eucharistiam adoratum ibat, idemque præstebat in reditu. Publicas vero in Scholas euntitatis inerat vultus, atque incessus compositio, ut complures ex Discipulis externis uni illi spectando sese è porticu in atrium effunderent: soloque eius intuitu acres sibi ad virtutem stimulos admoveri dictitarent. In his Vir quidam apprimè nobilis, cuius ad exitum Theologici studij peruenisset, ab ineundo tamen gymnasio minimè desistebat, eâ unâ de causâ, ut singularem Aloysij verecundiam contemplaretur. Nec modò aequales, & condiscipulos tantum

Régulæ
Scholaſſi-
corū dilig-
enteſ ob-
ſeruat.

Tatā eun-
tis cōpoſi-
tio; ut ad
ſpectandā
plures aces-
currant.

218 LIBER SECUNDVS

morum gravitas , & compositio ad virtutis a-
morem excitabat ; verum gravissimis quibusque
senibus vitæ negligentius actæ tædium , ac pu-
dorem iniiciebat . Nec aliter effusam quorun-
dam licentiam, quam suâ iphus gravitate coer-
cebat , unâ operâ suos, alienosque mores com-
ponens . Idemque prorsus S. Adolescenti erat
in Scholis , ac publicis disputationibus silentiū
tenere , atque indicere : idem ubique in officio
esse , ac ceteros retinere .

Suz com.
positionis
exéplo ce-
teros com-
ponit.

In Schola
librarij o-
pera utri-
tur .

Ei pretiū
soluendū.
Procurato-
ri cōmittit
Sua scripta
libēter cō-
modat.

Vetitum ei a Collegij Rectore fuerat , ne ,
quæ a Magistro in scholâ dictabantur , ipse
propriâ manu exciperet, mandatumque , uti li-
brarij operâ uteretur : ægra siquidem valetudo
ita vires fregerat , ac manum debilitaverat, ut
dictantis celeritatem æquare haud posset . Pa-
ruit Aloysius , sed veritus , ne animus iuxta , ac
manus pecuniæ tractatione fordesceret , pretiū
librario exoluendum Collegij Procuratori cō-
misit . Scripta deinde sua cuilibet depositenti
utenda dabat , nec nisi ultrò redderentur, cura
repetendi erat . Et quanquam sæpius labe ali-
quâ inspersa redibant , haud proinde a com-
modandis retardabatur , sua quam se maculis
notatum malens . Dederat per manus Gabriel
Vasquez lectiones quasdam , quas per temporis
angustias dictare haud potuit : Aloysius faci-
liori-

lioribus omissis , ea duntaxat , quæ difficultatis aliquid præferre videbantur , describi mandat : rogatusque , quid ita tanti Viri scripta mutila esse permitteret ? Paupertatem illicò excusavit , cui sumptuosæ esse non liceat , nec nisi in necessaria impensam agere fas sit . Quò etiam pertinet , quod extremis studiorum , ac vitæ annis permitti sibi impetravit , ut ipse per se dictata scriberet , cum ut paupertatis voto consuleret , tum ne malo ceteris exemplo esset , rem forte ad animi potius cā gloriolā , ac famulatu gaudentis , quam ad corporis imbecillitatem trahentibus . Verùm ubi imparem se dictantis celeritati sensit , non verba singula , sed sensus , eosque summatim in commentarios referre conabatur . Domi verò recognitis , collatisque suis cum aliorum scriptis , siquid minus esset assequutus , vel idoneis verbis expressisset , supplerere studebat .

Codices , quorum usus vel rarer esset , vel nonnisi supellestilis , & instrumenti , in conclavi patiebatur nulos : ad religiosæ Paupertatis amorem pertinere ratus , eam labore aliquo tollerare : proinde si quando opus esset , è publicâ Bibliothecâ libros petitum ibat , eosque iam lectos suum in locum restituebat . Denique studio paupertatis cō peruererat , ut ultra Sacra-
rum

Paupertatis
tis studiū.

Extremis
annis ma-
nu sua ad
aliorū ex-
plum scru-
bit.

220 LIBER SECUNDVS

rum Litterarum volumen, ac D. Thomae Aquinatis Summam, librum nullum habuerit præterea. Quin etiam comperto hâc ipsâ Summâ socium quendam, qui nuper aduenerat, carere; impetratâ a Collegij Rectore veniam, illam ad eum detulit, sacris duntaxat contentus Biblij: in quibus scilicet eam haberet Sapientiam, cum quâ omnia sibi bona adesse, ipsâ docente, dicerat.

Nullus in
cubiculo
liber pie-
ter facra
Biblia.
Sep. 7. 11.

C A P V T . IX.

*Confueta Societatis vota privatim
nuncupat. Voluntariae de-
missionis studium.*

Vota pri-
vatim nô-
cupat.

Xacto tyrocinij tempore, eâdē die, quâ biennio ante se in Societatem adiunxerat, confueta Paupertatis, Caftitatis, & Obedientiæ vota Vincentio Bruno Collegij Rectore sacris operante privatim Aloysis nuncupat. Inde ad Clericorum ordinem, vetricis tonsurâ ritè præmissâ, V Kal. Mart. anno MDLXXXVIII adscriptus ad quatuor priores eiusdem ordinis gradus in Basilicâ Lateranensi publicâ inauguatio.

ratione effertur. Quo ex tempore sibi tanquam superis dicato quamlibet vel modicam notam, ingente in fore fœditatem ratus, nihil ultra indulgendum statuit: vitamque, quidquid superesset ætatis, ita componendam, ut officium...
 mores eloquerentur. Et primò quidem Euangelicam turrim in Cælum porrigit cogitanti ea cura præcipua fuit, altè ut fundamentum poneret: quod cum ex humillimis quibusque tanquam rudi, ac vili cœmento constet; nihil illi operiū, quam se omni bus submittere, loco cedere, sua omnia contempta, aliorum præclara, ac sublimia censere. Quia verò virtutem hanc (quam nostri barbaro Romanæ superbiæ vocabulo Humilitatem dicunt) ex eadem licet humo cum humanitate oriundam, ac penè dixerim conterraneā, nisi Dei benignitas Cælo depluat, terra nostra non fundit; mos erat Aloysio ad Sanctos illos Viros vitâ fūcios confugere, quos viventes eâ virtute maxime præditos constaret. Ita enim hominum naturam comparatam aiebat, ut quod quisque tenuit vitæ institutum, ad id ceteros libenter provehat. Sic belli Duces ad arma, Docti ad litteras, Negotiatores ad quæstum, ad suam denique universi artēm hortari ceteros, ac iuvare student. Quare ut sui contemptum addi- sceret,

Id egit, ut
suum cle-
rici munus
mores pro-
derent.

Propriz de
missionis
studium.

Quaquis-
que virtu-
te fulsit, ad
eam cete-
ros prove-
hit.

222 LIBER SECUNDVS

scret , Deiparæ Virginis suminâ æquè , ac profudâ altitudine reliquos mortales supergressæ , opem potissimum implorare solitus erat . Secundum illam Petrum , ac Paulum Apostolos Ecclesiæ fastigiâ pariter , ac fundamenta ;

Sanctorū Franci
patrocinii
imitatio-
ne conci-
liatur ,

*Sui, a sua-
rum ren-
contēptus*

*Suas lau-
des, ut a-
lij probra,
erubescit*

Francum etiam cognomento Assisiatem , Ale-
xiū Romanum , ceterosque , qui hāc laude
floruerunt , sibi Patronos adoptabat : unāque
imitari conabatur , satis gnarus , nullā re ma-
gis Sanctorum nobis Virorum gratiam , & pa-
trocinium conciliari , quam imitationis studio :
amant enim , foventque , a quibus tanti se fie-
ri vident , ut exemplum ad imitandum statua-
tur . Inde humilem de se , suisque omnibus cō-
ceptam animo opinionem habere . Genus, for-
tunas , titulos , res etiā ab se præclarè gestas ,
vel silentio inuoluere , vel verbis pro viribus
elevare : iam Animi dona Superum benignita-
te impertita , non ut sua , sed ut suæ duntaxat
fidei credita tueri sedulò : nec ea voluptati , &
gloriae , sed sollicitudini , non secus , ac Regiæ
opæ Quæstori , esse : suas laudes perinde , atque
aliij probra , mirum in modum erubescere . Ita-
que si quis cuperet eum ingenuo tinctum pudo-
re cernere , non probro aliquo , sed laudibus
obiestandis voti compos statim fieret . Nec
deerant qui id saepius tentarent , ut quæ vere-
cundia ,

cundia illi ornamento , sibi spectantibus oblationi foret . Ingressus ad eum aliquando ægrotantem Medicus , ut a verbis , eorumque officioso lenimine curationem ordiretur , Gentis Gonzagæ decora exequi , multis item laudibus illum delinire cœpit . Quod tamen contra accidit ; nam eâ laudatione offensus haud obscura doloris , ac veluti fauciati cordis indicia , vultus rubore prodidit : tantamque molestiam tunc , alijsque temporibus , cum in laudes suas incideret (incidebat autem non raro) præferebat , ut hanc unam ex animo perturbationem haud exegisse videretur , prædicationis , ac nobilitatis impatientiam .

Hanc unq
perturba-
tionē non
vicit , Lau-
dis impa-
tientiam ,

Privatim , ac publicè infimo cuilibet sine discrimine potissimum locum dabat , & si quem recusantem inueniret , tantâ argumentorum vi petebat , urgebatque , ut suæ tandem modestiæ cogeret famulari . Ita per Vrbis cōpita , ac fora haud raro ad sinistrā opsonatoris , vel coqui curfare visebatur , quod cum ad eos , qui Collegio præerant , delatū esset , in causâ fuit , ut accersito Adolescenti denuntiarent , id ne in posterū ultra permitteret , monerentque , religioni habendum , Clerici ordinis maiestatem vilissimo cuique , maximeque sordido ministerio submittere . Domi cum esset libenti animo cum rudioribus fratribus

Ad sinistram
Coqui per
Vrbem in-
cedit .

224 LIBER SECUNDVS

<sup>Affiduc
fratribus
laicis ver-
satur.</sup> tribus versabatur : locus etiam, quem in triclinio occupabat, is plerumque erat, quo coqui, ceterique eius ordinis fratres crebrius concederent, ut qui suis ex officinis egressos proximus exciperet : statimque a cibo cum illis erat, deque Divinis rebus familiarissime, & summâ cù voluptate colloquebatur. Mandatum illi fuerat, ut ad eorum, qui recens conualuerant, mensam accumberet, simulque munerum omnium, quibus impar ab inualitudine videbatur, immunitas data : & ut somno diutiùs indulgere pro naturae desiderio posset ; etiam concave soli assignatum ; quod adolescentium nemini permittebatur, cum biscentum fermè eā tēpestate Collegij domum inhabitantibus cubicula singula non suppeterent. Verū suspicatus ea commoda non sibi, sed veteri fortunæ tribui, adito Rectore neruos omnes contendit, quo illa omniā deprecaretur, nullaque in responi, sed æquabili cum reliquis iure vivere permitteretur. Obijciētibus vero nōnullis morbi, mortisque metum, haud ullum sibi esse ait, comite obedientiā, quæ Divinum sequuta imperium, eiusque potentiae particeps, mala universa, vel avertit, vel ad nostræ salutis usū tanquam venena mitigata conuertit.

<sup>Eximi cō-
munibus
oneribus
peculari.</sup> Poposcerat etiā sibi Seminarij Romani Praefectu-

fecturam aliquam , ne ijs fraudaretur incom-
 modis , quibus nostri Ordinis reliqui iuvenum
contubernijs præfecti satis abundant . Verùm
 petenti ægra obstitit valetudo , cui Rectores
 longè gravius , quām pro modo virium id onus
 iudicantes abnuendum censuerunt . Illud quo-
 que in votis habuit , ut sibi potestas fieret pri-
 mā Grammatices rudimenta peracto studiorū
 tempore , pueris tradendi , cum ut nē commu-
 ne sibi onus eximeret ; tum maximè ut ad infi-
 ma quæque contemnendi sui studio , fēse demit-
 teret : huic autem virtutis amori occultando
 suam in latinā linguā imperitiam prætexuit , cui
 haud aliā viā se melius occursum speraret ,
 quām ceteros edocendo , haud inscius nulli ma-
 gis docilem auditorem adesse eo ipso , qui do-
 ceat . Ut verò qui tunc Collegio præerat certum ,
 exploratumque haberet , num , quemadmodum
 præferebat , ita esset latinitatis expers;
 iuvenem quendam latinis litteris satis doctum
 ei contubernalem dedit , cuius relatu haud ita
 multò post didicit , illum latinè non mediocriter
 scire , sibique persuasit aliò , ac videretur , spe-
 ëtare postulatam ab Aloysio rudimenta docen-
 di veniam , eò nimirum , ut pueros exigua il-
 la , ac minuta , ceteros suam ipsius exiguitatem
 altius non assurgentem edoceret .

P

Sæpè

Seminarij
Rom. præ-
fecturam
poscit.

Itē docēdi
giāmaticā
munus :
sed neutrā
obtinet .

226 LIBER SECUNDVS

Humilia
 munera ,
 quorum
 functione
 assidue e-
 xercebatur in abiectissima quæque oculos coniucere, ea sibi
 depositare , concessaque tam lætus obire , ac si
 planè de superbiâ devictâ triumphum ageret . Altero , ac tertio cuiusque hebdomadis die cu-
 linæ ministerijs operam dabant . Eius autem
 erat,ciborum reliquiæ è patinis triclinio deve-
 etis in pauperum usus legere , eaſque ubi pote-
 stas fieret (quam sæpius sibi fieri precibus ob-
 tinebat) ad pauperes pro foribus expeſtantes
 comportare . Singulis verò profestis diebus a
 scholâ regressus aliquod domesticum , atque
 humile officium curabat , modò sui conclavis
 pavimentum , vel ædium partes sibi designatae
 verrens , modò arundine oblongâ ambulatio-
 num parietes detraetis araneis purgans . Publi-
 eos Collegij lychnos tergere , emungere , oleo ,
 ellychnioque instruere , opus complurium anno-
 rum illi fuit: eique muneri tanto studio , ac vul-
 tus hilaritate inhærebat , ut prætereuntes in-
 suetam alacritatem gratularentur , simul Dei
 benignitatem mirati , quæ relicta eius causâ li-
 centioris vitæ oblectamenta adeo multiplicia-
 redderet , ut non læta modò , ac iucunda , ve-
 rùm etiam quæ ceteris tristia , ac misera essent,
 illi voluptatem parerent .

CA-

C A P V T X.

Obstrictam voto Obedientiam, Pauperatem, & Castitatem, ceteraque domesticas leges accurata diligentia obseruat.

Rimum , quod ex voluntariæ demissionis radice germen exortur , obedientia est : facile enim qui suo non satis fudit arbitrio , ducendum se tradit alieno . Hanc virtutem quam studiosè coluerit Aloysius , ipso met authore dicimus : qui cum conscientiæ latebras animi sui Moderatori aliquando patefaceret , illud candidè aperuit , non modò se nunquam eius , qui domui Præpositus erat , mandata neglexis se ; sed ne mentis quidem dissensione ab eiusdē consilio discessasse . Negavit præterea subitâ aliquâ vi , contra quam iussus esset , mentem sibi unquam vel leviter incitatam , nisi si quando a precibus , ceterisque pijs in Superos officijs temperare iuberetur : tunc enim impetu eodem , quo ad eiusmodi officia ferebatur , non.

Eius obe-
dientię su-
ma perfe-
ctio .

P 2 nihil

nihil se aliquando detentum ab imperio capes-
fendo sensit : quanquam & id perrarò evenie-
bat , & ubi primùm intelligeret , eos motus
comprimere maturabat . Quare externâ illâ ,
quæ iumentorum virtutem minimè excedit ,
obedientiâ haud contentus , mentem etiam
eius , qui præterat , arbitrio subiiciebat , ut non
alio de rebus iudicio censere videretur , quâm
eius unius penes quem summa imperij esset : id
que eâ potissimum ductus ratione , quod capi-
tis esset , non ceterarum corporis partium iudi-
cia exercere , deque rebus cognoscere , ac de-
cernere : reliquis verò membris id unum incû-
bere , ut iussa peragant . Proinde nunquam
illi , quam ob rem aliquid esset mandatum , in
quæstione fuit : satisque habuit , quò aliquid re-
tè imperatum duceret , rescire a Rectoribus
imperatum .

*Eius de-
obediëtia
sententia.* Hæc obsequendi alacritas inde potissimum
existebat , quod Præfectos suos non arbitros ,
dominosque rerum , sed internuncios , atque
administros summi rerum omnium Rectoris ,
qui eius missu sibi mandata perferrent , arbi-
traretur : Numenque ipsum ita ijs omnibus a-
desse reputabat , ut cunctos sive dignos , sive in-
dignos , non secus quâm Christi simulacula sive
aurea , sive lignea , pari cultu atque honore
digna-

dignaretur. Hinc & perhonorificum habebat, mandata ab ijs accipere, & summæ voluptati erat quamprimum exequi. Ad hæc haud libenter ferebat quasdam rationes ab ijs, qui præfunt, ex humanis conquistas utilitatibus præcepto adjungi: ita enim & mandata eneruari, ut quæ a Divinis in humana transirent, & religiosæ obedientiæ decus universum perdi, ac studium retardari. Vnicâ ratione è Divinâ gloriâ, atque obsequio petitâ imperia omnia roborata pariter, & cohonestata maluislet. Eam quippe causam qui in obtemperando sequerentur, nequaquam præmio fraudatum iri censebat: contra nullum fore ijs, qui sua emolumēta quærerent, quæstumque facerent obedientiam: cum enim sibi, non Deo, parendo seruiant; nihil esse cur a Deo seruitutis pretium expectent.

Tantam porrò aduersus eos, qui Dei locum obtinerent, reverentiam adhibebat, ut si quādo ob incuriam aliquam verbis castigari contingueret, statim consisteret, nudaret caput, oculisque humili deiectis, omnia, quæ dicerentur attentè, ac demissè, nihil contra ausus, usque audiret. Prætermitti aliquando officijs accersitum, ac severius acceptum tanta verecundia cepit, ut animo, viribusque defectus in terram

Increpitus
semiani-
mis conci-
dit: mox
veniā de-
missè pe-
tit.

230 LIBER SECUNDVS

defluxerit : inde, ubi priuū se ipse collegit, obiurgantis genibus aduolutus eā demissione, ac lacrymis sibi rogavit ignosci, ut non nisi longo post tempore se humo attolli permiserit. Memorabat etiam sibi in dies magis magisque obedientiam successu commendatam, compertumque longè melius rationibus nostris, Deo quām nobis procurantibus, consuli. Atque in

Minime poscenti quæ cupe-re, sàpè Rectores ultro offe-tunt. eam rem non raro sibi usu venisse narrabat; ut nonnulla optanti is qui Collegium regeret obvius antequam peteretur deferret. Ita cum aliquando loca universa, per quæ Christus supremis vitæ diebus raptatus fuerat, mente decurseret, cupido aliqua incessit, septem Vrbis celebriora Templa obeundi, Sanctorumque Martyrum cineres Divinæ caritatis igne in foven-tes venerandi : id agitanti a Collegij Rectore subito interuenit, qui nihil tale suspicantem iubeat, sese ad sacras septem Aedes inuisendas exemplò comparare : quo audito latus supra modum fuit, usque adeo sua omnia universo rerum Domino cordi esse, ut vel ad minimam quæcum curanda descenderet, resque ita componeret, ut quod ad optandum sibi mentem iniecerat, alteri inieceret ad exhibendum. Plura eius rei suppetunt exempla, quæ, nè longū sit, brevitati condonamus.

Qua

Quo verò studio voce latas leges amplectebatur , eodem prorsus litteris a maioribus traditas : easque ita religiosè sequebatur , ut nihil non contemnendum duceret , modò integratque iniuiolata Societatis instituta manerent .

Cum ad ædes Hieronymi Roborei purpurati Ecclesiæ Principis , officij causâ aliquando venisset , post amicissimam inter se consalutationem , longumque colloquium , rogatus a Principe in digressu fuit , ut illo die prandio se adhiberi permitteret ; cui Aloysius , gratijs summâ cum humanitate actis , intrepidè abnuit , negans cuiquam ex Societate foris per domesticas leges licitum esse cibum sumere : quâ libertate mirificè delestatus , nedum non offensus Princeps , sui contemptorem vehementer suscepit , nihil deinde ab eo petere solitus , quin continuò adiungeret : *Modò per domesticas leges liceat* . Id verò eò faciebat , uti poslea testatum reliquit , ne teneram Adolescentis virtutem tunc feliciter venientem spernendo , ac proterendo perderet .

Mutuum ab eo contubernalis quidam poposcerat , litteris exarandis dimidiatum ex papyro folium : ille ne legem , quâ nostris cautum , ne quid alteri Rectoris iniuisu , vel dono , vel utendum detur , negligenter ; dilato , ac si minime

Purpurati
Principis
inuitamē-
ta ob Re-
gule reve-
rentiam
spectat.

Dimidi-
tū charre
foliū ante
licentiam
non tradit

232 LIBER SECUNDVS

audisset, responso, e conclavi ad Ministrum
 properat, impetratâque chartæ commodandæ
 veniâ ad socium reversus; Postulasti, inquit,
 ni fallor, nescio quid papyri: en illam: sume
 quantumlibet. Nullâ re tamen tuendæ discipli-
 næ studium magis Aloysius prodidit, quam ac-
 curatissimâ binis legibus obseruandis diligen-
 tiâ, quarum alterâ silentium sancitur, alterâ
 latinè loqui omnes, qui litteris vacant, iubentur.
 Vtraque perdifficilis; illa, quia linguam
 cohibet tam multis cupiditatibus sollicitatam;
 hæc quia laxatae, atque è vinculis emissæ mo-
 dum statuit, certasque voces, atque insolentes
 præscribit, quas adeo piget quæritare, ut pa-
 tientiū sæpè fileat, quam mendicatò loquatur.
 Adde aliorum huius legis neglectum, quos dū
 latinè appellamus, timor est increpare. Ab-
 neutrâ tamen lege unquam discessit: nec dif-
 ficultas erat cupiditatibus vacuo linguam cohi-
 bere, vel pauca, cum opus esset, latinè elo-
 qui: nec timor offendere, quibus Divinæ le-
 ges, ac Superum placita offensioni essent.

Ab hac verò verborum parsimoniam profe-
 ctam censeo incredibilem illam, quâ utebatur,
 circumspetionem, maximèque accuratam in-
 loquendo considerationem: hæc enim, vel nul-
 la, vel satis exigua esse queat in immodicâ lo-
 qua-

summa in
 loquendo
 circumspe-
 ctio.

quacitatem, in qua nimis conferta verborum frequentia propè nullum considerationi, ac delectui spatiū relinquit. Eò autem nitebatur, ut verba, quæ promeret, Divinum illud Verbum referrent, quod teste Ioanne, fuit *Plenum gratia, & veritatis*. Mira enim erat in eius sermone gracia, & veritas. Nec mendacia solū, verū etiam dicitorū ambiguitates, pestem humanæ societatis, cui fidei vinculum adimerent, nuncupabat. Nec interesse arbitrabatur, utrū quis ambiguè, an a veritate aliena loqueretur, modò fraudem innectere, ac circumuenire in animo esset: utrumque enim pariter fidem abrumpere, & mutuā fraudis suspicione mentibus iniectā, omnem animorum coniunctionē, & caritatem dirimere. Quare cum sine mutuā fide, & caritate nulla sit religiosa familia, usque adeo sacrī cōtibus huiusmodi artes, ac dolos exitiales existimavit; ut si quis in eos, amissā Columbæ simplicitatem, solam Serpentis prudentiam inueheret, merum, ac pestiferum anguem inuecturum autumaret. Vtraque virtus Aloysio inerat: & simplicitate ne falleret, prudentiā ne falleretur adhibitā, summam apud universos dīctis suis fidem, autoritatēmque conciliaverat.

Mendacia
& ābiguē
dīcta pestis
humanæ
soc.

Iam suscepτæ Paupertatis amore supramodū tene-

Eximia paupertatis cura. tenebatur, eamque a Parente suo Ignatio tan-
quam matrem sibi relietam arctè complexus, ni-
hil unquam, præter ipsam, proprium sibi es-
se voluit. Indumentum nullum admisit, nisi e
communi vestiario emendicatum. Libros etiā,
& quidquid supellestilis ad studia litterarum
pertinet, non modò sui iuris esse non tulit, ve-
rūm nec suis usibus assignari. Quare cum ex
uno in aliud domicilium migraret, nihil ex ve-
teri instrumento secum deferebat, ne atramen-
tarium quidem, calamosque, vel cultellum ijs
præparandis dicatum. Pia munuscula alijs lar-
gienda haudquam seruabat, veritus ava-
ritiam etiam largitatis specie obrepentem. Sæ-
pè enim ad mortem usque donanda retinemus,
eā scilicet nos ipsi capti, quam alijs escam in-
struximus. Hinc eorum quæ sæpè ultrò ab a-
amicis offerebantur, aliud nihil preter gratiæ
referendæ debitum admittebat. Quod si lar-
gitor vim faceret, nec sine illius offensione mu-
nus repudiare liceret, evestigio ad Rectorem
delatum in eius manibus destituebat, eove re-
cusante, alteri cuilibet, ubi primùm se daret
occasio, eiusdem Rectoris permisso impertie-
Omnia illi vulgaria, & pauper- redi- bat. Corona Deiparæ salutandæ, ceteraque
instrumenta fovendæ pietati quæsita, omnia
illi vulgaria, ac veluti sa nctæ Paupertatis cha-
ractere

rac^tere obsignata. Sanctorum verò Martyrum reliquias thecis pretiosis exceptas, Rosaria curiosius elaborata, tabulas pietas e pariete suspensas, atque alia id genus impendio aliquo comparata, ostentationem olere a votâ Paupertate abhorrentem, tametsi religione prætextam, duxit. Ante imagines in chartâ descriptas suas preces fundebat, ijsque etiam parè utebatur, unâ vel alterâ contentus. Quin in sacræ Psalmodiæ codice icunculas distinguēdis capitibus, uti aslolet, adhibere, minimè tulit: sed eam vicem chartæ segmenta fungabantur. Cum ad mensam accumbenti epulæ inferrentur, quas affectæ suæ valetudini minus profuturas rebatur; nè repudiatas selec^tioribus ministri commutarent, ferculum sumebat, ut ceteri, admotumque tandiu secabat, versabatque, dum accendentibus, qui lances e mensâ tollerent, subito porrigeret, summâque rei dissimulatione falleret: quo tempore lætus maximè erat solo pane, nullâ re ad eum adhibitâ, præter Paupertatis condimentū, cibari:quin etiam ex ipso pane id iucundiùs vorabat, quod suâ duritiâ contumaciùs dentibus repugnaret.

Dum æstivis, seu hybernis mensibus appetentibus unâ cum ceteris ad Vestiarij Præfectū indumenta tempori accomodata mutatum pergeret,

Chartæ
segmentis
non icunculas
sacri
codicē in-
terstingunt

236. LIBER SECUNDVS

geret, nunquam plus æquo breve aliquod aut promissum, angustum, aut laxum conquestus dicitur: sed emendato patientiâ, ac paupertatis studio amictus errore, roganti Sarcinatori, num congrueret, satis commodè, aiebat, idque præsertim cum veste aliquâ obsoletâ tegendo pauperi cōgruentiore donaretur; tunc enim verò nimiâ voluptate gestire, quasi ijs insignibus iura cælestis regni pauperibus promissi tūc primū obtineret. Persuasum habebat, Parentis Ignatij legibus edoctus, ex ijs, quæ domi essent in singulorum usus distribuenda, deterrima quæque sibi semper obuentura: cum nemo qui se verè mendicū putet, lectissima sibi tributū Deterrima
quæque o-
optat. iri, sperare audeat: quare etiam cum optio datur, maximè trita, ac vulgaria, tanquam sibi iure paupertatis debita, deposcebat. Verum singulare Dei Providentiâ factum saepius notavit, ut qui rebus distribuendis præcessent, eius optioni obuiam facti, vilissima, quæ præceteris optasset, ultro deferrent: ita enim voluntariæ demissioni tutius consultum putabat, datâ nimirum sui deiiciendi, ademptâque simul efferendi ex electione materiâ. Quidquid autem daretur, donum censebat: usque adeo enim sibi ipse viluerat, ut nihil debitum crederet: eratque domi veluti qui infimo loco natus precario hospitio.

hospitio per summam benignitatem esset acceptus. Tam verò benè de se meritis gratum sese præstabat, ut pro officio quolibet vel levissimo, gratijs identidem agendis nullum propè modum adhiberet.

De singulari eius Castimoniâ ultra ea, quæ in primi Libri Capite tertio commemorata sunt, dicere nihil habeo: cum in hâc unâ virtute Aloysius nullum in omni vitâ incrementum ceperit: quippe qui eò a primâ ætate processerat, ut vel in extremâ, quò ultra progrederetur, non supereriset. Quid enim præstantius sit; quiam nullo unquam impuri motus exortu, aut pestiferæ cogitationis afflatu perturbatum esse. Huc autem nec sanctissimos quosdam

In castitatis virtute incrementum non cepit, quia ab initio consumata habuit.

Viros Christianæ Religionis Antistes
tes pœruenisse effeto, frigido-

que per ætatem corpore:

peruenisse verò Aloy-
sium sub ipsum-
feruidæ pu-
bertatis
initium, eodem
loco demon-
stravi-
mus.

CA

*Corporis , animique inordinatos motus
acriter cohabet .*

Alta pete-
tibus cor-
poris far-
cina impe-
dimenta .

Responsio
Al: ad eos
qui aspera
etiam vitam
damnabat

Vm ad ardua, summaque nitentibas nihil æquè impedimento sit , atque corporis sarcina , eiusque altrices animi cupiditates; egregiam semper illi minuendæ , istis comprehendendis operam Aloysius navavit . Quia verò , inconsulto Domus Præfecto , nihil unquam sibi permisum voluit ; ad eum solitus erat crebro his de rebus referre , ac veniam asperè sese tractandi postulare , nec nisi eā impetratā , modò precibus liceret , discedere. Mirantibus verò non nullis , ac religionem iniijcentibus , quod tam importunè peteret , quæ attritis suis viribus graviora esse intelligeret , quæque gravissimis æcate , & prudentiâ Patribus minùs probari compertum haberet ; in hæc verba responsum dabant : fractas mihi esse vires , eos qui summam imperij tenent , haud fallit : promptum est , expositumque cernentibus : qui nam interea sensus in animo meo lateant , quæque huiusmodi

re-

C A P V T X I . 239

Ferum cupido , iuvat retegere , eâ spe , vel petitæ unius Dei causâ afflictationis præmium , vel certè petitionis ipsius non defuturum . Nec fugit , multa mihi ab ijsdem non concedenda : verum cum Divino Spiritu instincti sæpè nonnulla præter spem concesserint ; semper paratus peto , animoque saltem præsumptas , ac devoratas poenas suâ mercede non fraudatumiri certum habeo : Mitissimo enim Deus ingenio ; non cruento fuso , sed voluntate eius causâ fundendi , ultimaque omnia , ne eius Numen violetur , patiendi , gaudet . Patrum (quorum mihi authoritas obijcitur) vitæ asperioris institutum improbantium , duplex esse genus intelligo : alijs enim vita , quemadmodum oratio : utraque mitis : & quam sibi optant , ceteris faciles indulgentiam condonant , ne solitudine fortasse pateant , quoque in plures dispersâ , hoc ipsi minore premantur inuidiâ . Aliorum sermo haud cum moribus congruit : lenis ille ex horum severitate tanquam fluvius e canticibus prodit : sibi rigent , ceteris fluunt : quosque etiam sibi dumos aggerant , sæpè ex alieno colligunt , dura nimirum , atque aspera usurpantes , quibus alios levant . Hos illis autoritate præstare minimè dubium esse cuiquam possit : igitur non contumaciæ vitio mihi datum ,

240 LIBER SECUNDVS

dum , si ut istos sequar , illos non contemptos , sed relictos præteream : & licet aspera deserenda hi mihi verbo authores sint , factis tamen fidelius sensa renunciantibus contrarium docet . Malo autem quod quisque dat sibi consilium

Alii rationes contra impugnantes vitæ auferitatem capere , quam quod ceteris . Alias quoque rationes ab severiore disciplinâ revocantibus interdum suggerebat . Voluntarias corporis pœnas haud in ultimam , curuamque senectam reijciendas , in quam scilicet tam multas ætas deveheret , ut ferendis sponte susceptis vires minimè suppeterent : Inde sanetissimos etiam viros eò ætatis progressos aliquid de consuetis laboribus , supplicijsque , quibus iuvenilem contumaciam fregerant , remittere , coactos . Ætatem castigatione indigere , usque dum patetur : robore ad patientiam sublato etiam ad contumaciam tolli : itaque nihil frangendum in attrito per ætatem corpore supereſſe . Præterea cum certò constet affuetudine , atque usu aspera levigari , intermissione levia etiam rigere ; nihil magis præstandum , quam ne assiduâ operâ tritos quodammodo , atque liebetatos cruciatus missos faciamus : secus cum repetendi erunt , asperitate suâ revocatâ terrebunt , & patientiæ virtus tot tantisque parta laboribus , cefatione , atque otio marcescet .

Iactan-

Iactantibus verò nonnullis Christianæ mentis integritatem ipsius mentis, non corporis castigatione parari : *Hoc, inquit, oportuit facere,*
& illa non omittere : subiecitque nunquam auditum, quempiam ad summum Euangelicæ sanctimonie culmen egressum, quòd, castigato corpore, quasi adacto fustibus iumento, non aspiraverit : eumque ipsum Parentem Ignatium, quem nobis Deus & voce Doctorem, & rebus gestis documentum dedisset, tam nimium inscœ vexando proditum, præsertim sub vitæ sanctioris initium ; ut non adigere ad montem a sellum, sed relinquere ad radicem voluisse quodammodo videretur : eundemque in legibus ab se statutis certum nullum edomando corpori modum imperasse, eo quod persuasum haberet, ut ipsemet prodidit, universis Societatis viris tamen hanc usque adeo cordi futuram, ut impērio inhibendis, non incitandis opus foret.

Denique, ut paucis complectar, quæ de hoc severioris vitæ studio dicenda superfluant ; ita Quidquid occurrit, circumspicit, numerat, tollerandum gerat.
 occasione sese cruciaadi Aloysius perpetuò imminebat, ut quidquid rerum ageret, sive staret, sive federet, aut graderetur, semper, circumspectando peruestigaret, nunquid incommodi, aut laboris inesset, cuius patientiâ exerceri posset. Fuitque nonnullorum opinio, ita quod

Q

quod

242. LIBER SECUNDVS

quod plus æquo in suum corpus sœviret, haud oīnnino impune futurum: sed supremis vitæ temporibus aliquid anxietatis ferendum, & fortasse etiam piaculares post obitum flamas ea-

Veritos cruciatus alijs officijs, vel innoxij pœnis compenſat. ob rem subeundas. Cum verò ijs, qui præerāt imbeciliorem eum esse compertum, quam ut cilicia, flagella, inedias, atque alia id genus ferre posset, ijs omnibus interdixissent; ille ne voluntariæ vexationis fructu careret, eius iacturæ damna, vel sacri alicuius libelli lectione, illius præsertim, qui de imitatione Christi inscribitur, vel Templi aditu, alove pietatis munere sarcire curabat. Illud præterea studebat, ut eiusmodi ſeſe pœnis affligeret, quibus nec ſue valetudini incommodaret, nec alienæ voluntati reluctaretur: tametsi idipſum non ſine eius, cui parebat, permifſu, unquam auderet. Ita

Hispanica lingua ad ſuī contēptum declamat. cum de ſuperiore loco pro tyronum, atque adolescentium conſuetudine exercitationis gratiâ illi declamandum eſſet, petijt, impetravit que, ut Hispánicâ lingua ad concionem loqueretur, quò ſibi veluti iuvenili quādām levitate plauſum aucupanti riſum, contemptumque in vulgus captaret.

Animi cupiditates ſeſe emortuas habet. Quod ad animi cupiditates comprimendas attinet; frenato, subductoque illis ſensuum, & corporis ministerio; veluti emortuas, utpote mem-

membris omnibus captas , habuit . Quia verò tantà morum integritate ad antiquam primorum Parentum innocentiam regressus videbatur ; etiam in antiquam pravæ omnis cupiditatis , seu Fomitis , ut vocant , vacuitatem (quod beati illius ævi decus præcipuum fuerat) remigasse crederes . Siquidem cum omni virtutum genere maximè floreret , quarum est , parem propensionem ad honesta conferre , atque auferre ad turpia ; omni propemodum Fomite caruisse necesse est , cui propensio ad malum rationis imperio prævia (quæ Fomitis apud Theologos vis est) ferè inerat nulla . Solent tamen qui eò integratatis peruenere , ut nonnisi levissimis sese noxis obstringant , latentem confectionis , ac diffidentiæ scopulum offendere , cuius declinatio haud vulgarem peritiam postulat : cum enim nemo ferè mortalium sit , cuius vestigium ardua , præruptaque virtutis via aliquando non fallat , leviterque saltem ad lapsum inclinet ; qui minùs cautè incedunt , ubi paululum gressus fluxerit , toti animo concidunt , diùque consternati iacent : perinde , ac firmioribus viribus opus fit tam ardua tentare , ac superare molientibus : quod unicè supplantanti Dæmoni propositum fuit , qui sæpè ad levias sollicitat , ut prolapsos in diffidentiam , ac vitæ

Sancti Viri
diffidetis
& conser-
nationi
obnoxij.

244 LIBER SECUNDVS

Quo paddr sanctioris desperationem impellat. Id a Magistro suo Piscatore olim edocetus Aloysius, sicut aliquando peccasset, positis humi genibus, oculisque in Cælum sublati huiusmodi prece utebatur: en Domine quām infirmus sum, ac pronūs in malum: ignosce quæso, & factā protuā benignitate delicti gratiā, ne ultra labar, vires in posterum fuggere. Quo dicto statutā apud animum suum in diem certum eius culpæ confessione, serenatā mente, vultuque, securus acquiescebat. Negabat præterea plus nimio levibus ejusmodi noxis mærere, hominis esse sibi pænitūs perspecti, suamque tenentis imbecillitatem. Nequaquam enim latere, qui se probè intelligat, ex infelici solo dirâ Numinis execratione olim devineto, aliud nihil præter spinas, ac tribulos sponte suâ provenire posse.

Modus co-
stendi cul-
pas. Quin verò culpas suas sacrâ proderet Omologesi, mirâ perspicuitate, prima earum initia, ultimum, quod tandem pertinerent, exitum aperiebat. Idque æquè ingenti, ac sedato doloris sensu, quem scilicet nulla scrupulorum

Scrupulo-
rūm petitis
quam ani-
mo peni-
cida. anxietas interpellaret: quemadmodum pestis huius proprium est, quæ ingenuo animi dolori, ut lolium tritico, humorem, vigoremque, lacrymis omnibus in scrupulos abeuntibus, subducit. Neque verò erat contentus sua errata in

in aurem Sacerdotis utcunque insuffrare; sed,
 quò in futurum cautor fieret , publicâ expro-
 bratione ea sibi obiectari , atque asperioribus
 verbis perstringi curabat : quapropter conscri-
 pta in schedulâ Domus Præfecto deferebat , ut
 is obiurgatore inducto , sibi pro concione ex-
 probrari mandaret . Nec abnuebat Rector ,
 sed ij , quibus id negotij dabatur , intelligentes
 obiurationem sibi parùm precedere , nec tan-
 tæ virtuì vellicandæ verba succurrere , in eius
 laudes etiam non quærentibus obuias , crebrò
 devolvebantur . Quod cum Aloysius ite-
 rum , ac tertio animaduertisset , no-

vum consilium cepit , nunquam
 in posterum periculosam
 sibi aleam subeundi ,
 ne honores ,
 quorum
 est
 fugientes insequi , ad se
 inlestandum fugien-
 do provo-
 caret.

*Mira in Deum atque homines
Caritas.*

Vm reliquæ omnes virtutes a caritate profiscantur, inque eam apertè influant, ac se totas exonerent; satis proclivè sit existimare, quantâ aduersus Deum, atque homines caritate affluxerit is, qui tot, tantisque virtutibus redundarit. Extat tamen præterea hac de re præclarissimum D. Mariæ Magdalenæ de Pazzijs testimonium (quod quâ parte huius operis opportunum fuerit, proferemus) vbi cum mira de Aloysij sanctitate, Dei admonitu cognita tradit; tum illud in primis, adeò S. Adolescensem Divinâ caritate æstuasse, ut non immergitò inter Christi Martyres, quem missus e Cælo ignis torserit, hauseritque, recensendus videatur. Et quanquam eum occulto cruciatu confessum dicit, ut cui non corpus arderet, sed ex quotidianis amicissimi Numinis offensionibus animus ureretur, tamen non adeo cœcum, abditumque ignem fuisse constat, ut etiam (quæ natura

M Magd:
de Pazzijs
testimo-
nium.

Al: carita-
tis ardore
martyr.

natura eius est) non sublimis interdum abiret,
atque os, oculosque correptos incenderet : quod
præsertim usuvenire solebat , cum in familiari-
bus congressionibus Dei mentionem illatam
audiret : tunc enim totus rubore suffundi , mi-
care oculi , efferri , gestire , & , si loquendi lo-
cūs esset , ignea planè verba deponere . Quia
verò haud mediocris voluptatis est amor , ubi
præsertim Deum prosequatur , quem prosequi
assequi est ; nihil illi delectabilius , quām Deum
mente agitare , & mutuā cū alijs collocutione
in medium accersere , deque eius infinitā Bene-
ficientiā , Caritate , item ceteris laudibus sermo-
nem habere . Ut autem animaduertit huius-
modi colloquia non uni sibi , sed reliquis om-
nibus ad pietatem incitamento esse ; accepit-
que dictari a nonnullis , inde se ubiores ,
quām ex usitatā rerum Divinarum contempla-
tionē sæpè fructus ferre (ex eo fortasse , quia
sæpius mens contemplantem , quām loquencem
deserit , doceturque ab alijs , quod per se ipsa
non tenuit) statuit , re cum ijs , qui præerant ,
communicatā , antiquum morem de pijs dun-
taxat rebus post epulas colloquendi iam propè
fenescentem restituere . Itaque Collegij Recto-
re adito copiam sibi esse postulat , id pro viri-
bus conandi , ut in consuetis a cibo congressi-

Ad illatā
Dei men-
tionē mi-
rē totus
incēditur.

Divinus a-
mor quare
iucundus.

Ex salua-
ribus col-
loquijs u-
berior. quā
ex conté-
plationē
fructus.

Morē de
pijs rebus
post epu-
las loquē-
di mira de
steritate
restituit.

bus nunquam in posterum, nisi de rebus ad pietatem spectantibus, sermo institueretur, litterarijs quæstiōib⁹, nedum futilib⁹, ac vanis, procul amandatis. Annuit Rector, & collaudato proposito, liberum ei, quidquid animus ferret, permisit. Inde lætitia plenus ad Hieronymum Vbaldinum spectatæ integratatis virum, pijs tunc rebus Præfectum contendit, eumque de re totâ, quam animo agitabat, edoctū, impensè rogat, ut si quid opis, consiliique in eam afferre possit, haud abnuat. Tum multâ prece, votisque Deum sollicitat, obtestaturque, uti conatibus adst̄, & tam salutaria cœpta suo nomine, atque auxilio ad optatos exitus prœvehat. His peractis aliquot magnæ indolis Adolescentes, quos rerum cælestium apprimè studiosos noverat, in partem operis vocat, suoque illis consilio patefacto, rogat, ut subsidio venire, suinque studium, atque operam conferre velint: quibus fidem dantibus, ipse ne loquentem materia deficeret, eam singulis diebus semihoræ interuallo ex sacro aliquo codice evolvendo parabat, ac semper nonnullis ad benè, beatèque vivendum conducentibus monitis, vel sanctorum Patrum institutis, ac præclarè gestis instructus in colloquium ab epulis veniebat: idemque pro se quisque omnes, qui cum

Allos in
partem o-
peris vo-
cat.

cum eo Societatem coierant, conabantur. Igitur hâc ope, præsidioque munitus ita negotium administravit, ut eventus votum non æquaverit modo, verum etiam excederit. Et primum quidem, si fortè a mensâ rediens in eorum cœtum, quibuscum conuenerat, incidisset, pri-
 mus sermonem de rebus salutaribus inferebat, ceterique promptè, ut erat compositum, pro-
 sequebantur. Idque etiam maiori licentiâ, ac Cum infer-
tioribus di-
gnitatē fa-
lubriter re-
tinet.
 libertate, ubi se ad inferiores, ac præsertim simpliciores, quorum natura ductilis, & sequax, aggregasset: tunc enim dignitatis gradum, ut in alienam salutem impenderet, libens retinebat, solitus ceteroqui contemnere, nisi Numinis extollendæ dignitati supponendus foret. Si vero in superiorum, vel Sacerdotum agmen, fese intulisset, ubi subsequi, non præire debebet; specie sciscitantis eorum super aliquâ piâ quæstione sententiam, materiam instituendi sermonis haud recusantibus suggerebat: tametsi ipse Aloysij accessus satis, superque monebat, quâ de re esset toto congressus tempore differendum. Iisdem ferè artibus sodales reli-
Magnū his
sermoni-
bus oculo
mo carita-
tis incen-
dium exci-
atum.
 qui eius consiliorum participes, in suo quisque conuentu, rem gerebant: brevique studijs, vi-
 tribusque collatis eò progressum, ut magnum in
 universâ Domo Diuinæ Caritatis incendium
 fuerit

250 LIBER SECUNDVS

fuerit excitatum . Bis centenos haud minus ex nostris eâ tempestate in Collegio Romano cē-
fuisse tradit Cœparius, quos sibi compertum narrat, cum in plures cœtus divisi per hortum,

seu porticus ; laxato silentio inambularent, om-
nes de rebus ad æternam salutem spectantibus
solitos fuisse disputare ; idque tam studiosè , ac
seriò , ut non ad animos curis, laboribusque le-
vandos , verùm Divinis sermonibus exercendos

cohauiisse viderentur : tametsi ipsa illa exerci-
tatio suæ iucunditatis fructu , & sibi , & ceteris
curis haud exiguo levamento foret . Hinc si-
quis forte casus eam collocutionem aliquando
sustulisset , ægrè omnes , quasi necdum refectis
viribus , ad studiorum contentionem sese revo-
cabant . Iisdem planè sermonibus domo deam-
bulatum egressi , ijsdem cum a studijs feriati
suburbanum peterent , oblectari solebant : quo
tempore haud grave erat ceteris villæ oblecta-
mentis carere, propterea quòd experimento di-
dicerant , eiusmodi illud esse , quo fruebantur,
ut ipsâ ceterorum inopiam , & contemptu alere-
tur , & cresceret .

Hoc tamen de Divinis rebus colloquèdi stu-
dium nunquam illustriùs se protulit, quam cum
autumnalibus ferijs, qui litteris in Collegio Ro-
mano operam dabant pro consuetudine in Tu-
scula-

Idē etiam
in Tuscu-
lano seec-
tu.

sculanum secederent . Illuc enim dissecentes
pium aliquem libellum deferre soliti erant, quē
cum domi privatim evolverent, sententias ali-
quas, vel Sanctorum Virorum illustriora facta
memoriæ mandabant, ut ea deinde in commu-
ne conferrent : tum bis in singulos dies, semel
benè manè , iterum devexā iam die in proxi-
mos colles turmatim egressi , ubi locus aliquis
serendis aptus sermonibus in conspectum veni-
ret , eà conuolare , & considerare universi , &
quid quisque lexitaverit in medium proferre :
mox , quibus in promptu esset , plura in eam
sententiam eloqui , interpretari , distlerere: in-
de omnes quām maturum , tam dulce , ac sua-
ve gaudium , quōque minū effusum , eò ubi-
rius percipere .

Quia verò e Divino Verbo Divinum oriri
Spiritum, atque Amorem necesse est ; verbum
autem in nostrā mente non secus atque in Di-
vinā , dicendo , ac loquendo progignitur ; hic
tam assiduus , atque ad universos pertinens de
Deo loquendi usus, tantā omnium mentes Nu-
minis opinione , & caritate opplevit , ut ea
domus omnis cælesti quodam igne feruere , at-
que adeo conflagrare videretur . Mirum cu-
clos pietatis studium , atque ardor inuaserat
adeo , ut aliud iam nullum inter eos nisi de
vir.

252 LIBER SECUNDVS

virtute certamen esset : & si quis literarum amorem supererat, omnis ex Dei caritate succensus in Dei caritatem abierat, cunctis Divino Numini praedicando unicè studentibus. Id verò totum uni Aloysio a gravissimis Patribus, qui & coram aderant, & rerum pars magna fuerant, acceptum referebatur. Ille tamen haud contentus tam præclarum opus iustituisse, frequenter adesse, atque urgere minime cessabat: quippe ubi aliquem ex tyrocinij Doimo recentem, Recentes^a tyrocinio sibi conciliat.

in Collegio Romano animaduerteret, ad eum sese studebat adiungere, eique significabat, si ad pietatem progreedi sententia esset, non defuturos, qui eodem cogitantes comites se illi libenter adderent: quorum etiam nonnullos, dum ceteros usus doceret, editis nominibus indicabat: tum eos seorsum commonebat, ut sese tyroni faciles darent, & ne cum occupatus suas in partes traherent. Iam verò si quando

Aberrantes in viâ virtutis sua-viter revo- cat . juniorum quempiam a rectâ virtutis viâ non nihil deflexisse cognosceret; sedulò id operam dabant, ut in meridiano, ac vespertino congressu illi sese coniungeret, eiusque sibi voluntatem obsequio, & comitate paulatim conciliaret: quod in familiaritatem receptus ad opportunas monitiones aditum aperatum haberet: hos verò tantâ suavitate, ac dexteritate adhibebat, usque

fine vulneris sensu saniem, si qua esset, quodammodo produceret. Ita cum eo tandem versatus, dum ad severiorem disciplinam revocasset, sensim ab illo secedebat: eoque interim reliquis, quibus eadem mens, idenique propositum, commisso, ad alium curandum pari morbo tentatum aggrediebatur. Atque hanc arte pluribus ad virtutis studium traductis, magnam tota domo Supernarum rerum cupiditatem excitat.

Quamobrem omnes eius admiratione tenebantur: certatimque studebant, cum sermo de illo incideret, cuncta in eum laudum ornamenta congerere, eo praesertim nomine, quod unus adolescentis tot gravissimum Patrum, quia mallet, animos flecteret: ijs ducem, cui longo interuerso aetate, atque ordine praerirent, sequi non dedignantibus. Summa erat eius a pud omnes existimatio, eam item sibi gratiam morum suavitate collegerat, ut aequè iuniores, ac Patres sese cum illo, ubi copia fieret, libentissime congregarent: quemadmodum pluribus in locis testatum renquit eius Vitæ scriptor Cæparius. Quod notatum velim ab ijs, quibus, cum proclive sit rerum gestarum historias de suo coininisci, saepè excidere memini, rigidiiores Aloysij mores rugare, non alli-

cere

Gravissimi
Patres du-
cem ado-
lescentem
sequi non
dedignan-
tur.

254 LIBER SECUNDVS

Calumnia nonnullorum est, Alius sua morte severitate reliquos fugasse. cere solitos, suos ad familiarem usum, & consuetudinem aequales: idque ab ijs dictum crediderim, ut honestam aliquam propriæ libertati, ac licentiæ causam obtendant, haud veriti de tractâ aliorum gloriâ suæ accessionem facere, & quodammodo mordendis alijs enutrir. Ceterum: qui fieri poterat, eum, in quem exornandum omnia naturæ fortunæque munera, omnes Divinæ munificentiae gratiæ confluxerant, cunctis longè gratissimum, ac iucundissimum,

Eutrapelia suis salibus omnibus præditum Eutrapelias condimento, ac reliquas virtutes cōfudit, & continet. non fore? Nec enim credibile est, virtutibus sale, sine quo virtutes reliquæ diffluent, caruit: quod & manifestè comprobat idem Cæparius: nam gravis licet (ut is Author est) & cum res postularet, ad severitatem pronior, noverat tamen suam defatigato animo quiete, quæ ex gaudio constat, permittere, seria in loco iocis, facetijsque laxando. Ita cum in reliquorum conuentum post epulas veniret, totus posito supercilio, atque exorrectâ fronte, ad hilaritatem compositus, omnem sermonis.

Lepidas narrationes insuperat, ut via sternat ad salutaria. austoritatem aspersis salibus mitigabat. Non nunquam narrationes memoratu lepidiores exponebat, quas tamen non modò gravitatis, & verecundiæ legibus adstrictas voluit, verum etiam ita comparatas, ut iucunditas omnis salubri-

C A P V T X I I I . 255

lubritati commendandæ famularetur , ac teve-
rioribus consilijs aures permulcendo cōciliaret.

C A P V T X I I I .

*Claudij Aquarivæ iussu in Patriam
ad domesticas lites componendas
proficiscitur .*

Vm hæc Aloysius in Colle gio
Romano benè , ac feliciter ge-
reret , sæva quædam in pater-
nâ domo coorta tempestas eius
prudentiam , operamque desi-
derans tanto strepitu evocavit ,
ut non potuerit optimus Adolescens , quin onus
subiret , ac de suâ quiete aliquid turbis dome-
sticis componendis impertiretur . Magnæ olim
Rodulpho Aloysij fratri cum Vincentio Man
tuorum Duce , ultra sanguinis coniunctionē ,
amicitiæ necessitudines intercesserant . Verūm
(quæ voluntatis humanæ volubilitas est , eodē ,
quo ferebatur , impetu ad resiliendum , ubi of-
fenderit , abutentis) orta inter eos de heredi-
tate controversia , par odium ex ingenti amo-
re excitavit . Cum enim Horatius Gonzaga
Sulphu-

Causa re-
deundi in
patriam ,
pax inter
fratrem &
Mātuæ Du
ce concil-
lianda .

256 LIBER SECUNDVS

Sulphurinensum Dominus haud ita prideret.
 Mantuæ extinctus Vincentium Duceum Sulphurini heredem, prætermisso Rodulpho (cuius imperio iure propinquitatis dominatus coaluisse debuerat) scripsisset, eoque nomine Vincentius oppidum occupasset; Rodulphus iniuriam sibi factam ratus, Cæsarem appellandum, cui vestigal id municipium penderet, eiusque fidem aduersus Ducis potentiam implorandam duxit: propterea Marthâ parente ad eum protinus allegata, coram illo actionem iniuriarum contra Vincentium Duceum instituit. Cæsar reaccuratè perspectâ, expensisque contrariarum rationum momentis, causam Rodulpho non multo post tempore adiudicat: quod cum Dux acerbissime ferret, incredibili dolore, ac stomacho aduersus Rodulphum exarsit: eoque tandem simulates, quâ veris, quâ falsis ultrò citròque criminationibus delatis, progressæ; ut nisi opportuno remedio obuiam iretur, brevi ingens aliquod erupturum incendium, non sine

Gravissimi sanguine restinguendum, timeretur. Paci infra
Viri laudes fructu de-
 fuderunt: concordiam reducendis frustra gravissimi, atque honestissimi viri desudarunt: in quibus Ferdinandus Austriacus Maximiliani Cæsaris germanus frater plurimum operæ, ac laboris posuit.

fuit. Verum conatus omnes in irritum cesseret, et, ut fit, se magis obfirmantibus animis, quod pugna ex honestorum affluxu clarior, atque honestior fieret. Ergo desperatis prope modum rebus, cum Eleonora Austriaca Vincentij mater, & Martha Rodulphi parens cordicæ vehementer cupidæ unâ essent, ac de eâ firmandâ in commune consulerent; id in animum induxerunt suum; nullum dissidio modum futurum, nisi Aloysius pacis interpres, atque omnis controversiae arbiter interveniret. Is enim, & Rodulphum beneficio singulari Castilionensis imperij ad eum delati, & sanctissimæ famæ, ac veteri amicitia Vincentium ita sibi devinctorum tenebat, ut, quocumque vellat, nullo negotio flexurus crederetur. Quare clâ filijs, litteris ad Aloysium datis, quo primùm in loco domesticæ res essent, accuratius edocent: tum etiam atque etiam rogant, ut, quando nihil omnino opis in aliâ ulla re superesse videatur, ipse, quidquid authoritatis apud fratrem, ducentaque cognatum habeat (haberem autem haud dubiè plurimum) utrinque animis inter se, & cum Deo coniugendis interponere velit. His acceptis litteris, ut primùm se Aloysius in Patriam ad tumultus revocari scorie, alienari statim, ac refugere supra modum ce-

Rebus de-
speratis ab
evocatus.

Vt se in pa-
triâ revoca-
ri sentit, a-
nimô alie-
natur.

R pit.

258 LIBER TS E CVAND V S

pit. Inde ea stabilem salutis oblecta. scilicet
missio, qui terga tam dare paratim sapientia
cogit enim patilo accensus reputare. ubi vero
te inde penti consilio contrarias in partes distracta
videt, humili prius obsecratus. Dividuntur
Numen adesse precatus, ad Robertum Bellarum
minum contendit, ab eoque quid in ea post facta
opus sit, diligenter exquirit. Nec eos fulto de
more Numine praeceps respondit, Divitas esse
voluntatis, ut est. Quare Aloysius translatum
oraculo editum pitans, tibi in Patriam redire.
quid, ita Divino sese permisit arbitrios ut quan-
quid mandatum foret, omni sequitur ampi-
deretur, parique studio perferret. Iacet etiam

Eleonora **Austriaca** cum Claudio Argentini
Austriac. **Cland. A.** per litteras de Aloysio intentando transigit Aus-
troy. impe-
tus, **Eleonora** **Austriaca** cum Claudio Argentini
per litteras de Aloysio intentando transigit Aus-
troy. impe-
tus, **Eleonora** **Austriaca** cum Claudio Argentini
per id tempus avertentes in Collegio Beati
Iohano habebantur, ac per hanc minorum in-
terrogatos Aloysius, in Tuscum requiescat, ut
que dicta causa fecerant. Bo. Bellarmensis res-
pondebat affirmit, qui acepit de Aloysio Claudio
mine dentem; Romam quam priuare repre-
sentat, Madama inde, quod passionem brevi quo-
cessu.

cessurus . Ille omnibus cuestio[n]e relatis , tan-
tumque moratus , dum sarcinulam suam , eponi
poneret , ante quartam fer[ia] horae partem om-
nibus valere iuialis , sese itineri dedit . Gravis
admodum ; ac peracerba cunctis ea discensio[n]e
fuit : & ut mutuis colloquijs longior aliqua mo-
ra sine festinationis dispendio prorogaretur .
Universi ad Villam usque Societas , stadia
inde fer[ia] sexdecim vias Romane adiacentem
deduxere . Inde peractis salutationibus diversis
Romam ille ire perrexit , reliqui desiderio ergo
stes domum remorantur . Erat in computu re-
deuntum etiam Bellarminus , qui statim ab
Aloysii digredi de eximius quibusdam inuiden-
bus , quibus divinus fuerat cunctatus , leti-
orem insinuit : eaque recensuit , quae p[ro]digium
admiracionis apud circumfusam aliquotrum
urbana habuere ; parem praeterea omnibus cu[m]
priditatem iecit , eius facta , et nulapartim , agri
cantis laudibus tantus laudator efficeret . Dic
potissimum memoratu digna a sapientissimo
I[oh]o eo in itinere prolata , qui coram affueret
litteris mandarunt . Alterum , quod sibi pec-
sua sum diceret , Aloysium firmam , nec unquam
interituram gratiam (quod non nisi paucissim
ijsque insigni sanctitate Viris conceatum) a Deo
inijicie . Alterum , quod non putaret , Angelis

Laudatus
a Bellarum.

**Ab eodem
cēetur in
divina a-
micitia cō
stabilitus.**

~~Et par in
vite adu-
Ang. doc.~~ co olim Doctori , cum idem esset ætatis , san-
tiorem in vitæ actione formam fuisse eā , quā
tunc Aloysius uteretur :

Vbi ad Vrbem peruenit , iussus est a Claudio
Aquavivâ , salutatis ijs Ecclesiæ Purpuratis ,
quos sanguinis propinquitate attingeret , Man-
tuano sese itineri committere . Hic cum ad
~~Viribus ob
inediā de-
fectus cor-~~ Hieronymum Roboreum venisset , & cum eo
vario sermone multa differeret , congresu in-
medio , viribus ob inediā , animoque defe-
ctus coram illo repeate corruit : quem cum il-
lico astantes manus sublatum ad Principis le-
ctum , eo iubente , deportassent , nonnullis fo-
mentis paululum recrearunt . Ut primū vero
restitui visus est , immoderata in eius austerita-
tem benignus Princeps increpuit , hortatusque
est , ut deinceps modum aliquem vexando cor-
pori statueret ; atque in alienum famulum non
tam imperioso sibi esse , nec tam crudeliter ani-
maduertere , licitu crederet : hanc enim corre-
ctione corruptendum quidquid emendare in-
animo fit : Ille ad hæc leniter arridens , satis
sibi certum ait , alienum quidem , sed Domini
no suo contumacem famulum sibi traditum
corrigendum : illius nomine de eo ab se poenas
repeti : nec aliter contumaciam , nisi franga-
tur , emendari . Verum res ad Collegij Recto-
rem

A Principe
ob austeri-
tarē incen-
pitus eam
modestè
rueatur ,

Fratri laicō quoad
vitę austę
ritatem su-
bijicitur.

rem perlata , fuit in causā , ut datus illi itineris comes (is erat Frater quidam in domesticis muneribus adiutor) immodico eius ardori temperando præficeretur : eā nempe lege , ut Alloysius in rebus , quae ad valetudinem pertinērent , sui arbitrij non esset , sed illi morem gerere , perinde , ut Restori deberet : memor uterque propriæ conditionis in reliquis .

Fuit , qui proximè discessurum pluribus hor-taretur , ut umbraculum ad defendendas solis ardores infimo capiti exitiales secum deve-heret . Sed cum ceteris apud uos id moris non vembracu-
eſſe ſciret , maluit caput ſuum mentis inco-
luinitati devovere , quām mentis eiusdem inte-
gritatem in dama corporis redimenda prodi-
gere . Ocreas induenti dictum eſt a no[n]nullis ,
qui aderant , eas cum[us]dam Principis viri olim
in uſu fuſile : ille ſuspicatus ſibi propter ea at-
tributas , haud æquis intueri oculis cœpit , atque
in omnem partem versans causam detrectandi
circumſpicere videbatur . Quod ubi ſocius a-
nimaduertit ; Redde , inquit , iſtas , quas tibi
minùs apte congruere intelligo : alias aptiores
a Præfecto viatoriæ ſupelleſtilis referam . Ita-
que in ſecretum locum delatas , ſat ſciens Alloysius
non re , fed titulo offendum , diversa , quām
antea , ratione complicat , eadēque perinde

lum viato-
riū , ut no-
ſtris info-
lē recuſat
Ocreas re-
nuit , quas
Principis in
uſu fuſile
intelligit.

282 LIBER SECUNDVS

ae novas ad Aloysium reportat: qui persuasio-
ne novitatis lætus confestim induit, deletoque
odioso aōmine, æquus, ac libens retinuit.

Vide excessit pridie Id. Sept. Anno a Virgi-
nis partu MDLXXXIX. Nunquam per id omni-
tem tempus, quo in itinere fuit, statas preces
omittit; ijsque persolutis vacuus, haud alium
sive in viâ, sive in hospitijs esset, nisi de verâ
vitâre, ac vitâ post hanç futurâ, sermonem
habuit. Dicentem pedisse qui arrestis, & cu-
pidis auribus affectabantur, eique perpetuò
adhaerentes intimes sui animi sensus, ut consi-
lio aliquo iuvarentur, candidè reserabant: nec
jam seruitum coemptum reddere, sed volun-
tarium largiri videbantur. Senis ex itinere in

Collegium Societatis digresso non modò nulla
humanitatis, ac studij officia defuere, verùm
tantum honoris, & obsequij delatum, ut Reli-
giosa caritas luxu, delicijsque prope corrupta
speciem illi aliquam seruulis absentationis præ-
beret: quare sedula nimis officia perosus, nec
pedes sibi ablui, uti mos est aduersus peregrè
venientes, non nullis id certatim conantibus, per-
mitit, nec obsequium ullum sibi gratum accidere
fatuus aperte significavit. Die in sequenti Florentiæ
prefectus eam civitatem suæ vitæ sanctioris pa-
recere ut nuncupare solebat, postmodio re-
censit.

etiamq

vise.

vixere summopere gavilus est, ubi patris ut sanctio
huius spiritu recreatus lacris nimis illis. Adiutis vitę pa-
bus adeundis, ubi novam se conceperisse uicam
meminerat. Bononiae contendit: quod cum

peruenisset arguta ad Collegij ad eam adesse cōn-
tinuo. Patres universi obuiam venienti descen-
deret, ipso eius amplexus ruere, ac percampana
ter salvare, ut omnia integerrimos, ac suauissi-
mos mares pridem tam vulgaverat: nec diu
cugatur, quae illa ample licet, ac magnificè
iactat, vera præstans, cuiusque amplificatio
nam habebit: nam in pluribus officijs illisq[ue] vix domi-
dari iussis, de Dog, itaq[ue] Superis agore instituit, ingressus de
ea pietatis sensu, argua ardore, quem nec pro i bus sermo-
nes expertes, nec cœlare compotes valuerunt. Et
ea præterea, cum dictis minime discrepabant
quæcta, siquidem summam, quam cum oratione sparsi
fuerat, sanctimoniam redolentia.

Diem unum
Bononiae substituit: quo spacio cum Collegij Regi
Car ad celebriora urbis loca deducendum fa-
cias. Ecclis Custodi tradidisset; Aloysius (cui
magnum magnificum), ac mirabile præter Deum,
divinaque socium rogat, ne se in alia loqua
perducat, præter ea que Numinis præsenciam, &
priscis esent religionibus augustiora. Itaque
Fratre obsecundante effectum: nam uno, aut
altero Templo ex sanctioribus, magisque reli-
giois

oratio ag
erat. Diff
erendit q
od eam in
tua deponit
enarratur
sunt. Tog
-a. -a.
-a. -a.

Bononia
nihil, nisi
sacerdotes
inclusi.

264 LIBER SECUNDVS

giosis adito , in ædes remearunt . Bononiâ re-
 lictâ Mantuam discedit : quo in itinere , cum ad
 hospitium in agro Ferrariensi positum divertis-
 set ; Tabernarius unum illis cubiculum uno le-
 tætibus cō-^a
 ténitur tabernario ^a
 etulo instructum attribuit , socioque neganti
 moris esse nostrorum , lectulum habere commu-
 nem , alterumque , ut daret , omni studio ab eo
 contendenti , responsum est , paucos terâ do-
 mo lectos superesse , quos nobilibus viris forte
 superuenturis seruari necesse esset . Quod ubi so-
 cius audivit , irâ vehementer exarsit , atque
 ad Aloysium conuersus ; Iste , inquit , nos
 inter rusticos deputat , quando cubi-
 lia negat nobilibus asseruata .

Cui Aloysius mirâ tran-
 quillitate subridens ;

Dolendum non

est , inquit ,

inter

pauperes ab alijs censi ,

quorum in ordinem

nos ipsi , nuncu-

pato voto ,

conieci-

mus.

CA.

C A P V T X I V .

Negotium , cui venerat , prospere conficit .

Antuæ salutatâ Eleonorâ Du-
cce (quæ quâm gratus eius sibi
aduentus accidisset , longis cū
eo collatis sermonibus decla-
ravit) Castilionem profici-
tur : unde cum proprius abef-
set , hominem indigenam fortè occurrentem
mittit , qui Rodulpho fratri se prestò esse de-
nunciet . Ille oppidum ingressus obuicis quo-
que hac de re monet : & , ut nihil est lætâ Fa-
mâ loquacius , celeriusque , evestigio Aloysium
adesse , domos universas , ac penetralia perua-
sit . Quare incredibilis ex omni ætate , sexu ,
atque ordine multitudo venienti obuiam effusa:
& quos inualetudo , aliave id genus causa do-
mi teneret , limine , ac fenestrîs obfessis illum-
opperiebantur . Vbi ingressus auditus ; omnis
inuisitatæ lætitiae significatio extitit . Cuncta
enim statim arcis tormenta displosa : æra e tur-
ribus , templisque pulsata : tubæ item , ac tym-
pana increpue : omnia denique ingens gra-
tantium

Festiuus
Al. Casti-
lionē in-
gressus.

266 LIBERTS & QVANDVS

Etiā flexo tanciūs clamor opplevit. Quin etiam qd; apud
poplitere. verēta ad re; ac veneracione progressus ut pretercur-
hibetur.

q; dōcūs genib; reverentia adhuc hiberetur. Qui-
bys haec tribus prudentissimus Iuvaniā hanc lōvia
ter offensus. Rodolphū Prīcipis in conspectum
igneo flagrante rubore perirent. Vbi tamen
majors alij in Germano &c ceteris domesticis
habitu cum honores excepere; sic ut quidam ex
Antiquo excellentie aula stram. Excelletiae titulo, q; o olim soliti
titulo cō- erant. compellarent. Quā ex re intimis planor
sib; angebarur, quandam in eo sacrilegij
speciem detestatus, quod honores Deo pridein
dicatos resumeret. Proinde, si integrum illi for-

Meliorū nec seculis in mandatis haberet, fratres
abducuntur ad eadēs tanto perius vento vitasset, humiliquoni
cūpīt. sib; libet p̄ceptato tugurio, quod ejusmodi mole
sufficit. q; dūmā minima est expositum, mox accipi
q; dūmā. Rōmā die eius diei ad Matris (qua; duodecim)
vib; inde, passum millib; absens cogitato. Aloysiū
adueptū statim redierat, deputum iste perrexib;
os, quām ingrediēti noua; rei sp̄cies, eadem &c;

A matre rōmā laboris materia obviciuit nam. Parentem
genibus nīda excipi- in ḡma pr̄volatib; probāque usque in terri
tus.

ram frōnē venerabundam ostendit, qua; deinde
de singens, nō oscula, amplexuque natum exci-
bit, p̄ceptū, q; uj materialis suaserat amor, religiosus
etiam in q; uidam meus, ac reverentia prohibuit. To-

102

tum

tum illum diem mutuis cum eâ sermonibus duxit : quibus cum socius initio interesset , veritus ne Matri libertatem suâ præsentiâ adimeret , sensim sese inde subtraxit : tum multò post regressus eos curuatis genibus orantes deprehendit . Rogatus verò ab Aloysio (cui minus ea discessio placuerat) quā ob rē , se unā cū Matre relieto tacitus evasisset ; materni solatij iustum ab se rationem habitam dixit , quod valde dilutum iri crediderat , si arbiter arcana consilia pandi inhiberet : cui responso satis prudenti , ac probabili Aloysius nihil contra locutus , acquievit .

Interea dum Castilione de dissidio Fratrem inter , ac Duce m uberioris edocetur , mirum quantum , prout sese daret occasio , omnibus ad virtutem exemplo , atque incitamento foret . Per publicas vias haud unquam rhedâ vēhi sufficiuit , quamuis illa pedibus cunctem Fratris filium tu incedere sequeretur . Prōinde nudato semper capite pedes reputato curato curante capite semper aere incedere cogebatur , ne salutantium aliquem pertinet . Omnes hilati veluti ut blandissime poterat , appellabantur , scilicet perinde inferiores , ut superiores (in quoquin ordinem voluntaria sui demissione canentes ex exequas) obseruare . Nullum ex domine reis famulis scilicet servitio in iusta iudeo et deabat sed , si etius nō uitetur .

268 LIBER SECUNDVS

rei egens fuisset, vel socij ministerium deposcebat; vel, quæ usitata magis illi consuetudo fuit, haud imploratâ ullius ope, expectabat, dum alij indigentâ deprehensâ, ultro suam operam

*Lectulâ si-
bi suis ma-
nibus ster-
nit.*

exhiberent, Sternendo lectulo suis ipse manibus utebatur, etiam socio repulso, ad cuius tamen stratum componendum saepius accurrebat, atque universè quod magis alienis utilitatibus seruiebat, eò minus alios inferuire suis patiebatur. Quin etiam nec liberalitatem ultro

*Hybernas
vestes a
matre ex-
hibitas ref-
puit.*

exhibitam sine delectu admittebat: nam quod ad vestitum attinet; neque frigoribus ui, neque ullis seu rationibus, seu maternis precibus adduci potuit, ut quidquam è paternâ domo oblatum, ac prope obtrufum acciperet: sed hysine mutari vestimenta, cogente datis Collegij Bri-

xiensis Rectori litteris, quibus de suâ, sociisque indigentâ certiore faceret, ab eo quæcumque utrique usui forent, obtinuit: trita tamen, atque ab alijs usurpata: nam integra, recentia-

*Interiorē que omnino repudiavit. Curaverat per id tē-
thoracem a-
imperio a-
dactus ac-
cipit.*

pus Mater, ut interior ex lanâ thorax hypernis par frigoribus illi conficeretur: sed cum

eum Aloysius constanter abnueret, quod religiosa paupertas profanis vestibus haud sibi congruentibus algeret, non incalesceret; illa socio persuasit, ut Aloysium imperio ad eum,

tho:

thoracem induendum adigeret. Itaque primum luce Aloysium , antequam lecto surgeret socius aggreditur , ac velle se , ait , ut tegumentum illud eâ tempestate pernecciarium accipiat : datum siquidem eleemosinæ gratiâ repudiare non studiun esse paupertatis , sed odium : nec decere famuluin munera non sibi , sed Domino suo missa reiijcere. Aloysius audito socij imperio , atque eleemosinæ nomine , tegimen libens accepit , gestavitque deinceps . Eâdem Socij authoritate compulsus aliquot sudariola , deritis quæ Româ aduexerat , a Matre oblata suscepit : quæ ceteroqui obfirmato animo ante renuerat , emendatis contentus magis quam novis . Ad extremum nihil sibi penitus in eâ domo licere voluit , tamque verecundè , atque adeo timide in cunctis sese gessit , ut peregrè esse , ac mendicare , non in domo patriâ versari videatur . Quod maximè pertinet , quod , cum Rodulpho Principe conuento ob negotiū aliquod opus haberet , mos illi erat , Cubicularium adire ; & siquidem ex eo cognosceret Rodulphum occupationibus distineri ; ne moneri quidem Principem patiebatur : sed pro cubiculi foribus cum ceteris , qui admitti postularent , temporis opportunitatem expectabat . Quod officium longè gravius Rodulpho , ubi cognoscere

Item & su
dariola.

Vide vere-
cundiam ,
qua erga
Rodulphū
utitur .

270 LIBER SECUNDVS

cognoverat, quam Aloysio erat.

Solitudinis amarissimus, ut cum maxime, hic fuit: quod enim aviae strepitus maior, eō sola, ac taciturna in loca libentius secedebat.

*Quotidie
9. horarū
spatio clau-
sus rebus
Divinis va-
cat.*

Quotidie noctis initio trium horarum spatio abditus in cubiculo, nulli, praeter Deum, ac Superos, sui copiam faciebat. E subsecivis temporibus momentum nullum perire patiebatur, probè tenens, quodlibet sat esse aeternitati cōsiderandæ; sed simul aliquid otij offerebatur, precibus dabat. Consueta verò seu mente, seu voce p̄tecandi tempora alijs negotijs haud unquam condonabat: gravioribus tantummodo, quæ cunctationem non reciperen, comoda-
ficiuntur, primo quoque tempore recuperatu-
rus. Feltis diebus m̄s illi erat principem loci
Aletem Sanc̄is Nazario, & Celso dicacam, eccl
Iebrare, ut ibi & rei Divinæ interesset, & casu
Iestii Epulo reficeretur: quo in loco, cum an-
gens ad eum visendum populi concursus fieret,
nonnulla cupido cepit verba se, superiore loco
fabiendi, quibus ad vitam rectè instituendam
concionem hortaretur, sed natus curationem
haud processuram, nisi a Capite, unde malitia
omnia depluerent, initium duceret; germani
Principis aītibus medicinam faciendam cen-
suit, antequam subiectos populos curare aggredere-

deretur. Quare longos cum eo sermones has
buit, multumque institit, ut in tan. à licentia
modum tenere, & cupiditatibus frena iudicet
edoceret. Quid verò cum eo præstiterit, in se
quens caput palam facio. Interim, ceteram
turbam, quam non ratio, sed sensus duco,
exemplo instruere malo: quo scilicet, omnesq;
manu Cœli semita prædicante, etiam quidvisq;
bax misere marantur; facit edocentur ad idiq;
Postquam verò consilijs lumenetsa, que restisq;
gueratas discordiarum flammam opportuna erat
dicit, scitis siq; videlicet in istius
ad Vincenatum Divitiam contentis, huc sumus
fuscepsura pacis negotiis ad eam perducere.
Tempus opus, puto in ea Urbe impetrari
compulsus est, dum id, quod venerat, transi-
geret, in Societatis ædibus fuit. Vbi tam illu-
stria dedit virtutum omnium documenta, ut
eundi eius Collegij Patres mirum in modum se-
illius aspetu ad pietatem non inuitari modo,
verum incitari, atque abripi faterentur. Ani-
mo semper, ac mente erat in Deum, quem
coram adesse reputabat, intentâ: eumque vul-
nus nitorem præstantis sanctimoniae indicem,
veluti ex Divini fulgoris repercuſu, contraxe-
rat; ut quoties reliqui in illum oculos coniice-
rebas, Sanctissimum Arcuitem Carolum Bor., videtur
romæum

Bor. videtur
ut ex pida
matus, q
lunata, q
dorsa ad
cet.

210 q. 7
matus, q
lunata

Quendam
vultus n
tore, qui
olim in Ca
rolo Bor.
præferre

romæum, simili olim fulgore micantem, intueri redivivum putarent. Inde Prosper Malavolta, qui Mantuano Collegio eo tempore præterat, domesticam parænesim octavo quoque die apud nostros haberi solitam Aloysio necdum Sacerdoti præter morem demandavit.

**Domesticus
parænesis
non Sacer-
dos habet.**

Noverat enim Vir prudentissimus, iuvenilem ætatem ad bona, quibus ipsa affluat, contemnenda adhortantis, addituram orationi pondus, non detracturam: longamque diem eatus authoritatem, quatenus experientiam, afferre: hanc vero Aloysio in rebus Divinis, maximam esse: proinde id illi daturam authoritatis, quod iaterdum a serâ ceterorum ætate frustra expectaretur. Paruit igitur Adolescens, & trepidè licet insuetum onus susciperet, ijs verbis assumptis: *Hoc est præceptum meum, ut diligaris innicem, sicut dilexi vos; tanto Divinæ caritatis ardore ad mutuam omnes benevolentiam hortatus est, ut non suadere, sed afflare quodammodo caritatem videretur.*

Io: 15:11.

Antequam Mantuanorum Principem conueniret, & ad concordiae cum eo consilia ingredieretur multa, atque humili prece a Deo illam orasse scriptores docent, exorasse autem docuit eventus: nam ut primùm Principem adiit, eò suis verbis perduxit, ut quidquid postulatum vene-

**Primo con-
gressu Mâ-
tuani Prin-
cipem ad
cordiam
fuerat.**

venerat , facilis ille , libensque concederet : qua-
re is unus congressus , qui ceteroqui sesquihore
spatium non excessit , sat longi temporis con-
troversias diremit . Prodigij simile omnibus vi-
sum , eum , qui tam acerbis , ac pertinacibus
odijs Rodulphum insectabatur , ut nullius au-
thoritatis vi ad ea reinitenda dimoveretur ;
paucis S. Adolescentis verbis permotum , illico
posuisse , omnisque iniuriæ obliteratâ in memoriâ
ænulum in veterem gratiam restituisse . Nec
Aloysij cum Rodulpho maior , quâm cum Du-
ce , propinquitas vim eius dictis minuere valuit :
namque Vincentio Duci intimè cognita , per-
spectaque eius integritas , privati in domesticos
studij suspicionem omnem ademit . Fuit qui
saltem Vincentio author esset , ut quando re-
conciliandæ cum Rodulpho gratiæ consilium
obfirmatum haberet ; curaret , ut id non uni
Aloysio datum crederetur , ne quibus negatum
fuerat , offensioni esset : proinde Aloysium da-
tis verbis tandiu duceret , dum Principes viri ,
qui antea deprecatores acceperant , habitam
quoque in eâ re sui rationem , persuasum ha-
berent . Ad hæc Vincentius eiusmodi respon-
sum dedit , quo satis luculenter ostenderet , ab
se pluris unius Aloysij benevolentiam , quâm
complurium Principum virorum gratiam fieri ,

Vincentius
Dux Al:pa
Nam conce
dit quod
multis Dy
nastis nega
ras.

S

atque

274 LIBERT SECUNDVS

atque huius iacturâ illam bene rediui credere.

Egit insuper per litteras Aloysi, ut Rodolphus, illata sibi contra Ducem crimina scripto dilueret, sic prorsas, ut suspicione nihil rem quum fieret: quo perdetur. Quidam item regres-
sus Rodolphum Mantuanum perducit, sicutique
Vincentio Duci, qui data dexterâ fidei, ac
benevolentiae argumento, eum per humaniter,
ac per officiosè acceptum mensæ adhibet, to-
tumque diem varijs ad id institutis obsecrati-
vis detinet, tantâ familiaritatâ, & cibarum ab-
solue, ut hoi alijs inueniatis sufficiunt. Si conflu-
isse noceveretur, nisi ex majori in posta currite,
ac tunc rite firmitate, quod totum ad Medicis
peritiam referendas. Sub idem tempus Sul-
phurini oppidum, eisque agrum, Dux in Re-
gulphus potestate restinuit, omni suo iure,
quod esse, in eum transcripto. Valitudinem,

Ad menses, & obiecta metra inuitata recessus.

Aloysius ed die voluptatis illius scutam caper-
re, caras ipse sator extenuat, prainde ad opus
enarrat, recte sanctorum gaudi saltem, dictum
& *Comitiae sublati menses futurae adcessos;*

et hoc rogare. Vero serios, vellico insidias cuiusdam
probatu' in usum suorum, petitam, et
cumque abeundore vena distinguitur, et
admodum sparsas et diffusas auditas, et ea

C A P V T X V

*Alas domesticas tricas summa dexteri-
tate expedit, ac Mediolanum pro-
fectus, pectita sive virtus. A ei
tis monumeta relinquit.*

En hæc eadem tempore Rodul-
phus Achoyssi, frater grecus in-
vitus concubinatus infamia
flagrabat: propterea quia cum
Minginem quandam, loco haud
ignobili natae, sed illi longe
impari, idem deperit, ut genio sita. Nu-
moris offensionem indulget, sumique amorem
cum Divino coniunctus, legitimo secum maritis
recessit, sed oculis manxerat, ne scilicet nota
aliqua familie ipsius marierit, in sermonibus, of-
fensionibusque suggesterat. Quod tamen contra
accidit, nam cum coniugij iura laterent, &
coniugalis benevolentis, ac familiaritas palam
esset, suspicio fuit, pueram a Rodulpho post
vim semel illatae in concubina locum retine-
ri. Quæ opinio, ceteroqui falsa, cum temeri-
tatis a compluribus veritatis indicis absoluere.

Rodulph.
cōcubina-
tus inta-
mia labo-
rat.

tur , ita Castilionis oppidum oppleverat , ut etiam in Marthæ Parentis anniunum æquè ceteroqui pium , atque ad alienam impietatem credendam difficultem irrepserit . Itaque Mater Alloysij in Rodulphum autoritatem saepius experta , illum rogit , ut si quâ viâ , ac ratione id possit , tantas fordes è germani Principis ædibus (ne veluti e sublimi in subiectas domos defluerent , quæ pravi exempli vis est) molliatur abstergere : facile enī scelus sibi populos subiace-re , si cum Principe sedeat iā throno : nec esse , qui sibi licere non putet , quod legis latorem , patrare conspiciat : aut certè spem imputicitatis scelerum obstetricem non defutaram , ubi poenas exigat , qui dare deberet , & cui puniri sceleris displiceat . Negotium ille sine morâ suscepit , aditoque Rodulpho quantum maximam potuit contentione hortari est aggressus , ut quam rebatur pellicem domo exigeret , seque eā peste , ceteros contagione liberaret . Rodulphus tametsi certus id flagitij , cuius insimulabatur , ab se procul esse , veritus tamen ne ad unius ficti sceleris simulacrum vera permulta ederentur ; quemadmodum ad unum pictæ domus exemplū multa ædificia consurgunt ; anceps quid agat , spatium sibi ad deliberandum postulat , illud interim affirmans , se fratri consilia , austeriora licet ,

Ficta sceleris
raveris in
exemplu pateria .

licet, non improbare : tempore durissima quæque emolliri , maximèque acerba mitescere : ab eo spem esse quidquid nunc præproperè desideretur , afflatum iri , tutòque venturum, quod cū periculo festinaret.

Interea Aloysius Mediolanum studiorum causâ secessit : ubi , cum de more omnibus exemplo clarissimum ad virtutem lumen præferret , hoc in primis memoriae proditum ; quod cum ad eum pro sacræ Eucharistiæ munere , grates Numini agentem Ianitor festinus venisset, atque in aurem dixisset, Castilione Rodulphum Principem adesse, qui cum suo comitatu eum ad ianuam expectet ; S. Adolescens nullo homini responso dato , binas haud minus horas eodem loco pronis genibus hæsit , ac tum demum sese hospiti germano dedit . Ex eo autem liquidò didicit , fœminam illam , cuius consuetudo vulgo malè audiret , legitimè coram Parocco , atque arbitris sibi nuptui collocatam : cælatas verò ab se nuptias , ne generis discrepantia cognatos Principes offenderet . Lætus fuit supra modum Aloysius , ubi intellexit , eo in loco apud fratrem animi integritatem haberet , ut sanguinem , quam mentem , fædatum mallet : sed quia rem valde perplexam , ac magni cōsilij esse sensit ; Fratris permisso doctissimos quoisque

Monitus
espectari a
Príncipe bi-
nas horas
preces pro-
ducit.

278 LIBERTS E CIVANDVS

e Societate Viros, etiam qui Romæ dogetur,
 peculiares consyluit; quodnam in ea re Christiani
 hominis officium esset. Responsum fuit;
 Macerionum omnino vulgandum, ne, scilicet
 suspecto, suspicione periculus magno, cum publica
 honestatis detrimenta gloctum daret. Hoc accep-
 to responso Castilionem ad Rodolphum, sed
 iam regressum, properat, outique graviter mol-
 net, ne ut invalidas hominum iras, ac prope
 sagittas parvolorum devinet, fulmina Dei Prodi-
 potentis accurrat. ceteram sibi curse futuram
 cognates Principes definire, ut facilius modis
 improbent, quod supremo seruum Domini pro-
 bari intelligerent. interim hunc placentum ipso
 efficiat, eluis. sacrâ Ekomologes vita superioris
 misericordia, quod propitio, acescenti Dominio
 obsequiudantes famuli se quaque placuisse prae-
 beant. duas uterque partes egregie peregrinac-
 bovi hominia c sententiâ,) Deo bene invictus,
 cessere. nam Alloysius datus h[ab]it Mannerumq[ue]
 Duxem, item adibinos de genere Gonzaga. Po-
 tificis Maximi Purpuratos, ac ceteros eiusdem
 familie Principes, litteris tam multas, ac va-
 lida argumenta congesit, ut ex omniibus paci-
 tate amicisque responsiones eliciantur. Cuius
 iunctio primis arguitur, quod eius Patronus Alt-
 phonsus Gonzaga, quem locutum praeceteri

. VITA

. 6

VC-

verbatur exordium Castri. Godefridi; quod
eius imperio subenatus Rodolphum haud itaq
multo post decetens horedem fastiditatem invita
Germanoriorum modum ad saniora consti
tuere vocato, ut velut commendata capitis valo
rudo et tenacis re publice membris aliquant pro
sanâ facilitate medicinam adhibere non renunt
Rogatus eisq a Marchâ parente, ut de robis
equorum futuram pertinenibus condicione ha
beret; si Aida sodalitatis cui a Disciplina pot
est, ut magiam hominum vim gravi, & copioz
saniora modo ad boquam mentem hortatus est, &
no quam pulchrum facie serpentis fructuentali
q[ui]ndecimperat, a de Eucharisticam eccliam ad
ecclasticam paratam (quæ illæs Dominicæ in ex
iuxta Baccanaliorum erat) populum conuoca
vit q[ui]nque tanta frequentia, isque in omnibus
arborib; ut noctem illam in somnum Sacerdotes
complures audiendis Confessionibus ducere co
probi fuerint. Die in sequenti Aloysis sacro
ad ministrare, cunctisque ad Eucharisticam men
sam accedentibus poculum ori abluendo por
geve, & soluo, inter quos fuere Marchâ parens,
Rodolphus frater una cum coniuge, alijque ex
auâ permulti, qui deinde universi tempore
po meridiano, ut sacra Cathechesi ab eo im
plicarentur, eodem loci redire: eaque omnia

Concio[n]e
publice ha
bet.

In exitu
Baccan, po
culum ap
lacram co
nam inul
tat.

Post meri
diæ Chri
stiana do
ctrina eua
de inbuicit

Aloysius mirâ animi alacritate , parique ceteris ad pietatem exemplo gesit .

Rebus Caſtilione compositis , Mediolanum repetit : quo in itinere cum ab summâ , ac frigidissimâ hyeme manus illi intumuiſſent , adeout

Manus preſta abruptæ sanguinem darent ; nunquam adducere frigore sanguine fluere potuit , ut Chyrothecas , aut villoſum aliquod tegimen illis foventis admoveret : fed ſolarium fovere .

haud vulgare erat , nonnihil ex eo ſanguine Christi cauſâ emittere , quem totum eius gratiâ profuſum iampridem maluifet . Postquam ad noſtrorū ædes peruenit , vix dum ab itineris laſitudine recreatus , conſuetas corporis poenias , quas aula , ac negotia remiferant , adiuncta etiam accessione , revocavit : ita enim poenarum ſitis diu tolerata exarferat , ut modum

Remiffas corporis poenas cumulatice re- uituit . nulum ijs ab ſe depoſcendis , niſi imperio coactus , faceret . Vbi primùm per eos , quibus ſuberat , licuit , in obſoleta , ac foedum in modum diſciſſa togâ triclinium ingressus , omnium conuivarum in conſpectum venit : ſequuntur culparum omnium reū agens , poenas nonnullas , prout iuſſus fuerat , dedit . Vigebat eā maximè tempeſtate in Collegio Mediolanensi religioſa Societatis disciplina : omnesque propterea quo ſtudio instituti leges , eodem Aloysiuſ illarum omnium veluti paradigmam amplecteban-

bantur: mutua quoque erat Adolescenti erga Socios voluntas, quâ fieret ut quibuscumque rebus posset, eorum salutem, ac beatam vitam procuraret: quia verò gregario hominum generi nihil utilius, quam illi ad virtutem præire; studium in id pluriūm contulit, ut cum etis prælueret exemplo, ac virtutis semitam, non modò quæ nam esset, eundo, verūm etiam, quam non ardua, festinando significaret. Ac primò quidem nullius rei vacationem, aut immunitatem unquam tulit: sed onera cōmunia, ut quæ multorum humeris incumberent, haud gravatè ferenda censuit: proinde cum alijs in gymnasium venire, contubernalem eodem in cubiculo habere, ministrare conuivis, ceteraque domestica munera eò alacrius; quò graviora essent, obire. Summam D. Thomæ Aquinatis paulò elegantiū compactam, aurcolis etiam inuolucris opertam in conclavi repererat: certus autem, non eo nitore reliquis tradi, mirè tristatus est, Rectoremque aditum supplex, ac fusis lacrymis rogat, ut cù aliâ magis tritâ, ac religiosam paupertatem profitente commutaret: ijsque in precibus tandem hæsit, dum ob Evangelicam illam improbitatem, quâ preces Christus probari voluit, indulatum est quod poposcerat. Impetravit etiam

cūlis ad
virtutem
exempli
præit.

Nullo cō-
muni one
te eximā
fusinet.

282 LIBER SECUNDVS

Otium studijs in tiam uisitatioq; orii a studijs interdiu latebit, in culinæ, ac adiuvandis culinæ, ac triclinij Praefectis exerceat triclinij ministeria. Sere hinc est studijs quæc illius magis omni ligata, quam den- impendit tamen propositis, præpare copiam in ore, patinas, aquas, collas, elhere, sergere ualia que ratione, et id iustus, quæque hominiq; ad ea coquendis, facturæ, præparare, etiam se ad cœlum modi ministrat, uia alacritatem præfaret, reprobabat enim post camporum, hominibus, sed Deo, et superisque de-

Triclinij param impendi; quam ob rem singulis triclinij metas va- sparsim amētis. Cœlum alicuius nomen addiderat: voca- bussim: ubi cœla, Rectoris mensura, Christo Dominor- guis, et uerbi gratia Rectoris pycnupabat: si præ- ximj, a Virgine, reliquias deinceps ab Apice stola, et Maryribus, scetis que Sanctorum Nisi- roxim, et quibus nominare solitus erat: inutile que illas inserviceret, perinde, ac si Superius in- stigeret, omni studio, ac sollicitudine, quid- quid plang ageret sagagebat. A prandio, sed coepit, cum rei domesticæ Adiutoribus exauit, diuus: si autem in sui ordinis adolescentiū copia uentu esset, postremum, semper, condonatus maxime incommodum locum, ubi nechume- ros acclinare posset, obtinebat. Sepo in cœlis a tergo alicuius alios auscultare collocari- tis, visus est, gaudebatque in cœlis imapece- re, ac propemodum reprobare, recesseret, solide-

Gaudet in
cunctis re-
ptare, ne
cadat.

tus

tus ex alienis easibus fablimium pericula difficiliter erat et quod cum ibi vnde
 Complures hic etiam per ehus urbis fortis, ac loca celestiora vipeam? comiteque constumet
 his paucosus cogit? quae non aequis modis,
 verum tam gaudens etiam libens, atque adeo
 festinus, ut nihil sperat. Culus iste etat in ea
 que, quod Christianum supremum rerum Dominum
 ad eum modum votum sibi olim precario pa-
 rantem, aenam representaret, eamque Comi-
 panationem sibi summo per gratularetur. Mu-
 nus isto obconciat, araneatum e domo telas di-
 senteret cui inquepi per se satis humili ignomini-
 niam, fulgendo cum labat. Nam ubi Schae-
 torum aliquem, seu alium quemlibet Praefaci-
 tis familie vicum in inferiori portico deambu-
 lantem, exhibita obseruatione, despexisset
 continuo caput portica, cum scopae erant prae-
 fixe deorsum ad arancas tergendas devolabat;
 sumque negotiam quam proxime illos posset,
 aque in eorum oculis, quo totius domi despi-
 capissimus erederetur, gerebat: licet haec eum
 spes longe falleret: quia enim viat gloriam se-
 declinare arbitrabatur, eadem imprudens of-
 fendebat: siquidem is ipse honos contemptus,
 ac volunt sub pedibus actus, altioris honoris
 non modum tunc, verum & sequatis postea tem-
 poribus

Eius exē-
plo Patres
gravissimi
atnum pu-
blicè ver-
runt. poribus basis fuit. Nam eius exemplo solemne
illud in Romano Collegio institutum , ut pri-
die eius dici , quo anniversaria B. Aloysij me-
moria colitur , Vniversi Patres, iisque iuniores,
qui litteris dant operam , Provinciæ Præfecto,
& Collegij Rectore præeuntibus sub initium
scholæ pomeridianæ scopis instructi atrium to-
tu>m e verrant. Spectatum eo tempore affundi-
tur confertissima exterorum turba : in quā non
desunt , qui initio simplicitatem irrideant : sed
deinde sudeunte eorum, quos rident , nobilita-
te (vidimus enim ibi nostro ævo totius Italicae
Nobilitatis florem) tam altè humanas irrisio-
nes despicante , mirari coguntur illorum celsi-
tudinem , a quibus, quæ summa inter homines
habentur, despectari vident . Hæc autem tam
honesta deiectione Christo primū accepta haud
dubiè referenda , qui eam suo veluti contactu
honestavit ; sed deinde etiam potissimum A-
loysio , qui proximum se nobis ducem per tam
obscura , atque humilia ad veram pétendam
gloriam exhibuit .

Gratum illi usque adeò erat negligi , ac de-
spicatur haberi , ut cum illustrius aliquid geren-
dum offerretur , offensos veluti ad fulgorem o-
culos statim averteret : nec antea ad id se induci
pateretur , quām quid inde contemptus obue-
nire

nire posset , deprehendisset : tunc enim splen-
dore diluto æquis oculis rem spectabat , ani-
moque pacato aggrediebatur . Hoc maximè
patuit, cum aliquando nonnulli Sacroru[m] An-
tistites Mediolanensis Rectoris inuitatu[m] ad mē-
sam unā cum nostris in eo Collegio accubuerūt.
Aloysius enim iussus è superiore loco verba in-
ter epulas facere , gravem quidem accuratam-
que de Episcopi munere tunc orationem ha-
buit ; sed nonnullis deinde successum gratulan-
tibus , id unum , inquit , in eâ re alienâ gratu-
latione , suoque gaudio dignum sibi visum ,
quod palam se blasphemum esse prædicaverit . Re-
nim litteram linguæ vitio minus expedire va-
lebat . Illud denique obseruandum , quod cu[m]
aliquando officio deesse videretur , eò quia sa-
lutem impertientibus , mente sursum erectâ ,
minimè redderet ; re aliorum admonitu[m] cogni-
tâ , mirum quantum indoluit : tum publicæ in-
crepationi crimen subiecit , adscriptâ supérbiæ
causâ , eâque satis copiosè exaggeratâ : exinde
verò vigilem in eo curam adhibuit , ut animum
Divinis vacantem humana non præterirent ,
itâque Deo esset intentus , ut Divinam homi-
nes sobolem minimè negligeret . His igitur
Christianæ virtutis dōcumentis in cā Vrbe da-
tis , tanta de illo apud nostros , exterosque exi-
stuntio

Ex habita
cōcione si
bi gratula
tur , quod
blasphemus ap-
paruerit.

286 LIBER SECUNDVS

stimatio impuluit, ut nonnulli superstitiosum hominem reverentia, ac pietatis sensu ipsum alloquuntur: tametsi ille non omnibus passim, sed quos tandem secundum viam ingressos, pariterque initatos habet, his res libenter adiungeret: idque, eo consilio, ut frons suo tantum, sed alieno etiam impulsu ad arduam salutis viam progrederetur, natus.

Ex hoc enim anno 1500

anno 1500

288

EVANGELII
DE VITA, ET REBUS GESTIS
ALDYSTI, GONZAGÆ
LIBERTERTIVS.

C. P. K. T.

Divino instinctu mortem instare praesentit, ac Romanum revocatur.

Eruenerat iam Aloysius ad venerabilem illam senectutem, non longâ annorum serie, sed rerum gestarum tuaq; numero, cum gravitate contemplationis, quæ sicutum preferendæ caritatis vi maturitatem adepta, nullæ ævi, ac senio corrupta mortis acerbitate migranti detrahit, superbitos orbisque felinq; it. Hanc unam decorant super eam fanum esse dignumque censeri, cuius aevi impollatur corona, ex Divinæ Sapientiæ eratulus novius. Quare ubi S. Adolescentis ad eam properatis venerat itineribus, Divinæ Numinis Providentiae placuit,

Quæ vera
hominum
maturitas,
queq; se-
nectus ve-
neranda,

Sap. 49.

cuit, virtute in ætate celeriore fessilato diademate decorare: visumque opportunum, præmaturum fructum præmature legere: ne forte quemadmodum initia iam poma diurnitate putrescant; ita eius mens Cælo matura, vel seculi corruptelâ putreficeret, vel senescentis, ut sàpè sit, sui corporis contagione consenseret. Quià verò in vita exitu tanquam in extremâ fabulâ Aloysij virtus pulcherrimum sui spectaculum præbuit; operæ pretium duximus tertium hunc, eundemque postremum huius Operis Librum eius preciosæ morti, quæque pretium fecerunt, enarrandis dicare: quò illius vestigia sequuti locum hunc omnis noctre peregrinationis difficilimum, ac periculi plenum, mortis scilicet angustias, nullo suetu solliciti præteruehantur. Exiguum quidem post factam e Cælo instantis obitus significationem, tempus illi superfuit; quo tamen bene usus, adeo sublime fastigium Evangelicæ turri totâ vitâ constructæ imposuit, ut via in Cælum ex arduâ in pronam versa, ad migrandum inuitaret: qui fructus perpetuò in vita laborantes manet, ut Cælo altiores, Deoque proximi facilem in morte, ac propè declivem ad superum sedes sibi aditum sternant. Antequam verò ad ea, quæ supremo hoc tempore gessit, enarranda

Pulcherrima eius vita pars extrema.

da aggredior , quo usque ha ctenus peruenierit , libet duorum locupletissimorum testium tabulis , atque auctoritate cognoscere .

Erant per id tempus , quo Aloysius Mediolani versabatur , duo ex nostra Societate viri clarissimi , Bernardinus Mediceus Florentinus ex nobilissimâ Mediceorum familiâ publicus sacrarum litterarum interpres , & Achilles Galliardus , cuius ea una laus instar omnium esto , quod Sanctissimus Antistes Carolus Borromæus in intimis habuerit . Vterque Aloysio familiariitate coniunctus præclarum illi virtutis testimonium dedere . Mediceus scriptis ad Coeparium litteris multa de illo graviter prædicat , summisque laudibus effert : ac primò quidem sensus aliquot eius exponit Divinæ Sapientiæ plenos : quos tamen omitto , quia rebus ab eo gestis luculentius declaratos puto . Tum incredibili eum cupiditate flagrasse memorat , aduersa omnia Dei causâ sustinendi , cui nunquam esset , unde satisficeret , eò quod nihil aduersari videretur aduersis omnibus inhianti . Eam porrò de reliquis opinionem habuisse , ut nemo illi , præ se , malus esset : siquid verò perperam factum occurreret , haud quidem probare , verum mitiorem in partem , quoad liceret , interpretari solitum . Alienæ errata auctori suo

Bernardi-
ni Medicei
præclarum
de Al:testâ
monium .

Insatiabi-
lis aduersa
tollerandi
cupiditas .

Memo illi,
præ se, ma-
lus

T

ma.

magnâ dexteritate in argumentum benevolentiae significare , sua semper doceri , ac docentij habere gratiam paratum . Quandiu,inquit Mediceus , usus mihi cum illo fuit , nullius cupiditatis vel primos impetus , motusque deprehēdere memini : quod indicium summae virtutis , ac domitarum cupiditatum sit ; subitis sibi causis adesse , nec eas , aliud agente ratione , ac veluti sopito Magistro , erumpere , ac debac-
cari . Postremò illud generatiū adiungit,nihil in eius factis intueri sibi unquam licuisse , quod vel leviter ab instituti legibus , officioque defle-
ctere : nihilque magis præstisſe , quam ut in omni genere laudis singularis effet , in nullo vi-
deretur : extare spectarique , reformidans , pe-
rinde ut quæ spectantium oculorum , eadem &
prædonum acies effet .

Achilles verò Galliardus arcanae , abditissimaeque Deum inter atque homines consuetudinis doctor eximus , uti eius hâc de re edita
scripta testantur , cum inaudisset Aloysium intima cum Deo familiaritate potitum re ipsâ præstare , quæ mysticæ doctrinæ præceptis cō-
tinerentur ; id egit , ut in eius amicitiam se-
penitus insinuaret , quò e proximo intueri fas
effet , quidquid famâ , atque auditione accepis-
set . Ergo sermone de Divinis rebus cum eo
sæpè

*Ne primis
quidē cu-
piditatum
motibus
digebarū*

sæpè instituto sensim ad tractandos suavissimos
 Divini Amoris fructus delabebatur: unde pau-
 corum dierum spatio satis liquidò didicit (que-
 madmodum ternis eâ de re datis litteris, ac iu-
 reirando firmatis postea vulgavit) S. Adele-
 scensem supra plurima, eademque præstantif-
 sima munera a Superis accepta, eo in primis
 auctum, ut singulis diebus Divinam illam Ma-
 gni Areopagitæ caliginem ingressus ætissimo
 Numinis complexu, delicijsque inde emanan-
 tibus frueretur. Miratus præterea vehementer
 est, Adolescentem, cui necdum tertius supra-
 vicesimum exierat annus, eò progresum, quò
 vix paucissimi affectâ iam ætate peruenere.
 Rogavit insuper aliquando, ecqua suspicio illi
 esset, eiusmodi agendi morem a nostræ Socie-
 tatis studijs, atque instituto abhorrente? cum
 enim omnis nostra vita actuosa sit, legesque
 ad quas componimur, alienæ apud Superos
 felicitati comparandæ impensè studeant; my-
 stica verò vita tota umbram, ac solitudinem
 speget; qui unquam fieri possit, ut altera ita
 alteri concilietur, ut hæc otium, seque ipsam
 una cum otio perdere velit, quò fœse alienæ sa-
 luti procurandæ devoveat. Ad hæc Aloysius;
 si Divinæ, inquit, consuetudinis nexus ab alie-
 næ salutis studio me impediri intelligerem, il-

Divinæ ca-
 liginem sin-
 gulæ die-
 bus ingre-
 ditur.

Actuosa m
 vita quam
 bene cum
 contépla-
 tione iun-
 genit.

Ium continuò abrumperem , ne amore præpōstero, peruersoque , ut Numini contemplando, ac veluti demulcendo vacarem , & eius imperia contemnereim , & nomen augere , ceteris ad illius cultum adducendis, negligerem . Quibus ex verbis maior senem admiratio incētit , ut qui ex ijs apertè cognoverit , Numinis in Aloysij pectore caritatem altioribus defixam radicibus , quām ut ullā negotiorum , externæ que procurationis vi labefactari posset : ac Divinæ contemplationis otio alienæ salutis negotia nequaquam impediri , sed transfigi . Exinde vero hoc tam singulare B. Adolescentis munus ceteris prædicare palam , haud unquam destitit .

Interiori
lumine de
instante
morte e
docetur.

Hac igitur Aloysius pietatis studio hacenus processerat , cum aliquando maturinæ precatiōnis tempore , subito quodam, atque interiori lumine afflatus , clarissimè perspexit , se haud ita multò post e. vivisabiturum : moneri proinde ut pararet sese , eoque anno vitæ postremo animum a rebus humanis quām maximè avulsum maiori , quam antea studio , in officia pietatis , regnumque cælesti ijs comparandum intenderet : quo autem lumine mentem sibi illustratam , eodem & incensam sensit , tantamque illi amoris , & curæ rerum supernarum , acceſ-

accessionem factam , ut mortalia omnia , delectis propemodum vestigijs , ex animo incunctanter exciderint . Hoc Divinum responsum , quādiu Mediolani fuit , tacitum tenuit : Romamque regressus , præter Vincentium Brunum , aliosque nonnullos suis dudum consilijs intimos , aperuit nemini . Proinde idem in publico habitus oris , qui antea , exterior in litteris diligentia eadem , eademque reliqua universa ; unus duntaxat secretus in sinu amor non idem , quippe omnis a rebus hisce fluxis abstractus , sola æterna , ac mansura spectabat .

Hoc interim spatio Claudio Aquaviva universæ Societati Præpositus , comperto , Aloysium cuncta , quorum illi procuratio commissa erat , prosperè gessisse , e Galliâ citeriore in Urbem revocare animum adiecit : ne scilicet tantæ probitatis exemplo lectissima toto Orbe Collegij Romani Iuventus eius olim apprimè studiosa fraudaretur : quo nomine eiusdem Collegij Rector subiectæ sibi Iuventuti consulatum volens a Claudio Aloysij redditum cupidissimè postularat . Cæpario negotium datum , ut Aloysius hâc de re certior fieret : quo nuncio S. Adolescens tam lætus fuit , quod dudu idipsū in optatis habuerat , ut veritus futuram aliquā expletæ cupiditatis contumaciam , Bernardinū

Coll:R:Re
stor Al:re
ditū petit.

Redeundi cupiditate Mediceum adierit , edoctu[m]que , esse qui Ro-
suspiciat mae suum in Vrbem redditim molliatur, impen-
habet . s[ecundu]m rogari , ut præmisso Sacro Numen supplex
oraret , ne se hoc voto (si ita ad eius gioriam
præstaret) potiri permitteret . Verū acceptis
haud ita multò post ab ipso Claudio litteris ,
quibus regredi iuberetur, certus id Divinæ Cle-
mentiæ suis semper votis obviæ , fixum sedere;
summo gudio est affectus : statimque plures ad
veteres amicos epistolas scripsit , quibus & suā
Quorsu[m] ea cupiditas tendat. redeundi lætitiam , & quorsum ea tenderet ,
quidve in reditu potissimum sequeretur , edo-
cuit : nimirum eosdem sibi virtutis educatores
fore , a quibus prima semina se accepisse nove-
rat , eaque nusquam felicius proventura , quām
ubi eorum , qui sparserant amore incalescerēt ,
& sudore irrigarentur . Scilicet id unum in
hoc negotio Aloysio cordi erat , non pravum
aliquid Romanæ Vrbis , ac domicilij studium ,
quale leviculis nonnullis inesse cernimus , quos
nimirum alienæ felicitatis , ibi maximè luxu-
riantis , odor alit , recreatq: propriâ destitutos .
Aloysius enim Vrbem , non ut in ea diù , ac
iucundè viveret , sed ut brevi , ac piè morere-
tur , satis conscius appetebat .

Anno igitur a Virginis Partu MDXC , Ma-
io in eûte una cum Gregorio Mastrillo , alijsque
e So-

é Societate nonnullis viâ per Hetruriam proximâ iter Romam versus inivit. Viæ labores, ac tædia, suo instituto Divinis commentationibus levabat: unde tamen interdum avocabatur a socijs, ut sibi etiam nonnihil ex ijs, quæ commentus esset, impertiret: cælestique Sapientiæ, quæ inuidiæ angustijs opprimitur, communicando, spatio laxaret. Vnum illud in eo itinere per molestum fuit, quod nimio plus sibi a socijs ætate, atque autoritate gravioribus tribui, primasque semper deferri perspiceret: nec erat unde hanc a se acerbitatem, quâ nihil illi intolerantius, redimeret; nam quod impensis honores deprecaretur, hoc alij magis dignum censere, ac studiosius deferre.

Senas delato, Divæ Catharinæ Senensis Sacellum, ubi eius caput religiosè asseruatur, invisere placuit: ibique cælesti Dape Petri Alagonæ manibus, cui operanti ministrabat, summum animi sui voluptate refectus est. Inde rogatus, ut nostris Adolecentibus in sodalitium Virginis coactis verba faceret, eosque ad virtutem, vitæque beatæ studium hortaretur; postquam se facturum recepit, horamque condidit, ad preces in odæum contendit, ibique veluti acceptis e Cælo, quæ ferret, mandatis, suum se in Conclave abdidit, notavitque, ne

Vnica itine-
ris mole-
stia socio-
tū officia:

296 LIBER TERTIVS

Verba facit exciderent, summa duntaxat eorum capita :
 ad Virginis mox alio nullo authore, libroque consulto, quā
 fidales eos que ad re- horā conuenerat, in concionem venit, habuit-
 ligiosa vi- tā incendiū que de honore, voluptate, diuinitijs, ceterisque
 labentium rerum mendacijs contemnendis ora-
 tionem adeo fertidam, atque incitatam, ut, exemplō doctrinæ vim demonstrante, illorum
 non paucis humana omnia deserendi, ut reli-
 giosæ militiae nomen darent, cupiditatem in-
 cenderit. Huius postea orationis exempla cō-
 plura descripta sunt, quō in eos, qui peterent
 (fuerunt autem permulti) distribuerentur. Is
 verò cui ipsum S. Adolescentis authographum
 obuenit, summo semper in pretio habuit, tan-
 quam insigne eius pietatis monumentum. Fuit
 autem eius in dicendo character, uti ex alijs
 scriptis illius liquet, perpetuò planus, ac sim-
 plex, qui Auditorem ad sententiam perduce-
 ret, non detineret : siquidem haud erat igna-
 ria veritatis Euangelicæ quolibet ornatu ele-
 gantioris tegi verborum apparatu, non ornari
 venustatem. Denique Senis relictis Romani
 pertuerit, ubi universa Collegij Romani Iu-
 ventus eum summo cum gudio complexa est,
 redditumque diu exoptatum æquè sibi atque illi
 peramanter gratulata.

Al: in di-
cendo cha-
racter.

Cd.

C A P V T II.

*De summa Aloysij in Virtute
præstantia.*

T primum Romam attigit, Cæ-
pario suo salutato, *Sepelivi in-*
quit, mortuos meos; tempus mo-
nem, ut mortalibus curis exuto,
sola ea vita cordi sit, quæ mor-
tis tela, eorum iactu sublimior,
non pavet: nec ita multo post Collegij Recto-
rem adit, eique scripta sua universa, tum quæ
ad Theologica studia, tum quæ ad salutem,
atque animi cultum pertinerent, defert. In
his accuratæ in D. Thomam commentationes
quædam erant proprio marte conscriptæ, qui-
bus, uti mentis proli, se plusculum conciliatū,
ac paulò indulgentiorem animaduerterat. Sci-
scitanti verò Rectori, quid ita scriptis Theo-
logicis, ijsque potissimum, quæ suopte ingenio
elucubrasset, se vacuum vellet; malè se metue-
re, ait, ne ea retinendo, quò minus ad Supe-
ros evolandi potestas esset, retineretur: nihil
iam ex rebus hisce mortalibus, præter unas il-
las lucubrationes, superesse, unde suæ liberta-
ti
suas elucti
brationes
Rectori tra
dit veritus
nimia in
illas pro-
pensionē

ti timeret : quidquid adhærere posset , maturè amoliendum censere ; ne mors abstractura cum dolore degluberet . Quo in genere illud quoque memoriæ proditum , solitum fuisse operam dare , ne apud Præpositos , ac Rectores ullâ ratione gratiosus esset : molestèque admodum ferre , si quempiam ex ijs sibi æquiorem cerne-ret . Quin etiam gravioribus quoque authori-tate viris probari , ac præ ceteris diligi mirificè horrebat ; sat sciens hominum complexus , quod potentiorum , eò validius ad terrena detrahe-re , atque in humanis alta petituros retinere . Hinc non modò eorum benevolentiam minimè captabat , veritus ne suæ laqueum necteret ; ve-rùm nec amore , officijsque respondere solebat , nec ullos æquè ijs prosequi , ac a quibus se con-temni , aut minus curari crederet . Quare ea

Via ad Al:
promeren
dū speciē
negligen-
tis præfer-
te .

ad Aloysium promerendum una patebat via , despicatui ducere , vel saltem negligere , ac transiitentis speciem præseferre . Quod cum Rectoribus notum esset ; id , ut ei gratificaren-tur , studiosè curabant , nullo ut præcipui a-moris indicio , nullâque re illum a communis iuris æquabilitate eximerent .

In usu familiari , qui illi cum nostris erat , cum antea semper facilis , comisque fuerat , tum vel maximè fuit hoc tempore , quo quidquid auſte-

austeritatis reliquum foret , caritatis ardor ini- Hoc maxi-
mè tempore
summa il-
li suavitatis,
ac benigni-
tas .
rum in modum decoxerat,& mitigaverat. Cun-

etos suminā benignitate , ac suavitate alloque

batur , eoque illicio, ut minimè vellet, omnium

sibi voluntates adiungebat . Quare illum in-
meridianis , & vespertinis post cibum congres-
fibus certatim plerique omnes , uti de Divinæ
Naturæ, ac supernarum rerum præstantiâ, dis-
serentem audirent, conuenire : faterique non-
pauci , se haud perinde in matutinâ unquam
precatione , atque in eiusmodi sermonibus ad
cælestis gloriæ, & virtutis studium incensos . Si
quando tamen solus ab alio quopiam conueni-
retur , cui arcanos sui pectoris sensus tutò cre-
di intelligeret ; tunc enimvero intimo, quo ure-
batur , incendio aditum referabat , votaque
sua , & mirifica cælestis Patriæ, Deique coram
contemplandi desideria educebat : idque tanto
sermonis ardore , ut socios veluti stupore tam
inusitati æstus defixos ad dandos ex imo pecho-
re gemitus , ac suspiria , quod se tam procul
inde remotos cernerent , provocaret .

Hoc eodem tempore , quidquid ageret,dice-
retue, mentis aciem a præ'entis contemplatio-
ne Numinis avocabat nunquam : cum enim
iam nihil Deo O M. potius illi , atque opta-
tius esset , curæ nulli locum dabat , cui cum

Eius ser-
mones ad
studii vu-
tutis exci-
tandū effi-
caces .

Numi-

300 LIBER TERTIVS

Numine, ac Superis non conueniret: crebrius propterea supremis hisce vitæ diebus mente a sensibns ita abductâ ingrediebatur, ut salutem impertientibus, minimè rependeret: quod potissimum usuveniebat, cum in exedrâ inambulans aliquid secum e Virginis Coronâ, vel Psalterio murmuraret: tunc enim vel in mediâ turbâ, perinde atque in vastâ solitudine, sæpè procumbens ea pietatis signa edebat, quæ cetero qui nonnisi Cælitum conscientiam amant. Tanta porro Divini amoris æstus incrementa ceperat, ut, quoties sacer aliquis Orator Divinitatis laudes, eo præsente attingeret, sive etiam aliis quispiam in eam mentionem incidet; continuò, velut admoto materiæ opportunæ igniculo, clausa pectoris flamma sur-

Ad Dei mētum erumperet, vultu inque aggredieretur. Tunc autem tam ingenti cælestis lætitiae vi exuberabat, ut animo vix præ gaudio compos vocem nullam, utcumque conaretur, edere posset.

*Vide mi-
tum huius
ardoris e-
xemplum.* Quod cum alias haud rarò, tum præcipue accidit aliquando, ubi inter epulas à Lectoru nonnulla de Divinâ aduersus homines caritate recitari audivit: confessim enim ingens ubi in pectore excitari sentit incendium, unde afflatus exarsit vultus, factaque cibi intermissione tantisper, dum vis remitteret, cessare compulsus est.

est. Ea res omnium, qui ad eandem mensam accubuerant, ora atque oculos evocavit: veritique assidentes, ne quâ corporis affectione laboraret, cupidè rogitant, satin rectè, an verò aliquid obortum incommodi? Ille, inhibito vocis usu, nullum responsum dare, verum oculos dejcere, lacrymari, æstuare: pectus quoque unâ cum frontis venis ita intumeicere, ut cuncti eius vicem solliciti, ne qua vena fatilceret, in metu essent: quare in eventum intenti, quorsum eruptura vis illa esset, susensi opperiebantur. Tandem postquam diù eodem habitu hæserat, sub mensæ exitum vi, ac perturbatione depulsâ recreari visus est, paullatimque collectis viribus plenè restitui. Vbi verò a reliquis animaduersum, eiusmodi motus in Aloysio Divinæ caritatis impetu cieri; quidam eos de Diuinis laudibus sermones, quod alieno igne nonnihil & ipsi incalescerent, de-ditâ operâ iniiciebant: alij haudquaque sustinentes calorem sibi ex alterius rogo creari, si quando in Divini Amoris erga hominum genus mentionem delaberentur, illico medium sermonem abrumpere. Integrâ horam in dies singulos hoc postremo vitæ anno rerum salutarium lectioni dicaverat. Ducebatur autem plurimum ijs libris per volvendis, qui summae

mæ aduersus Deum caritatis absolutionem ; perfectionemque edocerent , quos inter ea erat Epistola , quæ unâ cum D. Bernardi operibus circumfertur inscripta *Ad Fratres de monte Dei* , quam toties , tamenque accuratè versaverat , ut propè integrain memoriâ custodiret : ne verò faciliè , quæ legisset , effluerent , potiores sententias in commentarium retulerat , ratus eodem stylo , quo in chartâ , etiam in mente altè illas exaratum iri .

Eius cubi-
culi angu-
stiz , &
squalor . Quarto iam anno (is erat a Virginis Partu
MDXC) Theologici studij ineunte , iussus est
a Collegij Rectore in cubiculo solo , ac sine
contubernali cominorari . Ille , tametsi idem
iuris cum reliquis habere cuperet , nihilque
præcipui ; tamen ut unâ operâ , & Obedientiæ ,
& Paupertatis studio satisfaceret , id egit , ut si-
bi obsoletum quoddam domus gurgustium , su-
bliime ad tectum posicium , permitteretur : quod
cum tetricum , humile , ac situ squalidum , tum
usque adeo angustum erat , ut ultra lectulum ,
sellam ligneam , & scabellum ponendis ad pre-
ces genibus (quo tamen ad mensæ scriptoriæ
munus duntaxat abutebatur) aliud caperet ni-
hil . Tantum luminis e tecto in exiguum hian-
te foramen derivabat , quantum ad ostenden-
dum hospitij squalorem , ac paupertatem satis
esset :

efset : nemini propterea ex ijs , qui litteris va-
carent , hiusmodi cubiculum , seu antrum Mu-
sis , ut ita dicam , exitiale , dari consueverat .
Ille eò libentiū accepit , quò Divinæ contem-
plationi , omni avocamento sublato , oppor-
tunius fore intellexit : cumque ibi latitantem
aliquando Præses inuiseret , supramodum hila-
rem , ac præ lætitia gestientem reperit , quòd
in exiguo illo tugurio quidquid in Orbe , maxi-
mum , atque optimum foret , nullâ factâ ab an-
gustijs , nisi rerum interpellantium , atque avo-
cantium diminutione , potiri daretur .

Eiusdē in
eo hilari-
tas,

Denique extrema hæc ætatis tempora ita
omnes virtutis , ac probitatis numeros imple-
verant , ut permulti ijs temporibus æquales iu-
reiurando negaverint , ulli unquam ex dome-
sticis contigisse , ut illum in aliquam ex levio-
ribus culpis prolapsum cernerent . Quod etiam plus admirationis habet ex eo , quòd ab eius
familiari , cui binos ferè annos unum , & com-
mune cum illo conclave fuit , proditum est : Biennij cō
is enim pariter iuratus refert , cum utrique a tubernalis
Rectore permissum , mutuis ut inter se officijs nullā in eo
amicè commonerent , ubi alterum quid peccasse
alter deprehenderet ; nunquam sibi per id om-
ne tempus universa Aloysij ob oculos habenti ,
quidquam compertum , unde vel minimæ no-
Biennij cō
tubernalis
nullā in eo
noxā ob-
seruare va-
luit .

xæ

Nec recum credere posset. Fuit præterea qui confitenti aures dare solitus affirmatè (cripsit,) toties Christianæ Institutionis Doctorem, suæque obiurgatorem socordiæ sibi auscultare vi-

*suum, quoties ad eum in Sacrâ Confessione au-
sacerdos ab diendum accederet. Alius Sacerdos, idem
eius cōsue-
tudine ob-
reuerentiā
abstinet.
Orator hād vulgaris, tam sublime Sanctiuno-
niæ culmen usque adeo venerabatur, ut per-
rinde, ac si rei cælestis, ac propè Divinæ con-
spectum minus ferret, nonquam ei sese adiun-
gere, cumque alloqui auras fuerit: tametsi id
maximè cupientem occasio saepius invitaret.*

*Antequam supremo illo, cui tandem succu-
bit, morbo testaretur, per aliquot menses
tam vehementi beatæ apud Superos vitæ des-
ideria tenebatur, ut ferre vix compos, crebris
illud de morte sermonibus lenire studeret: fuit
Mori cupid
nondā Sa-
verdos;
per eos dies solitus dicitare, optatissimum
sibi fore iuvenem necdum Sacerdotio, quo
brevi esset initiandus, præditum, letho inter-
cipit. Ita enim a reddendâ ratione complu-
gium negotiorum, quæ Sacerdotij munus, &
longa dies exaggerant, se immunem fore spe-
rabut: nec dubium erat, pauciorum criminum
conscientiâ mortem nostris aculeatam, atque
horridam culpis multo terrore exarmatumiri.
Quam autem occasionem Deus votis eius ac-
com-*

admodaverit, obtuleritque, proximo capite
persequemur.

C A P V T III.

*Gravi Morbo, Aegrotis ministrando,
corripitur.*

Nno insequeati, quem Æterna
Numinis Providentia Aloysij
funeri destinaverat, frequen-
tissimæ mortes ex annonæ ca-
ritate Italiam propè omnipem-
infestam habuere. Romæ ve-
rò, quò maiorem pauperum vim spes almoniæ
undique conuocarat, ita mors grassabatur, ut
pestilentiae munus fames auspicaretur: tam
multos cerñere erat annonâ ingravesciente fa-
mis atrocitate peremptos. Hanc benè dę alijs
merendi occasionem nacti Societatis Patres sò
curas omnes, & cogitationes confuerant, ut
ad animorum salutem procurandam, corporu
curatione sibi viam munirent. Nullâ enim re
æquè aliorum animi nobis adhæsere, atque ad-
hibitâ sibi amicissimis, cognatiisque corpori-
bus misericordiâ. Ergo sublevandis inopum,

Mortis os
casie.

Officiis pie
tatis a PPz
Soc: erga
pauperes.

miseris omnes certatim vel his , vel preceps
 commeatu graves tota Urbe volitare , egeantes
 conqueritare , solari , resileere , vitaque praesenti
 quodammodo restitutos ad alteram salutaribus
 consilijs , atque adhortationibus comparare .
 Eodem Claudio Aquaviva uniuersitate Societati
 Praepositus maxime omnium incubuit : ratus
 enim haud commodè quenquam praesesse ardua
 sequentibus , quin & idem praeret ; cum si
 omnes alijs atque alijs Urbis Nosocomij desel-
 pisset , ipse ad ea agmen ducere , atque in am-
 quaque plenaque periculi ministeria subiret
 dubitabat : sic prorsus ut ne elephantiacis qui-
 denti fese adiungete , ac ministrare temperaret .
 Quin etiam , ut latior noscatis ; in quo virtus ex-
 currere , atque exerceri posset , campus patet ;
 nōnum de suo aperiri , ac sustentari Valetudi-
 narum iussit . Quo tempore , cum suam quis-
 que partem , cuius tutandae teus esset , impigre-
 obiret , Aloysius vix fratre caritatis late expli-
 cuit : At primò quidem urebro per Urbem sti-
 pem ostiatim corrogare est aggressus , idque
 tanta alacritate , ut obvios quosque admiratio-
 ne defixos sisteret ; propterea quod ea lætitia-
 mendicum diffluere cernerent , cuias summa
 inopia opulentissimi quicquid laborarent . Vene-
 rat Flora per eos dies negotii cuiusdam a-
 pud

p̄d Pontificem procyrandi causā Ioannes , vir
 de Geote Medicā princeps. Hunc Alloysio ve-
 tus a primā aetate , ac diuina consuetudo mi-
 rifice conciliaverat , summāque necessitudine ,
 ac benevolentia iunxit . Quam ob reū cun-
 sa officia Princepi haud vulgariter obſt ; ictum
 intelligeret , a Provinciæ Præside , illum ut sa-
 lutationem iret , veniam rogavit , hāc tamen lege ,
 ut tritā atque obſoleta amictus lacernā , item
 manuicā onus eius in conspectum veniret ;
 quod dupli de causā ab se fieri significavit :
 altera , ut in opum angustijs de illius notā mu-
 nificentia opem ferret ; altera , ut Christianæ
 pietatis quæ in eō opim semina deprehenderet ,
 illā rerum humanaarum despiciēt , foveret ,
 excitatferetque . Itaque veniā exoratā utroque
 voto potitus est : nam & Princeps haud modicā
 pecuniam in pauperum usus erogandam tradi-
 dit ; & eo aspectu p̄ænibilis Adolescentis in-
 mendicitate hilaris , comitotus , suæ ingenuit ,
 humanæque omni amplitudini , quam supernā
 luce collustratam ita Sanctis viris decolorari , ac
 vilescere cerneret ; tum miris laudibus Beati
 Adolescentis demissionem prædicare , cetera-
 que eius gesta oīn sibi comperta in Cælum
 tollere minimè ceuabat .

Porro cum agorū operam daret , usque a-

308 LIBER TERTIVS

Eius exē-
plio Tibe-
rius Bon-
dius mor-
tis pericu-
lum negli-
git.

deo eius exemplo ceteri permovebantur, ut Tiberius Bondius unus ex eius socijs intolito æstu illius aspectu succensus, non labori, non periculo parcens, omnium fœdissimis, maximeque destitutis ministrare gauderet: monentibus vero, diligentius tibi cavendum, quod morbus contagione vulgaretur, Aloysium opponebat, cuius contentionē pudor esset, vilem animam ei periculo subducere, cui tam nobilem Aloysius Christi causā obiectaret. Quare cum Tiberius in eo ministerio sibi haudquam temperandum duceret; paucis diebus luc correptus natus est. Eum vero ubi Aloysius supremo mortbo conflictari vidit, amico astanti, quamlibens, inquit, Tiberij vitam, viçariā morte sediuerem: certa enim nunc spes mihi foret, a Deo minime repudiari niri eam animam, quam eius causā profunderem: quid me vero futurum sit, si alio mortis genere occundam, mihi prorsus ignotum. Eadem postea vi morbi plures ex eius socijs absunti sunt, & prodigiosum, quod non omnes: nam quacumque planè oculos coniicerent tota opinia mortem intentare, atque adeo exhalare videbantur. Vbi que vel mortibantia, vel extincta corpora sanie, taboque fluentia occurserant: undique luctus, clamorque opem implorantium, quam sepe

**Al:Tiberij
vitam sua
sedimere
impit.**

ncmo

nemo ferret, alijs contactum metuentibus, alijs
in diversum vocatis, doloris vi quidam lectis
delapsi ad terram exanimes defluebant. Aliqui
in insaniam acti, cum fugam meditarentur,
scalarum gradibus in præceps delati extingue-
bantur: cumq[ue]e alios aliud lethi genus excipe-
ret, ac multiplex mortis occursus, validos de-
terrerebat. Aloysij animum Cælestis Patriæ desiderio
flagrantem erigebat. Inde nullo discri-
mine ægros omnes complecti, recentibus lectum
sternere, vestimenta detrahere, pedes abluere,
oculari, ad humillima quæque demitti. Idem
eius exemplo tacti impigre præstabant sociorū
reliqui, sese per suminam sui negligentiam ia-
stantes quocunque desideraret ægrotantium sa-
lus: verum obseruatum est, Aloysium ægrotū
semper fœtidissimos, maximèque ulcerosos soli-
tum sibi deligere; iisque, hærere, blandiri,
ministrare, cibum atque item potum, si fasti-
dirent, commendare, si sumere per se non
valerent, in os indere, curatisque corporibus,
mentem cælesti doctrinâ imbuere. Simul illud
admiratione non vacat, quod quibus ceteri la-
boribus frangerentur, ipse constantiam aleret,
augeretque: quam tamen solito firmiorem
conjunctionem cum incredibili laborandi cu-
piditate ipsem et admiratus, Roberto Bellar-

Pia eius ad
uersus æ-
gros maxi-
mè ulcero-
sos officia

310 LIBER TERTIVS

mino indicavit , eamque sibi argumento esse
suggerit , haud procul suum ex hac vita exitus
fore; finem quodammodo ex velocissimo a se
des supernas motu suspicatus tametsi clarior
eius rei notitia allunde oborta minime illi hac
de re dubitare permisit , uti alibi memoravimus.

Tiberio Bondio , cuius antea meminimus ,
vita functo , aliisque socijs compluribus morbi
contagione , vel extinctis , vel in extremum di-
scrimen adductis , Collegij Rectori in mentem
venit , ceteris , quorum initis firma valetudo ,
id periculi cavere : quare Aloystio denuntiat ,

Nosocomio in posterum abstineat , ne ut pa-
bitus repetitis profit in praesens , omnibus in posterum sit
tedi venia defaturus . Partuit is quidem , verum haud multo
precibus obtinet . tò post Divino instinctu afflatus , quo dudum
ad Superos vocabatur , instare cœpit , ne bea-
tâ ceterorum sorte , atque opportunitate ses-
Numini devovendi fraudaretur: quod cum ite-
ratis precibus urgéret , id duntaxat induluum ,
ut aliud Valetudinarium ad Palatiū radicem ,
cui a Consolatione nomen , obiret : ubi nim-
rum excipi minime consueverant , quorum a
contagione periculata immineret . Verum quia
pestilentia ingruente facile omnis in iuuen-
tate morbus corruptitur ; eodem valetudinis gene-
re

Inde gravi-
ter agro-
tat ,

re ipse quoque tentari cæptus , graviter , ac periculose paulò post iacere compulsus est . Si- mul , ac morbo sese urgeri sensit , suspicatus supremum illum adesse , quem divinitus brevi affuturum Mediolani didicerat ; incredibile dictu est , quām ingenti gaudio efferrī , ac ni- miā voluptate gestire cæperit . Vbi tamen cre- scere sibi in dies , & paria cum periculo incre- menta capere , moriendi cupiditatem sensit ; ve- ritus , ne modum non seruaret , Robertum Bel- larmianum , cuius putu , arbitrioque sua omnia componeret , consultum voluit , nunquid ab se in tam vehementi mortis desiderio offendeg- tur ? esletque propterea in ordinem redigendū? responsū fuit , Deo offensioni esse non pos- se , cum a nobis supra vitam , quā nihil carius , iucundiusque , dūriga : nec visendi , fruendique Numinis desiderium modum egredi posse , et modis esse , nequaquam debeat . Quo audiō , tunc demum æternæ vitæ cupiditati frenā la- xavit , adeo ut nihil nisi beatarum Meritum in Cælo æuum mente , atque animo agitaret .

Et brevi pernicialis morbus evasit , ut septi- mo die (qui de salute decernere vulgo creditur) Suprema denunciafecit . Quare sacris Omologe- seos , atque Eucharistiæ mysterijs ultrò accer- sitis , ac ritè peractis , Divino Chrismate , a

Quod nō
mio mor-
tis deside-
tio tenere
tur , religio
ni habet .

Sed a Belli-
ea extin-
tur ,

Sacris my-
sterijs ad
mortem
munatur .

312 LIBERTERIVS

Bernardino Rosignolio, qui tunc Collegio phis-
erat, delibutus, universis circum collacrymatis
tibus mortem æquo, libentique animo oppre-
bitur. Interea quia crebro ab amicis vita si-
bit datum succurreret, quod plus nimio se-
corporis afflictionibus disertiasset, prædi-
ciumque futurum, ut in extremo spiritu matus-
ratus sibi mortis scrupulo angeretur, ne metu-
tunc pietati exitalem suæ morte obfirmaret,
Rectorem rogavit, ut palam omnibus ediceret,
nullâ se huiusmodi tunc amictate premi; pro-
pterea quod nihil, nisi eodem, qui præcedens,
vel autoritate, vel permisso unquam egisse:
quidam dolere magis, ac non nihil libri religionis
esse, quod plura neglexisset, quorum fortasse
copia, si posceretur, facta esset. Ad hæc si
fæ quo^d regulâ nul-
lam viola-
verit.
ab se factum animaduertissent, ne inde offea-
tionem, aut violandas disciplinæ documenta
caperent: certum enim sibi esse, nullâ negle-
ctæ legis, aut domesticæ consuetudinis consci-
tiâ teneri: sed si quando a comitatu via aber-
rare visus esset, id eius iussu, qui domui erat
Præpositus, effecisse, legemque in tabulis mor-
tuam prætergessum, tit viva sequeretur. Quo
audio, Patres universi, ceteraque iuvenum
turba, quæ conclave oppleverat, oboris la-
crymis

V C A R V T U L I I . 313.
etatis præclarissimæ exempli iacturam mox uni
rebaantur ; faciendo lamentabili comploratio-
ne prosoquebantur.

Sub hac ingreditur ad Alloysium Jo: Bæpti-
us cognomento Carminata , universæ Provin-
cæ Præfatus ; quem insitus Adolescens , serio
rogare cœpit , potestatem sibi permitti , pro eo ,
ac meritus in omni vita superiori esset , flagello
in sece animaduertendi : subridenti vero , ab-
huentique Præfato , eò quod tractando flagro
adeo viribus defectus minime par esset . Illud ,
inquit , saltem liceat , ut alius quilibet me a-
vertice ad talos pro merito probè contundat :
cui ille , si infligendis , inquit , verberibus sa-
virum non est , quoniam pacto perferendis e-
tit ? Deinde qualis isthæc pietas , alias ad tan-
tum impietatis aduocare , atque in id discrimi-
nis adducere , ut animam agenti fatum pro-
perantes , sece ad sacros Ordines , & ministeria
ineptos reddant ? His dictis , pro suâ Alloysius
ad omne imperium facilitate , acquievit . Mox ,
id unum , inquit , Pater haud abuias peruelum ,
ut nudâ humo cubanti mortem opperiri liceat :
quod , tametsi prudenter ab altero negatum ,
fructu suo minime caruit : documento ciuctis
felicito , Christi Crucem tota vita sublatam in
morte non abiendiā , sed subcūndam

In gens

Morti , pro-
ximus fa-
cilius pe-
tit , ut ver-
pact , et al-
lud , et
ad hanc
ad hanc

Deinde ut
mortu-
mi iaceat
excipiat.

Alijs me-
tuentibus
ille sperat
se mortu-
rum .
etiam
etiam

In gens erat omnibus metus , parque illi spes,
etum diem ætati postremum fore : verum alter
Superis visum , placuisse strenuo militi novas
vires sufficere , quo tam nobile sum morte cer-
tamen diutius traheret , pluraque virtutis docu-
menta spectantibus daret .

C A P V T IV

*Morbo in hecticam febriculam disceden-
-tia , usam atque alteram Epistou-
-el meū ea lam Matri mittit .*

Falso spar-
gitur eius
mois .

Vm Romæ Aloysius in extre-
mis ageret , Fama , quæ teru-
amplificationibus plausum ca-
ptat , Chililonem usque per-
ualerat , Aloysium diem suum
obijisse : fuitque rumori , quan-
quid sine authore vagabit , fides non modica-
iā inquit propterea Mater , ac Rodulphus ger-
manus eius funeri pro sua benevolentia , ac li-
beralitate iusta personi curaverant : cum su-
bito certissimis nuntijs afftertur , adhuc super-
item esse , mortisque periculo seu Medicoru-
s seu Numinis opē subtractum lenta febricula di-
stineri .

Ainerti. Quā ex re ita luctus fuit Rodulphus, ut non potuerit, quin adēmptum sibi aurcum torquem, atque in partes distractum in astantes præ gaudio dispertiret.

Rodulphus
perterto Ali
vivere et
quæ aure si
dispertit in
stantes.

Vbi vero prima illa vis morbi, quæ Aloy-
sium in ultimum discrimen adduxerat, nonni-
hil remisit, dataque ei laxior ad sui funeris ap-
paratum dies, unas atque alteras in suæ pietati
argumentum Matri litteras dedit: quarum
prioribus eius vicem nescio quid aduersi patien-
tis miseratis, dolorem sedare nictitur, hortar-
turque, ut humana omnia æquè, ac suam fe-
rat humanitatem: nec rebus aduersis ab exilio
pellentibus succensendum, sed gratias haben-
das putet. Mox docet, se ante aliquæ dies eo
loci fuisse, ut iam iamque beneficium longe
omnium maximum manu tenere sibi videretur,
mortem nimurum viræ posterioris ministram; Di-
Vinæ tamen clementiæ libitum, exitus diem
proferre, quo cunctis rebus arduo, ac pericu-
loso itineri opportunis instructior discederet;
Ientam sibi interim haesile tebriculam, cuius
cunctatio, ac difficultas Medicos expectatione,
metuque suspensos detineret: se vero omni se-
curitate frui: eaque identidem spe oblectari,
brevi futurum, ut beatissimum, ac sempiter-
num cum Deo ævum degat, patriamque sedē
bono-

Matrē per
litteras cō-
solatur.

Securū in
morte, &
futura spe
lætum se
proficitur.

316 LIBER TERTIVS

bonorum omnium, quæ hic rara habemus, & peregrina vulgo dicimus, coram agnoscat. Eandem ipsi ipsem solatio pro maternâ aduersus se caritate futuram confidere. Quapropter rogare etiam atque etiam obtestari que, ut suis, aliorumque, quos Superis gratos noverit, precibus curet, se a Deo hinc criminum veniam donatum, iisque praesidijs munustum discedere, quibus aspirare liceat, quò vota tua universa iam pridem præmiserat. Postrem omnem a Deo in extremâ paginâ Matris prosperitatem precatus, littera claudit:

Alteram Epistolam morti proximus exaravit, quâ Parentem suum, ac certum sui obitus diem divinitus accepit, valere iussit. Ea latine redditâ sic habet.

Aloysius Marthæ Parenti S.

Deus O. M. suo tibi numine adsit, tuaque fortunet, optima Parenz. Litteræ tuæ viventem adhuc in terrâ hac mortuorum tumulo me repererunt, sed iter iam ingredi paratum, fugamque in regionem illam viventium adornat, ubi vita in tuto posita æternis duntaxat Deo honoribus persoluendis vacat. Dulcum me hinc profecturum fuisse rebar: sed nimicu, ut prioribus ad te litteris prescripti, febris in medio

Posterior
Epistola
ubi pariter
mira elu-
cet securi-
tas.

medio æstu deferuēscens , assidua me quidem
illa, sed levior multo ad diem usque Christo in
Cælum ascendentī festum deduxit . Exinde in-
gens humorū e capite defuētūm vis pectus
aggressa febrim ita concitavit , ut pleno iam
gradu ad optatiissimos cælestis Patris aplexus ,
ubi sempiterna me quies excipiat , ire pergam.
Atque ita diversi sermones de meā valetudine
istuc dissipati , quemadmodum , & ad Rodul-
phum pariter scripsi , facile cohaerent . Quod
si Christianæ caritatis est , Paulo teste , *Fere*
cum flentibus , gaudere cum gaudientibus , grandi
te gaudio cumulatam puto , quod me eo dili-
nitius beneficio auctum eernas , ut ad illa pro-
perem gaudia , quorum magnitudinem per se
summam in immensum auget æternitas lecuri-
tate præsumpta . Evidem , narro tibi , vix
sum mentis compos etum in Divinæ Benigni-
tatis infinitum sine fundo , & littore oceanum
abripior , atque eâ præsertim cogitatione defi-
gor , me hanc unquam interiturā quiete pro-
tam exiguo , breviisque labore donatum iri : si-
mul illud magnopere detinet , quod ad summu[m]
bonorum omnium fontem inquiet , is , qui eius
inquirendi tantā semper negligentia obtorpuis
fructusque lacrymarum , quas tam parce fudi ,
immortalem gloriam , ac voluptatem sim acce-
pturus .

Rom. 12.
15.

348 LIBER TIRATIUS

Matri interdictum, ne
sum obli-
tus lacry-
mis profer-
quatur.

pturus. Si ave propterea, Mater, si me amas,
infirme huic benignitati iniuriosa dis. & ceteris
fueris, si ante velum mantuam lamentis profer-
quare, quando beatam apud Superos vitam con-
gam: ubi tuis compidis, atque militibus plus
longe seruire dicebit, quam unquam hic degener-
ti licuerit. Non diu fore adūm nobis hoc desi-
derium: statuum conspectum supremus alle-
locus restinet, ubi una cum nostræ libertatis
vindice Christo coniuncti liquidissimâ pariter,
ac uicundissimâ voluptate ex dulci eius laudum
contenta derivatâ perfruuntur. Haud dubie
faciles Divinis monitis eures dabimus, Deoque
sua beneficia apud nos collocata, & gratias
exigentia alacres referemus, si nulla nos signabis,
& peccati iniquitatis ratio transuersos egerit. Ita
pariter omnia eius facta probantes non aliama
ob eas tam id, quod antea largitus fuerat, ab eo
revoari censemus, nisi ut munissimo in lo-
co multis periculis pertineat, neponatur: iisque bo-
nis affluat, ad quas se maxime porrigit eque
hominum nunquam hac exulta cupiditas. Hac
eo perireat, uti apud te, ac reliquam fami-
liam eo loco hæc mæca discessio sit, quo acce-
puitimum quodque munus: utque fratum hoc
per angustum transmissuro precibus maternæ
sollicitudini paribus adsis, donec litus illud de-
componatur

tertio contingere, ubi meas omnes rationes, spes
qui locatas ianuam habeo. Quæ simul cā
de cœsare scripsisse invati, quia nulla mīhi po-
tiorum si piceatē in tō meā, hactenque officium
obstendendi offeremus, quām si in extremitate
spiritu reliqua omnia oblitus tui meninissem.
Vale, & mīhi fausta precari nunquam omittas.

Romā iv. Id. Junij A.D. Dom. MDXCI.

Veramque Epistolam libuit hic exhibere, ut Dei, ac pat-
religiosissimis hominibus esset, unde documentum tentum ca-
pere, summe aduersus Deum caricatis cū ritas quo
debita parentibus benevolentia conciliata. Hos dīta
enī, si Sancti huius Adolescentis exempla
sequuntur, eo amore profequamur, quo Primi
rētē Parentis simulacra decet, certa spes est,
nestram in Deum caritatem auctum iri, non
intimidatum, quemadmodum adhibita farricis
iconibus reverentia auger terga Numeri, quod
referunt, non minuit obseruantiam. Haud autem
liuide autem planum nobis erit, num amor,
quo Parentes diligimus, hæreat in luce illo si-
mulacro, an porrè perget in Deum; quām
coacti alterutrum deferere, tam libentibus ani-
mis Deum parentibus præoptamus, quām qui
pro fœlii Christi effigie ipsum exemplar cœlestis
fugore, atque elegantiā præditum adipisci-
tur. Eiusmodi amore Aloysiam Deum, ac proxi-
pinquos

320 LIBER TERTIVS

pinques prosequutum , liquido ex utrāque dīp
solā discimus : cuius profunde qui religio insi
stat , illi & parentes suento , quo naturā debes
& Deum orari , quo diuinis iubet ut , amors
completū sine ulia variū que officij diminuit
ne licet.

C A P V T V.

Eius in invaliditate acta.

Eius ani-
mali corpo
pis morbo
minime
infestos,

Sse & virtuti in lectulo locum
præclarè ostendit Aloysius ex-
tremo hoc aduersæ valeudinis
tempore , ubi quidquid ab eo
dictum , astimumque indicio fuit
animi constantiam , nihil car-
nis contagione , facto olim cum eâ diuortio ,
labefactata in quemadmodum mortalia plo-
risque usuvenire cernimus , quibus mens omnis
in carnem abdita , eius morbis infici consuevit ,
virtute inque exhibere æque atque corpus æquo
tantem . Cum igitur febris illa ingens , quâ an-
tea correptum memoravimus , protinus deser-
buisset , tres ipsos menses in hecticam tenuata
Aloysium exercuit , sensimque artus depasta ita
deiecit , friggitque , ut ad extremum confec-
cū.

Animi nictor corporis attenuatio
ne percluet.

Hic vero scriptore quo magis corpus morbo decritur attendaretur, eò magis ad animi constantiam, mentisque venustatem prouidebat perspicuum fieri videbatur. Nonnulla ad exemplum praedicta de ram multa, quae foto valitudinis tempore gessit, dixitque, hic ~~accidens~~ albet, ut ex ijs cetera, quæ brevitati condonanda duximus, aestimare liceat.

Conopæa
electo lab
moveri
git.

Principio (omissis quæ in extremo tertio huius partis capite retulimus) simul, ac morbo ingrauecente, lecto fese, ac manibus Medicorum permisit, stratum reperit, cui rude admodum ex crasso velamine conopæum, ægri cuiusdam senis ad usum, erat circum datum; ille religiosæ mettiens paupertati, quam superba canca operimenta non fovent, sed obrutnt, statim a Rectore petijt, ut, conopæo subato, reliqurum in morem iacendi tibi copia fieret. A quo cum responsum tulisset, sui graciâ id minime possum: tam vile præterea, ac nullius ponderis esse, ut Paupertatem insignire, non gravare poterit; dicto audiens nihil concratans ansus! Eodem pertinet; quod cum Agrotum Minister super mensam lecto adiacentem faccari fragmenti posuisset, itemque modicum expressi, concretique ex glycyrrhizâ liquoris, quæ vulgo balbutienti regoluæ dicitur, ut uerū mal-

Glycyrrhiza saccata ob studia paupertatis preferat maller asperatis rheumate fauicibus remediis faceret: ille glycyrrizam, saccato omisso, usurpavit rogatus quid ita vulgare medicamentum nobiliori præferret; Paupertatem obfecit, culus esset exquisita nimis, ac sumptuosa medicamenta, veluti parata sibi venena, devitare.

Sub idem valetudinis iactum ipsi unā, atque alteri similiter laboranti similis pōtio ex Medicorum præcripto sumenda erat: cumque ait ea nausēa vitandae, ut sit, cuncta sibi præsidia quæreret, ac præsertim, hausto per quam celerimē poculo, molestiam æquè, ac potandi tempus contrahere stuleret; Aloysius contra præcipuam medicinæ salubritatem, ut quæ ad animalium pertineret, in odoris, saporisque gravitate statuens, protrahere quam diutissimē posset, ac veluti per otium, & voluptatē identidem potando subsistere, ne ulla molestiæ pars per inconsiderantiam inuoluta transmitteretur; nullo tamen interea offensionis indicio astantibus dato.

*Devovet se
peste cor-
teuptus.* Cum famem in dies increbrefcentem pestis eo anno sequutura timeretur; a Claudio Aquæviva ad se salutandum ingresso fieri sibi potestate in poposcit, uti voto sese nuncupato obstringeret, si a mōrbo conualeceret; peste corruptis ministerium: id autem votum antequam conci-

concepere, solvere aggressus, ubi nimicum.
Nos ac omnia iam pestilentia foeto operam nava-
uij; mox Claudi permissu conceptum morte
obijā persoluit. Constat enim Mutij Vitelles-
chii (is est, qui Claudio in Societatis Præfe-
tura successit) testimonio publicis tabulis con-
signato, cum inde ægrotandi occasione sum-
plisse quod Ægrum, & una cum eo pestilentem,
quo tenebatur, morbum, solitâ benignitate
fuerit complexus. Nec defuere qui Aloysij e-
xempla sequuti pari sui capitis devotione, vita
pulcherrimo hoc mortis genere honestarint.
Quia & recenti famâ accepimus, in proximâ
pestilentia, quæ hisce temporibus Germaniam,
ac Pannoniam funebriter, supra nonaginta e-
nolfris Patribus simili exitu Societate illustra-
se, plures etiam, scire ad biscentum, affectis
ministrare permisso, longè plures id ministerij
postulantes repulso, uti Jo: Paulus Oliva So-
cietati universæ, cui præfuit, datus hâc de re
litteris testatum reliquit. Hæc autem eò dixe-
rim, ut rei ab exercitu tam bene gestæ, ac vi-
ctoriae partæ, sua laus Duci tribuatur, quem
non æquaibus modò, verum etiam posteris
præstutus Aloysius.

Haud raro duo Ecclesie Romanæ Purpura-
ri Roboreus, & Scipio Gonzaga propinquita-

Votū nec
dum coh.
ceptū soli
uere ægre
ditur, con-
ceptū mor-
te obita
persoluit

Supra 90 e
Patrib: Soci
pestè cor-
repetis mi-
nistrandees
obeit, an
1679 &
1680,

Duo viri
 purati se-
 pe ad eum
 veniunt fa-
 lutaribus
 eius moni-
 sis illeat.
 te cum eo coniuncti ad illum agrotatem ini-
 sendum per haec tempora accedere : quos ille
 salutaribus de futurâ , ac beatâ vitâ sermoni-
 bus detinere solitus erat : & quidem tantâ illo-
 rum iucunditate , ut indicanti Rectori , non
 esse cur ipsi tam frequenter accederent , tan-
 tumque incommodi subirent , quos se de Aloy-
 si valitudine , prout res moneret , edoceretur
 polliceretur ; negarint sibi licere tam sanctæ
 consuetudinis fructum negligere . Atque hoc
 maxime nomine in Aloysium affectus erat , om-
 nique illum studio complectebatur Scipio Gon-
 zaga , qui cum podagræ doloribus ad eum , quod
 minus venire posset , prohiberetur , seruorum
 manib[us] ad eius lectum deferri curabat : ac tan-
 dum cum eo de divinis rebus , tamque iuncte
 colloquebatur , ut inde divelli vix posse crede-
 res . Huic aliquando Principi ab eius propè
 ore pendentis , ac dictis intento , cum de instan-
 te sibi morte sermonem instituisset , praeclaræ
 sectum agi significavit , quod cum id esset æta-
 tis , ex infinitis huius vitæ periculis , æcumnilque
 eriperetur , ac penè ante pugnam evocaretus
 ad coronam : hanc verò ipsi potissimum , secun-
 dum Deum se acceptam referre , ut cuius ope-
 arctis , quibus domi tanquam in custodia habe-
 batur , vinculis exutus , ad eam sibi comparat-
 dam

dām evolare potuisset : His cōmmotus Princēs , obortis lacrymis , se potius eius studijs , officijsque in perpetuum obstrictum fatebatur , ut quem licet natū minorem potioris vitæ Parentem ; morumque Magistrum agnosceret : Mox subiiciens quanto sibi eius dicta ; factaque semper emolumento fuerint , pālām testatus est , nunquam se in eius congresum , colloquiumque venisse , quin insuetā quādam animi tranquillitate compositus discesserit : proindē ægerrimē eius iacturam , si quando futura esset , lateturus . Postremō illud in digressu sat graviter adiecit , certum sibi esse , in universā familiā Gonzagā a primā eius origine , æquati præditum felicitate extitisse neminem : scilicet iure , ac meritō quemadmodum in futurā vitā , ita etiam in præsenti parem Sanctitatis , ac felicitatis modū decernens : cum enim utrobique Deus mentes , quas insidet , & sanctas , & felices per se ipse præstet ; tamen nequit beata vita sanctæ impar esse , quām Deus sibi impar esse non potest .

Ægrotabat per hæc eadem tempora Ludo-
vicus Corbinellus de Collegio Rōmāno , quod Corbinel-
opulentissimo auxerat patrimonio , optimè me- lus Aliam
ritus , vir ætate iuxta , ac pietate gravis , cui
erga Aloysium magna erat animi propensio ;
& par huic , ac mutua erga illum voluntas :

proinde utriusque hoc tempore mos erat, qui salutem suis verbis nuntiareret, habitumque requirerent, singulis ferè diebus ad alterum allegare.

Rogat ut ad se egrotantem Al- Rogat ut ad se egrotantem Al-

deseratur. ante obitum die ægrorum Ministrum obtestari, ut Aloysium iam virum defectione ingredi inualidum ad se gestare velit: eam siquidem

opinionem apud se Aloysij integritatem obtinere, ut in eius præsentia non modicum vel morbo levamen, vel morti solatum fore statueret. Morem gesit Minister, ac minime repugnantem Adolescentem vestibus indutum ad Senis conspectum suis ipse manibus gestavit;

**Mus prie-
ter Senex
mirifice le-
tatur.** Incredibile dictu est, quantam homini voluptatem hic aspectus attulerit; quantaque mentis veneratione, ac vultus hilaritate illum excepit. Postquam vero diu colloqui mutua fese adhortatione ad fortiter aduersa ferenda, Divinæque voluntati obsequendum incitarunt;

Agè; inquit Senex, mihi carissime Frater, iam cernis, me haud longè ab interitu abesse, eoque abs te ita brevi seunctum irsi, ut spes nulla te in vita revisendi reliqua sit. In hoc igitur vitæ exitu, unum te a me exorari maximè velim, ut scilicet, antequam hinc abeas, salutiferæ Crucis signo me communicum relinquas. Hoc au-

**Signo cru-
cis se com-
muniti po-
stulat.** dito

ditio erubuit Alysius, idque minimè decere affirmans omnino recusavit, eò quod id muneris ad Christi ministros Sacerdotio initiatos, quibus ipse suæ Crucis thesauros erogandos cōmisserit, pertineret. At vir prudens, qui probè nosceret, cælestis ærarij claves non tam libenter ministris, quam amicis credi, orare instituit, ne sibi ultima iam iam passuro id solatij abduceret; simuque Valedicinarij Curatorem monet, ne inde illum revocet, quandiu precibus repugnantem videat.. Audit Curator, atque Alysius, ut Señi morem gerat, pro potestate imperat: isque repugnare non ausus, rationem iniicit, quā & alteri postulata concederet, & si bī nūbil inde arrogaret. Dexterā igitur se ipse in Crucis modum designans, sublatā voce, Deus, inquit, O. M. utriq[ue] nostrum propitius adsit; inde Senem aquā iustrali perfundens; Benè sit tibi, inquit, Pater mi amantissime, atque ita Deus immortalis faxit, ut gratiā apud eum plurimum valeas, animumque tuum cælestibus ijs donis exaggeret, quæ tuis, meisque votis, respondeant. Tu quoque Superos, ut mihi facilis habere liceat precibus vicissim enitere. Quæcum dixisset, facta a Sene iam voti compote, abenndi potestate, in suum Conclave a gerulo Fratre restitutus est.

Custodis
Iussu Cruci
ee Senem
obsequiat.

328 LIBER TERTIVS

Idem una
cū Al: tu-
mula tunc
pit.

Hilud etiam summae enga Aloysiūm veneratiōnēs documentum idem Corbinellus dedit; quod cum Batres omnes Sacerdotio præditos alios, ac reliquos, loco huius nostras confus-
tationis sic; ille vero cum Aloysio sepulcro eius horrorem sacri corporis consubstancialis depul-
sus, regi voluit: itaque Rectoris permisit factū
est, illatā eius post mortem corpore, quem
in tumultu postea erat Aloysius inferendos.
Excessus Corbinellus aliquot ante illum diebus
Itaque d: Adolescentem divinūs vacipacum
centi seruit authores: quia etiam edēas noī
drei, quā Senex e vitā migravit, Aloysiūm longe
ab eius cubiculo posicū. Dei admonitiū de
dicissem, peripicuum est: cum enim Rater in
extremovitiae discriminis summis doloribus con-
flictaretur, semel, atque iterum in eius con-
specie per visum stetit, illanque, uti sibi in
mortis angustias adducto. Numen precibus fle-
steret, ab eoque vires tantis laboribus parer
impertraret, etiam atque etiam rogavit. Quod
cum Aloysius ægri insomnia deputasset, & que-
atis studio discutere conaretur; ecce iterum con-
sopito eadē Senis vehementer antij; operi
que implorantis species obiicitur. Tunc enim
verò tantus ei pavor incusus, ut quicquam om-
pem dépuerit, mensque teto noctis refiduo
aliud

CAPUT III

32

atque nihil nisi visa reputare, potuerit. Quia
 cum ægorum Custodi illum diluculo inaferen-
 ti indicasset, veritus Custos, ne morbus turba-
 tione aliquâ ingravesceret, dissimilata Senis
 morte eum optimè habere dixit, monitionis
 nullam esse debere nocturnis ludibrijs fidem;
 fatigatum caput quieti reddere iubet. Ille tunc
 nibil ad hæc: sed oblatâ deinde occatione haud
 obscurè declaravit, non mortem sibi solum
 compertam, verum & quæ illam subsequantur
 essent, probè intellexisse. Nam Roberto Bel-
 larmino sciscitanti, ecquid de optimi Viri in
 alterâ vitâ forte sentiret, ac præsertim num
 lustrali apud inferos igne expurgari crederet;
 cœstigio respondit, cursim duntaxat per ea
 supplicia ad Cælum traductum. Quod respon-
 sum usque adeo certum, ac subitum argumento
 fuit, id illi divipitus patefactum: nam præ
 terquamquod mendacium ad sui structuram ac
 liquod temporis spatium desiderat: is qui erat
 in pronunciando de rebus apertissimis supra-
 modum circumspectus, rem tam abditam, nisi
 superno lumine collustratam, tam fabiofirmi-
 ter asseverare nequaquam potuisse.

Hoc tempore mœnibus eundis, qui sibi
 productorem vitam precibus imperaret, unu-
 nespoasum dabant, genuabatque in quævis casis

Cognoscit
præterea se
nem, eury-
sum per ag-
nē ad Cæ-
lum tradu-
ctum.

dis-

*dissolui melius est dissolui : idque ranta anima laxe-
tum, prusque hilaritate significabat, quantam
qui vitam tunc primum ingredi, non egredi
meditaretur.*

CAPUT VI.

*Comparat se ad mortem, quam certa die
futuram divinitus intelligit.*

Ametsi arte benè, ac piè mor-
tem obeundi accuratè admo-
dum ab alijs traditam, alij ne-
quaquam probant, ut quam a-
rectâ vivendi normâ minimè
discrepare velint : idque de-
muta putent sancte obijssse, quod sancte vixisse,
improbare tamen ipse non ausim, ut qui pri-
etarii re-
quemadmodum ceterarum rerum fastigia, ita
sua orna-
menta de-
cere : eoque non alienum, de vita fasti-
gio, x anti coronide fabricandâ peculiaria pra-
cepta sancire. Ea hic nobis erunt Aloysij exē-
pla, qui vitam sanctissime actam præclarissimus
quibusdam eius claudendæ documentis insigni-
vit. Nec ab se esse censeo, loco præceptorum
exem-

exempla dare , quæ & eorum vim oculis exhibeant ; & , quod præcepta nequeunt , factò ipso facilitatem ostendant .

Dum igitur gravibus ijs incommodis , ac difficultatibus Aloysius premeretur , quas diuturna mala importare , ut diligentissime a Custodibus caveantur , solent ; nullum unquam perturbati animi motum ; aut fracti , delectique signum edidit . Nihil rerum omnium , que ad cibam , aut quæ ad medicamenta pertinere rent , fastidio erat : sed quoisque eo morbo flagravit , quidquid aduersi occurseret , laetissimo animo tanquam felicem æternæ gloriae segregarem , ac materiam perpetuò suscepit . Quin nec aduersum aliquid putavit , quod iniuriam ad beatam vitam cursum secundaret , impelleretque . Quamobrem id unum in cibis , ac medicamentis fastidire nonnunquam visus est , quod mortiferam hanc Vitam producerent : quemadmodum viri nostrâ Societate gravissimus Decius cognomento Striverius testatum reliquit : Cupiditates , quæ nobis ægris laxari solent ; atque insolenter effterri , ut quibus cohibendis vires , curaque deficiant ; levius ipse brachio , ac diligentia continuuit , utpote longè iam prideth inedia enectas ; ac debilitatas : quare nunquam carum aliquâ sollicitante ad

Nihil illi
in cibis , &
medicame-
tis fastidio
erat .

Præter hoc
quod Vitam
produceret .

Me-

Nanquā a Medicorum imperio discessit , licet eos , adēmē
Medicorū imperio cu pīdūtatis I-
cessit.

Nullis tōto mōbi rē-
pore nō si rerum salu-
tarū Ser-
monibus aures adhi-
buit .

Silet, dum aliena mi-
scetur & gantibus causam dabat ; quod licet sermones
quidam inter bonos , pravosque medij , si usur-
pentur in loco , probabiles sint , ac Deo mi-
nimè ingrati , ut qui ea versent , quæ Deus
ipse nostræ disputationi versanda trādidit : ta-
men cum ad Mundi hujus extremas velyti oras
deventum , unde proximus ad Superos transi-
tus inslet , humana omnia obliviſci deceat : ea-
que adhuc libenter tractate , hærentis amni-
cile , ac migrare recusantis . Videri præterea ,
cui

cui pauca momenta supererant, ita parcendum, ut ex ijs nullum nisi rebus pretiosissimis, cu-
iusmodi sunt bona æterna, comparandis insu-
matur.

Vestimenta sibi interdum afferri curabat, quibus induitus lecto sese demittens, atque ob uio cuique fulcimento, magisque animo suo incumbens, pederentim ad Christi simulacrum mensæ superpositum, gradiebatur: idque mai-
nibus complexus, sinu fovere, ac per amantes deosculari minime cessabat. Quod pietatis of-
ficium Divæ queque Catharinæ Senensi, alijs-
que Sanctis Viris, quorum icones circum ha-
bebat pensiles, præstabat. Dicenti vero cui-
dam ex ministris, non esse cur stratum tanto
incommodo, ac periculo deserereret; sibi cor-
di fore, quas vellet icones, ad eum deferre:
atqui, inquit, non aliter Tempia salutatum
ire licet: imagines istæ mihi tempia referunt,
earumque veneratio Christianæ militiæ statio-
nes reddit. Quare dum ponere vestigia, ta-
meti parum certa, valuit, nunquam sc̄e ab
cuiusmodi instituto abduci passus est. Quin
etiam cum interdiu foribus clausis liber in con-
clavi ab arbitris esset, clani sese lecto subdu-
cens, humi stratum inter & parietem ad oran-
dum procumbebat: ibi tandem moratus, dum

Pia eius in
Christi sa-
borumque
icones of-
ficia.

multo
tempore
et labore
construxit

Clam in-
ter le&a
& parietem
ad orandum
procubuit.

ab

334 LIBER VERITATIS

ab extrema aliquo adueniente crepuscule for-
res, qualibet circa eas stirpium haud pro lectu-
lum solis sic repetebat quod ubi sapientia ani-
matus est. Valerianus Cyprianus a
haud aliam, quam pietatis causam ciborum
ad surgendum impellere, occupare statim in
conca, quo eius dissimilatio, fugamque
praeceperet, succeditque ex ferentia, nam
tacitus aliquando, ac suspenso vestigio, ad for-
res accedens, ijs ex improviso regalis, genit-
ibus nixum, atque onus et deprehendit, in-
crepitamque proculps modo, ne quid tale ut
transcedaret, prohibuit. Ille, ut se manifeste-
stum haberi sensit, rubore suffusus, huiusmo-
dius in futuram destinat, ut obsequio corpore
statim vehementi per hos maxime dies, Cas-
tells Sacrae caritate, & cupiditate, confracta
mortis quidam subiit, ac debitatio, nonnullis
forte vitae superioris sibi apud inferos purg-
andum supereret, anequans. Castella ascen-
deret, quanquam nihil adeo illius detineri ignis
busq; quam ipsum detinere formidabat, causis
se. Al carcere, quam ab igne acris descendit.
Hoc reputant interuidit Bellarum, via
eum incetera et utilior, raro in rebus Theologis,
ut qui maximè perfectus, cumque
intimas Amysius percurvari, occupat, aon
ali-

Piaculares
apud fe-
res ignes
nonnulli
timet.

est modi
nobis
admodum
- noster as-

aliquos crederet recta ad Cælum peruenire, quos purgantibus flaminis minime expari, atque pœnis defungi oporteret? Ego verò non paucos, inquit Belarminus, teque unum ex illis futurum augor. Cum enim divina illa Clementia tam multa apud te beneficiis collos eaverit, hoc tibi etiam benignè facturam praesto, ut ad Superos migrantem nullam vis rectq; itinere prohibeat, aut cunctationem iniciat. Hoe accepero responsū tam ingenti gaudio, eu mulatus est, ut paulo post, digreto Beharam noī, mecum a sensibus a vocatæ Cælestis Patriæ spesies unā cum imitensā Beatorum Cœliorum gloriā, ac felicitate obiciat divinitus fieri, eaque cogitatio totam ferè noctem ita a somniorum eius defixa, ut nunquam ad sensuum officia redire permiserit. Quancæ verò ad eum inde delicias, ac voluptates astriuxerat, nō mo i verbis consequi valeat: cum nec ipse Aloisius expertus explicare secus valuerit, quām dicens do. Integrā tam noctem sibi in momentum coactis est visam. Tunc autem creditum, prodidumque, diem suū funeri destinatum, Deo monstrante, liquido dicidit: tam scilicet op̄ portune, ut mors exhibitas felicitatis spe condita summis etias noctis felicitijs cumulus accedit. Exinde vero palam complumbas apertuit,

Bellar: interrogat,
 An quis re
 Et Cælum
 subeat, au-
 ditq: se
 unū futu-
 rum.

A sensibus
 alienatus
 tota nocte
 cœlestis pa-
 triæ cœli
 et cœlium

integrum
 nocte
 sensus

Diem suū
 morti de-
 finitū cer-
 to discit.

336 LIBER TERTIVS

ruit , se octavo die ab eo qui Christi Corporis sacer esset , ab hac vita ad aeternam migratum : licet quâ id ratione innotuisset , tacite haberet . Verum cum Vincentius Brunus Valitudinario Praefectus , qui & Medicinæ artem callebat , tentata venâ pronunciafset , haud multò post e vita abitum ; ille hanc denunciatione tanquam publicâ notitiâ usus , cuidam

*Ad mortis
denunciatio-
nem cum
amicis hy-
mnum Te
Deum ca-
nit.*

ex amicis ad se ingresso ; Num quid novi , inquit , maximèque iucundi ad aures meas acciderit , nosti ? intra octavum diem vitae mihi excelsus indictus : quare de tam singulari beneficio gratias , queso te , benignissimo Numini recitato hymno , *Te Deum* , una pariter referamus . Quo rite , summâque pietate alternis cantato , alius quidam eius condiscipulus ad eum inuisendum tubadè accessit : cui mirè hilarius , Pater mi amantissime , inquit , lætantes imus , lætantes imus : idque ore tam sereno , tantâque animi gescientis significatione expresit , ut astantes ad suspiria lacrymaque compulerit .

*Qui lætus
eadem de-
nunciatio-
ne.*

Sub hæc diversis amicis , inter quos Io: Baptista Piticator Vir integerrimus , cuius alias meminimus , litteras alienâ manu conscriptas dedit . Eos relinquendas mox vitae certus amarissimus verbis valere iubet , oratque , ut se brevi

ad

ad Superiorum profectorum fusis precibus comitentur: Litteris suum nomen inscribere haud valens, Crucem, quam semper tulerat, non quādū sui characterent, trepidā, atque alterius opere suffulata manus inscripsit. Postremis hisce octo vitæ diebus eō toto pœnitere intubuit, ut, præcipuis quibusdam Divini cultus officijs dignus, quem rerum Dominus ad cœlestis Regni consortium evehoret, inueniretur. Ac primò quidem cum Sacerdoti intimo suo familiariter certum sui obitus diem significasset; ab eo enī rogavit, ut singulis diebus terciā ante solem occiduum horā septem psalmos Davidicos unā secum recitaturus accederet. Quo tempore oculis foribus Christi & Crucis pendentis imagine supra lectum statutā, Socius iuxā præcumbens sacros hymnos lente, atque inter uallis distinctos ipsius irogatu pronunciabat: eoque interim spatio Aloysius oculis in Christi imaginē defixa, ac mente ad exemplar porr̄datā, quacunque alter, voce proferret, ipse intentissimo animo, prosequitur ubi autem præclamabitur ad pectora locū occurseret, habebat nonnullū Pater, ut Aloysij voluntati, studioque gratificaretur. Eius verò pettus, ac vultus ita supernat caritatis flammā succendebat, ut inspectantem al-

Septē psalmos de penitētia quotidie sibi recitari curat.

terum ad uberrimas lacrymas cogeret , quæ etiam (parcius tamen , ac placidiore lapsu , ut solet liquida stillare mentis voluptas) ex eius oculis defluebat . Reliquis horis diurnis aliquid ex Blofij Psychagogiâ , aut ex D. Augustini soliloquijs , ut vocant , sive etiam ex Bernardi super Cantica commentationibus recitanti operam dabat . Crebro etiam suavissimum illud eiusdem Bernardi Canticum , cuius initium ; *Ad perennis vita fontem &c.* psalmosque nonnullos supernæ Patriæ desideria suggestentes , uti sunt : *Laratus sum in his qua dicta sunt mihi , in domum Domini ibimus . Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum , ita desiderat anima mea ad te Deus :* atque id generis alios lectitari sibi deposcebat .

Simul autem ab eo dictum increbuit , se diei octavo superstitem non futurum ; quisque certatum tempus aucupari , quo sine arbitris aliqui , eique liberè aperire posset , quidquid Superis commendatum vellet . Is vero omnium negotia cum Deo , ac Cætitibus transfigenda suscipere , siamque apud Superos operam eam cunctis alacritate polliceri , ut eò se brevi affuturum minimè dubius videretur . Denique tantâ de suâ morte tranquillitate , ac securitate loquebatur , ut si de Tusculano , aliisque sibi noto ,

Omnium
negotia cū
Superos trā
figenda se-
curus su-
scipit .

to , tritoque itinere verba faceret . Morcem , Vnde in
morte se-
curitas? si quidem ita assiduæ meditationis usu , ac fami
liaritate mitigaverat ; ut bellvæ cicuris instar
non horrori , sed virili cuidam , ac generosæ
voluptati esset . Gaudebant per hoc idem tem-
pus , certabantque gravissimi Patres illi , ubi-
cunque res polceret , ministrare : quos ille om-
nes tam blandè affari , tam secure , suaviter-
que de rebus cœlestibus alloqui , ut Hierony-
mus Platus , qui crebrius ad eum ventitabat ,
præclarus ille quidem omnis integritatis ita æ-
stimator uti Doctoꝝ , ab eo aliquando admira-
tionis plenus egreditus , diserte pronunciauerit ,
eā sibi Aloysium sanctimoniam prædictum vi-teri , Dignus cō
seruit cui
viventi A-
postoli de-
ceruatur .
ut dignum censeret , cui adhuc viventi Chri-
stiana Apotheosis decerneretur . Tertio ante-
obitum die æneum Christi Crucis suffixi signum
ex Ecclesiæ thesauris Pontificiâ Indulgentiâ ple-
nissimè locupletatum finu , complexuque per-
petuò fovit : ac per eosdem dies nunquam non
superna , ac Divina secum animo volucabat ,
quorum memoriâ , si quando vi morbi langue-
sceret , brevioribus precibus per interualla pro-
latis revocare studebat . Sæpius ex Ritualium
librorum formâ Christianam Religionem Sæpè illud
usurpat
Cupio dis-
solui ,
profitebatur : sæpius illud Apostoli usurpabat : bis ,
Cupio dissolvi , & esse cum Christo : quibus ver-

bis, votisque, veluti impetu cum procursu capto,
arduum ad Superos iter aggrediebatur.

Alijs atq;
alij affir-
mat se ea
nocte mo-
riturum.

Vbi dies a Christi Corporis festo octavus il-
luxit, ægrorum custodis adiutor benè manè ad
Aloysium properavit, cui nihil deterius, quin
& exploratis omnibus, meliusculè factum com-
perto; en, inquit, Aloysi adhuc nobiscum agis,
neque uti mente augurabas, vitâ excessisti: eo
verò asleverante, illum sibi diem fore supremū,
egressus custodi significat, Aloysium in senten-
tiâ perstare, se hodie certò deceperunt, tametsi
aliquanto melius illi esse arguita non levia
demonstrent. Inde Sacerdoti ad eum ingresso,
idemque iterant, diem suæ morti ab se dictū
adesse, nec eam vel eminū ostendi; nondum,
inquit, dies hodiernus effluxit. Planius id etiā
alteri cuidam explicuit, qui cum eum offendis-
set ex dextero femore macie, ac diuturnâ in-
id latus accubatione ulcerato vehementer labo-
rantem, eiusque vice commotus dixisset, gra-
vem sibi quidem eius interitum fore, verum
quando diutius vivere aliud nihil esset, quam
diutius mori; longè præstare, ut tantis aliquan-
do incommodis, ac doloribus eximeretur: ille
seriò, atque explicate dixit; hâc nocte mor-
iar. Altero occurrente minimè videri cò re-
daectum, ut tam propè mors instet; iterū, ac ter-
tiò

tio eadēm verba protulit : hāc nocte moriar,
hāc nocte moriar.

C A P V T VII.

Aloysij Obitus.

Vm tempus omne eius diei antemeridianum alijs , atque alijs pietatis officijs exegisset; cumq; iterum , ac saepius sacro Eucharistici Panis Viatico a primâ luce instrui postulasset; meridie appetente idem cupidiūs flagitare , magnisque precibus vrgere cœpit , minimè tamen Medicis , ac ministris audientibus : res enim , cum nulla apparerent propinquæ mortis indica , cunctationem recipere videbatur . Interea Gregorius XIV Pont. Max. de gravi Aloysij valetudine , extremoque discrimine fortè eductus , ut suam erga eum voluntatem probaret , impertitâ illi Christi nomine omnium criminum impunitate , ultrò misit , qui eum hāc de re faceret certiorem . Quod cum ei a Collegij Ministro esset renunciatum , æquè voluptati fuit , tam singulari beneficio cumulari , ac pudori Pontificis Maximi recordationem , vulga-

Pont: M³
mittit, qui
suam erga
eum indu^s
gentiā re-
nunciet.

Pudet, Pō-
tificē sui
recordatū. ribus , atque humilibus inaccessam , subiisse : manibus tamen , ne tam decorum humanæ gloriæ pudorem , ac verecundiam ostentaret , vul- tum comprimere festinavit .

Sesquihorā ferè ante solis occasum , cum ex
Ædibus D. Andreæ Quirinalibus Io: Baptista
Lambertinus eius olim in tyrocinio socius a-
desset , rogatus ab Aloysio est , ut pro suâ pru-
dentiatâ , atque auctoritate conuentum Collegij
Rectorem ad id electere niteretur , ut sibi Sa-
crum Viaticum properari mandaret ; ne sum-
mo præsidio in suâmo discrimine fraudaremur .
Quod cum ille peregriset , ad Aloysium rever-
sus , eius rogatu obtecationem , quam Litaniâ
Christi Corporis dicunt , præivit , ipso Aloysio
quantâ poterat concensione , ac pietatis sensu
subsequente . Eâ absolutâ Adolescens ore ad
Sacro Via-
tico refici-
tur ,
hilaritatem , blandumque ritum composito ,
grates illi persoluit . In te Collegij Rector magnâ , uti afolet , Patrum , ac Ministrorum sti-
patus cateruâ Eucharisticum Panem in eius cō-
clave detulit . Ad cuius conspectum tanto exar-
fit amore , eaque dedit gestientis animi signa ,
ut non velatum Numen adorare , verùm suâ
luce conspicuum , ac discusâ omnis mysterij
Astantes &
nubes colla-
crysma tauri . Astantes haud falleret , mirè commoti ijs ver-
bis

bis a Rectore auditis : *Accipe Frater Viaticum;*
omnes vim lacrymarum profundere .

Sumpto summâ cum pietate, ac veneratione
Pane Eucharistico , libuit , quotquot aderant ,
universos veteri nostrorum more peregrè pro-
ficiſcentium , amplexari : quo in officio cum
ultimū valere singulos peramanter iuſſifet ,
iterum dare lacrymas coegit . Plerique cum
diutiùs complexu retinebant , magnoque studio ,
obteſtabantur , uti ſua omnia , quæ ad animi
ſalutem pertinerent , Deo ſedulò commenda-
ret . Familiari cuidam , reliquis diligentiùs
eius apud Superos officia requirenti , pollicitus
eſt , ſimul eō perueniſſet , omni curā , atque
animi ſollicitudine ſe illum Deo commendatu-
rum , tantoque ſibi cariorem fore , quanto ſu-
pernæ caritatis ignis purior ſupra terrenum , &
flagrantior eſſet . Quæ omnia cum mirâ ala-
critate , & conſtantia egiflet , locutusue eſſet ,
haud parum prænuntiatæ mortis authoritati ,
ac fidei detraxit : nemine ſibi facile perſuaden-
te , linguam , mentemque uſque adeo mortem
e proximo ſpectanti conſtare poſſe .

Eā horâ Romanæ Provinciæ Præpoſitus cu-
biculum ingressus , ut valeret , quidue rerum
ageret , Aloysium interrogat : cui ille ; ire per-
gimus Pater : quonam ? inquit Præp̄s : in Cæ-
lum ,

344 LIBER TERTIVS

lum , statim , ac minimè dubius subiicit Ado-
lescens : cui Pater ; ita ne verò in Cælum ? ni
meā , inquit , me crima prohibeant , eò me
venturum ex infinitâ Numinis benignitate , cer-
ta fiducia est . Tum Præses ad astantes conuer-
sus demissâ paululùm voce ; audistis , inquit ,
quàm securè optimus Adolescens de cælesti pro-
fectione agat : certè non secus atque inter nos
de Tusculanâ , vel Tyburtinâ ageretur : quæ ve-
stra quæso sententia est ? quid rogo mihi estis
authores ? num cæletis communi ceterorum
humandum sepulcro ? an verò a reliquis fecer-
nendum ? cui uno ore responsum , eximiam in-
tegritatem dignam planè videri , quæ exima-
tur a turbâ , & præcipuis discriminetur hono-
ribus .

Omnis sē-
tentia pe-
culiari se-
pulcro hu-
mandū cē-
setur .

Sub diei exitum aderat illi Virgilius Cæpa-
rius eius amantissimus , qui Aloysij caput subie-
ctâ manu Christo è Cruce pensili contemplan-
do erectum sustentabat : cumque Adolescens
immotâ oculorum acie Numinis ultima patiē-
tis formam imitaturus intueretur ; sublatâ re-
pente dexterâ lineum sibi e capite pileolum de-
trahit : quem moribundi motum Cæparius in-
terpretatus , suum in locum tacitus restituit .
At ille haud multò post caput iterum retegit :
eique denuò Cæparius occurrens , cave , in-
quit ,

Pileolum
Christū i-
mitaturus
sibi detra-
hit .

quit ; mi Aloysi, decedentis diei auræ inclemētiori caput haud impunè nudaveris . Cui ille oculis ad eum primū, mox ad Numinis simulacrum versis , Christus , inquit, apero capite occubuit . Quibus verbis mirè astantes commovit , fuitque omnibus documento, qui Christi vestigia in vitæ actione sequutus sit , diligenter illi propè exitum obseruanda , quando & labi ex imbecillitate facilius , & lapsus irrevocabilis .

Cum in commune eo audiente primis diei tenebris consuleretur , cuinam eorum , qui aderant , noctu ad eius ministerium lucubrandum foret ; is Sacerdotem designavit , quem semel iterumque monuit , ut ipse , ni grave esset , excubaret : & quia alteri cuidam eius excessum coram cernere cupienti , se in tempore monitum spoponderat ; Tu quoque , inquit , quæ si fidem exoluturus , ne quæsto discesseris . In de sub primam noctis horam animaduertens Collegij Rector Aloysium tam liberè , ac dixerè , nullaque trepidatione instantem mortem significante , quæ res , & voluntas ferret , eloqui ; eâ nocte moriturum nequaquam credidic : quin & aliquot præterea dies fore superstitem suspicatus , nostris omnibus , qui spectandi studio frequentes conuenerant , edixit , ut cubitum

Rector b.
nes cubitū
ire iubet
haud cre-
dens ea no-
te mori-
turum.

346 LIBER TERTIVS

tum discederent , certi tam brevi non excessu-
Fabrinus, rum . Vni duntaxat Collegij Ministro Nico-
& Guelfuc- lao Fabrino negotium dedit , ut illi , si quid
cijus relin- accideret , prestò eslet : cui etiam placuit fo-
quuntur. cium permettere Antonium Franciscum cogno-
mento Guelfuccium illi valdè familiarem . Aliū
præcerea , ut multorum precibus fatigaretur ,
manere concessit neminem . Incredibile dictu-
Ceteris sū-
mo cū mœ-
rore dis-
cedunt ,
Bell: ante-
quā disce-
dat eius fa-
lutē Deo
comendat. tum discederent , certi tam brevi non excessu-
rum . Vni duntaxat Collegij Ministro Nico-
lao Fabrino negotium dedit , ut illi , si quid
accideret , prestò eslet : cui etiam placuit fo-
cium permettere Antonium Franciscum cogno-
mento Guelfuccium illi valdè familiarem . Aliū
præcerea , ut multorum precibus fatigaretur ,
manere concessit neminem . Incredibile dictu-
mo cū mœ-
rore dis-
cedunt ,
Bellarminus permanxit , qui eius rogatu positis
genibus unā cum Fabrino , & Guelfuccio ani-
mi salutem Præpotenti rerum Domino com-
mendavit : quo peracto ipse quoque recessit , Re-
ctoris imperio obsequuturus .

Postquam excellerere omnes , duobus , queis
data

data *venia*, manentibus; Aloysius mente, ut cum maximè, in Cælum intentâ, pias quasdam e sacris litteris mutuatus voces, identidem vi brabat ad Superos, illas præsertim a Christo moriente usurpatas: *In manus tuas Domine commendo spiritum meum.* Idem perpetuò constitit vultus nullo metu, aut mœrore contristus, eumque ad mortem usque constantis animi indicem retinuit. Crebrò Patres, qui reliqui fuerant, illum per id tempus aquâ lustrali aspergere, pios sensus subiucere, Christi signum osculandum exhibere, atque alia id generis officia, quæ illi fore pergrata noverant, præstare. Is verò cuncta libens auscultare, arripere, exequi: & ut grati animi argumentum daret, eorum apud Superos memoriam, cum ramque nunquam se abiecturum, usque dum viverent, polliceri. Interea Mortem adesse, initiumque cum eâ certamen, largus oris sudor, livorque haud obscure indicarunt: quo tempore cum se gravitatem affici, inque aliam partem trepido ore, atque intermortuis vocibus verti cupere significasset (tertium enim iam diem unum, atque idem latus membra reliqua exceperat) veriti Patres, nè motu quo liber labantem vitam impellerent, ratiique id naturæ, non mentis, votum, obsecun-

*Partus pre-
ces iacula-
tur ad Supe-
ros
Luc:23.46*

*Sudor li-
vorg. mor-
tem adesse
indicant,*

*Vetti cupit
sed vis.
Christi mo-
riens ima-
gine acqui-
cicit.*

recu-

recusarunt : tum obiectâ Christi inter spinas, clausque expirantis imagine , animos ita illi revocarunt , ut coniectis in amantissimi Domini supplicium luminibus , sat vultu , nutuque declaraverit , longè plura illius causâ perferre paratum : idque tranquillo postea silentio extrema perpetius egregiè confirmavit .

Denique ut palam fuit , eum membris propè omnibus captum , nec sermonis , motusque facultatem superesse , sacrum cereum Christianæ Religionis symbolum in manum tradunt , quem ille suæ in Deum caritatis , ac fidei profitendæ studio arctè complexus , haud ita multò post motis labijs sua vissimum Iesu nomen conari visus est , eoque nisu inter alteram , ac tertiam ab initâ nocte horam , animam expectantibus , secumque in sublime ferre gestientibus Angelis efflavit . Habitus oris vitæ periculis , quam vitâ defuncto , ac securitatem sibi gratulanti similior mansit . Obiit anno a Virginis Partu MDXCI 12 Kal. Quintil. cum annum ætatis ageret tertium supra vicesimum , quibus tres præterea menses , diesque undecim accesserant . Ætas non magna , si lapsi duntaxat dies computentur ; par tamen æternitati , si etiam venturi , quos lapsa ætas promeruit , & quasi conceptos , gestatoque peperit , in-

com-

sandæ occumbit.

C A P V T VII. 349

computationem venerint. Neque enim mortalem tantummodo vitam duxit credendus est , qui præsentem hanc vitam futurâ , atque immortalis fœtam traduxit .

C A P V T VIII.

De honoribus Aloysio post mortem habitis .

Ntequam ad iusta S. Adole-
scenti persoluta enarranda ag-
grediamur , libet quām sanè iu-
sta , seu debita fuerint , præ-
clarissimo Mariae Magdalena
de Pazzijs testimonio eius in-
tegritati dato declarare . Alia testimonia , quæ
e publicis tabulis proferre possem , libens omit-
to ; ne hoc per se satis firmum quæsita fulci-
menta infirmitatis insimulent . Erat sanctissi-
ma fœmina universæ Societatis Iesu , ac præ-
fertim Aloysij Gonzagæ , cuius eximiam San-
ctitatem dudum acceperat , studiosa in primis .
Hæc cum prid . Non . Aprilis Anno humanæ
salutis MDC esset inter orandum in superna-
rum rerum contemplatione penitus defixa re-
pentè Cælum coram se discedere conspicata ,
hiatu in medio Aloysium vidit , qui inter Bea-
torum

D: Marix
Magd. de
Pazzijs stu-
diū in Soc:

350 LIBER TERTIVS

torum agmina præcipuo quodam fulgore præceteris coruscabat. Ea species animum mirificè abripuit, sic ut reliquo corpore propemodum deltituto, omnem in oculos ad spectaculum, atque in linguam ad prædicationem evocaverit. Ita enim intentiunis sursum oculis admirationis iuxta, ac lætitiae plena eloqui cœpit.

Eiusdem præclarum de Al: in monium. O quam ingens est Aloysio Ignati filio felicitas! Nunquam id mihi persuasum foret, nisi extasi testi Deo monstrante nunc discerem. Haud putasse, tantam quodammodo apud Superos gloriam haberi, quanta Aloysium exornatum cerno. Profectò insigni est Sanctitate aloysius. Quos in Templo veneramus Santos tam magna felicitate poritos haud arbitror. Quam vellem universum Orbem peragrare, quo eximiam Aloysij integritatem, eiusque in Cælo primum unà cum Divina munificencia, atque in eum benignitate depradicarem. Scilicet eò non tam res geste sanctum Adolescentem, quam mens, consiliumque provexit: inde enim rebus a nobis gestis longè maximum accedit preium. Semper illi, dum nobiscum egit, aures divino Verbo patuere, & quidquid exequi non valuit, velle non desit. Christi haud dubiè martyrum supplicia, rametsi occulè, pertulit, propterea quod & acerbissimis sese cruciatibus confecit, & Divina caritatis igne perpetuò flagravit. Vnde

¶ ec-

& occulti Martyris nomine haud immerito nuncundum censuerim.

Huiusmodi laudes cum per interualla memorata virgo , oculis linguae suggesterentibus , eloqueretur , erat qui fideliter exceptas litteris mandaret : quas etiam eō recitare libuit , ut palam esset , si quid a nobis in hoc opere a veritate aberratum , potius nam tarditate ingenij non assequutos , quam studio hominem extollendi supergressos . Ad eum enim dignitatis gradum , factā cum sanctissimis viris , ac praeclarissimis Christi martyribus comparatione , Aloysium virgo divinū edocta exculit , ut ultrā , quō proferretur , quodiammodo non reliquerit . Illud autem obteruandum , hanc de Aloysij gloria hausta in Cælo noticiam alterius manu descriptam , ab ipsamet Virginē fuisse postea perlectam , ac iureiurando firmatam : eandem præterea plurium aliarum Virginum , quæ interfuerant , iuramentis testimoniis , purpuratos Patres sacris Ritibus sanctiendis præfectos , antequam Virginem sanctorum faltis adscribendam decernerent , recognitam , accuratèque perpetuam suis sententijs comprobatis . Nunc verò præmissā per quādam haud importunam anticipationem fungibri veluti laudatione , ceteram pompam Di-

vino

352 LIBERTIVS
vino instinctu Aloysio ab hominibus instructam
evolvere instituamus.

Concursus
ad demort
tui cubicu
lum.

Bell: reli
gioni ha
bet eum
Deo pre
cibus co
mendare,
non tamē
se illi.

Piè in ca
daver fz
vitum, cū
etaque di
septa.

Simul datum proximâ luce post Aloysij obi-
tum ad surgendum signum , ingens ad eius cu-
biculum omnium ordinum concursus fuit : ubi
positis genibus, plerique non eius salutem Supe-
ris , ut fit , sed propriam illi inter Superos , ut
censebatur , adscripto , commendare stude-
bant . Quo in genere memorabile est Roberti
Bellarmini testimonium publicis tabulis con-
gnatum , in cuius extremâ paginâ iuratus affir-
mare non dubitat , se religioni semper habuisse , pro Aloysij salute preces fundere , aut vi-
ctimam piacularum offerre , veritum ne Divi-
næ aduersus eum benigitati , unde tanta in-
eius animum beneficia profecta noverat , inju-
rius foret : contra nullâ unquam religione im-
peditum , quò minùs eum sibi apud Superos
deprecatorem deposceret . Peractis precibus
cuncti oculis peruestigare , numquid ex S. Ado-
lescentis rebus legere possent . Nonnulli in ca-
daver ipsum piè saevire carnis frusta preciden-
tes , ac præsertim e genuum cute , cui calicum
nitendi ab ineunte ætate consuetudo parem-
plantis obduxerat . Alij tondere capillum ,
præfecare ungues , diripere vestes , indusia ,
calamos , atque adeo ipsas calceamentorum
ligu-

ligulas cupidè suffurari , ac deinde pretiosis thecis , perpetuum tantæ virtutis monimentum , ac salutis præsidium includere . Sublatum è cubiculo corpus , in domestico primùm Sacello ad serum usque diei cariorum oscula , atque amplexus suscepit : mox in exedram Collegij maximam delato Patres universi unà cum reliquis iunioribus , ceterisque domesticis adiutoribus manum religiose deosculati sunt : quod ceteroqui honoris genus solis apud nos Sacerdotio præditis deferri consuevit ; scilicet intelligebant sacrum Adolescentis corpus , non quidem Christinatè , quemadmodum Sacerdotes , sed Christo ipso perpetuò inhabitante dedicatum . Inde in templum effertur ; ubi , exequijs de more persolutis , incredibilis cum eorum , qui litteris operam dabant , tum extenorū frequentia eius feretro circumfusa certatim ora , manus , pedesque deosculabantur , ac pro se quisque aliquid e corpore , seu vestibus præscindere studebat . Tunc autem non modo omnis penè vestis exterior , verùm & intima subucula discissa , capillorum , unguimque ablata residua , extremi digiti , atque adeo integri articuli resesti , & si vis non foret mature prohibita , summotā , ut licuit e feretro turbā , occulisque succedentiam multitudini

Patres ma-
nū ei pre-
ter niorem
deosculā-
tur.

Externorū
frequentia
& pietas
erga sacrū
pignus .

dini foribus , timor erat , ne pietas modum transgressa corpus omne foedum in modum dilaniaret . Agi deinde coeptum , ubi , & quemadmodum Aloysij corpus esset humandum , an secreto a reliquis ioco , & praeter nostrorum morem ligneo loculamento inclusum , an verò promiscue cum reliquis . Bellarminus , ceterique graviores Collegij Patres , qui idem ante eius obitum senserant , ut in praecedenti capite memoravimus , lecernendum , & loculo claudendum censuere : quod & factum est Claudiu[m] Aquavivæ cā de re consulti permisso .

Per eos dies nihil prope in ore , ac sermone omnium nostrorum erat , praeter Aloysij gesta , alijs alia inuicem memorantibus , eaque egregij Adolescentis representatione quasi instaurata præsentia desiderium lenientibus . Quotidie compiures ad eius monumentū aderant , ubi procumbentes diu illius fidem , atque apud Deum patrocinium implorabant .

Io: Ant:
Valtrinus
quotidie e-
ius manu-
lun. dicitur
bus spar-
git.

Fuitque qui post eius obitum Romanum appulsus solum famam permotus (Io: Antonio Valtrino nomen erat multæ eruditionis viro , & publico sacrarum litterarum Interpreti) non modo singulis diebus sepulcrum obiret ; verum semper flosculis , quos domesticus hortus obtulerat , quasi ex Adolescentis tumulum inspergeret , quasi e- ius

ius animum ante vota precesque ad benevolen-
tiam conciliare cuperet, ac patrocinium eblan-
diri. Ad hæc Cæsar Baronius, vir ille quem
Ecclesiastica Purpura ad sui ornamentiū exor-
navit, frequens in primis ad Aloysij tūnūlūm
aduentabat, gestarique voluit, si quando sene-
ctute, aut inualetudine ingredi prohiberetur.
Ibi autem positis genibus osculo sæpiissimè hu-
mum, quâ sacram pigiūs tegebatur, appe-
tebat: mox diu in preces effusus, nonnisi suspi-
rans, ac beatum iteratis vocibus exclamans
migrabat. Aliquot deinde post annis, incre-
brescente prodigijs sanctitatis famâ, Franci-
scus Gonzaga tunc Cæsaris ad Pontificem Le-
gatus Claudiūm Aquavivam, ut Aloysij ger-
mani fratri osia multis divinitus iam decorata
prodigijs in augustinorem locum transferrentur,
enixè oravit, exoravitque: quo tempore sacrū
eius caput a ceruice seiunctūm eiusdem Princi-
pis rogatu in oppidum Castilionis transmissum
est: ubi magnâ lœtitiæ significatione a popula-
ribus acceptum, nunc in Templo eius memoriæ
excitato thecā inclusum argenteâ summiā
cum veneratione asseruatur. Quo ex honore,
nulli utique Castilionis Dynastarum unquam
delato, argumentum capere licet, qui suos ho-
nores Deo tradat, eum nequaquam amittere,

Cæs:Baro-
niij lingua-
laris in Al:
pietas.

Sacri pigno-
ris osia trā
feruntur am
pliorē locū

caput Ca-
stilionem
trāslatum
argentea
theca in-
cluditur,

356 LIBER TERTIVS
sed sacrare, Divinos e Divinis manibus relatrum.

C A P V T IX.

De Prodigis eius obitum subsecutis.

Quā alijs
prodigia,
ei prodigiosz
virtutes
famā colle-
gerunt.

Am in vulgus existimationem , & famam , quam sanctissimi quique viri rebus supra ordinem naturæ gestis collegerunt, Aloysio adhuc viventi tunc ullo miraculo contigisse , arguento est , egregias virtutes , quibus erat ornatus , prodigiorum munus subiisse . Verum eo , eiusque virtutibus de medio sublatis , ne fama quoque unā cum illo intercideret , non nullis divinitus factis prodigijs nutrienda fuit. Longum est , ac prope modum infinitum omnia , quæ in tabulas relata vidiūnus , recensere illa tantummodo perstringemus , quæ maximè testata , ac pervulgata novimus : quippe eorum fidem cum sacrorum Antistitutin authoritas præstat , tuin hoc præterea quod publicam lucem tunc sustinere valuerunt , quando adhuc supererant , quibus contigisse prædicabantur .

Primum signorum Christi exemplo suæ aduersis

uersus Matrem pietati significandæ edidit B. Adolescens: cuin enim illa mœrore confecta ex subitâ Castrî Godefridi defectiōne unā cum infelici exitu Rodulphi filij ibi ex insidijs mātati in ultimum vitæ discriueni venisset; iamque facto Eucharistici Panis Viatico instructa, ac salutari Chrismate delibuta propè esset, ut animam ageret; repente Aloÿsium sibi ante lectum immensâ luce, ac decore fulgentem astare conspicata; eo aspectu tantâ lætitia exi-
luit, omnibus filij bonis in sua quodammodo Parentis iura translatis, ut animi ægritudine radice morbi discussâ, illico tantæ puicitudini miraculo conualuerit.

Par deinde grati animi documentum dedit, sac: Virginis precibus Mariæ Magdalenaæ de Pazzijs, ceterarumque sociarum Virginum eius studio-
fissimaruin unam ex illis gravissimè ægrotantē, ac deploratam ad salutem reduxit. Ea erat Angela Catharina cognomento Carlinia, Virgo ætate puellari, eoque recens a tyrocinio, & adhuc sub Magistræ cura. Hanc postquam quatuor annorum spatio gravis dolor, qui lævam corporis partem a vertice ad pedes obtinuerat, exercuisset; nocte quâdam omni in-
finistram maxillam dolore incumbente, tumor magnitudine oyo, duritie saxo persimilis repen-

Z 3 te

te exortus omnia carcinomatis insignia protulit. Dolor ibi erat acerrius, insomnia praeterea, nausea, & ad motum quemlibet corporis infirmitas extrema. Binos cum dimidio mentes rem silentio presserat: mox religione tacta, Magistæ suæ, atquè hæc Virginum Maximæ, ac Mariæ Magdalenaæ de Pazzijs aperuit: hæc autem conspecto carcinomate, cuius vi paucis ante diebus aliam eiusdem cœnobij Virginem elataim meminerant, exterritæ, atque ab humanis auxilijs desperantes, ad superna sibi procuranda ægram Virginem cohortantur, suggeruntque, ut Aloysium Gonzagam deprecatorem asciscat. Paret puella, & post preces fusas a sumpta lipsanothecâ, ubi B. Adolescentis reliquiæ habebantur, tumorem in Crucis modum ob signat: inde dolor non nihil remissus spem obtinendæ salutis plurimum erexit: cumque inter Virgines conuenisset, medicorum manibus ægram in sequenti luce permettere; illa amplificandæ Aloysij gloriæ cupiditate incensa, diem totum orando, obtestandoque omnibus precibus ab eo exegit, ut quod inchoaverat beneficium, perficeret: quas preces cum sub solis occasum magnâ spe obtinendæ salutis iterasset, visa sibi est Aloysium in animo suo his verbis alloquentein audire:

Dene

C A P V T I X.

359

*Dens Opt. Max. quidquid fiducia mei , studioque
gratia, qua apud eum valeo, patefacienda postula-
bi, libens gratificatur, speique de me concepsa redi-
ta salute compotem facit . Sub hæc pectus sibi
puella aperiri , tunoremque tantâ violentiâ ,
ac dolore , quâdam veluti iniectâ manu , eripi
sensit , ut semianimis diutius iacuerit : quo ta-
men tempore , languidâ , ut licebat , voce , se
in pristinam valetudinem restitutam sæpiùs si-
gnificavit : idque ubi refocillata ordine expo-
suit , incredibili lætitia omnes perfusæ Deo ,
Beatoque Adolescenti laudes , gratesque per-
solverunt : & ne memoria tanti meriti , ac pro-
digij unquam intercederet , de communi sen-
tentiâ constituunt solemni intra Coenobium singulis à-
pompâ B. Alcylii lipsana pridie eius diei , qui li miracu-
lari sacer est , magnâ cum religione circumfer ria in mo-
re ; eundem præterea diem iejunæ traducere , nasterio ce
aque insequentem feriatum habere . Miraculi
fama Archiepiscopi Florentini authoritate , &
litteris munita universam Italianam illico pera
gravit , perlataque Castilionem ad Franciscum
Fratrem , qui id temporis rerum potebatur ,
tantâ eum voluptate affecit , ut domo satis cō-
modâ nuntium donaverit .*

*Cursim nunc reliqua persequemur tœlium
lectoris celeritate præuenturi . Prima, quæ vo-*

Z 4

tivain

Fr: Gonz:
huius mi-
raculi nū-
c o domū
largitur.

^{Puerperis} tivam tabellam , accepti beneficij monumen-
^{a mortis} tum , suspenderit , Nobilis sœmina prodi-
^{periculo e-} zimit . quam extincta in utero proles tantis doloribus
^{zimit .} opprescerat , ut superueniente sanguinis pro-
 fluvio iam ad extrema spectaret : votâ , quam
 diximus , si eniteretur , tabellâ , sine ullâ of-
 fensione feliciter enixa est .

^{Ophthalm:} Hanc sequitur plebeij quidam generis vir ,
^{seu vitia} patriâ Senensis , cui Antonio Urbano nomen .
^{oculorum} Huius pessima ophthalmia omnia medicorum
 tentamenta eluserat . Nubecula quædam utri-
 que oculo infederat , unde perpetuus lacryma-
 rum , ac pituitæ defluebat imber : calor inde ,
 inflammatio , ac dolor lecto spe omni destitu-
 tum , ac indiferentem tenebant : quo animi , &
 corporis habitu cum preces Aloysio fudisset ,
 precantemque oppressisset somnus , post modi-
 cani quietem firmus , ac valens , perinde , ut
 si nunquam ægrotasset , evigilavit .

^{Ex renibus} Nobilis item Romanus , cum ex rēnibus fa-
^{laboranti} tis diu laborasset , Divinoque spiritu instin-
^{succurrīt} etus Aloysio supplex vovisset , si conualeceret ,
 memorem beneficij tabellam ad eius tumulum
 appensurum , evestigiò convaluit : & quia fi-
 dem præstare distulit , iterum dolor incubuit ,
 nec ei antea modus factus , quām post delata
 quam voverat , appensamque tabellam .

Vir

Vir Lucensis nobili pariter loco natus Læ-
lius cognomento Guidiccionius, pluribus simis
exercebatur incommodis : acuta illi erat , ac
perniciosa febris : capitis dolores acerrimi ,
itemque cordis veluti inter vepres versantis :
suspiria , gemitusque pectore ab imo ducti:gra-
vitas præterea auditus , creber anhelitus, insō-
nia , ceteraque mortis signa eam in propinquu-
tate denunciabant : cuius proinde , Sacris Eu-
charistiaæ , & Confessionis mysterijs instructus ,
in metu , atque expectatione erat . Vix dum e
collo sacras Aloysij reliquias suspendit , morbo
levari sensit , atque in sequenti luce Medicis in-
dagantibus , ne vestigium quidem febris tam
pestilentis reliquum fuit .

Eædem reliquiae unà cum voto suscepto Mar-
co Gussonio apud Venetos prænobili , tunc Pa-
tavij nostræ Societatis tyroni , morbum haud
absimilem pari celeritate depulere .

Earum item contactu , votoque si revalesce-
ret , singulis diebus ad eius sepulcrum quinques
Pater , & Ave ad annum recitaturum , appen-
surumque argenteum donarium Io: Iustinia-
titus e nostra Societate Genuensis urinam unde-
cim ipsos dies calculi obiectu inhibitam soluit :
magnâque humoris vi , unde corpus intuine-
rat , unâ cum calculo delectâ , momento tein-
poris

Pestilentia
febrē plu-
rimis ma-
lis comīs
tān pellit

Aliū simi-
li morbo
fanat .

vix un-
decim dies
calculo in
hibitā tol-
uit .

poris propè a mortis limine est restitutus.

Item calculo pregrandi liberat. Eodem morbo laboranti apud Augustam Taurinorum Philiberto de Baronis auxilio venit Aloysius, ad cuius in quiete conspectum asperum calculum pro fabæ modo crassum, cruentumque, atque unà cum eo acerbos, quos diù tulerat, dolores, mortisque periculum depulit.

Febr. hectica, elephantiasi, diarrhoea, carbunculis alium eximere. Puerum Romæ (Io: Franciscum Philippum dicebant) febri hecticâ, Elephantiasi, ac diarrhoeâ miserabiliter uno tempore tortum, atque a Medicis deploratum, dens Aloysij eius collo suspensus, ingenti illorum admiratione persanavit. Cumque eundem acuta febris alterum post mensem unà cum binis in dorso carbunculis palam pestiferis inuasisset, nec re ullâ morbum emendari posse Medici dicitarent, earundem reliquiarum remedio, quod antea respondisse constabat, adhibito, mala omnia protinus cessere.

Acutâ febribus cum furore restringuit. Franciscus Crottius honesto loco Brixiae natus ex febri acutâ ad insaniam actus usque adeo furere cœpit, ut lecto teneri haudquaquam posset: cumque sacro duntaxat Chrismate esset instructus, quodd reliquorum mysteriorum, qui mentis potens non esset, compos fieri nequiret, fusis Aloysio ab uxore precibus, votoque,

toque , si evaderet , nuncupato , curaturam se
in eius memoriam semel Divinam Hostiam
immolari , illicò ad mentem redijt , itaque re-
misit febris , ut postridie ne vestigio quidem
abijisse innotuerit .

Multa adhuc superesse video , quæ etiam
ad institutam coacta brevitatem Lectoris pa-
tientiam fatigent . Indico quæ apud Cæpariū
reliqua video : Vetulam nimirum septuaginta
annis maiorem a morte , in quam ardentissimā
febri , & sanguinis profluvio urgebatur , revo-
catam : Civem Romanum illæsum post præci-
pitium seruatum : Vincentium Mantuanorum
Ducem , & virum alterum apud Polonos Prin-
cipem sævissimis doloribus levatos : Romanum
Doctorem febri , dysenteriâ , aurium tynnitu ,
alijsque morbis exemptum . Allertum præte-
rea a Dæmonis tyrannide Florentinum ado-
lescentem ex nobili Rodulphorum prosapiâ ,
qui ab eo decimum ferè , ac sextum annum
obsessus indignè afflatabatur : & Brixensem
puellam tibijs ita captam , ac debilēm , ut
nonnisi ligneis fulcimentis utrique axillæ sup-
positis ingredi posset , integratam restitutam .
Complures denique vehementissimè ad libidi-
nes , atque ad turpissima quæque mali Dæmo-
nis arte tollitatos , quibus in nullis , vel pre-
cibus ,

Plura pro-
digia cur-
sim indi-
cata .

Vincentii
Mant: Du
cem dolo-
ribus levat

Ad turpis
terras sub
venit .

cibus , vel ieunijs , ceterisque corporis afflictionibus auxiliu m esse videretur ; Aloysij tandem inuocati ope (quani forte afflictiones illæ certe non irritæ promeruere , liberatos .

Plurimæ
omnis ge-
neris cura
tiones Ca-
stilionice fa-
ctæ .

Ad hæc idem scriptor enumerat supra quadriginta subitas , ac prodigiosas curationes Castilionensis suis ab Aloysio adhibitas : inter eos plerosque febricitantes , & quidem febribus nonnullos exitialibus : recenser & arthriticos , & itchiadicos , & podagricos , & erisipelate , alijsque tumoribus in capite , collo , cruribus laborantes , & quosdam mente , ac membris propè omnibus captos , vulneratos , luxatos , fractos , atque inde largo sanguine manantes , ac moribundos : quibus omnibus humano destitutis auxilio præsentissimum remeditum . Aloysium fuisse publica acta testentur . Deinde adjicet paucis ab eius excessu annis ad quadringenta signa , vel tabulas votivas circa illius imaginem , beneficiorum monumenta , suspentes . Cui numero haud facile sit aestimare quanta ad hæc usque tempora accessio facta sit . Itud mihi certò compertum , Aloysio cultum ubique gentium maximo cum ardore tribui : honores verò beatis viris apud vulgus nonnisi beneficia vel accepta , vel ex acceptis expectata decernere . Quare qui velit in unum omnia

C A P V T IX. 365

omnia congerere , quæ toto orbe terrarum in hominum genus Aloysij merito collata sint , haud parua volumina vel solis rerum , ac personarum notatis nominibus impleat , oportet .

His prodigijs veluti Dei annulo Aloysij Sanctitas obsignata Paulum huius nominis Quintum Pont. Max. permouit , ut illius vitam pri mūm a cæpario scriptam imprimi , vulgarique permitteret , Beati titulo eius nomini præfixo : tum rogatu omnium ferè Christiani nominis Principum Apotheosim illi decerni petentium , causam cognoscendam viris gravissimis com misit ; qui accurate cognitis , libratisque omnibus Aloysij gestis eâ longè dignissimum censuerunt . Interim de suorum Purpuratorum , qui sacris ritibus præsunt , sententiâ , sanctorum cultum , atque officia Aloysio in omnibus Provincijs Gonzagæ familiæ subiectis permisit , eâ que deinde facultatem in universam Societatem Iesu toto Orbe dissipatam Gregorius XV pro tulit , brevique Sanctorum fastis adscriptum iri , accedente ecclesiasticæ maturitatis tempore spes est minimè dubia .

Paulus V.
Beati no-
mine eius
vitam in-
signiri per-
mittit.

Omnès fe-
re Chritia-
ni Princi-
pes eius
Apotheo-
sim petūt.

Greg. XV.
Sanctorum
cultum ,
atque offi-
cia illi de-
ceruit .

C.A.

CAPVT X.
IDEM ET VLTIMVM.

Parænesis ad eos, quos e Cælo ad Religiosam vitam evocatos domestica lucra, atque honorum studia retardant.

Famæ cupiditasquâ vehemens
in hominibus.

Des iam animo quisquis hæc-
nus sancti huius Adolescentis
vitam evolvisti, & mirare me-
cum, quod satis ipse non pos-
sum, stolidam hominum super-
biam, quæ Famam, ac præ-
dicationem per dedecus omne sectatur. Regis
vocabulum urbium ruinâ, cæribus populorum,
generis humani sanguine, ac vastitate compa-
ratur. Nihil propemodum ausa non est præ-
ceps ambitio, ut nomen suum in laxa, æraq:
duratum posteris cognoscendum traderet: &
quod testibus præter oculos nullis credibile fue-
rit, cernere quamplurimos licet, vitam ipsam
aditis sponte periculis lætos prodigere, suo ut
eam nomini largiantur, ac de se, Lothicæ,
prope dixerim, vxoris instar, sui monumentum
fa-

faciant . Famæ denique captandæ studio , vi-
lissimam paſim , durissimâque illi seruitutem
humiliter superbi ſeruiunt : quam tamen , ſi fa-
perent , ſi contemptui haberent , ac dominam
recuſarent , ita demum pediflequam obtinerent .
Id eius ingenium eſt , & sagacissimum , utpote
ex multis collatum , iudicium . Sui cultores cō
temnit , ut leves : colit , ſequiturque , ut ſuo
dignos obsequio , a quibus ipſa contemnitur .
Huius rei exiſtium hic habes documentum . ;
unde diſcas famam eiusque munus præcipuum
gloria in contemnere , quando nullâ re æquè
gloriosum effici nomen intelligas , quam ipſâ
gloriâ contemnendâ .

Confer ſi lubet cum Aloysio Gonzagâ Ale
xandrum illum Macedonem cupidissimum po-
pularium r̄umſculorum aucupem , & quoties
eum appellari Magnum audieris , humane te
parvitatē pudebit , cui magnus dicatur , qui
nonniſi magnis ruinis ab ſe auræ captandæ
coaceruatis intifat . Perpende primò quantua
gloriâ quam ingenti extorta fævitia . Dum vi-
ta manuit ; habuit qui eum Regum maximum ,
Ducum fortissimum , love ipſo ſatum (edicto
verba præente) publicè compellarent , ac po-
plite tenus venerarentur : quorum tamen clan-
deſtinis sermonibus carniſex erat , atque adeo
carni-

Fama ſui
cultores, cō
temnit cō
tempiores
colit:

Alex: mo-
cedonis cū
Al: com-
paratio .

Daplex A^o
lexātri fa-
ma : altera
publica, se-
creta alte-
ra.

carniticum probrum . Vbi verò mors audita ;
publica illa , quæ ejus aurâ vescebatur , fama,
protinus concidit : ac secreta e tenebris eruta ,
nullâ spe , nullo metu corrupta ad nostra usq:

secula viguit , palamque apud Sapientes præ-
dicat , ei , qui sanguine , & cædibus suam ma-
gnitudinem impleverit , Magnum esse potuisse
nihil , præter crudelitatem .

Vnica, fin-
ceraque

Alo: fama , suis cum rumoribus offendit , diù multum-
quam di-
versa.

Qui alienâ virtutem , idem s^c ipse com-
mendat . fudit, ut se ipsa commendare tam ingentis vir-
tutis prædicatione videretur . Eius celebrando

Funus qui glorijsym Reliquiz auro exce-
ptu pte . Depictæ statim effigies , atque infinita in vul-

gus exempla , prælo admittente , tributa . Ad
Depictæ hæc ætra cusa numismata , quia etiam aurea ,
infinitæ i- imagines . argenteaque , sacris insuper Ecclesiæ thesauris
Numisma ta ex öni commendata in orbem terræ universum eius
metallo , vultus populis adorandos præbuere . Mitto sta-

Statuz ö- tuas marmoreas , aut ex aliâ minus prætiosâ
nis gene- materia eius honoribus dicatas . Ex solis argen-
tez plus teis plus centum Societas nostra per omne-
centum in dispersa Europam suis in templis enumerat ;
Europa , quibus

quibus haud dubie magnam accessionem fecerint , si quas reliquæ Mundi partes cum privatim , tum publicè statuerint , computentur . Adde Templa , ac Sacraria eius memoriaræ toto Orbe dicata . Adde festos dies singulis annis Aloysij honoribus consecratos , ubi solemnia sacra , ubi publicæ laudationes , ubi vocum , neruorum , ac tibiarum cantus , Aloysium cunctis per Orbem linguis inclamat . Etiam Antipodes , quorum Reges vel maximos ignoramus , qui nostros Cæsares ignorant , Aloysij nomen & norunt , & venerantur . Adde denique (quod vota ipsa , vel etiam insomnia cuiusque maximè ventosi capitis excesserit) peculiarem illam venerationem , quam festis hisce diebus universum Christianum Orbem humi ante se prostratum e Cælo conspicit Aloysius . Finge animo , ut rem planè intelligas , mortaliū alicui in aureo solio sedenti , ac trabeato a cunctis Christiani populi Regibus , etiam quos oceanus a nostro orbe seiunxit , de societate foedere sanciendo , uno tempore , uno die Legatos adesit . Nonne tantæ dignitatis fulgor obiecto , atque acie mentis perstrictâ , decus admirareris mortalibus insolens ? At longè maximum Aloysio contigit , cui in altissimo eodemque , quo rerum Dominus , throno seden-

Templa in
eius me-
moriâ ere-
cta , ac dies
festi illi
dicati .

Antipodes
cum nor-
& venera-
tur .

Christianus
orbē ante
se prostra-
tū conspic-
it .

A a ti ,

370 LIBERTIVS

ti, ac cælesti trabeâ circûdato Christiani Reges
 universi nō per legatos, sed per se ipsi, nō de fo-
 dere, sed de cliëtelâ impetrandâ in genua provo-
 luti supplicatū adsunt. Circuspice quaçunque ter-
 rarum, ac gentium haëtenus sese Christi Re-
 ligio explicuit, & non sine voluptate intueberis
 eo die, qui Aloysio Sacer est, summos terra-
 rum orbis Rectores, Pontificem nempe Maxi-
 mum, Cæsarem Augustum, Hispaniarum,
 Galliarum, aliarumque gentium potentissimos
 Reges, tot sacrorum Antistites, tot Purpura-
 tos, tot viros principes, una cum infinitâ po-
 pulorum multitudine ad Aloysij imagines pro-
 volutos eius e Cælo spectantis benevolentiam,
 patrocinium, fidem infimis precibus postulan-
 tes. Quid quæso hoc honore præstantius? non
 ne exclamare iuvat Davidicu[m] illud: *nimis ho-*
norati sunt e[st] Amici tui Deus, nimis confortatus est
Principatus eorum. Quis unquam tantum sibi
 decus commentus non continuo motæ mentis
 suspicione tangeretur? num exaggeratio credi-
 deris, an verius extenuasse quisquis eum regna-
 re pronunciavit, qui Numini inseruiret. Hoc
 profectò non regnare est, sed Reges omnes cū
 suis regnis supernè despicere, ab ijsque inter
 Superos regnorum arbitros adorari.

Iam vero quis verbis consequi valeat, quan-
tum

tum eius laudibus accesserit ex immensâ scri-
ptorum multitudine , qui res ab eo præclare
gestas ad sempiternam temporis memoriam o-
ratorio , poetico , historico stylo , omni præte-
rea linguarum genere propagarunt . Haud ul-
lus certè annus abit , quo non plura centena
carminum millia Aloysius e Cælo in sui laudem
conscripta perlegat . Ita enim fert nostra do-
mestica consuetudo , ut quotannis ad diem illi-
festum nostri ordinis Iuvenes , qui litteris dant
operam , poetico certamine illius laudes per-
sequantur . In uno Romano Collegio ad quin-
que carminum millia publicè proposita ipse ali-
quando enumeravi : quem numerum si per qua-
draginta duxeris (quot ferè maiora Collegia ,
ubi eiusmodi certamina instituuntur ; Societas
numerat) bis centena carminum millia in an-
nos singulos eius laudibus dicata comperies .
Quibus si insuper adieceris quæ nostri Rhetores
toto Orbe quamplurimi , vel publicè per eosdē
dies declamanda , vel privatim Auditorum exer-
citationi scribenda tradunt ; quam arduum tibi
fuerit tot carminum numerum , tam pronum
ex innumeris immensum Aloysij decus existi-
mare .

Quid horum quæso ille Pusionibus Magnus Nihil horū
Alexander ? quantus eum pudor inuaderet ? cōtigit Ale-
xander .

A a 2

quam

Scriptorū
de
eius
Laudibus ;
mul-
titu-
do .

Poeticum
in eius lau-
dem certa
men .

372 LIBERTIVS

quam se suo nomine minorem cerneret, si cum Aloysio conferret? nonne sensum planè perderet, seu verius riperet; si Aloysij calceos argenteis thecis inclusos, eorumque frustis longè plus honoris, quam suo diademati haberi conspicaretur? Tibi vero (quisquis tuis honoribus, atque emolumentis metuens voçanti Numini reluctaris) quid ista evolventi animo occurrit? num huiusmodi piget, aut pudet honorum, ut qui ampliores tibi de tuâ seu virtute, seu stirpe promittas? sed esto: ita, per me licet, existimes: sint ista ornamenta tuâ spē, ac dignitate minora; sequi pugeat, pudeat obtinere umbratiles istos honores, quos ipsa profana sapientia honoris ceteroqui alumna, umbram aliquando appellat. Sūrsum oculos attolle; ibi nitidissimam vias claritatem, unde omnis terrenæ honestatis umbra proiecitur. Honos ibi non quibus orbis terrarum, ac seculorum finibus inclusus, sed in immensa Cæli spaciâ, in omnem patet æternitatem: nec rursus a paucis, iisque contemptis habitus homuncionibus; verum a summis, ac præstantissimis Cælestis curiæ Principibus, ab infinitâ numinis Maiestate; cuius specie, ac vice omnis terrenæ Maiestatis decor nitet, ac nititur. Eò primùm lumen attollas velim, mox ad nostra demittens, tantum mortaliū

Cic: Tusc:
172: Sen:
ep: 80.

sacros vi-
gos longe
his ter-
ris ma-
ria in Ce-
lo ora-
menta ma-
uent.

C A P V T X.

talium rerum fastigia subsidere , tantumque
 coire amplitudinem cernes , ut pro cælestibus
 bonis ad ipsiendas hæc , non nisi cunctanter ; &
 meditatae contempnere , pœnitentia . Respice indi-
 dem Alexandri decora : cogita , quæ simula-
 ta , quæ fugacia , quæ in angustum tempo-
 ris , terræque coacta , quæ denique nunc in-
 ualidâ ijs , ac vitâ funetum obiectare , qui
 ea , vel minimè sentiat , vel maximè sentiat per-
 didisse . Cumque ea penitus inspexeris , disce
 contemnere umbras quantum alienâ iniuriâ , ac
 periculis parta tantumdem veræ nominis cla-
 ritati officentes . Si nomen tuum , bona[m]que Vera nomi-
nis fama :
 famam Aloysij gloriâ illectus omne in æu[m] ubi qui
 prorogatam cupis , cave stultis improborum renda?
 mentibus suâ laude de honestaturis , committas:
 pudeatque tuas in illis , velut in cloacâ , vel sta-
 bulo effigies reliqueret . Cave etiam saxis cre-
 das , temporis pabulo , ijs enim paulatim ero-
 sis , truncus eris , populi prætereuntis ludibrium .
 Illud cura per quam diligenter , ut nominis tui
 memoriam proborum mentibus imprimas , quæ
 atque te verâ laude donabunt , secumque in
 Cælum citra metaphoram effertent : ibi siqui-
 dem quot beatas Mentes , totidem pretiosa
 tui monumenta æternitati dicata cognosces .
 Huc te conari , huc incumbere decet , si tibi ,
 si fa-

374 LIBER TERTIVS

si familiæ tuæ de verâ nominis claritate con-
sultum velis. Tunc autem, cum illo pervene-
ris, palam fient stulti parentum tuorum co-
natus, qui rati indolem tuam perditum iri, ac
planè tumulatum, si religiosæ disciplinæ an-
gustijs premeretur, te ab ea revocare conati
sunt: ipsisque aliquando tandem, ubi scili-
cet te germinasse videbunt sicut li-
lum, vel sicut palmam effloruis-
se, prout Divina pollicé-
bantur eloquia, do-
cumento eris;
ferere, non
sepeli-
re,
qui generosam stirpem in
terris, Divinis voci-
bus obsequutu-
rus, abicon
dat.

LAVS DEO, AC BEAT SEMPER VIRG:
SINE LABE CONCEPTÆ.

INDEX

Prior , quo omnia Aloysij acta ad certa vir-
tutum capita revocantur , præmissa
cius vitæ synopſi .

TOTIVS VITÆ SYNPÖSIS.

- A** Loysius Cælo antequam Terris nascitur . l. i. c. i. p. 4.
Prima Christianæ institutio ſedimenta , p. 5.
Armorum ſtudio tenetur . c. 2. p. 9. Illud abiicit periculis edoctus
p. 10.
Turpia vocabula a militibus dicit . ibid.
Florentiam duicitur . ibid. biennium commemoratur . c. 3.p.20.& 21.
Stranguriæ morbo laborat . Ibid.
Duodennis Mantuanum revocatur . c. 5. p. 32.
Profectus in Montem feratrum Religioso instituto animum adjicit.
c. 7. p. 46.
Hispaniam perit , ibiq: ephebus inter meninos cooptatur . c. 10,
p. 64.
Italiam repetit . c. 13. p. 89.
Mediolanum negotiorum cauſa contendit . c. 15. p. 106.
Castilione diuidit , ac Mantua pincipatu in abdicat . c. 18.p.133,
& leqq.
Societati Iesu adiungitur . c. 20. p. 148.
In Domum Professorum inititur . l. 2. c. 4. p. 176.
Neapolim valetudinis cauſa proficisciatur . c. 7. p. 203.
Romam repetit . c. 8. p. 213.
Vota Soc. privatim nuncupat in Coll: Rom: c. 9. p. 220.
In Patriam ad pacem inter Fratrem , & Mantua Ducem conciliari-
dam remittitur . c. 13. p. 255. & leqq.

A a 4

Ca.

Castilione Mediolanum concedit . c. 15. p. 277.

Roman a Claudio revocatur . l. 3. c. 14 p. 293.

Supremo morbo agrotis ministrando corripitur . c. 3. p. 310.

Sancte occumbit . c. 7. p. 348.

STUDIUM ORANDI.

Infans se in latebras abdit , ut oret . l. 1. c. 1. p. 6.

Quotidianæ pueri preces quainplurime . c. 2. p. 17.

Constanter reteat etiam in febri diurna p. 18. & c. 8. p. 54. &
55. & c. 9. p. 57.

Deo Magistro contemplandi artem ediscit . c. 5. p. 36. mentis in
ea raptus . p. 37. & c. 9. p. 62. & perpetua in Deum attentio .

Ibidem .

Lacrymæ inter orandum fusæ . c. 6. p. 44. & c. 8. p. 55. & l. 2. c. 6.
p. 196.

Nihil aggreditur , quod preces non antevertant . c. 9. p. 59.

Nihil a Deo petit , quod non impetrat . p. 60.

Summa cura mentis evagationes in orando cavit . c. 10. p. 70. &
l. 2. c. 6. p. 195. & seqq.

Sæpè quatuor aut quinque horas orando perstat . Ibid.

Cum iter habet vel voce , vel mente Deum alloquitur . c. 13. p. 92.

Et in hospitium veniens unam aut alteram horam precibus dat . p.
93. & c. 19. p. 144.

Dum in Collegia Soc. venit , semper antea templum ingreditur .
ibid

Eucharistia cultus . c. 17. p. 125. & c. 20. p. 147.

Integral horam sois nocturnis psalmis recitandis impendit . l. 2.
c. 6. p. 19.

Semper orat etiam cum alijs negotijs distinictur p. 199.

Sanctas cogitationes amoliri sine capitibz offensione non potest . p.
205

Divinam caligineum quotidie ingreditur . l. 3. c. 1. p. 291.

Ciam inter locutum , & parietem ad orandum æger procumbit c. 8.
p. 333. Septem

Septem psalmos de poenitentia, atque alias preces quotidie sibi morti proximo recitari curat. p. 337. & seq.

M O D E S T I A , E T C O N T E M P T U S S V I .

IN precibus puluillo princeps abstinet. l. 1. c. 2. p. 18.

Cum famulis non imperio, sed precibus utitur. c. 4. p. 31.

Ianitoris vice adhuc princeps gaudens in Coll: mediolanensis fungitur. c. 15. p. 110.

In Soc. vilia ministeria prompte exequitur. l. 2. c. 1. p. 157.

Gutteur charta duriore subrectu acriter circumfert. l. 2. c. 1. p. 157.

Tritas aliorum uestes induit. c. 2. p. 170. Vide in hanc rem alia. c. 7. p. 208.

Publicè reprehendi curat l. 2. c. 3. p. 173. immerito obiurgatus nunquam se purgat. p. 174.

Poenas falso interrogatas libens pendit. c. 5. p. 187.

Contentiones, & clamosum dicendi genus vitat. p. 193.

Pacatus disputat, nisi ubi te laudari sentit. c. 8. p. 214. suas laudes, ut alij probra erubescit. c. 9. p. 222.

In disputatione incepit respondere cogitat. p. 214.

Tanta euntis compositio, ut ad spectandum plures accurrat. p. 217.

Propriæ demissionis studium. c. 9. p. 221 & seqq.

Increpitus semianimis concidit. c. 10. p. 229.

Lætus contemnitur a Tabernatio. c. 13. p. 264.

Modestia, ac verecundia exempla vide in cap. 14. p. 267. & seqq.

Orium a studijs in culinæ, ac triclinij ministerijs impedit. c. 15. p. 282.

Gaudet in cunctis reptare, ne cadat ibid. & seqq.

Via ad eum prouerendum, speciem negligentis præferre. l. 3. c. 2. p. 298.

Principem trita amictus ueste, & matica onustus inuisit. c. 3. p. 307.

VITÆ AVSTERITAS.

Orum integrum coena est illi opipara. l. 1. c. 5. p. 33. Hanc cibi abstinentiam integrum annum conferuat. Ibid.

Exi
XXXV

Eximia frigoris tollerantia . c. 7. p. 48.
Rigida eius ieiunia . c. 8. p. 51. Quæ nec iter habens omittit . c. 13.
P. 93.
Quotidie tam parum comedit , ut quod una mensa sumit , ad un-
ciam non pertingat . p. 52.
In deteriores cibos avidius fertur , eosque ad trutinam exigit . p. 53
Aspera , & frequens sui corporis usque ad sanguinem verberatio .
Ibid. & c. 14 p. 102.
Asterum fragmentis lectum asperat , & calcaria pro cilicijs adhi-
bet . p. 54.
Seminulus , atque huius stratus glaciali tempore orat . p. 55. &c. 6.
Perpetuo capitis dolori remedium nullum adhibet , immo illum fo-
vet . c. 9. p. 57.
In cuius castigatione an modum excesserit . c. 17. p. 125.
Linteum viatoria cruore infecta . l. 2. c. 1. p. 157.
Aspera corporis tractatio . c. 2. p. 163. & seqq.
Contra impugnantes vitæ auctoritatem pulcræ rationes . c. 11. p.
238. & seqq.
Viribus ob ineptiam defectus corruit , & increpatur , a Hierony-
mo Roboreo . c. 13. p. 260.
Manus a frigore disruptas renuit fovere . c. 15. p. 280.
Declarat se nullo scrupulo ob auctoritatem adhibitam teneri . l. 3.
c. 3. p. 312.
Morti proximus facultatem petit , ut vapulet . p. 313.
Deinde ut mortem humi iacens excipiat . Ibid.
Ingratianam potionem lentè haurit , ut longiorem molestiam sentiat .
c. 5. p. 322.
Nihil ergotran in cibis , & medicamentis fastidio erat , præter hoc ,
quod vitam producerent . c. 6. p. 331.

CUPIDITATVM. ET SENSVVM CONTINENTIA.

Plures annos quotidie salutat , nunquam intuetur Mariam Au-
striacam . l. 1. c. 10. p. 68.

De

De severa sensuum custodia vide multa, & mira. l. 2. c. 2. p. 165.

& seqq.

Piures horas Christi sepulcrum custodit, nunquam intuetur. c. 3.

p. 185.

Cupiditatibus ad urgenda Virtutum officia utitur. c. 6. p. 192.

Desideria etiam pia in officio continet. p. 193. & l. 3. c. 1. p. 293.

Hanc unam perturbationem non vicit, Laudis impatientiam. c. 9.

p. 223.

Primum cupiditatum motibus caret. l. 3. c. 1. p. 290.

INNOCENTIA VITÆ.

G Ravissima Aloysij errata ne ad levis quidem culpa modum pertinuerit. l. 1. c. 2. p. 13.

Ea tamen tota vita defleuit. Ibid.

Septennis a Deum conuertitur. p. 14.

Gratiā in Baptismo initam nunquam amittit. Ibid.

Imò ea firmiter constitutum putat Bellarinius. p. 15. & l. 2. c. 13. p. 259.

Angelus passionis nuncupatur. l. 1. p. 18.

E culpam levissinam dolore in sacra confessione exanimis cedit. c. 4. p. 28.

In aula hispana vitam sanctissimè traducit. c. 10. p. 68.

Sola prætentia ceteros componit. p. 70.

Nulla cogitatio eius in mente subit iniussa. l. 2. c. 1. p. 162.

Nihil in te reprehensione dignum agno' cit. c. 6. p. 191.

Desideria etiam pia in officio continet. p. 193.

Nemini ex eius locis noxam ullam, vel minimum in eo deprehendere unquam sicut. l. 3. c. 2. p. 303.

Eius confessiones excipienti obiurgationes erant. p. 304.

Vide Innocentiae factum in morte securitatem. c. 6. p. 338. & seqq. & c. 7. p. 343. & seqq.

STV-

STUDIVM PAUPERATIS.

Paupertatis amore scripta Gabrielis Vasquez inutila sibi describi curat l. 2. c. 8. p. 219.
Nullum in cubiculo librum habet, præter Sacra Biblia. p. 220.
Omnia illi vulgaria, &c. paupertatem redolentia. c. 10. p. 234.
Chartæ tegmentis non iungulis sacrum codicem distinguit. p. 235.
Determina quæque sibi deposita. p. 236.
Libros elegantius compactos renuit. c. 15. p. 237.
Suis etiam scriptis se in fine vitæ exiit. l. 3. c. 2. p. 297.
Cubiculum maximè incommodum eligit. c. 2. p. 302.
Conopœum e lecto submoveri regat. c. 5. p. 321.
Glycirrhizam saccato ob studium paupertatis præfert. p. 322.

CASTITATIS PERFECTIO, ET CVRA.

Lvidere cum puellis e domo Medicea recusat. l. 1. c. 3. p. 21.
Virginitatis voto se obstringit. p. 23.
Nullo corporis aut mentis motu eius castitas tentata. p. 24.
Castitati seruandæ præsidia ab eo adhibita. p. 25.
Tensuum præsertim custodia, & mulierum fuga. Ibid. & p.
26. & 27.
Mirus pudor ubi se fatigulis induendum tradit. c. 4. p. 31.
Plures annos quotiesce salutar, manquam intuctur Mariam Austria-
cam. c. 10. p. 68.
Carne, ut ceteri, non constare dicitur. p. 70.
Ad saltandum a formina inutatus fugit. c. 13. p. 95.
De severa tensuum exortitia multa, & mira habentur. l. 2. c. 2. p.
165. & seqq.
In hac virtute incrementum non cepit, quia ab initio consummat
habuit. c. 10. p. 237.

O B E D I E N T I A E S T U D I V M.

Nulum moderatoris imperium transgreditur. l. 1. c. 4. p. 31.
Libenter inferioribus se, quam superioribus paret. l. 2. c. 5.
p. 105. Vide etiam p. 184.

Obe-

Obedientiam sacrae lectioni præfert . p. 190.

Obedientia studio policit a Deo , ut a se recedat . c. 6. p. 202.

Symma eius in hac virtute perfectio . c. 10. p. 227. & seqq.

Triclinij mensas varijs celitum nominibus obedientiae cura distinguit . c. 15. p. 282.

Nunquam ægera Medicorum imperio discedit . l. 3. c. 6. p. 332.

REGULARVM OBSERVANTIA.

Purpurati Principis in uitamenta ob regulæ reverentiam spernit .
l. 2. c. 10. p. 231.

Dimidium chartæ folium ante licentiam non tradit . Ibid.

Silentij , ac latine loquendi regulas diligenter obseruat . p. 232.

In extremo vitæ declarat nullam unquam se regulam prætergessum . l. 3. c. 3. p. 312.

CARITAS IN DEVM.

Martyrium subire cupit . l. 1. c. 10. p. 64.

Concionatorem solo aspectu Divina caritate auditor accedit . c. 15. p. 110.

In Sanctissimam Eucharistiam amor . l. 2. c. 4. p. 176. & seqq. &
c. 15. p. 277.

Amoris incendio totus æstuat , & cor mirifice concitatnr . c. 6. p.
199. & c. 12. p. 247.

Ad Dei mentionem totus in ardescit , l. 3. c. 2. p. 300. Vbi mirum
huius rei exemplum .

Divina presentia nunquam illi excidit , l. 3. c. 2. p. 299.

Quod nimiò mortis desiderio , ut Deum cernat tenetur , religioni
habet . c. 3. p. 311.

Nullis toro morbi te pore , nisi rerum salutarium sermonibus au-
res adhibuit . c. 6. p. 332.

Ad mortis denunciationem hymnum TE DEVM canit p. 336.

Sæpe illud usurpat , Cupio dissolui , & esse cum Ch. iuto . p. 332.

CARI-

CARITAS IN ALIOS.

IN fango ubi in pauperes incidit, vultu, ac gemitu commiserationem ostendit. l. 1. c. 1. p. 6.

Reprehendit puer turpiter loquentes. c. 2. p. 12.

Cathechesim docet, dissidia componit, & flagitosos corrigit.

c. 5. p. 39.

Adhuc tuer domi concionatur. c. 6. p. 45.

Nuvato capite ne quem infautatum prætereat incedit. c. 17. p. 124.

Fratres natu minores cathechesim docet. p. 127.

Agrestes, & mendicos Christiana doctrina imbuendos per vias quærat. l. 2. c. 3. p. 172.

In Collegio Romano morem restituit colloquend post epulas de rebus Divinis. c. 12. p. 247. & s. qq.

In Civitate Senensi Iuuentutem magno cum feroore ad bonam, in mentem adhortatur. l. 3. c. 1. p. 296.

Eius sermones ad studium vi tutis excitandum efficaces. p. 299.

Pia eius aduersus regnos innoxime uerbos officia. c. 3. p. 309.

Pietas in matrem in extremo vitæ demonstrata. p. 319.

Devotus se peste corrigit. c. 5. p. 322.

DE IPARÆ CVLTVS.

AD Deiparæ mentionem ardere videatur, & colliquescere l. 1. c. 3. p. 23. & c. 9. p. 63.

Voto se vi gemitis in eius honorem obstringit. Ibid.

Nullo corporis aut mentis motu eius castitas unquam Deiparæ beneficente tentata. p. 25.

Singulis nichil arum gradibus Angelica formula Deiparam salutat. c. 5. p. 38.

Ad societatem die illi sacro intellina voce clare evocatur. c. 10. p. 77.

In Domo Lauretana diutissime orat. c. 19. p. 142.

GRA-

GRATIÆ GRATIS DATAE.

ADhuc puer plura vaticinatus fertur . l. i. c. 7. p. 127.
Nihil eius mentem subit oceano atum , & si vel ea aliqua cogitatione d. figitur , ut exteriore non senti t. l. 2. c. 6. p. 197.
Interiori lumine de instantे more edocetur . l. 3. c. 1. p. 292. & c. 6. p. 335.

Dei admodum cognoscit mortem Corbinelli , eiusque per ignem lustralem transitum . c. 5. p. 328. & 329.
Asensibus alienatus , totam noctem in caelis patriæ conspectu frui-
tur . c. 6. p. 335.
Alijs atque alijs affirmat se certa nocte moritum . c. 6. p. 340.
Vide etiam . c. 7 p. 345.

HVMANARVM RERVM ATQUE OPINIONVM CONCEMPTVS.

Nihil persi habet , quid alij de te dicant . l. i. c. 4. p. 30. & c. 10 p. 71.
Acelebri spectaculo oculos semper aversos , vel clausos tenet . l. i. c. 7. p. 49.
Quæ summa hominibus sunt deridet . c. 9. p. 60.
Tritas vestes tartasque in aula gestare gaudeat . c. 10. p. 68. & 69.
Euinque morem semper retinuit . c. 13. p. 92.
Italiæ Dynastas taiecta induitus sautatum adit . c. 13. p. 91.
Rasca plebeio parto induitur . c. 15. p. 109.
Impudentem senem libere increpat . p. 94.
Ad Gymnasiū in pedibus rheda dimisla venit . c. 15. p. 109.
Mulo ignobis in celebri equestris pugnae uido vehitur . p. 112.
Nostrorum more induitus in convivium procedit , & convivas ad pietatem adhuc adolecens cens hortatur . c. 18. p. 139.
Per Vrbem gaudeas stipem cogit . l. 2. c. 3. p. 171.
Purpuratum alloqui sine licencia recusat . c. 5. p. 183.
Item cibum in eius domo capere . c. 10. p. 231.
Bononia nihil , nisi lacras ædes iniussit . l. 2. c. 1. p. 263.

Hono-

Honorum puder, ac poenitet. p. 266.

Monitus expect. ri a Principe, binas horas precando extrahit. c. 15,

p. 277.

Egrē fert se a Præpositis dilig. l. 3. c. 2. p. 298.

Puder Pontificem sui recordatum . c. 7. p. 342.

CONSTANTIA IN VRGENDO PROPOSITO RELIG: INEVNDÆ.

Patri propositum aperit , & eius asperum responsum interritus audit . l. 1. c. 12. p. 80. & c. 14. p. 100. & c. 16. p. 14. & seqq.

& c. 17. p. 1. Q.

Secedit in nostrum Collegium animo non redeundi domum. p. 85.
Eius propositum a multis , inter quos Gulielmus Mantuz Dux ,
tenetur sed frust a , c. 14. p. 97. & seqq.

Secedit ad Franciscanos in scio Pa re . p. 101.

Sanguine , & lacrymis voluntatem Patris expugnat. c. 14. p. 104.
& c. 17. p. 128.

Amorem in Societatem ostendit , cum nostris rus eunib[us] occurre-
re gauderet. c. 15. p. III.

Libere Patri denunciat , se eo inui oabiturum . c. 17. p. 129.
Quatuor vel quinque horas precibus dat , ut veniam a Pare im-
petret . c. 17. p. 130.

EXISTIMATIO APVD ALIOS.

Angelus passim nuncupatur . l. 1. c. 2. p. 18.

Sol præficia celeros componi . c. 10. p. 70.

Quæ tractabat tanquam Sacra reliquæ viventi subducta , l. 2. c. 3,
p. 175.

Flexo poplre reverent illi Castilione adhibetur . c. 14 p. 266.

A marie genibus nixæ ex i, i ur. Ibid.

Domicica illi parænesis non unum sacerdoti committitur . p. 272.

Vincen ius Dux Aloysio concedit , quod multis Dynastis negarat,

p. 273.

Sacer-

Sacerdos eius consuetudine ob reverentiam abstinet. l. 3. c. 2. p.

304.

Scipio Gonzaga suæ potioris vitæ parentem Aloysium vocat. c. 5.
p. 325. Vide etiam paulò ante eius apud duos Purpuratos existimationem.

Lud. Corbinellus Sacerdos se ab Aloysio in extremo viæ signo crucis muniri postulat p. 326.

A Hieronymo Plato dignus contetur, cui viventi Apotheosis discernatur. c. 6. p. 339.

Gregorius XIV. ultra criminum post mortem impanitatem Aloysio indulget. c. 7. p. 341.

Secredo a reliquis sepulcro conditur. p. 344.

Vide honores illi post mortem delatos. c. 8. p. 349. & seqq. & c. ultimo per totum.

Vide etiam in indice posteriore Testimonia de eius sanctitate data in littera T.

NATVRALES ANIMEDOTES.

Publicè 14 annos barus de rebus theologicis, ex tempore inuitatus cum plauis disputat. l. 1. c. 10. p. 66.

Eius prudentia, ac dexteritas in negotijs administrandis. c. 15.
p. 107. & c. 20. p. 148. & l. 2. c. 12. p. 247. & seqq.

Mira eius memoria. l. 1. p. 109.

Quam gratiosus apud Castilionenses fuerit, ex eorum lacrymis in eius discessione fusis agnoscitur. c. 18. p. 133. & seqq.

Benevolentia in salutando. c. 17. p. 124.

Eius ingenium præacutum, ac perspicax. l. 2. c. 7. p. 207. & c. 8.
p. 216.

Eius in congressibus suavitas, & Eutrapelia. c. 12. p. 254. & l. 3.
c. 2. p. 299.

Primo congresu pacem conciliat inter Mantua Ducem, & Rodolphum fratrem. c. 14. p. 272.

Alias domesticas tricas summa dexteritate expedit. c. 15. p. 273.
& seqq.

B b

IN-

INDEX

Posterior rerum memorabilium.

- A** Ctuosa vita ut possit cum contemplatione iungi . l. 3. c. 1. p. 291.
Aloysij cum Alexandro Magno quoad gloriam humanam compa-
ratio . l. 3. c. ult. per totum.
Amicitia quaenam colenda . l. 1. c. 3. p. 22.
Amicitie humaqae divinque discrimin . l. 1. c. 10. p. 72.
Amer divinus quare iucundus . l. 2. c. 12. p. 247.
Avaritia etiam largitatis specie obrepit . c. 10. p. 234.
Barnabitas libenter conuenit Aloysius . l. 1. c. 7. p. 47.
Cappuccinos libenter alloquitur . c. 7. p. 47.
Caroli Boromei cum Aloysio congressus . c. 6. p. 41.
Castitia studiūm vide in priori Indice.
Cathechismus Rom. a D. Carolo eidem commendatur . c. 6. p.
42. Eum Aloysius veria , alijsque commendat . p. 45.
Cessationis bonorum forma . c. 15. p. 16.
Claudius Aquaviva elephantiacis ministrat . l. 3. c. 3. p. 396.
Constantia unde ab oblatione discernatur . l. 2. c. 2. p. 170.
Cordis obduratio in scripturis , ut fieri a Deo possit . l. 1. c. 18. p.
138.
Corporis sarcina alta petentiibus impedimento . l. 2. c. 11. p. 238.
Cruciatum modus qualis concedendus Novitijs c. 1. p. 158.
Demones Aloysij sanctitatem praedican . l. 1. c. 2. p. 16.
Delicias cœlestes cur Deus aliquando SS. viris subducat . l. 2. c. 2.
p. 158.
Delicijs cœlestibus affluit Aloysius . c. 6. p. 200.
Desideria pia in o dinem cogenda . p. 193.
Diffidentia , & consternatiōis tentatio SS. Viros quandoque ag-
reditur . c. 11. p. 243.

Domus, ubi Aloysius Florentiae habitavit. l. 1. c. 3. p. 21. In mat-
gine.

Electio status qua ratione ab Aloysio facta. l. 1. c. 10. p. 73. &
seqq.

Eucharisticam ad coenam Aloysij preparatio. c 6. p. 43. Eiusdem
lacrymæ quo idie fusæ peracta Panis, & Vini in sacrificio con-
secratione. p. 44. summus in eam amor. l. 2. c. 4. p. 176. &
seqq.

Eutrapelia suis salibus reliquas virtutes condit, & continet. l. 2.
c. 12. p. 254.

Ferdinandi Gonzagæ pietas, & obitus. l. 2. c. 1. p. 161.

Flamma Aloysio cubanti parcit: eo recedente ketum absimit. l.
1. c. 9. p. 58.

Florentiam Aloysius dicitur. c. 3. p. 21. Eamque Urbem suæ vi-
tzæ melioris parentem vocat. p. 22.

Fomes peccati quid sit l. 1. 2. c. 11. p. 243.

Forti udo divino metu constantior. l. 1. c. 12. p. 88.

Fuga religiotam vitam inire, an laudabile. c. 16. p. 120. & 121.

Gabriel Vasquez Aloysium 14 fere annos natum ad disputandum
ex tempore de rebus theologicis inuitat. l. 1. c. 10. p. 66.

Gloria humana quam ingens SS. Viros eam contemnentes sequa-
tur. l. 3. c. ult. per rotum.

Humilitatis virtus quomodo paranda. l. 2. c. 9. p. 221. Vide in
priori indice tit. **Modestia**, & **contemptus sui**.

Iaponum legatis venientibus Alcyfius ad exercitia spirit. secedit.
l. 1. c. 16. p. 122.

Io: Baptiste Piscatoris laudes. l. 2. c. 7. p. 204. & seqq.

Iter faciens quam vita rationem teneret Aloysius. l. 1. c. 19. p.
144.

Lachrymæ instar thermometri caritatem metiuntur. c. 16. p. 123.

Lectores mentæ quid obseruare in legendis debeant. l. 2. c. 5. p.
186.

Libri turpes quam fugiendi. l. 1. c. 6. p. 45.

Litterae amissae Aloysij in Soc. amorem augent. l. 1. c. 5. p. 39.
Ludovici Corbinelii cum Aloysio acta. l. 3. c. 5. p. 325.
Medicorum imperiorum artificium. l. 2. c. 7. p. 210.
Mendacia, & ambiguè dicta peccatis humanæ Societatis. c. 10. p. 233.
Minima quedam rectè facta an in historiæ contemnenda. c. 1. p. 153. & tcqq.
Miracula quare Aloysius in vita nulla ediderit. c. 4. p. 181.
Modestia in oculorum custodia ab Aloysio seruata. Vide infra eius Virtutes. tit. Castitatis perfectio & cura. Vbi etiam multa de mulierum fuga.
Morbus est illi vice severioris occasio. l. 1. c. 5. p. 33.
Mortis desiderium quam vehemens in Aloysio. l. 3. c. 3. p. 311.
In ea præterea quam æquus. p. 314. & c. 4. p. 315. Vide etiam c. 6. p. 336. & c. 7. per totum.
Mulierum aspectus & consuetudo quam diligenter ab Aloysio declinatur. l. 1. c. 3. p. 26. & 27. & cap. 10 p. 68. & c. 13. p. 96.
Neapolitanum Cœlum ad phænomena proris intestina. l. 2. c. 7. p. 211.
Nobilem senatum conqueritur Aloysius. l. 1. c. 17. p. 129.
Obedientia comite nihil timendum. l. 2. c. 9. p. 224. Huius virtutis exempla vide in priori indice tit. Obedientie studium.
Parentes quatenus coleant. c. 12. p. 17. & l. 5. c. 4. p. 319.
Paupertatis studium vide in Priori Indice.
Petri Canisij meditationes primas Aloysio erga Soc: Iesu amores incidunt. l. 1. c. 5. p. 38.
Principum vita quam pernicioſa. l. 2. c. 15. p. 276.
Religiosa disciplina corpori animoque salutaris. l. 1. c. 17. p. 26.
Saltatio cum fœminis ab Aloysio vitatur. c. 13. p. 96.
Scrupulorum peccatis quam pernicioſa. l. 3. c. 17. p. 245.
Silentio Aloysius loquendi artem adducit. l. 1. c. 14. p. 30. Sepè dies piures silentio transfigit. c. 17. p. 125. Vide verborum passioniam. l. 2. c. 2. p. 109. & c. 10. p. 233.

Socie-

Societas Iesu quibus decanus ab Aloysio electa . l. l. c. 10. d. 76.
Solitudo illi pergrata . c. 5. p. 34. delicia inde profectæ . p. 36.
Stranguræ morbo cibi abstinentia occurrit . c. 5. p. 33.
Testimonia de Aloysij sanctitate data a Rob. Bellarmino . l. 1. c. 12.
p. 15. & l. 2. c. 13. p. 259. & l. 3. c. 5. p. 352.
A Claudio Fino c. 9. p. 61.
A Hieronymo Plato . l. 1. c. 4. p. 179 & seqq. & l. 3. c. 6. p. 339.
A Io. Papista Piscatore . l. 2. c. 7. p. 208.
A Bernardino Mediceo . l. 3. c. 1. p. 289.
Ab Achille Galliardo . p. 290.
A D. Maria Magdalena de Pazzijs . c. 8. p. 349.
A Daemonibus . l. 1. c. 2. p. 16.
Verrendi publicè atrium consuetudo a Patribus Collegij Rom.
obsernata Aloysium habet authotem . l. 2. c. 15. p. 284.
Vibraculum uiatorum Aloysius in itinere reuult . c. 13. p. 261.

L A V S D E O .

PROTESTATIO AVTHORIS.

Ut Decrēto Sacra Congregationis S. R., & universalē
Inquisitionis anno 1625. edito, & a SS. D. N. Urbano Pa-
pa VIII. anno 1631. explicato circa libros continentēs boni-
num Sanctitatem, vel Martirij fama insignia gesta, mi-
racula &c. ea, qua pars est, obseruantia, & reverentia
insistam, profiteor me si quid in hac hystoria attingam,
quod Sanctitatem, vel Martyrium, aut miracula alicui
videatur ascribere, qui nondum in Sanctorum, vel Beato-
rum numerum a S. R. Ecclesia sit relatus, id non alio sen-
su accipi velle, quād quo ea solent, que humana dumtaxat,
non autem Divina Catholica Romana Ecclesia, sive Sancta
Sedis Apostolice Authoritate nituntur.

ERRATA

CORRIGE.

Pag. Vers.

12.	13. obiugabat	obiurgabat
30.	16. garulitate	garrulitatem
54.	24. Odœum	odœum
66.	4. ad eas	ad eam
67.	12. lœtifera	lethifera
68.	18. monstante	monstrante
85.	21. hærentem	hærentem
104.	10. Patriarcam	Patriarcham
155.	20. hystoricum	historicum
156.	4. conabaur	conabatur
163.	17. suscepisſet	suscepisſet
188.	6. calſbe	chalybe
189.	13. cælatum	celatum
189.	21. præmere	premere
190.	25. redundum	redundum
237.	17. effeto	effæto
240.	21. leuigari	leuigari
240.	21. leuia	leuia
244.	13. penitus	penitus
252.	17. commonebeat	commonebat
277.	26. confliij	confliij
279.	26. cathechesi	catechesi
280.	7. chyrothecas	chirothecas
303.	9. Orbe, maximum	Orbe maximum
316.	14. Parentem simul, ac	Parentem, simul ac
321.	13. conopaeum	conopeum
337.	5. manus	manus
374.	16. ſtipem	ſtipem,

Erratum quoque in numeris paginarum: nam p. 27 paginam 80 proxima numerum præfert 71, loco 81: atq; ita error continuatur usque ad pag. 97., quæ prima respicit. Si quid aliud alibi erratum præsertim in orthographia, Lectoris benignitati emendandum relinquimus.

005619703

Digitized by Google

Digitized by Google

